

היכל הקודש ברסלב

הלימוד היומי

בי"ת נצחי,
שנים מקרא ואחד תרגום,
נ"ך, רמב"ם

לעתיד בעולם הבא
מזכירין אותו כל מה שלמד
בעולם הזה
(שיחות הר"ן כח)

על ידי
לימוד
שיעורים אלו
אנו נותנים
את החומש
ואת המעשר
להקדוש
ברוך הוא
(עצתו אמונה)

פרשת דברים תשפ"ו

היכל הקודש ברסלב

181 Huschke Road, Liberty NY 12747

היכל הקודש

בארא פארק

1415 55th Street
Brooklyn NY 11219
347.760.5924

היכל הקודש

קרית יואל

8 Premishlan Way.
Monroe NY 10950
845.467.5299

היכל הקודש

מאנסי

34 Union Rd.
Spring Valley, NY 10977
845.445.9314

היכל הקודש

בני ברק

רחוב ירושלים 2
052.760.5715

היכל הקודש

וויליאמסבורג

27 Skillman Street
Brooklyn NY 11205
718.384.1652

היכל הקודש

קרית יואל

8 Hayes Ct.
Monroe NY 10950
845.662.4888

היכל הקודש

בלומינגטון

24 Merriewold LN S
Monroe NY 10950
845.238.0804

היכל הקודש

ירושלים

רחוב רבי נחמן מברסלב 15
054.845.6150

צו הערן די

הערליכע שיעורים
פונעם ראש ישיבה שליט"א
רופט:

קול ברסלב

212.444.9191

חיזוק פאר די אידישע שטוב

212.444.9169

גורפס ע"י

קרן הדפסה
היכל הקודש

2623 State Route 52
Liberty, NY 12754

718.387.2691

www.BreslevCenter.com

מאי טעמא דרבי יוחנן אליבא דרבי מאיר – קצת קשה: דשאני אבר בהמה, דמאורייתא שרי אין אבילה, בדאמרין לקמן (חולין ע"ג.) דאין להם אלא מצות פרושו ויש לומר: דמכל מקום בעי, דכמו שגזרו עליו חכמים איסור אבילה, טומאה נמי היה לזה לזיווג.

שחיטה – תימא: דאדפרש תנינא,

ספי היה ליה לאקשוי מנה לרש לקשו
הוכשרו בדמיה – אין לדקדק, דממעיל
הדם להכשיר האבר – אלמא לא
חשיב כניפול, דמזה לא הוה משני מדי. אלא
דמביעי הכשר לקבל טומאת אוכלין קא דייק,
דכפירש בקונטרס, אלמא אין בו טומאת אבר מן
החי. והיינו טעמא דרם בהמה מועיל להכשיר
האבר, אפילו דרם כניפול – משום דאמר
דבהמה נעשית יד לאבר, ואם תאמר: ויזין
דמאורייתא האבר מותר באבילה לרבי יוחנן
דכאמרין בסמוך, למה לן הכשר מדים בהמה?
דלרבי יוחנן נפיה אית ליה פירשין (חלי) (חולין
ע"ג.) דרבי מאיר סבר כרבי שמעון דשחיטה
מכשרת. דרבי שמעון נמי דקאמר: לא הוכשר,
דמפרש רב אשי ב"העור הורוט"ב (חולין קכ"א).
דלרבי שמעון – משום דרם לא מכשר,
דשחיטה מכשרת דם ולא. ושחיטה נמי לא
מכשרת, הואיל ואינה מותרת באבילה, ואמאי
דחי מותרת באבילה מן התורה? ויש לומר:
דמשום דמאורייתא לא מכשרת שחיטה אפילו
לרבי שמעון, כדאמר לעיל בפרק "השוחט"
(חולין ל"ב) – עשאווה כהכשר מים מדרבנן.
וכיון שאבר אסור מדרבנן – לא מהניא ליה
הכשר שחיטה, דלא הויא נמי אלא מדרבנן,
ואם תאמר: לזהו דמוקמי פלוגתיהו ד"העור
הורוט"ב (חולין קכ"ג.) דרבי מאיר רבי שמעון
בבהמה נעשית יד לאבר, וא באווח בקטן ואין
גזול עולה עמו, דלרבי שמעון אין נעשית
יד, מנא לזה? דכיון דאיכא למימר דטעמא
דלרבי שמעון משום דרם לא מכשר, ואמאי
פליגי ארב אשוי ויש לומר: דרייקי לשנא דרבי
שמעון דאמר: לא הוכשרת, ולא קאמר ארבי
האב מכשרת, משמעו **אין** הדרם מכשר
– הוה לא דוכשרת. **אין** מהחיה הוה אמיתא
כו' – ולעולם שחיטה עושה ניפול. הקשה דרבי
רבי שמואל מוורד"ן: אם כן, היכי קאמר רבי

שמעון: לא הוכשר, דמפרש דעל ידי בהמה הוא דלא הוכשר, ולא הכשר מועיל
לשחיט? והא אוכל שאני אתה יכול להאכילו (על ידי) לאחריהם אבר, כיון דשחיטה עושה
ניפול, והוה נמי מן החי, ואין קריי אוכל לרבי שמעון, כדאמר בסוף "העור הורוט"ב
(חולין קכ"ט), ולא מקבל טומאה ויש לומר: דרבי שמעון דלבריהו דרבנן קאמר לה:
לדידי אוכל שאני אתה יכול להאכילו לאחריהם הוא ולא מקבל טומאה, אלא לדידכו
אודי לן מיהת דלא הוכשר. **סליקא** דעתא אמאי הואיל מטמא חמורה אגב
האבר לא ליבעי הכשר – כדאמרין בפרק "בא סימן" (דה"נא.) מה זריעא שאני סופם
כו'. קא משמע לן: דוקא סופו, אבל תחלתו כן, ואי תחלתו מטמא חמורה חמורה
ואין עוד סופו לטמא חמורה משפיר – צריך הכשר. כן פירש בקונטרס. והדין
עמו שפירש, כן: דדוקא כשפירש צריך הכשר, אבל בעיניו מחובר – אין צריך הכשר
לחצותו לפחות מבכירה, אף על דמשמע ע"ז שישנו כדאמר ב"העור הורוט"ב
(חולין קכ"ט). דהא אמרין בסוף פרק "טבול יום" (ובחים ק"א.) דפרה ופרים מטמאים
אוכלין ומעקין חממה שסופן לטמא חמורה חמורה, ולא אמרין: מעשה ע"ז. אף
על דטומאה חמורה שלחן אינו מטמא ראיות אוכל, דאפילו העוסק בשפירש עד
וצעזעו מטמא בגדיה. וצריך לומר: דטעמא דמועשה ע"ז שישנו מהניא לכשפירש, שאין
סופו לטמא עוד חמורה חמורה. והא דאמר בפרק קמא דפסחים (י"ה.) פרה ששתתה
מי חמא – בטלו בכמה. ודמפרש להם ודבטלו חממה חממה חמורה, אבל טומאה קלה
מטמאים – לא חשיבי חממה חמורה. ופירש דהוה שותתתן צריכין שיהיו ראויין לשתייה,
ונמצא שטומאה חמורה שלחן אינה אלא מטמא ראיות לשתייה אדם שיהיה בהם
כבר, שאם לא כן – לא היו ראויין לחוואה, ולכיון אין צריכין הכשר שרין, אפילו
כשאין סופן עוד לטמא חמורה חמורה.

בשלימא לרבי שמעון בן לקיש, לבריהו קאמר להו:
לדידי – לא שנא אבר דעופר ולא שנא אבר דבהמה,
כי דרדי ניהו; אלא לרבי יוחנן – קשיא! אלא,
אי אהמר הכי אהמר: אמר רבי שמעון בן לקיש
במחלוקת בעופרים – כך מחלוקת באיבין, ורבי
יוחנן אמר: מחלוקת – באבר דעופר, אכל באבר
דבהמה – דרבי הפל אין שחיטה עושה ניפול. אמר
רבי יוסי ברי ב"הינא: מאי טעמא דרבי יוחנן אליבא
דרבי מאיר? האי – גופה, והאי – לאו גופה. אמר
רב יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן: הפל מוידים
שמיטה עושה ניפול, ואין שחיטה עושה ניפול. –
במאי עסקינן? אליבא באבר דעופר – מיפלג פליגי!
אלא באבר דבהמה – מיתה תנינא, שחיטה תנינא,
מיתה תנינא: מיתה דבהמה – בפשר צריך הכשר,
והאמר במשום משום אבר מן החי, ואינו מטמא
משום אבר מן הנבלה, דרבי רבי מאיר. שחיטה
נמי תנינא: נשחטה בהמה – הוכשרו בדם, דרבי
רבי מאיר. רבי שמעון אומר: לא הוכשרו! – אי
מהחיה, הנה אמיתא: מאי הוכשרו – אפשה. והא
"הוכשרו" קתני? – מהו דתניא: חד לכשר הפורש מן
הבהמה, וחד לכשר הפורש מן האבר. – ומאי אוכליה
דהאי מהאי? – סליקא דעתא אמיתא: הואיל ומטמא
טומאה חמורה אגב איבו – אימא לא ליבעי הכשר,
קמשמע לן. אמר רב יוסף: קוטף דרב יצחק בר
יוסף בידך, דרבה בר בר חנה קאי בנותיה, דתנינא:
"וכשר בשדה מפרה לא תאכלו" – להביא האבר
והכשר המודולדלין בבהמה ובתה ועופו, ולשחטן –
שהן אסורין, ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן:
אין

בשלימא לרבי לקיש – דאמר: באיבין נמי פליגי, אף על גב דרבי מאיר קאמר להו
לא תקשה. ולבריהו דרבנן דמושיה בעיבין וואבדירן קאמר להו, דאף על פי שאמם
מסדרין באבר בהמה – היה להם לטמא באבר העופר שאינו גופה. **אלא לרבי יוחנן**
– דאמר: דרבי הכל אבר המודולדל טמא. היכי תני: ואת האבר המודולדל? **אלא אי**
אמר בו – ודף מתניתא דקאמר רבי מאיר:
לא, אם טהרה בו, לרש לקש – בדשנינן
לבריהו דרבנן קאמר להו. **אין שחיטה עושה**
ניפול – וטורח מטמא, אף על פי שאסורה
באבילה. **מאי טעמא דרבי יוחנן אליבא**
דרבי מאיר – דנחון חילוק בין אבר בהמה
לאבר העופר. הכל מודים – רבי מאיר ורבנן,
שמיטה עושה ניפול – אבר המודולדל
בבהמה. ומזה – דאין מוטמא פקל אוחו, ואינו
טמא באבר מן הנבלה, אלא באבר מן החי.
והפרש יש ביניהם. דאמרין "העור הורוט"ב
(חולין קכ"א): אבר מן החי – פשר הפרש
ממנו טהור, דאין מטמא פקל כשחוטו אבר
שלם, בשר גידים ועצמות, אבל נבלה – ביות
ממנה טמא אגב הטומאה. **מיפלג פליגי** – רבי
מאיר ורבנן בשחיטה. מיתה תנינא – דעושה
ניפול. **הוכשרה תנינא** – שאר בשר פורש ניפול.
מזה הבהמה – שהיו בה אבר ובשר
מודולדלין, אבר בפני עצמו ובשר בפני עצמו.
ומשנה היא ב"העור הורוט"ב (חולין קכ"ג).
הכשר צריך הכשר – היינו, שאם ענין בטומאה
– ויקבלה. דמיתה עושה ניפול, והוה ליה בשר
מן החי, שהכשר הפרש ממנו טהור, ואינו
מטמא משום אבר מן החי. **ואינו מטמא משום**
אבר מן הנבלה – שיהא בשר פורש ניפול.
טמא. משום דמיתה עושה ניפול, כמו שנגמרה
נפילתה דרשן שמהת. **דרבי רבי מאיר** –
ולכא פליגי עליה במיתה עושה ניפול, אלא
לרבי שמעון שחטה קטני חתם, שחטה ליה
אפלוגותא אחריית. אבל (רבי) ורבנן דאי לא
פליגי עליה, אף על גב דפליגי עליה בשחיטה,
ואמרי אין עושה ניפול גבי דבר דעובר, דהא
רבי מאיר נמי שחיטה אין עושה ניפול בבהמה
סבירא ליה כרבנן, כדמפרש ואולי, וקא חזוין
האב בדמיתה מדי. **הוכשרו בדמיה** – לקבל
טומאת אבילה. אלאמא סבירא ליה: אין בהן
טומאת עצמן באבר מן החי, דשחיטה הועילה
להם. אפילו לרבי מאיר פליגי באבר דעובר, **לא הוכשר** – ועריכין הכשר אחר לקבל
טומאה. דקסבר, אין בהמה נעשית יד לאבר להביא הכשר עליה. **אי מהחיה הוה**
אמיתא – כי היכי דפליגי רבי מאיר דעובר – פליגי נמי באבר בהמה, דשחיטה
עושה ניפול, ומטמא באבר מן החי. **ומאי הוכשרו** – דמשמע דאין בהן טומאה
דעצמות. **אבשר** – קאמר. דאי נמי סבירא לן שחיטה עושה ניפול – הוה ליה בשר
הפרש מן החי וטורח. **האבשר** אינטיגרא דרב יצחק בר יוסף. **והא הוכשרו** – לשחן
כדאמר. חד לכשר הפורש מן הבהמה – שהיה מודולדל בלא חושך – שחיטה
כדקתני: האבר והבשר המודולדלין בבהמה. וחד לכשר שפירוש מן האבר –
לאחר שחיטה. **ומאי אולימיה** – דבשר הפרש מן האבר מתפרש מן הבהמה,
דאמר חזקוני: **סליקא דעתא אמיתא** – ועם האבר מטמא אדם כנבלה
– אימא לא חשיבי הכשר לאחר פירשית, וקבל טומאה אוכלין בלא הכשר. **קא**
משמע לן – הוכשרו בדמיה. דבעי הכשר. ותפא מניה להיכא דנחתך כל האבר –
דרשן שחיטה. דלא הוכשר בדמיה. ואחר כך פירש בשר ממנו, דבעי הכשר. ואשמעינן
דאף על גב דקימניא לן במסכת נדה (נ"א.) וולקמן חולין קכ"א.) מה זריעא שאני
סופן לטמא חמורה חמורה ועריכין הכשר – אף על גב שאין סופן לטמא חמורה חמורה,
פרט לנבלת עוף טהור שסופה לטמא חמורה חמורה אם אכלה, לפיכך אין צריכה
הכשר לטמא חמורה חמורה – דוקא סופו, אבל תחלתו כן, ואי תחלתו טמא
חמורה חמורה ואין סופן לטמא חמורה חמורה משפיר – צריך הכשר. **נקוט רבא**
יצחק בידך – דאמר שמעון רבי יוחנן: הכל מודים שאין שחיטה עושה ניפול, ולא
מיהדר לשנוי לישנא דאמרין ברישא: לרבי יוחנן דרבי הכל שחיטה עושה ניפול.
דרבה בר בר חנה קאי בנותיה – משמיה דרבי יוחנן.

חולין. פרק רביעי - בהמה המקשה דף עד עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" - (שטיינזולץ) רכט רש"י

אין בהם - איסור לאו של אבר מן החי. אלא מצות פרוש מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא. אלא, אין שחיטה עושה ניפול. אבלו לוח - האבר המדולדל, אינו לוקח - דמצות פרוש בעלמא הוא. אחררינו - כבעס. כי אמרי אגא - דלוקח משום אבר מן החי - במיתה דעושה ניפול. ואשמיעך רב דלא משום נבלה מותרין ביה, אלא משום אבר מן החי. וכל אשר - בשרצים כתיב ויקרא יא. מנבלתם נפקא - "וכי יפול מנבלתם". אלא הכי קאמר: לך אשר יפול מהם - במותם, על ידי מיתה הוית נפלה. "מותם" - אברים המדולדלים בהם. כשרצים כתיב - דלא שכיבא בהו שחיטה. והכי ממעטת שחיטה מהאי קרא? אלא אינו ענין בו' - דעל כרחך "במותם" מיעוטא, דלאו בני שחיטה גינתו - ואיצטרך, דהא במתים משתעי, דנבלתם כתיב. ונכתבו: "וכי יפול" - למימרא דעשים ניפול, ולא כביע' "במותם" אלא על כרחך למעט שחיטה. דלאו בני שחיטה גינתו - ולא איצטרך "במותם", דהא אפילו שחיטתם מיתה היא. ענין מיתה - כעין שעת מיתה, שהיו לחים, למעט שרץ בשש. דעובר חי - דיש במינו שחיטה, מנהיגא שחיטה אף לאבר היוצא לטהרה. והנהיג - כחורבא דהנים, גבי "וכי ימות מן הבמה" כו' ויקרא יא. כי שמונה יוכיח שאף על פי שיש במינו שחיטה אין שחיטה מטהרתו - אם נולד ושחטו, אבל אגב אמו נתר שחיטתו אמו דברי הכל. אף טריפה, אף על פי שיש במינה שחיטה - לא טהרתה שחיטתה. ומתניתין קתני: כי שמונה - אין במינו שחיטה! אמר רב כהנא - האי דקתני אגב דברייתא: יש במינו שחיטה - אגב אמו קאמר, שנתר שחיטתו אמו. מינא דאיהא לא פריך - לא חדשיבא אמי פריכא. דהואיל ואין בבני שמונה שחיטה - אין במינו שחיטה קרינא ביה. ולהאי תנא - דברייתא דפריך תנא דאמי, וסבר: יש במינו שחיטה קרינא ביה. טריפה דשחיטה מטהרתה מנא ליה - תיפוק ליה מבהמה טמאה דאין שחיטתה מטרתה! ושה בן תנעיה חי - איך ואת שחטו, ושחטו, ואמו קיימת. כי שמונה לא קא מיבעי ליה, דהא אפילו יצא לאויר העולם ושחטו - נתן במיתנין (חולין עבב), אין שחיטתו מטהרתה. אבל כמעי אמו לא שריא - שחיטה דיליה. וכל שכן לרבנן דאמרי: לא שכיבא ביה שחיטה כלל, אפילו יצא חי לאחר שחיטה, דאין שחיטה בו אלא ביצא לאור ביו אמו. וא דילמא אפילו לרבנן - שריא ליה שחיטתו. דקסברי רבנן: ארבעה סימנן אכשר ביה דרמנא, באיזה שכל הסימנים ששחטו, או לא אמו או שלו. וכל שכן לאור מאיר דאמר: שחיטה שכיבא ביה. לא שמע - דנתן במיתנין: הרי שנולדה טריפה מן הבטן, מניין וקא סלקא דעתין דאפילו בטרפה שעה אחת קודם ליתרה לאפילו לא ידית לה שעת הכושר לישטת. וקא חל עליה תורת שחיטה. ואם איתא - דשחיטה

במעי אמו שחיטה היא. הרי ידיתה לשחטת קודם שטרפה! בבעלת חמש גרלים - דהאי טרפות ודאי הוה בה שטנצרה. וכל שיתור זה ברגלים אחרונים, דאמר בכורות (גזר) בדעלת חמש גרלים היה מום, ואומנין להם: לא שנו אלא שחטו או יתר ביד, אבל ברגל - אפילו טריפה נמי היה, ובגל כטול דמי. משנה קורעו - שאין קורע שחיטה. ומודי רבי מאיר בהו דאיתרבו מיכל בבהמה תאכל' ודברים יד'. דלאו חדשים איכא ולא אוירא איכא, דילכך לאו במה דמי. ומוציא את דמו - דחלבו הוא דמורה, בדקתני לקמן (חולין עהא), מה חלב ושתי הכליות האומנין באשם - מוצא מכלל שליל, אף כל מוצא מכלל שליל. אבל דמו לא גרע מדם האברים, דקיימא לן בכריתתו (כאכא) דם האברים עובר בלא תעשה. טעון שחיטה - דחדשים גרמי לשייה בהמה באנפי נפשיה, ולא איתרביא מיכל בבהמה תאכל'. ולרבנן - חדשים ולידה גרמי, דרבנן מרבו ליה לזהררא מיכל בבהמה תאכל', וחייב באותו ואת בנו - שלא יחסתון ביום ששחטו אמו.

אין בהם אלא מצות פרוש בלבד - וקרא דברייתא אלא אסמכתא בעלמא. ואם תאמרו: וכיין דמדאורייתא שרי באבילה, אמאי נקט בביתיה דלעיל (עגא), אם טיהרה שחיטת טריפה אותה ואת האבר המדולדל בה? מה שייך שם לחיובי אבר מדולדל, דשרי אף באבילה ויש לומר, דהכי קאמר: אבר המדולדל זה גזר ביה רבנן איסור אבילה, לא גזרו שלא שחטו שחיטה מטהרתה כמו בעובר, דבר שאינו גופה.

תרי במותם כתיב - ואם תאמרו: הא אבתי צריכי לכדרדשישן ב"היעור דהויטב" (חולין קכחג). יוכל בשר פורש מן השרצים יא טמא: תלמוד דהם - "מנבלתם" - מה מיתה שאינה עושה חליפין בו' ויש לומר: דענין מותם, והחיה דרשה - מחד "במותם" נפקא. אי נמי, דרשה דהם - "מנבלתם" נפקא: מה נבלא שאין עושה חליפין. ונקט "במותם" לפי שהיא דרשה פשוטה.

מחלוקת באבר דעובר חי - ובבן שמונה, דאילו בן תשעה - כשאר בהמה דוא לרבי מאיר, וטעון שחיטה. ובהאי דקפריך טריפה דשחיטה מטרתה מנא לן - קצת תימה: דכולא חדא ברייתא היא בתורת כהנים, וידע רישא ולא ידע סיפא.

נפקא ליה מדרב יודנה כי - ואם תאמרו: דתניא בסוף פרק "רבי אליעזר דמילא" (שבת קלג), "לבראי בן שמונה שאין שחיטתו מטהרתו. ורבי יוסי ורבי אלעזר רביעי אומרים: שחיטתו מטהרתו. והשתא כלולא לא מתוקם כהנא דמתניתין, דאפילו תנא קמא דהתם שמענו, דאי ליה "לאבילה" - הוה אמינא דשחיטתו מטהרתו. ולתנא דמתניתין, כי שמונה, כיון דאין במינו שחיטה - ידענן ליה מבהמה טמאה דאין שחיטתו מטהרתה. אבל כהנא דברייתא דהבא מחלוקתא שפיר אגב קמא דהתם, דכיון דיש במינו שחיטה אגב אמו - מקרי שפיר יש במינו שחיטה. ולא מצי למילף מבהמה טמאה, ולהכי צריך הוה "לאבילה" למימר דאין שחיטתו מטהרתו, ומידי, טוניה דהתם לא תתיב כהנא קמא דברייתא דהבא, דהבא מפרש הוה טעמא דרבי יוסי ורבי אליעזר, דסברי בטריפה לא על דמיתה ויהי שחיטה מטהרתה, כהנא נמי לא שנו. ורבנן, לא דמי לטרפה אפילו מן הבטן, דיש במינו שחיטה. הבא אין במינו שחיטה. ושבת מן המתנין משום קרא ד"לאבילה", חשבו כי שמונה אין במינו שחיטה. אי נמי, קרא ד"לאבילה" דרדשיש תנא קמא דהם הוה אסמכתא בעלמא. דהא לאביי דמוקי הוה פלוגתיהו דפגלי, מה סבר דו הוא, ומה סבר דהוה - צריך לומר דאסמכתא בעלמא דכיון דחשיב ליה כמות, בלא קרא אין שחיטתו מטהרתה.

חלבו חלבו

משנה השוחט את הבהמה, ומצא בה בן שמונה חי או מת, או בן תשעה מת - קורעו, ומוציא את דמו. מצא בן תשעה חי - טעון שחיטה, ותיבי באותו ואת בנו, דברי רבי מאיר. וחקכים אומרים: שחיטת אמו מטהרתה. רבי

חולין. פרק רביעי - בהמה הנמקשה דף עד עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)"

תוספות

חלבו דמאי - בקונטרס גלי גרסיה, דפשיטא בדשליא איירי, דא גרסין אלא: חלבו דגדי, דלא איירי בהבמה אלא בשליל. ורבינו תם אומר שיש ליישב הגירסא, והכי פירושו: חלבו דמאי? אלימא חלבו דשליל, כלומר דגה דשליל, כגון חלב הבכיות ושעל הקרב, ואתא לאפקורי מלכב דגיד דשליל - ודא מפלג פליגי, דשרי רבי יהודה חלבו דגדי דשליל שני כן תשענה ודא חלבו

דגדי. דלא פליג רבי מאיר אלא לענין שחיטה, אבל חלבו דגידו שרי. והא דקאמר לעיל: למעוטי חלבו וגידו, כלומר היינו חלבו דגידו. אי נמי, ויגידו? נקט לקונטרס דשרי. וכן פליג רבי מאיר ואסר אפילו חלב דגדי דקונטרס דשליל, מתקנה: "כל מקום שהוא" משמע - אפילו דשליל, וקנה: חותך שזמנו מעיקרו, וגם מוחט אחרי - משמע דגדי, דשליל אלא דעריסא. וקונטרס קאמר: חלבו דגדי, הוה מצוי למיפוך, מכל מקום, אמאי נקט רבי אושעיא "אלא על עסקי שחיטה בלבד", כיון דפליג נמי בחלב בכיות דקרב, ודגיד דשליל אלא דעריסא פריך, דבחלב גיד נמי פליגי. ומחאי טעמא נמי לא קאמר: למעוטי דמו, דחוי לכבלי נעלמא בכרת - משום ד"אלא על עסקי שחיטה" קאמר, ואבתי דקרב, ודגיד דשליל אלא דעריסא ויגיד ולכך הוצרך לומר ד"אלא על עסקי אכילה בלבד" תאמר, והא דפליגי באותו ואת בנו - בכלל אכילה הוא. **למעוטי** רובעו - דטסקא דעתך דגורע מבמה מפרסכיה, דחייב רובע, בדאמרינן בפרק "העור והדורט" (חולין קכא,ב). אי נמי, הוה חזק מילי - כגון שחיטה בטמאה, וגיד בטוהרה, אבל חלב, בדשחיטה או משתריא באכילה, טסקא דעתך לא מחייב.

גמרא שה שה מפסח - פירש בקונטרס: דפסח פסול משום יוצא דופן, ואי אפשר לומר דאם, כן לא לרבי מאיר היאך פודין בו, דאמר לעיל: דאליבא דרבי מאיר שה מעליא הוא ופודין בו? אלא מפיסול מטעם שחיטה. דאין פודין בשחיטה, כדאמר בפרק קמא דבבורות (יב,א).

מחייב אדם התמצית, וכל היבא דלא מחייב אדם הנפש - לא מחייב אדם התמצית. איבעיא להו: מהו לפדות בבן פקיעה? איבעיא להו: דכיון דמחייב טעון שחיטה, שה מעליא הוא. כי תיבעי לך - אליבא דרבנן, דאמרי שחיטת אמו מטהרתו, מאי? כיון דאמרי שחיטת אמו מטהרתו - בבשרא בדיקולא הוא. או דילמא: כיון דרתיט ואזיל, ורתיט ואתי - "שה" קרינא ביה? מר וזוטרא אמר: אין פודין, ורב אשי אמר: פודין. אמר ליה רב אשי למר וזוטרא: מאי דעתך - דגמרת "שה" "שה" מפסחים; אי מה להלן - זכר, תמים, וכן שנה, אף פאן - זכר, תמים, וכן שנה! - "תפדה" "תפדה" ריבה. - אי "תפדה" "תפדה" ריבה, אפילו כל מילי נמי! - אם כן, "שה" "שה" מאי אהני לך? איבעיא להו: מהו למנות בו ראשון ושני? רבי ויחנן אמר: מונין בו ראשון ושני, רבי שמעון בן לקיש אמר: אין מונין בו ראשון ושני, נעשה פגזו המתקשקש בקליפתו. איתביה רבי שמעון בן לקיש לרבי ויחנן: הקשר מנע נבלה, דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים: מנע מרפה שחיטה. בשלמא לרבי, דאמינא חד גופא הוא - היינו דאייתפשר בדקא דאמיה. אלא לרבי, במאי אייתפשר? אמר ליה: בשחיטה, וכרבי שמעון. איתביה רבי ויחנן לרבי שמעון בן לקיש: עבר בנדר - הוכשר, הקל לבית הקברות - נטמא. בשלמא לרבי דאמינא תרי גופי ניהו - משום הכי, הוכשר אין, לא הוכשר - לא. אלא לרבי, דאמרת חד גופא הוא, הא אייתפשר בדקא דאמיה? בשחיטה

בקדשים "כי יולד" - פרט ליוצא דופן, כל מילי - כגון כן פקיעה. מאי אהני ליה - ומסתברא דהיא ממעט, דכבישרא דאמיה הוא, וכן מרבי - בעל מום הנקבה קא מרבי. איבעיא להו - נטמאה בהמה שחיטה, מהו למנותה ראשון, וכן תשעה חי שבטנה שני? מונין - דתרי גופי ניהו. אין מונין - אלא אידו נמי הוי ראשון, נדעשה כאגוז המתקשקש בקליפתו, שהבהמה שומר שלו. הכשר מנע נבלה - בשר העובר שהיה מותר לאבר הניצא. **בראש דאמיה** - זכיון שהוכשר בית השחיטה בדם - הוכשר וכו'. **במאי אייתפשר** - בשר העובר, שקיבל טומאה מאבר? בשחיטה - כיון שהוא נותר בשחיטה - הוכשר לא טלומאה, וכרבי שמעון דאמר: אייתפשר מןשרת ולא דם, בפרק שני (חולין לא,א). עבר בנדר - בן תשעה חי שנמצא בשחיטה ובל.

רבי שמעון שזורי - בגמרא פריך: היינו תנא קמא. קריע - כלבמה בלא שחיטה. **גמרא** לא חילבו בו - בשליל זה להקל. **אלא על עסקי שחיטה בלבד** - אבל לשאר דבריו מודו רבנן דבהמה מעליהא היא. **למעוטי חלבו וגידו** - דכיון דבצאתו חי, חדשים ואיירא גרמי לאסור חלבו וגידו, חלבו **דמאי** - אף על פי שהוא בלא שחיטה, אמר הדרב שחוא שבוש, ולא יש חכם אשר וישיבנו על כנו. דהכי בעי: חלבו דמאי? והא דאי ליכא לאקומי מילתיה אלא אשליה בן תעשה חי, דאזיל קאין אלא בפרק דגדי הנשה וחולין צב,ב). גרסין לה כלולה כי הא, ואגב שיטתא דגירסא אייתבשו בה למגורסא. הכא, וחכי גרסין: והא מיפלג פליגי, דתניא בו ואמר רבי אלעזר אמר רבי מאיר מחלוקת כו' עד: ורבי יהודה לשיטתו! אלא אי חלבו דגדי? ואל בפרק "גיד הנשה" גרסין כן, והכי פירושו: והא מיפלג פליגי, בין בחלב בין בגיד, דתניא: גיד הנשה נוגה בשליל, וחלבו של שליל אסור. ובדמיוש: בבן תשעה חי, דקסבר: חדשים ואיירא גרמי, ואף על פי שנשחטה אמו ודחייבא, וחלל **רבי מאיר לשיטתו** - דמשוי ליה בהמה לענין שחיטה. מעיקרו - אפילו הנבלע ונשרש בבהרה. נמסמו עם השופי - כלומר, חותבו בשוה לשופי, ונטל את הגבה מן השופי, דדמי לגיד ואסור מדרבנן. אבל שריש של חלבו מותרין. לא חילבו בו - בחמם בשליל ביהמה. והא דלא משוי ליה בהמה. **אלא על עסקי אכילה** - לאוכלו - בלא שחיטה. לאוכלו חלבו וגידו. **למעוטי רובעו וזוטרא** - כבאלאם בשוה חמור, דהוא חלבו - בחלבו - של שליל, קריעו ומוציא את דמו - אלמא, אפילו בן שמונה, דלכילי נעלמא חלבו מותר, קתני מתניתין קורעו לומר שאין ענוש ביה דא חמור דמחייב דאמרי דלא הוה חתה לכתחלה. למאן קאמרינן - מי הוא המתיר חלבו? לרבי יהודה - דקתני לעיל: וחלבו מותר. ולרבי דאמר אמאי אין ענוש ביה דא דמז? אלא ירע מדם הממציא, דלאו דם הנפש הוא, וקמחייב עליה רבי יהודה כרת! **מאורה** - בפרק קמא דבבירות (ו,ב). בפרש: מחשה לאוין כתיבי בדם. בהרת - דנפקא ליה מריבאיא דכל דם. **את** ליה לרבי יהודה דם וכל דם - כלומר, כיון דרבי יהודה לרם הממציא מריבאיא ד"כל דם", וליק, אקריש מקשר כל דם לדם עצמו, כל היבא דשחיטת אדם - מחייב אדם, ודאי לא הדיא דלא מחייב אעיקר דם, כגון שליל שאין בו דם הנפש - לא מחייב על דם איברי. לפדות - פטר חמור. בבן פקיעה - בשוה בן תשעה חי הנמצא בהמא בשחיטה, ובפחות משוייו קמביעיא ליה, דאי בשוייו - קיימא לן בבבורות (יא,א). דאפילו בפרק מפרקין. **בכשרא** בדיקולא הוא - ותנן בבבורות (יב,א) אין פודין בשחיטה, גרמי שה שה מפסחים - ופסח בבן פקיעה פסול, דקיימא לן (חולין לח,א).

חולין. פרק רביעי – בהמה המקשה דף עה עמוד א – מותר מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזולץ)" ר' רש"י

בשחיטה יבישתא – עסקינו, שלא יצא ממנה דם, שאף אמו לא הוכשרה. ולהאי
בנא שחיטה בלא דם לא מכשרה, ודלא כרבי שמעון. מאן תנא – דמטמי ליה
אף על פי שהוא חי. מטמא טומאת אוכלין – בן פקעה, ואפילו חי, אם נגע
בטומאה. ויצריך הכשר – דתרי גופי נינהו. אלאמא לרבי יוסי הגלילי מטמא מחיים.

מאי? בנייהו דג מקרטע – לאו בין רבי עקיבא ובית הלל קא בעי, דמחלקתן מפרש
בהדיא, דלביה הלל דוקא שמיטתו. אלא בין בית שמאי לרבי עקיבא קאמר,
דהרריהו חיים מנמו. ומפרש דאיבא בנייהו דג מקרטע, פירושן שופצין ומלכין בחוק,
דלביה שמאי טמא. ולרבי עקיבא טהור, כיון דאם וזרקו במים הוא יכול לחיות. ר'מרקע?

בשחיטה יבישתא, ודלא פרבי שמעון. מאן תנא: עבר
בנהר – הוכשר, הלך לבית הקברות – נמא? אמר
רבי יוחנן: רבי יוסי הגלילי היא. תנאי, רבי שמעון בן
אליעזר אומר משום רבי יוסי הגלילי: מטמא טומאת

אוכלים, ויצריך הכשר. וחכמים אומרים: אינו מטמא
טומאת אוכלין, מפני שהוא חי, וכל שהוא חי – אינו
מטמא טומאת אוכלין. ואודא רבי יוחנן לשעמיה,
דאמר רבי יוחנן: רבי יוסי הגלילי ובית שמאי אמרו

דבר אחר, רבי יוסי הגלילי – הא דאמרן, בית שמאי
– דתנן: דגים מאומתי מקבלין טומאה? בית שמאי
אומרים: משיצודו, ובית הלל אומרים: משיצומו,

רבי עקיבא אומר: משיגע שחין יכולין לחיות. מאי
בינייהו? אמר רבי יוחנן: דג מקרטע איבא בנייהו.
עני רב חסדא: נולדו בדרים סמיני מרפה, כמזו?

תיבעי למאן דאמר טרפה חיה, ותיבעי למאן דאמר
טרפה אינה חיה. תיבעי למאן דאמר טרפה חיה:
בהמה הוא דנפישא חיותה, אבל דגים דלא נפישא

חיותיהו – לא; או דילמא, אפילו למאן דאמר טרפה
אינה חיה – הני מילי בהמה, דיש במינה שחיטה,
אבל דגים דאין במינן שחיטה – אימא לא? תיקו.

המילה נפל – רבי יוחנן אמר: חלבו כחלב בהמה,
ורבי שמעון בן לקיש אמר: חלבו כחלב חיה. רבי
יוחנן אמר: חלבו כחלב בהמה – איורא גרים, רבי

שמעון בן לקיש אמר: חלבו כחלב חיה – חדשים
גרמי. איבא דאמרי: כל היבא דלא פלו לו חדשין –
לא פלום הוא. פי פלגי – היבא דהושיט ידו למען

בהמה, ותלש חלב של בן תשעה חי ואכל; רבי יוחנן
אמר: חלבו כחלב בהמה – חדשים גרמי, רבי שמעון
בן לקיש אמר: חלבו כחלב חיה – חדשים ואיורי

גרמי. איתביה רבי יוחנן לרבי שמעון בן לקיש: מה
חלב ושתי כליות האמורות באשם – מוצא מופלל
שלי, אף כל – מוצא מופלל שלי; בשלמא לרדי –

היינו דאיצטרך קרא למעוטי, אלא לרדיך – אמאי
איצטרך? אמר ליה: טעמא דירי נמי מוקחא. ואיבא
דאמרי, איתביה רבי שמעון בן לקיש לרבי יוחנן:

מה חלב ושתי כליות האמורות באשם – מוצא מופלל שלי, אף כל – מוצא מופלל שלי;
בשלמא לרדי – משום הכי מיעטיה רחמנא, אלא לרדיך – ליקרב! אמר ליה: מיד דהוה
אפוחוסר זמן. אמר רבי אמי: השוחט את הפרפה ומצא בה בן תשעה חי, לרדיה האוסר

– מתיר, לרדיה המתיר – אוסר. רבא אמר: לרדיה המתיר – נמי מותר, ארבעה סימנין
אכשר ביה רחמנא. אמר רב חסדא: השוחט את הפרפה, ומצא בה בן תשעה חי –

מטע
מבא
לאיפין ליה, דאכשר אפקיה רחמנא מכלל חלב, דמעטיה מהקרבן, ופי אמינא דלרבי חזון – לאשמיטתה – לאשמועין ודלא חלב הוא.
אלא לרדיך דאמרת חלב הוא רענא אכילה, מאני מעטיה מהקרבן? מיד דהוה אפוחוסר זמן – דיצא אדור וכולי חזון, דחביל עלמא במהוה הוא, ופסליה רחמנא
בהקרבא בן שבעה. לדברי האוסר – בן תשעה חי בכשרה עד שישחטנו. מתי – את זה באכילה, דשחיטתו מטהרתו. לרברי המתיר – בלא שחיטה בשל כשרה.

אוסר – בשל טרפה. דשחיטה דידה לא מהניא ביה. ובשחיטה טרפה לא מישחרי, שהי הוא באחד מאיביה. ארבעה סימנין – היתרא הוא דרבי ביה רחמנא מכל
בהמה תאלכ!, שאם רצה – וכולו בשחיטה אמו, אבל אם צריך הוא לשחיטה עצמו, כגון שליל של טרפה – שוחט ומותר. שהוא נתר בשנים מאיביה סימנין,
או בשחט וקנה שלו, או בשחט וקנה של אמו. בין בדריבא אמו ובין בדריבא חסדא ובין בחני רבי חייא בכולהו גרסין: השוחט את הטרפה. ובתוספתא דרבי יוחנן נמצא בן
מעין

כבשרא בדיקולא דמאי. דקסבר רבי יוחנן:
אפילו רבנן דפליגי אררבי יוסי הגלילי
בטומאה, סבירא להו דרבי דמתניתין
בשחיטה, ואפילו כיו לא מטמא מפני שהוא

חי, ולא בפלוגתא דרבי מאיר ורבנן
דמתניתין קמפלגי. ואודא רבי יוחנן
לשעמיה – דאקמאמר רבי יוחנן: רבי יוסי
הגלילי ובית שמאי המתמאין דגים מחיים

אמרו דבר אחר, שמע מינה: רבנן דמטהרי
בבן פקעה – לאו משום שסבירא להו
דשחן שחיטה כרבי מאיר. דאי טעמיהו
טעון טעון שחיטה הוא, אינהו נמי בדרים

דלאו טעונן שחיטה מודו דמטמו בבית
שמואי, והכי משמע דרבי יוסי הגלילי דרבי
שמאי חידא? משיצודו – כיון דאין טעונן
שחיטה – הרי זה כבתים.

ומפר, וכגון שישב בו כסעל ובין טנפריה,
דנול לא חי, כדאמרין בבסכת שבת (קו.ב),
הרי זה בדרים סימני מרפה – כגון ניקב
מעין, לרבי עקיבא. מהו – שישטמא, אבל

דגים דאין במינן – טרפות. לא הוי טרפות
בגדיהו כמיתא. השילה נפל – בהמה
המפליה חלבו כחלב בהמה – כברר
כחלב חיה – ואין בו אלא איסור נבלה,

שאין שחיטתו מטהרתה, אבל חלבו בכשרה.
אינא גרמי – לשוייה בהמה, וכיון דנולד
חמישר, ואפילו לרבי יודנה דאמר לעיל
(תולין עד,ב) חלבו מותר – הוהו הוא דלא

יצא לאויר. חלבו כחלב חיה חדשים נמי
גרמי – דחדשיו ואיורי בעינן. דהושיט ידו
בן חדשים גרמי – וכיון כדלו לו חדשין –
חלבו אסור. ומיהו, כי שחטה לאמו – שרי

ליה רבי יודנה מכלל בהמה תאלכ!
דברים יד: מה חלב ושתי הכליות בו –
בתורת כהנים שניה בשלמים: יאת כל
החלב אשר על הקרבן ויקרא ג – ולא את

השילי. יכול לא יתא בעונש ואזהרה, אבל
לא בעונש הקרבן? כשהוא אומר חלב
ושתי הכליות באשם, איך תלמוד לומר,
דמה שלמים שאין כל מינן טעון אליה –

הרי זה טעונן חלב ושתי הכליות. אשם שכל
אינו טעון אליה – אינו רץ שיתען חלב
ושתי הכליות? ומה תלמוד לומר? אלא
לומר לך: מה חלב ושתי הכליות האמור

באשם מוצא מכלל שלי – חלב זה מוצא
מכלל חלב שלי, שאין יכול לומר חלב
שליל יקריב הנמצא באשם, שהרי אין אשם
נקבה. אף כל – אפילו כקרבנות הבאין

נקבה, חלב האמור בהן מוצא מכלל שלי.
בשלמא לרדי – דאמרי רבנן חדשים גרמי,
איבא לאוקמא להא בבן תשעה חי, דכין
דבהמה הוא – אצטרך למעוטי. אלא לרדיך –

לאיפין ליה, דאכשר אפקיה רחמנא מכלל חלב, דמעטיה מהקרבן, ופי אמינא דלרבי חזון – לאשמיטתה – לאשמועין ודלא חלב הוא.
אלא לרדיך דאמרת חלב הוא רענא אכילה, מאני מעטיה מהקרבן? מיד דהוה אפוחוסר זמן – דיצא אדור וכולי חזון, דחביל עלמא במהוה הוא, ופסליה רחמנא
בהקרבא בן שבעה. לדברי האוסר – בן תשעה חי בכשרה עד שישחטנו. מתי – את זה באכילה, דשחיטתו מטהרתו. לרברי המתיר – בלא שחיטה בשל כשרה.

אוסר – בשל טרפה. דשחיטה דידה לא מהניא ביה. ובשחיטה טרפה לא מישחרי, שהי הוא באחד מאיביה. ארבעה סימנין – היתרא הוא דרבי ביה רחמנא מכל
בהמה תאלכ!, שאם רצה – וכולו בשחיטה אמו, אבל אם צריך הוא לשחיטה עצמו, כגון שליל של טרפה – שוחט ומותר. שהוא נתר בשנים מאיביה סימנין,
או בשחט וקנה שלו, או בשחט וקנה של אמו. בין בדריבא אמו ובין בדריבא חסדא ובין בחני רבי חייא בכולהו גרסין: השוחט את הטרפה. ובתוספתא דרבי יוחנן נמצא בן
מעין

חולין. פרק רביעי - בהמה המוקשה דף עז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" ריא רש"י

משנה ג' - האחרונים. ארובה - מפרש בגמרא. צומת הגידן - למעלה מארובה הוא. וסמך לה, וזו אותו שלשה חוטי שנטולין מנקרי הבשר מתולית העצם שקורין צינקרין. וכן שניטל - אפילו לא נחתך העצם. נשבר העצם - ולא נחתך. אם רוב שרץ יום - מפרש בגמרא: רוב עובי ורוב היקפו. שחיטתו מטהרתו

אלא לידך מאי בר - תימה: דלמא סבר כמאן דאמר צומת הגידין הוא דאגרמא ולבר, דהיינו שחיטתו מטהרתו. אבל למעלה מן הארובה לא מטיף שום צומת הגידין ויש לומר: מדפריך לה עלא, מכלל דהוה פשיטא ליה דצומת הגידין הוא דאגרמא ולגיו. ועוד, דרב יהודה דקאמר בסמוך: היכא דפרעי סבחי, דהיינו דרבא בריה דרבה בר רב הונא דקאמר: עילוי שרקמא, שחא עדין חיות. **הכא** נמי מן הארובה למעלה קמני - לשללא ניתא. דמצי לפיש מן הארובה ולמטה - מיד. אף עג גב דלא בכל מקום כשרה, כמו כח צומת הגידין. מכל מקום כיון דמיתוקם למטה מיד, ולמעלה מיד - ניתא.

משנה בהמה שנחתכו רגליה, מן הארובה ולמטה - פשרה, מן הארובה ולמעלה - פסולה, וכן שניטל צומת הגידין. נשבר העצם, אם רוב הבשר קיים - שחיטתו מטהרתו, ואם לאו - אין שחיטתו מטהרתו. **גמרא** אמר רב יהודה אמר רב אמר רבי חיאי: למטה - למטה מן הארובה, למעלה - למעלה מן הארובה, באיזו ארובה אמרו - בארובה הנמקרת עם הראש. עולא אמר רבי אשיאי: כנגדו כנגדו ניגר. אמר רבי עולא לרב יהודה: בשלמא לדידך, דאמינא כנגדו כנגדו ניגר - היינו דקתני: וכן שניטל צומת הגידין. אלא לדידך, מאי "וכן שניטל צומת הגידין"? אמר ליה: רכובה בלא צומת הגידים, וצומת הגידים בלא רכובה. והא "נחתכו" קתני! אישתיק. דבחר דנפק, אמר, מאי שקמא לא אמרי ליה: למטה - למטה מן הארובה, למעלה - למעלה מן הארובה? קתני: "נחתכו" קתני? הקא נמי -

מ"ן הארובה ולמעלה? קתני. רב פפא מתני אמר רב יהודה אמר רב אמר רבי חיאי: למטה - למטה מן הארובה וצומת הגידין, למעלה - למעלה מן הארובה וצומת הגידין, וכן שניטל צומת הגידין, וארובה גופה - פדעולא אמר רבי אשיאי. וכו' איכא מיד, דאילו מרלי - פסיק ליה ותיח, מתיח - פסיק ליה ומתח? אמר רב אשי: טרפות קא מדימת להדיד? אין אומרינן בטרפות זו דומה לזו, שהרי חותכה מאן - ומתח, חותכה מאן - ותיח. ואילו הן צומת הגידין? רבה אמר רב אשי: דאגרמא ולבר. רבה בר רב הונא אמר רב אשי: דאגרמא ולגיו. רבא בריה דרבה בר רב הונא אמר רב אשי: דעילוי שרקמא. ותיח ההוא מרבנן קמיה דרבי אבא, ותיח וקאמר: דערקומא גופה. אמר ליה רבי אבא: לא תציתו ליה! הכי אמר רב יהודה: היכא דפרעי סבחי. והיינו רבא בריה דרבה בר רב הונא אמר רב אשי. אמר רב יהודה אמר שמואל: צומת הגידים שאמרו - מקום שהגידין צומחין, ועד פמה? אמר ליה ההוא מדרבנן, ורב תעבך שמייה: כי הוין בי רב יהודה, אמר לן: שמינו מני מלתא דמבבא רבה שמינו לך, ומנו - שמואל: צומת הגידין שאמרו - מקום שהגידין צומחין בו, ומקום שצומחין עד מקום שמתפשטין. וכמה? אמר אביי: ארבעה בשרי. בתרא. בדרה מאי? אמר אביי: בליטי - הווי צומת הגידים, בליטי - לא הווי צומת הגידים; אשוני - הווי צומת הגידים, רפיכי - לא הווי צומת הגידים; אלימי - הווי צומת הגידים, קטני - לא הווי צומת הגידים; חוורי - הווי צומת הגידים, לא חוורי - לא הווי צומת הגידים.

משנה ג' - האחרונים. ארובה - מפרש בגמרא. צומת הגידן - למעלה מארובה הוא. וסמך לה, וזו אותו שלשה חוטי שנטולין מנקרי הבשר מתולית העצם שקורין צינקרין. וכן שניטל - אפילו לא נחתך העצם. נשבר העצם - ולא נחתך. אם רוב שרץ יום - מפרש בגמרא: רוב עובי ורוב היקפו. שחיטתו מטהרתו ומוחרתו ואפילו במקום שהבהמה מותרת - היה אבר אסור משום "בשר בשדה טרפה", כדאמרין (תולין ע"ג). להביא אבר הבשר המדולדל. שלשה עצמות בשר, הנתחת, והוא עצם הנחתך עם הפרסות כשמשפטיין בהמה, ואתה ארובה נקראת "ארובה" הנמכרת עם הראש. ולמעלה הימנה עצם האמצעי, וצומת הגידין מתחתיו, סמוך לפרק ארובה הנמכרת עם הראש. והעליון הוא קרית התרובה בלילה. **גמרא** למטה דקתני מתניתין: כשרה. למטה מן הארובה - סמוך לה מיד קאמר. דלא תימא: ארובה דמתניתין היא ארובה העליונה שבין הקולית ועצם האמצעי, ומאי למטה דקתני כשרה - למטה הימנה ומכלל עצם האמצעי כשר צומת הגידין קאמר. דלמטה ממש ליכא למימר כשרה, דהא אפילו צומת הגידין שהוא בשיפולי של עצם אמצעי קתני מתניתין טרפה, וכל שכן גבוהה. הוא אמרינן, אלא: למטה - למטה מן הארובה, סמוך לה קאמר כשרה, דבמסיעים מלחיה ואילו, ארובה הנמכרת עם הראש קתני - למעלה למעלה מן הארובה - מיד קאמר טרפה, דהיינו בצומת הגידין שהוא סמוך לה. וכל שכן גבוהה. ולקמן פריך: מאי "וכן שניטל צומת הגידין"? והא תני: וכן שניטל מן הארובה טרפה! כנגדו - של אותו מקום דמתניתין, כנגדו ניגר - דקסבר רבי אשיאי: ארובה דמתניתין היא ארובה העליונה, ושם בולט עם רוב הגמל. והכי תניא בבכורות (מ"א), דאתה ארובה ניכרת בגמל. דתני: וזב העגל שאינה מנעת לערוק, ארובה - היא מום לפסול. ותני עלה: קפץ העליון לא קפץ התחתון, וכנגדו כנגדו ניגר. היינו דקתני וכן שניטל -

דחנא: למטה מן הארובה עליונה כשרה. דהיינו נחתך עצם האמצעי - ואיטריק למיתני: וכן שניטל, דאף עג גב דאם נחתך גבוהו כשרה, היכא דנחתך בשיפולי במקום צומת הגידין - טרפה. ודברתך לקמן: לא תתמה, שהרי חותכה מכאן ומתה חותכה מכאן ודחי. אלא לדידך, דאמרת: ארובה תחתונה, למעלה דקתני מתניתין: וכן שניטל מן הסמוך משמע, היינו צומת הגידין אמר ליה תנא ארובה בלא צומת הגידין - כמו נשבר העצם והגידין קיימין, ותנא משה הגידין בלא ארובה. וכן נחתכו - לגמרי משמע. אלמא, תנא ליה תנא: ניטל הצומת, ולמה ליה למהדר ולמתניה? והא ליכא למימר: תנא רכובה עם צומת הגידין, והדר תני צומת הגידין בלא ארובה, ואם כן ניתני: ניטל צומת הגידין, וכל שכן נחתכו לבשר דנפק - עולא. אמר, רב יהודה דפרעי סבחי, דהיינו דרבא בריה דרבה בר רב הונא דקאמר: עילוי שרקמא, שחא עדין חיות. אמר רבי חיאי: למטה - למטה מן הארובה, למעלה - למעלה מן הארובה, באיזו ארובה אמרו - בארובה הנמקרת עם הראש. עולא אמר רבי אשיאי: כנגדו כנגדו ניגר. אמר רבי עולא לרב יהודה: בשלמא לדידך, מאי "וכן שניטל צומת הגידין"? אמר ליה: רכובה בלא צומת הגידים, וצומת הגידים בלא רכובה. והא "נחתכו" קתני! אישתיק. דבחר דנפק, אמר, מאי שקמא לא אמרי ליה: למטה - למטה מן הארובה, למעלה - למעלה מן הארובה? קתני: "נחתכו" קתני? הקא נמי - מ"ן הארובה ולמעלה? קתני. רב פפא מתני אמר רב יהודה אמר רב אמר רבי חיאי: למטה - למטה מן הארובה וצומת הגידין, למעלה - למעלה מן הארובה וצומת הגידין, וכן שניטל צומת הגידין, וארובה גופה - פדעולא אמר רבי אשיאי. וכו' איכא מיד, דאילו מרלי - פסיק ליה ותיח, מתיח - פסיק ליה ומתח? אמר רב אשי: טרפות קא מדימת להדיד? אין אומרינן בטרפות זו דומה לזו, שהרי חותכה מאן - ומתח, חותכה מאן - ותיח. ואילו הן צומת הגידין? רבה אמר רב אשי: דאגרמא ולבר. רבה בר רב הונא אמר רב אשי: דאגרמא ולגיו. רבא בריה דרבה בר רב הונא אמר רב אשי: דעילוי שרקמא. ותיח ההוא מרבנן קמיה דרבי אבא, ותיח וקאמר: דערקומא גופה. אמר ליה רבי אבא: לא תציתו ליה! הכי אמר רב יהודה: היכא דפרעי סבחי. והיינו רבא בריה דרבה בר רב הונא אמר רב אשי. אמר רב יהודה אמר שמואל: צומת הגידים שאמרו - מקום שהגידין צומחין, ועד פמה? אמר ליה ההוא מדרבנן, ורב תעבך שמייה: כי הוין בי רב יהודה, אמר לן: שמינו מני מלתא דמבבא רבה שמינו לך, ומנו - שמואל: צומת הגידין שאמרו - מקום שהגידין צומחין בו, ומקום שצומחין עד מקום שמתפשטין. וכמה? אמר אביי: ארבעה בשרי. בתרא. בדרה מאי? אמר אביי: בליטי - הווי צומת הגידים, בליטי - לא הווי צומת הגידים; אשוני - הווי צומת הגידים, רפיכי - לא הווי צומת הגידים; אלימי - הווי צומת הגידים, קטני - לא הווי צומת הגידים; חוורי - הווי צומת הגידים, לא חוורי - לא הווי צומת הגידים.

משנה ג' - האחרונים. ארובה - מפרש בגמרא. צומת הגידן - למעלה מארובה הוא. וסמך לה, וזו אותו שלשה חוטי שנטולין מנקרי הבשר מתולית העצם שקורין צינקרין. וכן שניטל - אפילו לא נחתך העצם. נשבר העצם - ולא נחתך. אם רוב שרץ יום - מפרש בגמרא: רוב עובי ורוב היקפו. שחיטתו מטהרתו ומוחרתו ואפילו במקום שהבהמה מותרת - היה אבר אסור משום "בשר בשדה טרפה", כדאמרין (תולין ע"ג). להביא אבר הבשר המדולדל. שלשה עצמות בשר, הנתחת, והוא עצם הנחתך עם הפרסות כשמשפטיין בהמה, ואתה ארובה נקראת "ארובה" הנמכרת עם הראש. ולמעלה הימנה עצם האמצעי, וצומת הגידין מתחתיו, סמוך לפרק ארובה הנמכרת עם הראש. ולמעלה הימנה עצם האמצעי, וצומת הגידין מתחתיו, סמוך לפרק ארובה הנמכרת עם הראש. והעליון הוא קרית התרובה בלילה. **גמרא** למטה דקתני מתניתין: כשרה. למטה מן הארובה - סמוך לה מיד קאמר. דלא תימא: ארובה דמתניתין היא ארובה העליונה שבין הקולית ועצם האמצעי, ומאי למטה דקתני כשרה - למטה הימנה ומכלל עצם האמצעי כשר צומת הגידין קאמר. דלמטה ממש ליכא למימר כשרה, דהא אפילו צומת הגידין שהוא בשיפולי של עצם אמצעי קתני מתניתין טרפה, וכל שכן גבוהה. הוא אמרינן, אלא: למטה - למטה מן הארובה, סמוך לה קאמר כשרה, דבמסיעים מלחיה ואילו, ארובה הנמכרת עם הראש קתני - למעלה למעלה מן הארובה - מיד קאמר טרפה, דהיינו בצומת הגידין שהוא סמוך לה. וכל שכן גבוהה. ולקמן פריך: מאי "וכן שניטל צומת הגידין"? והא תני: וכן שניטל מן הארובה טרפה! כנגדו - של אותו מקום דמתניתין, כנגדו ניגר - דקסבר רבי אשיאי: ארובה דמתניתין היא ארובה העליונה, ושם בולט עם רוב הגמל. והכי תניא בבכורות (מ"א), דאתה ארובה ניכרת בגמל. דתני: וזב העגל שאינה מנעת לערוק, ארובה - היא מום לפסול. ותני עלה: קפץ העליון לא קפץ התחתון, וכנגדו כנגדו ניגר. היינו דקתני וכן שניטל -

דחנא: למטה מן הארובה עליונה כשרה. דהיינו נחתך עצם האמצעי - ואיטריק למיתני: וכן שניטל, דאף עג גב דאם נחתך גבוהו כשרה, היכא דנחתך בשיפולי במקום צומת הגידין - טרפה. ודברתך לקמן: לא תתמה, שהרי חותכה מכאן ומתה חותכה מכאן ודחי. אלא לדידך, דאמרת: ארובה תחתונה, למעלה דקתני מתניתין: וכן שניטל מן הסמוך משמע, היינו צומת הגידין אמר ליה תנא ארובה בלא צומת הגידין - כמו נשבר העצם והגידין קיימין, ותנא משה הגידין בלא ארובה. וכן נחתכו - לגמרי משמע. אלמא, תנא ליה תנא: ניטל הצומת, ולמה ליה למהדר ולמתניה? והא ליכא למימר: תנא רכובה עם צומת הגידין, והדר תני צומת הגידין בלא ארובה, ואם כן ניתני: ניטל צומת הגידין, וכל שכן נחתכו לבשר דנפק - עולא. אמר, רב יהודה דפרעי סבחי, דהיינו דרבא בריה דרבה בר רב הונא דקאמר: עילוי שרקמא, שחא עדין חיות. אמר רבי חיאי: למטה - למטה מן הארובה, למעלה - למעלה מן הארובה, באיזו ארובה אמרו - בארובה הנמכרת עם הראש. עולא אמר רבי אשיאי: כנגדו כנגדו ניגר. אמר רבי עולא לרב יהודה: בשלמא לדידך, מאי "וכן שניטל צומת הגידין"? אמר ליה: רכובה בלא צומת הגידים, וצומת הגידים בלא רכובה. והא "נחתכו" קתני! אישתיק. דבחר דנפק, אמר, מאי שקמא לא אמרי ליה: למטה - למטה מן הארובה, למעלה - למעלה מן הארובה? קתני: "נחתכו" קתני? הקא נמי - מ"ן הארובה ולמעלה? קתני. רב פפא מתני אמר רב יהודה אמר רב אמר רבי חיאי: למטה - למטה מן הארובה וצומת הגידין, למעלה - למעלה מן הארובה וצומת הגידין, וכן שניטל צומת הגידין, וארובה גופה - פדעולא אמר רבי אשיאי. וכו' איכא מיד, דאילו מרלי - פסיק ליה ותיח, מתיח - פסיק ליה ומתח? אמר רב אשי: טרפות קא מדימת להדיד? אין אומרינן בטרפות זו דומה לזו, שהרי חותכה מאן - ומתח, חותכה מאן - ותיח. ואילו הן צומת הגידין? רבה אמר רב אשי: דאגרמא ולבר. רבה בר רב הונא אמר רב אשי: דאגרמא ולגיו. רבא בריה דרבה בר רב הונא אמר רב אשי: דעילוי שרקמא. ותיח ההוא מרבנן קמיה דרבי אבא, ותיח וקאמר: דערקומא גופה. אמר ליה רבי אבא: לא תציתו ליה! הכי אמר רב יהודה: היכא דפרעי סבחי. והיינו רבא בריה דרבה בר רב הונא אמר רב אשי. אמר רב יהודה אמר שמואל: צומת הגידים שאמרו - מקום שהגידין צומחין, ועד פמה? אמר ליה ההוא מדרבנן, ורב תעבך שמייה: כי הוין בי רב יהודה, אמר לן: שמינו מני מלתא דמבבא רבה שמינו לך, ומנו - שמואל: צומת הגידין שאמרו - מקום שהגידין צומחין בו, ומקום שצומחין עד מקום שמתפשטין. וכמה? אמר אביי: ארבעה בשרי. בתרא. בדרה מאי? אמר אביי: בליטי - הווי צומת הגידים, בליטי - לא הווי צומת הגידים; אשוני - הווי צומת הגידים, רפיכי - לא הווי צומת הגידים; אלימי - הווי צומת הגידים, קטני - לא הווי צומת הגידים; חוורי - הווי צומת הגידים, לא חוורי - לא הווי צומת הגידים.

מר בר אש אמר רב פירש בקונטרס בדבר בר אש קיימא לן בכל דוכתי, בר מנכח אורייתא ומיפ' שביעה, וכן יש בסדר תנאים ואמוראים, ורבינו הגאון פירש דקיימא לן כוחיה בכל דוכתי בר מנמיפ' שביעה, וחזרי, וסמין כולו הפך לבן, וחזרי ד' היינו דף שבעתין, וכן פירש רבינו תם. **אִיפְסִיק** חד מינידו טרפה - לא שייך

למותי בני "יתר עליהן עוף" (חולין ק"א) משום

רכשנפסק אחד מזה - שכן כולו ליפסק. **וְאִם**

לאו זה וזה אסור - והא דקתני רישא: נחבחו

גליהו מן הארבוכה ודלמעלה - הוא הדין נמי

נשבר העצם אצל רוב דבר שיש קיום. ואגב סיפא

נקט נחבחו, דלמטה אפילו נחבחו לגמרי כשרה.

רוב עוביו ואמרי לה רוב הקיפו - זימנן

דמשכחת לה בר בלא וזה, שאין העצם

עול לגמרי אלא מררדו מצד אחד ומררדו מצד

אחד. ובקונטרס פירש בענין אחר.

למאי ליתרש לה חדא דאמר רבי יוחנן כו' -

תמוה: דהתם גבי פסח פליגי, משום

דבר אילך רוב השתא וסמין אילך רוב ששן

כדמפרש ביכיצד צולין' (פסחים פ"א), ומה

שיכא הדיא פלוגתא הכא לענין הגנה וש

לומר, משום דברייתא קתני: אם עור ובשר

חופין את רובו, משמע דאי חשיב כשר - מגיל.

גידין שסופן להקשות - בפרק "כיצד צולין"

(פסחים פ"א), פירש בקונטרס: גיד

צואר. ואין נראה, דהכא מייית לה אנדי רגל.

ועוד, אנדי צואר לשעול ומשן דין, ואין גילת

לאכלן כלל, כמו עצמות. כדאמרין ביכיצד

צולין' (שם פ"ב). הגידין דחותר העצמות

ישירו לשעה עשר, ופרקי: הני גידין היכי דמי

אין גיד בשן - כליכניהו, וכן דאיתא, היטו

נותרו אלא פשיטא גיד צואר. משמע שדם

רגילים לחיות נותר בכל שעה.

אל

מר בר רב אש אמר: **כִּיִּן דְּוִיגִי, אִפֵּי עַל גַּב דְּלֵא חוֹרִיר.**

אָמַר אֲמִיקוֹר מִשְׁמִיָּה דְּרַב זְבִיד: תִּלְתָּא חוֹטִי הוּו, חָד

אֲלִימָא וְתֵרִי קִטְיִי; אִיפְסִיק אֲלִימָא - אֲדֵא רוב בִּנְי,

אִיפְסִיק קִטְיִי - אֲדֵא רוב בִּנְי. מִר בר רב אשִי מִתְנִי

לְקוּלָּא: אִיפְסִיק אֲלִימָא - הַאיפָא רוב בִּנְי, אִיפְסִיק

קִטְיִי - הַאיפָא רוב בִּנְי. בְּעוּפוֹת, שִׁיתִּסְר חוֹטִי הוּו, אִי

פָּסִים חָד מִיִּצִּירו - מִרְפָּה. אֲמַר מִר בר רב אשִי: הוּו

קִטְיִימָא קִמְיָה דָּאָא, וְאִיתִּו לְקִמְיָה עוּפָא, וְכִדָּה

וְאִשְׁבַּח בִּיה חֲמוֹסָר, הוּו חָד דִּהּוּ שְׁנִי מִחֲבָרְיָה, נִפְצִיָּה

וְאִשְׁבַּח תֵּרִי. אֲמַר רב יְהוּדָה אֲמַר רב: צוּמַת הַגִּידִין

שְׁאֲמֹר - בְּרובו, מֵאי רובו? רוב אֶחָד מִהֶן. כִּי אֲמַרְיָה

קִמְיָה לְשְׁמוּאֵל, אֲמַר לִי: מִכְּדִי תִלְתָּא הוּו, כִּי מִיפְסִיק

חָד מִיִּצִּירו לְגַמְרִי - הֵא אִיפָא תֵּרִי! מַעְמָא - דְּאִיפָא תֵּרִי,

הֵא לִיפָא תֵּרִי - לֵא. וְפִלְגָא דְּרַבְנָאִי, דְּאֲמַר רַבְנָאִי אֲמַר

שְׁמוּאֵל: צוּמַת הַגִּידִים, אֲפִילוּ לֹא נִשְׁתִּיר בֵּה אֵלָא

כְּחוֹט הַסְּרָפָל - כְּשֶׁרָה. וְאִיפָא דְּאֲמַרִי: מֵאי רובו - רוב

כָּל אֶחָד וְאֶחָד. כִּי אֲמַרְיָה קִמְיָה לְשְׁמוּאֵל, אֲמַר לִי:

מִכְּדִי תִלְתָּא הוּו - הַאיפָא תִלְתָּא דְּכָל חָד וְחָד! מִסִּיעַ

לִיה לְרַבְנָאִי, דְּאֲמַר רַבְנָאִי אֲמַר שְׁמוּאֵל: צוּמַת הַגִּידִין

שְׁאֲמֹר, אֲפִילוּ לֹא נִשְׁתִּיר בֵּה אֵלָא כְּחוֹט הַסְּרָפָל -

כְּשֶׁרָה. וְנִשְׁבַּר הַעֶצֶם" כו'. אֲמַר רב: לְמַעְלָה מִן

הָאֲרִיפּוּכָה, אִם רוב הַבָּשָׂר קִיִּם - זֶה וְזֶה מוֹתֵר, וְאִם לֹא

זֶה וְזֶה אִסוּר; לְמַפָּה מִן הָאֲרִיפּוּכָה, אִם רוב הַבָּשָׂר קִיִּם - זֶה וְזֶה מוֹתֵר, אִם

וּבִהְמָה מוֹתֵר. וְשְׁמוּאֵל אָמַר: בִּין לְמַעְלָה בִּין לְמַפָּה, אִם רוב הַבָּשָׂר קִיִּם - זֶה וְזֶה מוֹתֵר, אִם

לֹא - אֲבַר אִסוּר, וּבִהְמָה מוֹתֵר. מִתְקִיף לֵה רב נַחֲמִין לְשְׁמוּאֵל: יֹאמְרוּ, אֲבַר מִקְּמָה מוּטָל

בְּאִשְׁפָּה, וּמוֹתֵר? אָמַר לִיה רב אֲהָא בַר רב הוּנָא לְרַב נַחֲמִין: לְרַב נְמִי, יֹאמְרוּ: אֲבַר מִקְּמָה מוּטָל

בְּאִשְׁפָּה וּמוֹתֵר! אָמַר לִיה, הִכִּי קִאֲמִינָא: אֲבַר שְׁחִיָּה מִקְּמָה מוּטָל בְּאִשְׁפָּה, וּמוֹתֵר שְׁלֹחוֹ מוֹתָם:

הַתִּלְתָּא בְּוֹתִיָּה דְּרַב, חוֹרִיר שְׁלֹחוֹ: פְּוֹתִיָּה דְּרַב, וְאֲבַר עֲצָמוֹ מִטְּמָא

בְּמִיָּה. מִתִּיב בַּחֲסֵדָא, לֵא, אִם שְׁחִיָּה שְׁחִיטָה מִרְפָּה אוֹתָהּ וְאֵת דְּאֲבָרֵהּ מְהוּלָּלָה בֵּה, דְּרַב

שְׁנוּפָּה - תְּהִסְרָה אֶת הָעוּבָה, דְּבַר שְׁאִינוֹ גּוּפָה? אֲמַר לִיה רַבְה: דְּחוּרִי אֲפִירְכִי לְמָה לָךְ? אוֹתִיב

מִמִּתְנִינִין: נִשְׁחַבְהּ בְּהֶמָּה - חוֹכְשֵׁר בְּדִמְיָה, דְּבַר רבי מאיר. רבי שְׁמַעוֹן אוֹמַר: לֵא הוֹכְשֵׁר! אָמַר

לִיה: מִתְנִינִין אִיפָא לְחֻדְיוֹ, בְּדִחְיוֹ. כִּי סָלִק רבי יוֹרָא אֲשַׁכְחִיה לְרַב יְרִמְיָה דְּיִתִּיב וְקָאָמַר לֵה

לְהָא שְׁמַעְתָּא. אָמַר לִיה: יִישֵׁר, וְכֵן תִּרְמָה אֲרִיזָה בְּכָל - אֲרִיזָה מִנִּי - שְׁמוּאֵל, וְהָא מִיפְלָג פְּלִיג!

הַדֵּר בִּיה שְׁמוּאֵל לְגִבְיָה דְּרַב. תְּנִי רַבְנִין: נִשְׁבַּר הַעֶצֶם וְיָצָא לַחוּץ, אִם עוֹר וּבָשָׂר חוֹפִין אֶת רובו

מִוֹתֵר, אִם לֹא - אִסוּר. וְכִמְה רובו? כִּי אֲהָא רב דִּמְיִי אָמַר רבי יוֹחָנָן: רוב עוּבִיו, וְאֲמַרִי לֵה:

רוב הַקִּיפּוֹ. אָמַר רב פָּפָא: הַלְכֵךְ, בְּעִינִי רוב עוּבִיו, וְבְעִינִי רוב הַקִּיפּוֹ. אָמַר עוּלָא אָמַר רבי יוֹחָנָן:

עוֹר הָרִי הוּא כְּבָשָׂר. אָמַר לִיה רב נַחֲמִין לְעוּלָא, וְלִימָא מִר: עוֹר מִצָּרֵף לְבָשָׂר, דְּהָא "עוֹר וּבָשָׂר"

קִתְנִי! אָמַר לִיה: אֲנִי "עוֹר אוֹ בָשָׂר" תִּינִין, אִיפָא דְּאֲמַרִי, וְאִמַר עוּלָא! אָמַר רבי יוֹחָנָן: עוֹר מִצָּרֵף

לְבָשָׂר. אָמַר לִיה רב נַחֲמִין לְעוּלָא, וְלִימָא מִר: עוֹר מִשְׁלִים לְבָשָׂר לְחוּבְרָה! אָמַר לִיה: אֲנִי עוּבִיָּה

דְּעָנָא, דְּהִהוּא בַר גּוֹזְלָא דִּהּוּהּ בִּי רבי יִצְחָק, דְּעוֹר מִצָּרֵף לְבָשָׂר הָיָה, וְאֲהָא לְקִמְיָה דְּרַבִּי יוֹחָנָן

וְאִשְׁרִיָּה. אָמַר לִיה: בַּר גּוֹזְלָא קִאֲמַרְתָּ? בַּר גּוֹזְלָא דְּרַבִּי רַבִּי - שְׁאִנִּי! הָיָה גִידִין רַבִּין דְּאֵתָה לְקִמְיָה

דְּרַבָּה, אָמַר רַבְה: לְמָאי לִיחוּשׁ לָהּ? חֲדָא, דְּאֲמַר רבי יוֹחָנָן: גִּידִין שְׁסוּפִין לְקִשְׁלוֹת

נַחֲמִין

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42

עור הרי הוא כבשר - אם נשלח הכשר מתחת העור, והעור חופה את עוביו והקיפו - כשר. ולימא מר עור מצטרף לבשר - לחומרא, דליבעי חציו עור וחציו בשר.

אנן עור או בשר תנינא - בדרך ברייתא דלעיל. ולימא מר עור משלים לבשר - דליבעי רוב הכיסוי בבשר ומיעוט עור, להטריף קב שניהם לכסוי רוב העצם. בר

גוולא - שנשברה רגלו. דריבך - עורו, לפיכך חשוב כבשר. תהני גידין הרבין - דהוו מצטרפי לבשר וחופין רוב עצם הנשבר.

דניכיהו חיליה - שמרבו שומנו הוא משיך. דלחיויה אינשי - סימן הוא
שמשיר פירותיו. ופמא פמא קרא - צועק ואומר טמא הוא. כובסא - אשכול
תמרים וסימן הוא שמשיר פירותיו. כי האי תנא - לבקש עליו רבים רחמים.

הדרן בהמה המקשה

משנה אותו ואת בנו - משום דבעי
למיה: "בחולין ובמקדשים", דאצטריך
למילף מקדשי דלפנין בגמרא - תנא נמי
"בארץ ובהמה לארץ", דלא איצטריך, דהא
חובת הגוף היא, וחובת הגוף נהנית בין
בארץ ובין בחוצה לארץ. בפני הבית -
בזמן הבית, בפרק בחרי (חולין קל"ח)
מפרש אמאי נקטינהו. שניהם כשרים -
משום דבעי למיתני סיפא "שניהם פסולין".
ובגמרא מפרש אמאי נקטינהו. והשני סופג
- משום ולא דאיתו ואת בנו. ולא שנא
שחט את האם תחלה, ולא שנא שחט את
הבן תחלה, לא שנא שחטינהו חד בנרא,
ולא שנא חייב גברי - יליף בגמרא דחייב.
הראשון חייב ברת - משום שחטיו חוץ.
אבל השני פטור מן הברת, דכיון דנשחטה
אמו - שוב אינו ראוי הבן לישטח בפניה,
דפטול משום מחוסר זמן. ואינו חייב משום
שחטיו חוץ אלא אם כי ראוי לפניה, דכתיב
(ויקרא יז) "ואל פתח אהל מועד לא הביא"
- הראוי לפתח אהל (מועד) חייבין עליו
בחור, ואי לא - לא. ושניהם סופגין -
הראשון משום לאו דשחטיו חוץ, דכתיב
(דברים יב) בהעלאת: "השמר לך מן תעלה",
וביבוחים (קרא) וליפני בדיקש שחט ממעלה
שם תעלה... ושם תעשה", מה עשה לא
ענש אלא אם כי הוזהר - לא שחט לא
ענש אלא אם כי הוזהר. חולין בפנים שניהם
פסולין - משום חולין שנשחטו בעזרה,
דליפתין להו בקדושין בפרק "האיש מקדש"
(נב). והשני סופג - משום אותו ואת בנו.
בכל משום חולין שנשחטו בעזרה - אדורה
דיכלה היא (דברים יב) "כי ידחך תבחת"
ברחוק מקום אתה וזה. ולא בקירוב מקום
(קדושין נ"ב). קדשים בפנים - השני סופג
משום אותו ואת בנו. ופסול - משום
מחוסר זמן. חולין דכשרים בחוץ - דוקא
בנכס הראשון חולין והשני קדשים. וכן כל
השניים במשנה, דוקא נקט להו. והשני
סופג - משום אותו ואת בנו. קדשים בחוץ
- בתחלה, ואחר כך חולין בחוץ - פסול.
והשני כשר - באבילה. ואולי דתנא פסול -
- תנא כשר. ושניהם סופגין - ראשון
משום שחטיו חוץ, ושני - משום אותו ואת
בנו. חולין וקדשים בפנים שניהם פסולים -
ראשון משום חולין שנשחטו בעזרה, ושני
משום מחוסר זמן. והשני סופג - משום
אותו ואת בנו. חולין בחוץ ובפנים -
הראשון בחוץ והשני בפנים. קדשים בחוץ
ובפנים הראשון כשרת - משום שחטיו
חוץ. ושניהם פסולין - ראשון - שנשחט
בחוץ, ושני - משום מחוסר זמן. ושניהם
סופגין - ראשון משום שחטיו חוץ, ושני -
משום אותו ואת בנו. וסמך ליה אותו ואת בנו. שור הפסוק הענין - משום אמאי קאי - נשחט מיניה, ונכתוב: "ואתו ואת בנו",
דחא בשור ובשה איירי לעיל. במקדשין לא - דהא אפסקיה. כלאים - רחל שילדה מן החייש, שחטת ואת בנה.

הדרן עלך בהמה המקשה

אותו ואת בנו נהג בין בארץ בין בחוצה
לארץ, בפני הבית ושללא בפני הבית, בחולין
ובמקדשין. פי' צידד השוהם אותו ואת בנו, חולין
בחוץ - שניהם כשרים, והשני סופג את הארבעים.
קדשים בחוץ - הראשון חייב ברת, ושניהם פסולים,
ושניהם סופגים את הארבעים. חולין בפנים - שניהם
פסולין, והשני סופג את הארבעים. קדשים בפנים
- הראשון כשר ופטור, והשני סופג את הארבעים
ופסול. חולין וקדשים בחוץ - הראשון כשר ופטור,
והשני סופג את הארבעים ופסול. קדשים וחולין
בחוץ - הראשון חייב ברת ופסול, והשני כשר,
ושניהם סופגים את הארבעים. חולין וקדשים בפנים
- שניהם פסולין, והשני סופג את הארבעים. קדשים
וחולין בפנים - הראשון כשר ופטור, והשני סופג
את הארבעים ופסול. חולין בחוץ ובפנים - הראשון
כשר ופטור, והשני סופג את הארבעים ופסול.
קדשים בחוץ ובפנים - הראשון חייב ברת, ושניהם
סופגים את הארבעים, ושניהם פסולים. חולין בפנים
ובחוץ - הראשון פסול ופטור, והשני סופג את
הארבעים וכשר. קדשים בפנים ובחוץ - הראשון
כשר ופטור, והשני סופג את הארבעים ופסול.
גמרא תנו רבנן: מנזן לאותו ואת בנו שזונה
במקדשין? תלמוד לומר: "שור או קשב או עז כי
יולד", וכתוב בתריה: "וְשׁוֹר או שֶׁה אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ
לֹא תִשְׁחָטוּ בַּיּוֹם אֶחָד" - ליפד על אותו ואת בנו
שזונה במקדשין. ואמאי: במקדשין אין, בחולין
לא! - שור הפסוק הענין. ואמאי: בחולין אין,
במקדשין לא! - כתיב: "וְשׁוֹר" - ו'יו' מוסיף על ענין
ראשון. אי, מה קדשים - כלאים לא. אף אותו
וְאֵת בְּנוֹ - כלאים לא! אַלְמָה תֵּנִי: אותו ואת בנו
נהג בכלאים ובכיו' ועוד, "שה" כתיב: ואמר רבא:

אותו ואת בנו נהג בין בארץ בין בחוצה לארץ - איירי דבעי למתני: "בחולין
ובמקדשין, בפני הבית ושללא בפני הבית", שהם לצורך - קתני נמי: "בחולין
ובחוצה לארץ, ואף על גב דהוי שלא לצורך, דחובת הגוף היא. כיון דאיכא דוכתא
דהוי לצורך, כגון בראשית הגז. דהכי אמרינן ב"שילוח הקן" (חולין קל"ח) ד"בארץ
ובחוצה לארץ" בבולחו שלא לצורך, לבד
מראשית הגז. ורבינן הבית ושללא בפני הבית"
בבולחו הוי שלא לצורך, לבד מאותו ואת בנו
דאיצטריך. דהוה אמרינא כיון דבעינן קדשים
כתיב - לא לנהוג אלא בזמן דאיכא קדשים.
מנזן לאותו ואת בנו שזונה במקדשים - ואם
תאמר: ואמאי סלקא דעתך דלא איירי קרא
במקדשין? שא תטמא כתיבו ואין לומר
דאיצטריך, שהם בריז לפסח, ואין לומר
אותו שנשחט בו ביום אביו או בנו, דסלקא
דעתך דאתי עשה דפסח דהוי לאו ד"ואתו ואת
בנו", ולהכי איצטריך דלא דחי. דכי האי גזנא
אמרינן לקמן ב"שילוח הקן" (חולין קמ"א) גבי
לדבר מצוה מנין. דהא במחוסר זמן איכא לאו
ועשה, ובכלא קרא לא דחי ליה עשה ונראה
דמיערקא קשיא ליה משום דשור הפסוק הענין,
דמשמע: למעשה מוקדשין, דליכא למימר:
משום דלא תימא במקדשין דוקא בא להפסיק
דאם כן - ליכתובה בעלמא שלא בענין
קדשים, וממילא הוה מוקמינן לקרא בכל
מילי. ולפי מוקדשא קרא לומר דלשום דרשה
נכתב שם. ואם תאמר: בפרק "הדוריע" (חולין
קלא) דרדשו מקרא דאין מנהגת נהגים
במקדשים, שדיח בריז שיהגו מקל דחומר.
ופריך בגמרא: קרא למה ליה אי משום קל
דחומר, איכא למיפריך בו. מכל מקום, בלא קל
דחומר, אי לא דמיעט קרא במקדשים (לא) הוי
מוקמינן לקרא בכל מילי דהוי לומר. משום
דקרא דמנהגות לענין חולין כתיב. מה
קדשים כלאים בו - ואם תאמר, תקשה ליה
נמי: מה קדשים שלא בפני הבית לא! דהכא
גזנא אשכחן בפרק "שילוח הקן" (חולין ק"ז)
קל"ח. אלא דאמרנא דמינא, דהואיל דלענין
קדשים כתיב, לא לנהוג אלא בזמן שיש
קדשים ויש לומר: נהי דהוה צריך לדאקא, מכל
מקום אף איצטריך קרא להכי. דהא על גב
דשלא בפני הבית אין קדשים קריבין, מכל
מקום מקדש קריש.
ועוד שד כתיב ואמר רבא זה בנה אב - בלא
רבא הוה מצי למיפריך: דא שור ושה
כתיב, דאין אתה יכול להוציא כלאים מביניהם,
ואית לך למעטני כלאים, דכומחה ב"מורה"
(בבא קמא ע"ב) גבי "כי יגוב איש שור או שה
והכירה", אלא דעדיפא פריך. ואם תאמר: ואמאי
לא גמרינן שור שור משבת, וירא אותו ואת בנו
נהג אף בחיה, דאשכחן ב"שור שגגה את
הפרה" (שם נ"ב) ויש לומר: כיון דלא מעיני
למילף אף בחמה גמא דחיה דשבת - לא
ליפנין כלל. ועוד, דאי משבת יליפנין, אם כן שה
דכתב רחמנא למה ליה ועוד, דחמאי קדשים
דלא שייך בחיה. ומחאי טעמא נמי הוה
ממעטנין כלאים אי לאו דכתיב "אי".
זה

חולין. פרק חמישי – אותו ואת בנו דף עז עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

תוספות

זה בה לא בן מקום שנאמר שה אינו אלא להוציא כלאים – פירש בקונטרס, דלפנין כולו מ"ש כשבים ושה עדים, וקשה לפירושו: ד"מורבד" (בבא קמא ע"א.) מסיק דבנין אב דרבא איצטריך לפרוץ פטר חמור, כדנזק; אין פרוץ לא בעגל ולא בכלאים, ופריך תהום: ולרבי אלעזר דמתיר כלאים מפני שאנו שדה, למאי אתא? ומשני: לטמא שגור מן השדה ועברון מן הטמא, ודלא כרבי יהושע, ואי

כרבי יהושע – ומה כשבים ושה עדים? נפקא 1
משמע בהריא דבנין אב דרבא לא הוה מ"שה 2
כשבים ושה עדים? ונראה, דמ"שה דפסח עביד 3
עביד ליה כולל שוה נאמר א"ר, שה", ונאמר 4
אצטריך בנין אב דרבא, ובסוף פרק קמא דבבורות 5
(ב"א.) ליקף לא מ"שה" שה" של פסח, אבל קשה 6
דמאי שנא דרבא קרא ליה בנין אב, ובבבורות 7
בנין אב, תרע, דמנסיק ב"מורבד" דלפטר חמור 8
לחלן "שה"? ועוד, דמאי שנא דנטק רבא כלאים 9
ספי מעגל ודיה טרפה ושחוטתה: דלכולהו מפיך 10
התם מ"שה", כדקאמר תתם: מה לחלן פרט לכל 11
השחוט הללו לילכא למימר: דטרפה ושחוטתה 12
נפקא ממשנתותיה דשה, ולאן דוקא נקט "פרט 13
לכל השחוטת", דרבינו נמי עגל ודיה נקט תתם, אף 14
על גב דרואי נפקי ממשנתותיה דשה", אלא 15
ניחא ליה לכלול כולל דתי. דהא רפ – רפ ואפילו 16
שחוט קרי "פר", כדאמרין בפרק "הוציאנו לו" 17
(יומא מ"ב.), ושה נמי, הדין נמינן עליה אפילו אחר 18
שחוטת א"ר לאו דכתיב "מדיות ומשח" – מדיותיה 19
דשה, אלא דכתיב "ומשח" – וטרפה נמי דהיא שח 20
דמחיב ב"מורבד" (בבא קמא ע"ב.) במוכר טרפה 21
אבריעה וחושטת אף על גב ד"שה" כתיב תתם, 22
וכי נמי תנא: אותו ואת בנו נזק. בטרפה, ואפילו 23
רבי שמעון לא פליג אלא משום דרואי שחוטתה 24
שאנה ראויה: ועוד קשה: דבאותו ואת בנו 25
ובתשלומי ארבעה וחמשה, נמנע טרפה מנכין 26
דא ונראה – ד"שה" דטרפה ושחוטתה פטורה שח 27
עובד א"ר דרבא, דמגורה שוה לא מסתבר 28
למנעיט כלאים כמו טרפה ושחוטתה, דאית לך 29
למימר: "תפרד" "תפרד" ריבה, כיון דשה גמור 30
הוא, בין דאדלת בחר אב בין דאדלת בחר אם, 31
אבא מבנין אב ממעט שפיר, דהכי כתיב: "שה 32
גמור" וכן הניקטין הקדוש", דמשמע: עד שיהא 33
אביו כבש ואמו כבשה, ומיותר הוא, דלוגיפה לא 34
איצטריך, דמשאר קדשים נפקא, דנמעטין 35
כלאים מ"א כשב", אלא ללמד בעלמא את, 36
דכל מקום שנאמר "שה" אינו אלא להוציא 37
כלאים, ואף על גב דכתיב נמי בהאי קרא 38
"ומשח", דנפק מלאך קדשים – לשון דרשא 39
נכתב, דא רבא ממשטין בלשון אותו ואת 40
ובתשלומי ארבעה וחמשה טרפה גמורה שח ד"שה" 41
וחשאת ניחא נמי, כי בעי ב"מורבד": לרבי אלעזר דמתיר בכלאים, בנין אב דרבא למאי 42
לכתבא: לקדשים, ולא קאמר: לטרפה ושחוטתה, דריתנו מגורה שח נפקי, ואם תאמר, 43
ב"מורבד" דקאמר: ובנין אב דרבא למאי הלכא? – אי לקדשים – בהדיא כתיב בסוף, משמע 44
דאי לא כתיב בהו כלאים בהדיא – הוה ניחא, ואז עיקר בנין אב לא תיחב בהו אלא 45
משום דמקדשים נפקא ויש לומר: דכן דרך התלמוד, שעשה כאלו קים ליה בפסח ממקום אחר, וכענין זה שי בריש קדושין (ג.) ובפרק "עזרה" (כתובות מ"ב.) גבי קדשי חבת לאביה, 46
דקאמר: וכן תימא גלוי מנשת ופגם, ואף על גב דכשת ופגם גופיה לא קים לך דדור דאביה אלא מקדושין בפרק "אלו נעדרת" (כתובות מ"ב ד"א).

אל לרבות את הכלאים – אף על גב דמאי כשב' ממשטין כלאים – הוה מענין דקרא, והבא מענין דרבא, כדאמר ב"מורבד" (בבא קמא ע"א.) ואם תאמר, ודחי פריך לעיל: ואימא 47
במודקשין אין לחלוץ לא דאית בינו למימד הכא ע"כ כן אמאי איצטריך – א"ר לרבות כלאים: וכלאים בקדשים ליכא, כדקאמר א"ר מה כלאים בקדשים לאו שוה לומר: דאי הוה מוקינן 48
קרא דאותו ואת בנו דקא במודקשים, אם כן לא הוה דרשין "א"ר לרבות כלאים, אלא הוה מוקינן לדרשא אחרת: **עך** שפרטת לך הכתוב יחוד – ואם תאמר: ולרבי יאשה, אמאי כתיב 49
קרא (דברים כ"ב) "חור" ב"לא תחורש" ויש לומר: דאיצטריך, דאז אמיתא דאסור אף על פי שאינם קשורים, וכן גבי לבישת כלאים, אי לא כתיב "חור" – הוה אמיתא דאפילו מלבישתם 50
אחד על שוה ואחד על פטומה לא ליכא, אף על פי שאינם פטורים א"ר. דמחידור דרשין דתובק תפיפה מתא אתי חבור, וינתן, לא משום דפסח ביהדי "חור" ביהדי רח"ל, דהא אצטריך 51
כדפירשתי, אלא מסבאר דנפישא קאמר הכי, ולחכי לא קאמר "כדרך שפרט לך הכתוב בכלהו, **מה** כשחיב 52
באם על הבנים בנקבות ולא בוכרים – דאם קרא משמע ליה דקרא, ולא משום שאורחה לחיות רובצת, מדכתיב (דברים כב) "שלה שלח את האם", ודחה ליה למכבה "שלה תשלחנה" 53
כיון דכתיב כבר לא תקח האם, וכל משמע ליה דקרא, **מ"י** שבנו כרוך אחרי – ואם תאמר: אם כן, למה לי דמיתיר קרא גבי שלוח הקין? גילף לך דחומר מאותו ואת בנו שעשה בו מוזמן 54
כשאנו מוזמן שוה לומר: דאי לא דחזין שלוח הקין דאם דקרא – לא הוה דרשין באותו ואת בנו שבנו כרוך אחרי.

ועוד – קשיא לי עלה דהא דקנתי: נוהג בכלאים, האמר רבא כו, **אינו אלא** 1
להוציא את הכלאים – דילפנין כולו מ"שה כשבים ושה עדים" ודברים יד, מרלא 2
כתיב "שה כשבים ועזים" – שמע מינה דלא מקריש עד שיהו אביו ואמו כבשים 3
או שניהם עדים, אבל אחד כשב ואחד עז – לא הוה שיה, **או לרבות את הכלאים** – 4
ותפשטו מהבא חתני קשויטא, **חללק** – 5

לחייב על אחד מהם, ששחוטו או שור ובנו, 6
או שיה ובנו, בני – דחד משמע, **עך** שישחוט 7
שור ושה ובנו, שם שח אחד מהם, תלמוד 8
לומר: "שור ושה" וכו', **מאי לאו מאו נפקא** א"ר 9
והכי קאמר: אילו נאמר "שור ושה" ולא 10
נאמר "א"ר, דיהיית אומר כו" **לא מאותו** – 11
נפקא ליה, והכי קאמר: אילו נאמר "שור ושה 12
ובנו", לא כתיב "אחור" – דהא אמיתא: עד 13
דשחית תרי, ובריה דחד מניניהו – תלמוד 14
לומר: "אותו ואת בנו" – חד אב וחד בן, אבל 15
"א"ר – כלכאים אתא, הניחא לרבינן – לקמן 16
בעי נמי דנאמר ומאי רבנן, **כרבי יונתן** – 17
דאמר: אף על גב דלא כתיב "א"ר" – כמאן 18
דכתיב "א"ר דמי, וכל דיכא דכתיב "פלוני 19
ופלוני" – א"ר הוה א"ר שח אחד מהם, **דרנאי איש** 20
אשר יקלל את אביו ואת אמו כי אלא – 21
קלל שניהם, אחד מהם מניין? תלמוד לומר 22
בבסיפיה: "אביו ואמו קלל", **אביו קלל ואמו** 23
קלל – כלומר, בתחלת המקרא סמך קללה 24
לאביו, ובסוף המבורר סמך קללה לאמו, 25
למימרא דאו האי או האי, **רבי יונתן אומר** – 26
אביו ואמו משמע נמי, או האי או האי, 27
וספיה דקרא – לדרשא חתניא, לחביא את 28
המקלל דאית מיתה שחיבי, **בפני עצמו** – 29
כלומר, או זה או זה, בנקבות – האם ובנה, 30
ואינו נוהג בוכרים – דאף דחוששין לזרע 31
האם, ואם שחט וכר – מותר לשחוט בן 32
ובתו, **באם על הבנים** – שלוח הקין, שהחודר 33
דברים (כב) כתיב ליקח שניהם, בנקבות – 34
דכתיב (שם): "והאם רובצת", וכל האב רובץ, 35
לא עשה בה מוזמן – דנתיב (חולין ק"ט.), 36
כ"י יקרא – פרט למוזמן, כלומר, עוף של 37
אינו יחייב בשלוח, **תאמר באותו ואת בנו כי** 38
– והואיל וחומר הוא, יגדלו בשניהם, אותו 39
אחד ולא שנים – באותו ואת בנו, ולא 40
בשנים, ומעתה, שחלק הכתוב, ואי אפשר 41
לומר שניהם בשניהם, אלא או בוכרים או 42
בנקבות, דהיינו – לדין – מעתה אני רשאי 43
ללמוד מזה דרשיתו באי זו יגדלו, דהשתא 44
ליכא למפרך: תאמר באותו ואת בנו שעשה 45
בו מוזמן כשאנו מוזמן, לפיכך יגדלו בוכרים 46
ולא בנקבות, דמאי חומרן דהיא זו לומר כן? 47

מה לי זכרים ומה לי נקבות? **ואם נפשך לומר** – ולהשיב תשובה על ק"ד, ויש לי 48
טעם אחר: הרי הוא אומר "בנו" – משמע שנראה לו כבן, **שכרוך** – הדבוק תמיד 49
לילך אחריה, ודרך הולד לחיות כרוך אחר האם, **מאי אם נפשך לומר** – מה היה לו 50
לחשיב על בנין אב דהראשון? 51

ואודא

אל לרבות את הכלאים – אף על גב דמאי כשב' ממשטין כלאים – הוה מענין דקרא, והבא מענין דרבא, כדאמר ב"מורבד" (בבא קמא ע"א.) ואם תאמר, ודחי פריך לעיל: ואימא 52
במודקשין אין לחלוץ לא דאית בינו למימד הכא ע"כ כן אמאי איצטריך – א"ר לרבות כלאים: וכלאים בקדשים ליכא, כדקאמר א"ר מה כלאים בקדשים לאו שוה לומר: דאי הוה מוקינן 53
קרא דאותו ואת בנו דקא במודקשים, אם כן לא הוה דרשין "א"ר לרבות כלאים, אלא הוה מוקינן לדרשא אחרת: **עך** שפרטת לך הכתוב יחוד – ואם תאמר: ולרבי יאשה, אמאי כתיב 54
קרא (דברים כ"ב) "חור" ב"לא תחורש" ויש לומר: דאיצטריך, דאז אמיתא דאסור אף על פי שאינם קשורים, וכן גבי לבישת כלאים, אי לא כתיב "חור" – הוה אמיתא דאפילו מלבישתם 55
אחד על שוה ואחד על פטומה לא ליכא, אף על פי שאינם פטורים א"ר. דמחידור דרשין דתובק תפיפה מתא אתי חבור, וינתן, לא משום דפסח ביהדי "חור" ביהדי רח"ל, דהא אצטריך 56
כדפירשתי, אלא מסבאר דנפישא קאמר הכי, ולחכי לא קאמר "כדרך שפרט לך הכתוב בכלהו, **מה** כשחיב 57
באם על הבנים בנקבות ולא בוכרים – דאם קרא משמע ליה דקרא, ולא משום שאורחה לחיות רובצת, מדכתיב (דברים כב) "שלה שלח את האם", ודחה ליה למכבה "שלה תשלחנה" 58
כיון דכתיב כבר לא תקח האם, וכל משמע ליה דקרא, **מ"י** שבנו כרוך אחרי – ואם תאמר: אם כן, למה לי דמיתיר קרא גבי שלוח הקין? גילף לך דחומר מאותו ואת בנו שעשה בו מוזמן 59
כשאנו מוזמן שוה לומר: דאי לא דחזין שלוח הקין דאם דקרא – לא הוה דרשין באותו ואת בנו שבנו כרוך אחרי.

חולין. פרק חמישי - אותו ואת בנו דף עט עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" רכג

ולחנניה כתיב אותו וכתיב בנו - ואם תאמר: ולשחוק מאתו? ומ"בנו, ולכתוב "בן" ויש לומר: דלא מדכתיב "את בנו" ולא כתיב "בן" קדריש, אלא "בן" נמי משמע דברוך אחיו. **מלוה** דתימא אתי צד סוס ומשתמש בר קא משמע לן - לא דמי לחציו עבד חציו בן חורין (תלגיה ביה) דאסור בחציה שפחה וחציה בת חורין, משום דבתי עבדות ומשמש בצד חירות, והבא כלאים אמר רחמנא - דוקא תרי מיני, וכל פירות הבאין מסוס והמוז - מין אחד הוא. הרבעת פרה אם חוששים או אין חוששים לזרע

עיריל לי הך דדמין להדיא - משמע דרבי אבא סבר כרבי יהודה, וכן אביי דאמר: עבי קליה רב תמרא, וכן רב פפא דאמר: רברבן אורניה ויורטא גנובתין בן תמרא - כלולא סביא לזו כרבי יהודה, ובפרק שני י"דייני דרות" (תפוסת קיאיב) אמרין: הלכה כרבי יהודה בפרדות, "ישור ואי שיה" דאותו ואת בנו מתרוממין, "ותרתא ואם שחא" (קיקא כב) - משמע דאין נוהג בכורים, והיינו דלא כתבניה, ומיהו, שדולא פסק כתבניה, ועוד, וסדמם מתניין שדולא פסק "אלו מומין" (בכורות מה), אלו כשרים פריים ארסם ופסולים בבמה, ואתו ואת בנו - מוקי לה דהם כתבניה, ועוד, דהנהיה כרבי יתנו, ובפרק "ההוא" (בבא מציעא ע"ה), אמר דאבא סבא רב לוי אישיה רובא סבא רב כרבי יונתן, וקיימא לן כרבא לגבי דאביי, ומיהו, אפילו קיימא לן כרבי יהודה בפרדות, בדפסין סותא פוק בתרא דתרבות (קיאב) - אין ללחדי בתו ואת בנו, כוכרים, וכן דמסקין דאבא רבי יהודה סופין מספקא ליה, ואם תאמר: דמסקין בשמעתיך בסמך, דבין לרבי אלעזר ובין לרבנן, סופין מספקא לזו אי חוששין לזרע האב אי לא, ואמאי מספקא לזרע? וכן אמרין לקמן בפרק "הדורית" (קלאב), גבי מתנות: לרבי אלעזר מבעי ליה אם "ישור אם שח" לחלק, וכן נפקא לזו לחלק "מאת וזבחי הובח", ולרבי אלעזר "מאת וזבחי הובח" אתא לכדרבא, דהדין עם הטבח, ואם כן, מדבעי לזו קרא לחלק - מכלל דאין חוששין לזרע האב, קרא לחלק לעילו ולי לומר: דהוא אי חוששין לזרע האב - לא צריך לרבי, לחלק, אבל משום דמספקא לזו שמא אין חוששין, קבעי קרא לחלק, משום דלרבא אין חוששין, ואתא קרא לחלק, אי חוששין לרבא אתא קרא ד"מאת וזבחי הובח" לכדרבא דהדין עם הטבח, ולרבי אלעזר אתא "אם שח" לחיבי במנות כדרדשי רבנן, ומשום דמספקא ליה לרבי אלעזר אי אתא לחלק או לחיבי במנות - פטר רבי אלעזר, דרמוציא מחברו עליו דהיא, ואם תאמר: הא דקאמר רבי יוחנן דהם, דרדשי רבנן "אם שח" לרבות את הכוי דחיבי במנות, היכי דמי? אי צביא הבא על התישה כדמסק בשמעתיך דבהכי פליגי, והתם נמי בריש הווא שפעתא אמרין הכי - אם כן כרבי יהושעין לזרע האב, ואתא קרא לרביי דחיבי בכל דמנות, דאי אין חוששין, אם כן לא צריך רבי

ואודא שמואל לשעמיא - דאית ליה חוששין בבהמות לזרע האב, תנולין מן הסוס - נקבה, **אף על פי שאביהן חמור מותרין** - פירד זכר בן סוס נקבה, עם פרידה נקבה בת סוס נקבה, ולא אמרין: אתי צד סוס ומשתמש בצד חמור, שצד סוס וחמור שי בשניהם, לזה לא חיישין, ממה נפשך: אי חוששין לזרע האב, שניהם שוקן, שבניהם שי צד סוס חמור, ואי אין חוששין - הרי כולן מין סוס. **אבל** - פרידים הנולדים מן הסוס נקבה - אסורים עם פרידים הנולדים מן החמור נקבה, דשמא אין חוששין לזרע האב, והוי הוי כוליה סוס והאי כוליה חמור, זו דברי רבי יהודה - דאמר (שמא) אין חוששין, לפיכך אסורים. **אבל חכמים** אמרין: כולן מותרים, שבניהם שי שני צדדים, ומדקרי שמואל לחנניה בלשון "חכמים" - שמע מינה סבירא ליה דהלכתא כחנניה, **מיפשט** **שפיטא** ליה - ומשום דהכי אסור, או ספקי **מספקא** ליה - ומשום דהכי אסור, **נפקא** **מינה למישרי פרי עם האם** - פירד בן סוס נקבה, להרביע עז סוס נקבה, **פרי עם האם** **נאבא**, משום דלמא חוששין, **אלא לאו דאבוה דהאי סוס ואבוה דהאי חמור** - והכי קאמר רבי יהודה, דרמביעם סוס גמור עז פירד בן סוסיא, ומאי "שפיטא חמור" - אבוי צד פירד קאמר, **אלא עיריל** - אימא לך סופין מספקא ליה, ומשום דהי הנולדים כפרדשית לעיל ממה נפשך, מהו ליתסר **אתי צד סוס וב'** - מזה דרשנא, ליתסר הנולדים מן הסוס או מן החמור נמי זה עם זה, משום דלמא חיישין לזרע (האם) **דאבא**, ואתי צד סוס וב', קא משמע לן - וכן דאבא אין אמרין, שאין כאן צד סוס מיוחד וצד חמור מיוחד, הילכך אין מוכיחין כאן צדדים, דהא מכללי ודעיה, וממא באפי נפשיה הוא דמכרי, והוא מין בפני עצמו גמור סוס וחמור, **אלא מינה** - פירי, **אלא מינה קתני** - ואי לא ידעינן אי בת סוסיא ואי בת חמורה, מאי פיר מביעין עטלי? האמר רבי יהודה: הנולדים מן הסוסיא - אסורין בגולין מן החמורה לא מין סוס - לא סוס גמור ולא פירד בן סוסיא, **אלא מינה** - כלומר, עז שידע לן מאיזה מין הוא, **בר חמור** - אמר דהיה חמורה, **צניף** - עלול, והוא לשון צעקת הסוס, **גנובתיה** - זבנה, **גידמת** - מונב ומנאזים, **בריספס** - עגלה שבה רוכב בה, **דרמין** - לחרדי - באנזים וזבנה, משום מנזב בכלאים, קסבר אין חוששין - והוי כלאים בני החמורה ובני הסוסיא, דאי חוששין - כולן שוקן, שבכולן שי שני צדדים, ויפסין

שאסור: שמע מינה - סופין מספקא ליה, **שמע מינה**, אמר ליה רבי אבא לשעמית: אי מעיילת לי בודניקתא בריספס - עיין להך דדמין להדיא, ועייל לי. **אלמא קסבר: אין חוששין לזרע האב,** ואם כן לא צריך קרא לחלק ונראה לפרש, דלרבי יוחנן כוי דהתם לא מיתוקם אלא בתייש האב על הצביה, ובין חוששין לזרע האב ובין אין חוששין - איצטרך קרא לחיבי בכל המנות, ואם תאמר: דמשמע דהם דלא פטר רבי אלעזר אלא ממונות וכוסי, אבל אתא דאמר רבנן, חלבו אסור חלבו בהמה - לא פליג, מילא קאמר נמי מותר, ואמאי? הא אין חוששין לזרע האב, האי אית ליה לרבי אלעזר ד"שה" וכו' מוקצת, ואם כן יתין דהא על הצביה לישתי חלבו? וכו' תימא, דקסבר רבי יוחנן דלרבי אלעזר נמי לא מילקין "שה" ואפילו מוקצת, שה, אם כן פטר רבא באותו ואת בנו ולי פטר רבא באותו ואת בנו מלמלק, וצביא רבא על חיותיה, דלרבנן, אפילו מלמלק אמרין "שה" ואפילו מוקצת, שה, ורבי אלעזר פטר ממלקות, דמספקא ליה אי אמרין "שה" ואפילו מוקצת, שה, אבל מודה דאיכא איסורא, אי נמי, לעולם סבירא ליה ד"שה" ואפילו מוקצת, שה לא אמרין, ושאיני חלכ דרבי קרא, כדרדשי רבנן פירד פירד דיומא (ע"ה), **כל הלכך** - לרבות כוי חצי שיעור, ומיהו קשה בתייש האב על הצביה, אמאי פטר רבי אלעזר מכסוי? דא דלמא אין חוששין לזרע האב, והוי כולו צבי? וצריך לומר, דרבי אלעזר פטר" לא קאי אלא אמנתו, וכן משמע לשון המנשה במסכת בכורים (פרק שני משנה) דתנן: רבי אלעזר פטר, שרמוציא מחברו עליו דהיא, וכן כתב רבינו עם בפרדות כרבי יהודה, ואתו ואת בנו נוהג בכורים לאיסורא לוי למלקות.

אילימא דשחטה לה ולברח והאמר בן חסדא הכל מודים בוהא צביה בר - תימה ודלמא דשחט ליה לתייש ובגו, ופלגינן אה חוששין לזרע האב ונהוג בזכרים אי לא, הוא דפליגי בבוי - לאשמועינן ד"בגו ואפילו כל דהו **ורבי** אליעזר סבר אין חוששין בר - הוה מצי למימר: לכולי עלמא דחוששין, וב"שה" אפילו מקצת שד פלגי, ואפילו בצבי האב על התיישה לשלמה בן רב

יולדה בן, אלא דניחא לאוקמי פלוגתא בחוששין לזרע האב, דמענין פלוגתא דתנאי, אבל ב"שה" ואפילו מקצת שד - לא אשכחן פלוגתא דתנאי.

בין לרבנן בין לרבי אליעזר לשחוט ולכסי צבי ואפילו מקצת צבי - הקשה הרב רבי שמואל מוורודין: הא גבי מתנות, כי אמרינן "שה" ואפילו מקצת שד - לא חשיב משום הכי כולו שד להתחייב בכל המתנות, אם כן האב נמי - לא חשיב כאילו הוא כולו דם צבי, אלא חציו, ורפא ברקא דביצה (חט) אמרינן: לא כי מצלב אמור, אלא אפילו שחט במתנת דהו ונתערבו דמם דין בזה - אסור לכסות ביום טובו ויש לומר, דאמרינן הנה: מנה דברים אמורים בשתי דקדורות, אבל בדרקיה אחת - חייב לכסות, והאב נמי, בין שכל משונו שבו חציו דם צבי - חייב לכסות.

ומדרבנן מספקא להו מכלל דרבי ואליעזר פשיטא ליה אלא לא דתנאי בר - משמע: משום דרבי ואליעזר פשיטא ליה, קשה ליה מוך ברייתא דמתנות, ותימה: דאפילו מספקא ליה - נמי יכול להקשות, כל כמה דלא תפליס פלוגתיהו ב"שה" ואפילו מקצת שד **לימא** ליה אייתר ראיא - ואף על גב דרב אסי קאמר בפרק קמא דבבא קמא (טא), ובפרק "בית בור" (בבא בתרא קזא) גבי איחך שחלק, ובא בעל חוב וטוף חלקו של אחד מהם - דנטול רביע בקרקע ורביע במעט, משום דבספקא ליה אי ויירשין הוה אי לקוחות הוה, ונטול מספקא מחצת מהה שדיה לו ליטול, לא מצי אמר ליה: אפילו מקצת דחוששין ודשקול - ויש מקומות שתקנו חכמים מחמת הספק שיטול ובי"הדומכר את הבית" (שם עט) מפורש באורך.

כו

וסמינן דאורייתא - מדסמיך אסמינן ושרי אסמינן עליה, שמע מנהגו: הא דסמינן אסמינן בחזרת אבדה, כדאמרינן ב"אלו מציעות" (בבא מציעא כזא) - דאורייתא היא, דאי דרבנן, נהי דעבוד רבנן תקנתא בממונא, באיטורא מן מצו מתקני? אלא שמע מינה דאורייתא היא, והתם ב"אלו מציעות" - מביעילין לן סימנן דאורייתא וזאת רבנן כיו - מן התייש מן הצביה, ואף על פי ד"שור או כשב" חתיב (ויקרא כב) ולא חתיב צבי ואיל, וכו' גרסינן: רבי אליעזר אומר כלאים האב מן העז ומן הרחל אותו ואת בנו נוהג בו, פוי - אין אותו ואת בנו נוהג בו, אומר רב חסדא: איזהו כיו ששחלקו בו רבי אליעזר וחכמים - זה האב מן התייש ומן הצביה, וזהו חייב דמיו? אילימא בתייש האב על הצביה וילדה, וקא שחט לה וילדה, והאמר רב חסדא: הכל מודים בהא צביה ובנה תייש - שפסור, "שה ובנו" אמר רחמנא, ולא צבי ובנו? אלא, בצבי האב על התיישה וילדה, וקא שחט לה וילדה, והאמר רב חסדא: הכל מודים בהא תיישה ובנה צבי - שתייב, "שה" אמר רחמנא, ובנה צבי דהו! - לעולם בתייש האב על הצביה וילדה ביה, ובת ילדה בן, וקא שחט לה וילדה, ורבנן סברי: חוששין לזרע האב, ו"שה" - ואפילו מקצת שד, ורבי אליעזר סבר: אין חוששין לזרע האב, ו"שה" ואפילו מקצת שד, ורבי אליעזר סבר: לא אמרינן - וליפלו בן בחוששין לזרע האב, בפלוגתא דתנניה ורבנן! - אי פלגי בההיא, הוה אמנא: בהא - אפילו רבנן מודי, ד"שה" ואפילו מקצת שד - לא אמרינן, קא משמע לן - והא דתנן: פוי - אין שוחטין אותו ביום טוב, ואם שחטו - אין מכסין את דמיו, במאי עסקינן? אילימא בתייש האב על הצביה וילדה, בן לרבנן בין לרבי אליעזר - לשחוט ולכסי, "צבי" - ואפילו מקצת צבי! אלא, בצבי האב על התיישה וילדה, אי לרבנן - לשחוט ולכסי, אי לרבי אליעזר - לשחוט ולא לכסי! - לעולם בצבי האב על התיישה, ורבנן ספקין מספקא להו, אי חוששין לזרע האב אי אין חוששין, ומדלרבנן מספקא להו, לרבי אליעזר פשיטא ליה, והא דתנאי: הורשו ורחמינן

ב"שה"

יום טוב, וספרינן: מדלרבנן מספקא להו, מכלל דרבי אליעזר דאמר: אין נוהג - אפילו מספקא קאמר, דפשיטא ליה דאין חוששין, והא דתנאי בן, ורוע ולחיים וקבא - אם שור אם שדי" חתיב בדר (דברים יז), ומשמע דאין נחניק ביה, אי נטא בתייש האב על הצביה וילדה - דאי אין חוששין לזרע האב, אפילו מקצת שד ליכא, בשלמא לרבי אליעזר דפטר קסברו ופאילו מקצת שד לא אמרינן - ביה בהא, כדאמר, דפשיטא ליה דאין חוששין לזרע האב, חילקן אפילו מקצתו ליכא, ואין שחט נמי דקסברו ופאילו מקצת שד - אמרינן, היכא דצי שחט מן האם, מיהו, האב דאין צד שחט לאו דאב, ואוקמינן דלרבנן מספקא להו אי חוששין לא, אלא בשלמא פלגא לא יחייב ליה - גרסינן, כלומר, בשלמא פלגא דמתנות לא פרכין עלייהו מדי, ודאי פשיטא ליה דלא יחייב ליה, ושה ואפילו מקצת שד - לא מחייב לאל פלגא דצי שחט, דכיון דאפשר למפלגנהו - יחיד פלגא שחט, ומעבד פלגא דצי צבי, דאיכא למאן דאמר הכי בפרק "הורוש" (חולין קלבא), והאי דקתני לרבנן נוהגין - בפלגא מתנות קאמרי, ומשום דילמא ויחשבו, אלא לא קשיא לן: איידך פלגא גופיה דקא מחייבי רבנן למיתביה לכוך, אמאי? הא כהן מציא מחבירו הוא, וקיימנו אין בכל דבר פסק: מתנות מחבירו על דעת הוראי, ומינה לא ישרא לא לכוך, אייתר ראיא דחוששין לזרע האב, ושקול פלגא דצי שחט, וכל מהו דלא אייתר ראיא, ואפילו פלגא לית לן, דאפילו מקצת שד ליכא! **אלא בצבי האב בו** - דאיכא צד שחט מן האם, בשלמא לרבנן - אף על גב דמספקא לן שמו חוששין, ולא הוי כוליה שד, ואיכא למיפרי? אמאי יחיד ליה כוליה? איכא לתרוע: מאי חייב דקאמרי רבנן - חייב בחצי מתנות, משום צד שחט דאם, ואידך פלגא אמרינן ליה אייתר ראיא דאין חוששין, והוי כוליה שד ושקול, ליחייב בכלוהו - דהא פשיטא ליה דאין חוששין, וכוליה שד הוא! הכי גרסינן: לעולם בצבי האב בו, ספקין מספקא ליה בו! - ולקמייהו מתיר רב

ב"שה"

פפא ככוליהו משתניחא, בין דאיתו ואת בנו וכן דכסוי וכן דמתנות.

[דף כ"ז ע"ב]

אֵית תַּנְי תַּנִּי: אַנְגְרִיא – בְּמִיתָה, וְאֵית תַּנְי תַּנִּי: אֹמֵר לוֹ: "חֲרִי שְׁלָף לְפָנֶיךָ". מֵאן דְּתַנִּי אַנְגְרִיא בְּמִיתָה – בְּאוֹתוֹ שְׂכִיבֹל לְפֶשֶׁר. מֵאן דְּמַר: אֹמֵר לוֹ: "חֲרִי שְׁלָף לְפָנֶיךָ" – בְּאוֹתוֹ שְׂאִין יָכוֹל לְפֶשֶׁר.

תַּנִּי, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אֹמֵר: בְּדֶרֶךְ תְּלִיכְתָּה – אֵין חֵיִב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמוֹר אַחֵר. שְׁלֵא בְּדֶרֶךְ תְּלִיכְתָּה – חֵיִב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמוֹר אַחֵר.

אֹמֵר רַבִּי אֲבָהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי בֶּן חֲנִינָה: בְּקַפְנִדְרִיא – אֵין חֵיִב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמוֹר אַחֵר. בְּסִילְקִי – חֵיִב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמוֹר אַחֵר.

רַבִּי אֲבָהוּ בְּשֵׁם רַבִּי יוֹסִי בֶּן חֲנִינָה: אַגְרָא מִיבָא לָלוֹד וְאִינְסִיבַת אַנְגְרִיא לָלוֹד – אֵין חֵיִב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמוֹר אַחֵר. מִיבָא לָלוֹד וְאִינְסִיבַת אַנְגְרִיא לְצוֹר – חֵיִב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמוֹר אַחֵר.

מִתָּה אוֹ נִשְׁבְּרָה – חֵיִב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמוֹר. רַבִּי יוֹחָנָן אֹמֵר: בְּשֹׁאֵמֵר לוֹ: "חֲמוֹר" סָתָם. אֲכַל אִם אֹמֵר לוֹ: "חֲמוֹר זֶה" – יָכִיל מֵימַר לֵיהּ: לְדִין בְּעִיתִי, אֵינִי לֵיהּ קוֹמִין.

רַב הוֹנָא אֹמֵר: חֵיִב לְיִטְפֹּל בּוֹ בְּאוֹתוֹ מָקוֹם.

אֹמֵר רַבִּי זִירָא: אִם יֵשׁ בְּמַפִּילָה בְּדִי לְשִׁכּוֹר לוֹ גְּיִידוֹר קָטָן – אֵינּוּ חֵיִב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמוֹר אַחֵר, וְאִם לֹא – חֵיִב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמוֹר אַחֵר.

אֹמֵר רַבִּי הוֹנָא: אִם יֵשׁ בְּבִנְיָלָה בְּדִי לִיקַח גְּיִידוֹר קָטָן – אֵין חֵיִב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמוֹר אַחֵר, וְאִם לֹא – חֵיִב לְהַעֲמִיד לוֹ חֲמוֹר אַחֵר.

הִלְכָה ד' מִתַּנִּי' הַשּׁוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר לְהִבִּיא חֲטִין וְהִבִּיא שְׁעוּרִין. תְּבוּאָה וְהִבִּיא תֶבֶן – חֵיִב. כֶּפֶה יוֹסִיף עַל מִשְׁאוֹ וְיִהְיֶה חֵיִב? סוּמְכוּם אֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: סָאָה – לְגֻמְלָה, וְשִׁלְשֶׁת קֶבֶץ – לְחֲמוֹר.

[דף כ"ז ע"א]

גְּמָרָא תַּנִּי: כֶּפֶה יוֹסִיף עַל מִשְׁאוֹ וְיִהְיֶה חֵיִב? סוּמְכוּם אֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי מֵאִיר: סָאָה – לְגֻמְלָה, וְשִׁלְשֶׁת קֶבֶץ – לְחֲמוֹר. קֶב – לְבִתָּה, וְשִׁלְשֶׁת סֵאִין – לְעֻנְלָה. וְסַפִּינָה – לְפִי מַה שֶּׁהִיא.

שְׁיִירָה שְׁנַפֵּל עָלֶיהָ גֵּיִים – מִחֲשָׁבִין לְפִי מוֹמֶן וְלֹא לְפִי נַפְשׁוֹת. שְׁלָחוּ לְפָנֶיהֶן תַּיִיר – מִחֲשָׁבִין לְפִי נַפְשׁוֹת.

אין משנין על המנהג של שיירה.

ספינה שעמד עליה נחשול והיקל מפשוואה – מחשבין לפי משאוי ולפי נפשות ולא לפי ממונ. אבל השוכר מחבירו קרון או ספינה – מחשבין לפי משאוי ולפי נפשות ולא לפי ממונ.

שיירה שנפל עליה גוים, ועמד אחד מהן והציל מידן – הציל לאמצע. ואם נתנו לו רשות – הציל לעצמו.

חמורין שנפלו עליהן ליסמין, ועמד אחד מהן והציל – הציל לאמצע. ואם התנה עמו בבית דין – הציל לעצמו. השותפין שפחלו להן מוכסין – מחלו לאמצע. ואם אמרו: "לשם פלוני מחלנו" – מה שפחלו, מחלו לו.

הנבאין והמוכסין – תשובתן קשה, הרי אילו מחזירין למי שמפירין. ולמי שאין מפירין – יעשו מהן צורכי ציבור.

הלכה ה' מתני' כל האמנין – שומרי שֶׁכֶר. וכלן שאמרו: "הבא מעות וטל את שקדך" – שומר חנם. "שומר לי ואשומר לך" – שומר שֶׁכֶר. "שומר לי", ואמר לו: "הנח לפני" – שומר חנם. הפלוגה על המשכון – שומר שֶׁכֶר. רבי יודה אומר: הלוחו מעות – שומר חנם. הלוחו פרות – שומר שֶׁכֶר.

אבא שאול אומר: מתר אדם לשכור משכונו של עני להיות פוסק עליו והולך, מפני שהוא פשוט אבדה.

גמרא הדיא אנטיכריסים – רבית הוא. שמואל אומר: בשאמר לו: "הנח לפניי". אבל אמר לו: "הנח לפניך" – אינו לא שומר חנם ולא שומר שֶׁכֶר.

אמר רבי יוחנן: רוצה אדם ליתן כפה ולמכור פירותיו על ידי משכון.

רבי אבהו בשם רבי יוסי בן חנינה: רוצה אדם ליתן כפה ולמכור פירותיו למי שיפייסנו על ידי משכון.

הלכה ו' מתני' המעביר חבית ממקום למקום, נשברה, בין שומר חנם בין שומר שֶׁכֶר – ישבע. רבי אליעזר אומר: תמיה אני אם יכולין זה וזה להישבע.

גמרא תני: רבי נחמיה קדר מסר קדרוי לבר נש, תברין, ארים גולתיה. אתא גבי רבי יוסי בר חנינה, אמר ליה:

[דף כ"ז ע"ב]

אִיזִיל אָמור ליה: לַמַּעַן תִּלְךָ בְּדֶרֶךְ טוֹבִים (משלי ב, ב). אָזַל וְאָמַר לִיה, וַיִּהְיֶה גוֹלָתִיהָ.

אָמַר לִיה: יִהְיֶה לָךְ אַנְרָה? אָמַר לִיה: לֹא. אָמַר לִיה: זֵיל וְאָמור לִיה: וְאַרְחוֹת צְדִיקִים תִּשְׁמור (שם)! אָזַל וְאָמַר לִיה, וַיִּהְיֶה לִיה אַנְרִיה.

הָדָרן עַלָּה הַשּׁוֹכֵר אֶת הָאוֹמֵנִין

פֶּרֶק שִׁבְעִי

הִלְכָה א' מִתְנִי' הַשּׁוֹכֵר אֶת הַפּוֹעֲלִין וְאָמַר לָהֶן לְהַשְׁפִּים וּלְהַעֲרִיב, מְקוֹם שֶׁנִּהְיָ שְׂלֹא לְהַשְׁפִּים וּלְהַעֲרִיב – אִינּוּ יָכוֹל לְכוּפֵן. מְקוֹם שֶׁנִּהְיָ לְזוֹן – יוֹזֵן. לְסַפֵּק מִתִּיקָה – יִסְפֵּק. הַכֹּל בְּמִנְהַג הַמְּדִינָה.

מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי יוֹחָנָן בֶּן מִתְנִיָּא שֶׁאָמַר לְבָנָיו: "צֵא וּשְׁכֹר לָנוּ פּוֹעֲלִין". וּפֶסֶק לָהֶם מְזוֹנוֹת. וּבִשְׂבָא אֶצֶל אָבִיו, אָמַר לוֹ: אֲפִלוּ אֶת עוֹשֶׂה לָהֶן בְּסְעוּדַת שְׁלֵמָה בְּשַׁעְתּוֹ – לֹא יֵצֵאת יָדֵי הוֹבֵתָךְ עִמָּהֶן, שֶׁהֵן בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב! אֵלֶּא עַד שֶׁלֹּא יִתְחִילוּ בְּמִלְאכָה, צֵא וְאָמַר לָהֶן: "עַל מִנְתַּ שְׂאִין לָכֶם אֵלֶּא פֶת וְקַמְנִית בְּלָבָד". רַבִּין שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמַר: לֹא הָיָה צָרִיךְ, הַכֹּל בְּמִנְהַג הַמְּדִינָה.

גְּמָרָא אָמַר רַב הוֹשַׁעְיָה: זֹאת אוֹמֶרֶת: הַמְּנַהֵג מִכַּסֵּל אֶת הַהִלְכָה.

אָמַר רַבִּי אִימִי: כָּל הַפּוֹצִיא מִחֲבִירוֹ – עָלָיו לְהִבִּיא רְאִיָּיה, הוֹיֵן מוֹז.

בְּנֵי טִיבְרִיא – לֹא מִשְׁפִּימִין וְלֹא מַעֲרִיבִין. בְּנֵי בֵּית מַעֲזָן – מִשְׁפִּימִין וּמַעֲרִיבִין. בְּנֵי טִיבְרִיא שֶׁעָלוּ לְשֹׁכֵר בֵּית מַעֲזָן – נִשְׁפָּרִין בְּבֵית מַעֲזָן. בְּנֵי בֵּית מַעֲזָן שֶׁיָּרְדוּ לְשֹׁכֵר בְּטִיבְרִיא – נִשְׁפָּרִין בְּטִיבְרִיא.

אָבֵל שֶׁעוֹלָה מִטִּיבְרִיא לְשֹׁכֵר פּוֹעֲלִין מִבֵּית מַעֲזָן, וְכִילוּ מִימֵר לֹזֵן: בֶּן סֵלֶקֶת בְּמִחְשְׁבֶתְכוֹן דִּלֹּא הוֹיָנָא מִשְׁפַּח מִיגֵר פּוֹעֲלִין מִטִּיבְרִיא? אֵלֶּא בְּגִין דְּשִׁמְעִית עֲלִיכוֹן דְּאִתּוֹן מִשְׁפִּימִין וּמַעֲרִיבִין, בְּגִין בֶּן סֵלֶקֶת הָכָא.

מְקוֹם שְׂאִין מִנְהֵג? יְהוּדָה בֶּן בּוֹנִי, רַבִּי אִמִּי רַב יְהוּדָה: תְּנִי בֵּית דִּין הוּא – שֶׁתְּהֵא הַשְׁכֵּמָה שֶׁל פּוֹעֲלִין, וְהַעֲרָכָה שֶׁל בַּעַל הַבֵּית. וּמֵאִי טַעְמָא? תִּשְׁתַּחֲשֵׁף וַיְהִי לִילָה. הַכְּפִירִים שְׂאֵגִים לְמָרָה. תִּתֵּן לָהֶם יִלְקֻטוּן. תִּזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ וְאֶסְפּוֹן. יֵצֵא אָדָם לְפַעֲלוֹ (תְּהִילִים קד, י).

ערבית, בין השכמה בין הערבה – משל בעל הבית. עד איכן? עד כדי למלאות לו חבית מים, ולצלול לו דגה, ולתקליק לו גר.

[דף כ"ח ע"א]

על דעתיה דרבי יוחנן בן מתיה, אדם שהלך לקדש אשה ממקום אחר – צריך להתנות עמה ולומר לה: "על מנת דתעבדי בן וכו', ותאכלי בן וכו'".

הלכה ב' מתני' אלו אוכלין מן התורה: העושה במחבר לקרקע בשעת גמר מלאכה. ובתלוש מן הקרקע עד שלא נגמרה מלאכתו. ובדבר שגדוליו מן הארץ.

ואלו שאינן אוכלין: העושה במחבר לקרקע בשעה שאינה גמר מלאכה. ובתלוש מן הקרקע מאחר שנגמרה מלאכתו. ובדבר שאין גדוליו מן הארץ.

היה עושה בידיו אבל לא ברגליו, ברגליו אבל לא בידיו, אפילו על כתפו – הרי זה אוכל. רבי יוסי בן רבי יהודה אומר: שיעשה בידיו וברגליו.

גמרא אומר רבי לא: כי תבוא בכרם רעד וגו' (דברים כג), וכי עלה על דעת שיאכל עצים ואבנים? מה תלמוד לומר ענבים! שלא יקלף בתאנים וימצמין בענבים.

היה עושה בידיו אבל לא ברגליו. תני: בידיו או ברגליו מקמין, אפילו על כתיפו מוען. רבי יוסי בן רבי יהודה אומר: עד שיעשה בידיו ורגליו וגופו, יצא עושה בידיו אבל לא ברגליו, ברגליו אבל לא בגופו.

רבי יוסי בן רבי יודן אומר: דייש. מה דייש – מיוחד דבר שגדולי קרקע, יצא תחולב המוגבן המוחבץ שאין גדולי קרקע.

מה דייש – מיוחד דבר שלא נגמרה מלאכתו, יצא היין משיקפה, משירד לעוקה. תבדיל בתמרים ותמפרד בגרוגרות, דבר שנגמרה מלאכתו.

מה דייש – שלא בא לזיקת המעשרות, יצא הלש והמקטף והאופה שבא לזיקת מעשרות.

הלכה ג' מתני' היה עושה בתאנים – לא יאכל בענבים. בענבים – לא יאכל בתאנים. אבל מונע הוא את עצמו עד שמגיע למקום היפות ואוכל.

[דף כ"ח ע"ב]

ובלן לא אמרו, אלא בשעת גמר מלאכה. אבל מפני השב אבדה לבעלים אמרו, הפועלין אוכלין בהליכתן מאמון לאמון, ובהזירתן מן הגת, וחמור בשתתהא פורקת.

גמרא אמר רבי לא: פתיב (דברים כג, כח): כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים כנפשוך שבעך, וכי מה יש בכרם לזבל, אלא ענבים! ללמדך: הנה עושה בענבים – לא יאכל בתאנים.

הלכה ד' מתני' אוכל פועל קישות אפלו בדינר, וכותבת אפלו בדינר. רבי לעזר חסמא אומר: לא יאכל פועל יתר על שקרו. וחכמים מתירין. אבל מלמדיו את האדם שלא יהא רעבתן ויהא סותם הפתח בפניו.

קוצץ אדם על ידי עצמו, ועל ידי בנן ובתו הגדולים, ועל ידי עבדו ושפחתו הגדולים, ועל ידי אשתו, מפני שיש בהן דעת. אבל אינו קוצץ לא על ידי בנן ובתו הקטנים, ולא על ידי עבדו ושפחתו הקטנים, מפני שאין בהן דעת.

גמרא רבי לעזר בן אנטיגנס אומר בשם רבי לעזר בי רבי ינאי: זאת אומרת: אוכל פועל יתר על שקרו. ואית דמרינן, רבי יוחנן בשם רבי ינאי: זאת אומרת: שיאכל פועל אשכול ראשון ואשכול אחרון.

הלכה ה' מתני' השוכר את הפועלין לעשות עמו כנטע רבעי שלו – הרי אילו לא יאכלו. אם לא הודיען – הודה ומאכילן. נתפרסו עגוליו, נתפתחו חביותיו – הרי אילו לא יאכלו. אם לא הודיען – מעשר ומאכילן.

גמרא כל שיוצא בו בא לזיקת המעשרות, ואיסור אחר גרם לו, שקרו סתם – הודה ומאכיל, מעשר ומאכיל. קצין עמו – הרי זה אוכל.

וכל שאין פיוצא בו בא לזיקת המעשרות, ואיסור אחר גרם לו, שקרו סתם – אינו אוכל, קצין עמו – הרי זה אוכל.

[דף כ"ט ע"א]

הלכה ו' מתני' שומרי פרות – אוכלין מהלכות מדינה, אבל לא מן התורה.

ארבעה שומריין הן: שומר הנם, והשואל, נושא שכר, והשוכר. שומר הנם – נשבע על הכל. והשואל – משלם את הכל. ונושא שכר והשוכר – נשבעין על השבועה ועל השבועה והמתה, ומשלמין את האבידה ואת הגניבה.

גמרא רב הונא אמר: בשומרי פירות היא מתניתא. אבל בשומרי גנות ופרדסין – אוכלין מן התורה.

שמואל אמר: בשומרי גנות ופרדסין היא מתניתא, אבל בשומרי פירות – אין אוכלין לא מהתורה ולא מהילכות מדינה.

תני רב תייה: ומסייע על רב הונא, וטמא הפהן עד הערב (במדבר יט, ז) – לרבות את השומריין שיהיו כמטמין בגדיו.

הלכה ז' מתני' זאב אחד – אינו אגם. ושני זאבין – אגם. רבי יהודה אומר: בשעת משלחת זאבים – אף זאב אחד אגם. שני כלבים – אינן אגם. ידוע הפבלי משום רבי מאיר: מרוח אחת – אינו אגם, משתי רוחות – אגם.

הלסטין – הרי הן אגם.

והארי והדב והנמר והפרדלים והנחש – הרי אלו אגסין.

אימתו? בזמן שבאו מאליהן, אבל אם הוליכן למקום גדידי חיה ולסטין – אין אלו אגסין.

מתה בדרבה – הרי זה אגם. סגפה ומתה – אין זה אגם.

עלת לראשי צוקין ונפלה – הרי זה אגם. העלה לראשי צוקין ונפלה – אינו אגם.

מתנה שומר הנם להיות פטור משבועה, והשואל להיות פטור מלשלם, ונושא שכר והשוכר להיות פטור משבועה ומלשלם.

וכל המתנה על מה שכתוב בתורה – תניין בטל. וכל תנאי שהוא מעשה מתחלתו – תניין בטל. וכל שאיפשר לו לקימו בסופו, והתנה עליו מתחלתו – תניין קיים.

גמרא תני: כל המתנה על מה שכתוב בתורה, תנאי ממוזן – תנאי קיים. תנאי שאינו של ממוזן – תנאי בטל. כיצד? אמר לאשה: "הרי את מקודשת לי על מנת שאין לך עלי שאר כסות ועונה" – הרי זו מקודשת.

[דף כ"ט ע"ב]

"שאם מתי לא תהא זקוקה לייבום" – הרי זו מקודשת, ותנאי בטל.

זה הכלל שהיה רבי יודה בן תימא אומר: כל דבר שאיפשר להתקיים והתנה עמה – לא נתפזן אלא להפליגה, בין שאמר בכתב בין שאמר בפה. כל המתקיים בפה – מתקיים בכתב. וכפר עותני בגליל, ואנטיפטרס ביהודה. את שבנתיים – מפילין אותו לחומרו.

הדרן עלך השו"ב את הפועלין

פירק שמיני

הלכה א' מתני' השואל את הפרה ושאל בעליה עמה. שאל את הפרה ושכר בעליה עמה. שאל הבעלים או שכרו, ואחר כך שאל את הפרה, ומתה – פטור, שנאמר (שמות כב, יד): אם בעליו עמו לא ישלם.

ואכל שאל את הפרה ואחר כך שאל את הבעלין או שכרו, ומתה – חייב, שנאמר: בעליו אין עמו שלם ישלם.

גמרא אמר רבי אילאי: ממשמע שנאמר (שם): שלם ישלם, אין אנו יודעין אם בעליו עמו לא ישלם, מה תלמוד לומר בעליו אין עמו שלם ישלם?

אלא, מבין ששאלה פרה ולא שאל בעלה עמה, אף על פי שהבעלין חורשין על גבה, ומתה – חייב. ואכל שאל את הפרה ואחר כך שאל בעלה או שכרו, ומתה – חייב.

אמר רבי לא: ממשמע שנאמר אם בעליו עמו לא ישלם, איני יודע שאם אין בעליו עמו שלם ישלם, מה תלמוד לומר: בעליו עמו לא ישלם?

אלא, מבין ששאל הפרה ושכר בעלה עמה, אף על פי שהבעלים חורשין במקום אחר, ומתה – פטור.

[דף ל' ע"א]

הִלְכָה ב' מִתְנִי' הַשּׁוֹאֵל אֶת הַפֶּרֶה, וְשָׁאֵלָה חֲצִי יוֹם וְשָׁכְרָה חֲצִי יוֹם. שָׁאֵלָה חֲצִי יוֹם וְשָׁכְרָה לְמָחָר. שָׁאֵל אַחַת וְשָׁכְרָה אַחַת, הַמִּשְׁאֵל אוֹמֵר: "שָׁאֵלָה מִתָּה". "בְּיוֹם שֶׁהֵיְתָה שָׁאֵלָה מִתָּה". "בְּשַׁעַת שֶׁהֵיְתָה שָׁאֵלָה מִתָּה". וְהִלָּה אוֹמֵר: "אֵינִי יוֹדֵעַ" – חֵיב.

הַשּׁוֹכֵר אוֹמֵר: "שָׁכְרָה מִתָּה". "בְּיוֹם שֶׁהֵיְתָה שָׁכְרָה מִתָּה". "בְּשַׁעַת שֶׁהֵיְתָה שָׁכְרָה מִתָּה". וְהִלָּה אוֹמֵר: "אֵינִי יוֹדֵעַ" – פְּטוּר.

וְהָאֵמֵר: "שָׁאֵלָה", וְהָאֵמֵר: "שָׁכְרָה" – וְשָׁכְרָה שֶׁהַשּׁוֹכֵר שֶׁהַשּׁוֹכְרָה מִתָּה. וְהָאֵמֵר: "אֵינִי יוֹדֵעַ", וְהָאֵמֵר: "אֵינִי יוֹדֵעַ" – יִחְלָקוּ.

גְּמָרָא לִילָה שְׁבַעֲנַיִים מַהוּ? אֵיךְ מְרִין: דֶּרֶךְ הַפְּרוֹת לָלוֹן עַל בַּעֲלִיהוֹן, וְזוֹ, עַל יְדֵי שְׁשׁוֹכְרָה אֶצְלוֹ, לֹא לָנֶה – כְּשֶׁאֵלָה הִיא אֶצְלָה וְהוּא חֵיב. וְאֵיךְ מְרִין: אֵין דֶּרֶךְ הַפְּרוֹת לָלוֹן עַל בַּעֲלִיהוֹן, וְזוֹ, כְּשֶׁשּׁוֹכְרָה אֶצְלוֹ – פְּטוּר.

הִלְכָה ג' מִתְנִי' הַשּׁוֹאֵל אֶת הַפֶּרֶה, וְשָׁלַחָה לוֹ בֵּיד בָּנוּ, וּבֵיד עֶבֶדוֹ, וּבֵיד שְׁלוּחֹו, אוֹ בֵּיד בָּנוּ, וּבֵיד עֶבֶדוֹ, אוֹ בֵּיד שְׁלוּחֹו שֶׁל שׁוֹאֵל, וּמִתָּה – פְּטוּר. אָמַר לוֹ הַשּׁוֹאֵל: שְׁלַחָה לִי בֵּיד בָּנִי, וּבֵיד עֶבְדִּי, וּבֵיד שְׁלוּחִי, אוֹ בֵּיד בָּנָה, אוֹ בֵּיד עֶבְדָּהּ, אוֹ בֵּיד שְׁלוּחָהּ. אוֹ שָׁאֵמֵר לוֹ הַמִּשְׁאֵל: הֲרִינִי מִשְׁלַחָה לָךְ בֵּיד בָּנִי, בֵּיד עֶבְדִּי, בֵּיד שְׁלוּחִי, אוֹ בֵּיד בָּנָה, אוֹ בֵּיד עֶבְדָּהּ, אוֹ בֵּיד שְׁלוּחָהּ, וְאָמַר לוֹ הַשּׁוֹאֵל: שְׁלַח, וְשָׁלַחָה וּמִתָּה – חֵיב. וְכֵן בְּשַׁעַת שְׁמִחוּרָה.

גְּמָרָא תָּנִי: "הַשְּׁאִילִנִי פֶּרֶתְךָ עֲשֶׂרָה יָמִים, וְהַשְּׁאֵל לִי בֶּהֶן חֲמִשָּׁה יָמִים רִאשׁוֹנִים", מִתָּה בְּתוֹךְ הָאַחֲרוֹנִים –

[דף ל' ע"ב]

מִשְׁעָבוֹד הָרִאשׁוֹנִים מִתָּה.

"הַשְּׁאִילִנִי פֶּרֶתְךָ לְאַחַד עֶשְׂרֵה יָמִים", אָמַר לִיהִ: "סָבָה מִן כָּכָר מִתָּה" – מִשְׁעָבוֹד הָאַחֲרוֹנִים מִתָּה. "הַשְּׁאִילִנִי פֶּרֶתְךָ, וְאֵנִי נִשְׁאֵל לָךְ". "הַשְּׁאִילִנִי פֶּרֶתְךָ, וּבּוֹא וְעֲשֵׂה עִמִּי". "הַשְּׁאִילִנִי קֶרְדֻּמָּה וּבּוֹא וְנִבֵּשׁ עִמִּי". "הַשְּׁאִילִנִי תַמְחֻיָּיָהּ וּבּוֹא וְאָכֹל עִמִּי". שָׁאֵלָה מִן הַפִּיִּיר, אוֹ מִן הַפִּנְטָר, אוֹ מִן הָאִיקוֹמָנוֹס, וּמִתָּה – כְּמִי שֶׁהַבְּעָלִים עִמּוֹ.

הלכה ד' מתני' המחליף פרה בחמור ויילדה, וכן המוכר שפחתו ויילדה, זה אומר: "עד שלא מכרתי", וזה אומר: "משלקחתי" – יחלקו.

היו לו שני עבדים, אחד גדול ואחד קטן. וכן שתי שדות, אחת גדולה ואחת קטנה, חלוקה אומר: "הגדול לקחתי", והמוכר אומר: "איני יודע" – זכה בגדול.

המוכר אומר: "הקטן מכרתי", וחלה אומר: "איני יודע" – אין לו אלא קטן. זה אומר: "גדול", וזה אומר: "קטן" – ישבע המוכר שהקטן מכר. זה אומר: "איני יודע", וזה אומר: "איני יודע" – יחלקו.

גמרא אמר רבי יוחנן: זו, להוציא מידי סומכים שאומר: כל הספיקות – יחלקו.

[דף ל"א ע"א]

אמר רבי לא: תיפתר בשוזה אומר: "בריא לי", וזה אומר: "בריא לי".

רבי יוסי בעי: אם בשוזה אומר: "בריא לי", וזה אומר: "בריא לי". על דא אמר רבי יוחנן: להוציא מדברי סומכים?

הלכה ה' מתני' המוכר זיתיו לעצים, ועשו פחות מרביעית לפאה – הרי אלו לפעל הזיתים. עשו רביעית לפאה, זה אומר: "זיתי גידילו", וזה אומר: "ארצי גידילה" – יחלקו.

שטף הנקה את זיתיו ונתנן לתוך שדה חברו, זה אומר: "זיתי גידילו", וזה אומר: "ארצי גידילה" – יחלקו.

גמרא רבי יוחנן בעי: הרטיבו מה הן?

רב הונא אומר: בששטפן בגושיהן.

רבי יוסי בן חנינא אומר: שני ערלה ביניהן.

הלכה ו' מתני' המושפיר בית לחברו בימות הגשמים – אינו יכול להוציאו מן החג עד הפסח. ובימות החמה – שלשים יום. ובכרכין, אחד ימות החמה ואחד ימות הגשמים – שנים עשר חדש. ובחנייות, אחד כרכין ואחד עירות – שנים עשר חדש. רבן שמעון בן גמליאל אומר: חנות של נחתומים ושל צבעים – שלש שנים.

גמרא תני: כל אילו שאמרו: "שלשים יום וי"ב חדש" – לא שידור בתוכן שלשים יום וי"ב חדש, אלא: שידיעו קודם שלשים יום וקודם י"ב חדש.

בית הבד – כל שעת בית הבד.

בית הגת – כל שעת הגת.

בית היוצרה – אין פחות משנים עשר חודש. אמר רבי יוסי: במה דברים אמורים? באילין שהן עושין בעפר שחור, אבל באילו שעושין בעפר לבן – בנזם גורנו ומסתלק.

[דף ל"א ע"ב]

הלכה ז' מתני' המשפיר בית לחברו, המשפיר – חייב בדלת, ובנגר, ובמנעול, ובכל דבר שהוא מעשה אומן. אבל דבר שאינו מעשה אומן – השוכר עושהו.

הזבל – של בעל הבית. אין לשוכר אלא היוצא מן התנור ומן הכיריים בלבד.

גמרא חורי רבי יצחק בר חקילה: מוזה – מעשה ידי אומן.

הלכה ח' מתני' המשפיר בית לחברו לשנה, ונתעברה השנה – נתעברה לשוכר.

השפיר לו לחדשים, נתעברה השנה – נתעברה למשפיר.

מעשה בצפורין באחד ששכר מרחץ מחברו בשנים עשר זקב לשנה, מדינר זקב לחדש, ובא מעשה לפני רבן שמעון בן גמליאל ולפני רבי יוסי, ואמרו: יחלקו את חדש העבור.

גמרא והיכי? אם בשבא עליו בסוף החדש – גביי ליה פולה! ואם בשבא עליו בראש חדש, אמר ליה: פוק לך!

שמואל אמר: ביני מתניתא, בשבא עליו באמצע החדש.

רב אמר: דינא דגר. אמר רבי לא: לית פשטא על דא שיטת בן נזם דו אמר: ביטל לשון אחרון את הראשון.

הלכה ט' מתני' המשפיר בית לחברו ונפל – חייב להעמיד לו בית.

היה קטן - לא יעשנו גדול. גדול - לא יעשנו קטן.

אחד - לא יעשנו שנים. שנים - לא יעשנו אחד.

לא יפדות מן החלונות, ולא יוסיף עליהן, אלא מדעת שניהן.

גמרא ריש לקיש אמר: במעמידו על גביו. רבי יוחנן אמר: באומר לו: "בית כזה אני משכיר לך".

אלא המשכיר בית לחבירו וביקש למוכרו? אמר רבי אמי: לא על דעת שזה ימות ברעב!

רבי זירא ורבי הילא תריהון מרין: מפל מקום קנוי לו, אלא דו אמר ליה שיבקייה דשרי עד ימלא אנקלוסין דידיה.

אתא עובדא קומי רבי ניסי, ולא קביל. מה, פליג?

[דף ל"ב ע"א]

אמרי, ברתיה תוות מפושכנה גבי חד רומי, בגין בן חורי ברבי אימי.

הדרן עלה פרק השואל

פרק תשיעי

הלכה א' מתני' המקבל שדה חברו, מקום שנהגו לקצר - יקצר. לעדר - יעדר. לחרש אחריו - יחרש. הכל במנהג המדינה. כשם שחולקין בתבואה - כך חולקין בתבן ובקש. כשם שחולקין ביוז, כך חולקין בזמורות ובקנים. ושניהן מספקין את הקנים.

גמרא מקום שנהגו לקצור ותלש, אמר ליה: את בעיתת.

לתלוש וקצר, אמרין ליה: הוק דריתת.

תני: המקבל שדה מחבירו - חרי זה קוצר ומעמר ודש וזורה ובורר.

החופר והפחיל והפנטר שומרי העיר והאיקונומוס - נוטלין שכרן מן האמצע.

הפייר והבלן והספר, בזמן שבאיז מוכח הארים - נוטלין מוכח הארים. מוכח בעל חבית - נוטלין מוכח בעל חבית. אין משנין על מנהג מדינה.

הלכה ב' מתני' המקבל שדה מחברו, והיא בית שלחין או בית האילן, יבש הפעין ונקצין האילן – אינו מנכה לו מחברו. אם אמר לו: "השפר לי בית שלחין זה, או שדה בית האילן זו", יבש הפעין ונקצין האילן – מנכה לו מחברו.

גמרא אמר רבי יצחק: בשביב כל המעיין. ברם אין תוה עמוק תרתין קומין, ואת עביד שלשה קומין עמוק – יכלין מימר ליה: לעי ביה והוא סגי.

נקצין האילן. אמר רבי יצחק: בשנקצין כל האילן. אבל אם נשתתיר בו ממפטע עשרה לבית סאה – יכיל מימר ליה: במקמיטא הוו דחשין ולא הוו עבדין סגין, ברם כדון הינון דלילין ועבדין סגין.

[דף ל"ב ע"ב]

הלכה ג' מתני' המקבל שדה מחברו. אם משוּכָּה בה הוכירה – שמיין אותה כמה היא ראויה לעשות ונותנין לו, שהוא כותב לו: "אם אוכיר ולא אעביד – אשלם במיטבא".

גמרא אמר רבי יצחק: תדא אמרה: המכטל פיס חבירו – אין לו עליו אלא תרעומת. המכטל שדה חבירו – חייב לשפות לו. המכטל ספינתו וחנותו מהו?

הלכה ד' מתני' המקבל שדה מחברו ולא רצה לנכש, ואמר לו: "מה אכפת לך, הואיל ואני נותן לך חבורך" – אין שומעין לו, שהוא אומר: "למחר את יוצא ממנה, והיא מעלה לפניי עשבים".

המקבל שדה מחברו ולא עשת, אם יש בה פדי להעמיד פרי – חייב להיטפל בה. אמר רבי יהודה: מה קצבה פרי! אלא אם יש בה פדי ניפלה.

גמרא כמה "פדי להעמיד בה פרי"? רבי יעקב בר אידי בשם רבי יהושע בן לוי: ובלבד פדי שיעמיד תרחת.

רבי אבהו בשם רבי יוסי בן חנינה: והוא שיהא בית מכנס שלה מלמעלה.

רבי יהושע בן לוי אמר: חוץ מיציאותיו של זה.

רבי יוסי בן חנינה אומר: חוץ מיציאותיו של זה ושל זה.

אמר רבי אבהו: פדי ניפלה, פדי תזרע תנפיל בה.

הלכה ה' מתני' המקבל שדה מחברו ואכלה חנב או נשדפה, אם מפת מדינה היא – מנכה לו מחבורו. ואם אינו מפת מדינה – אינו מנכה לו מחבורו. רבי יהודה אומר: אם קבלה ממנו במעות, בין כך ובין כך – אינו מנכה לו מחבורו.

גמרא רב הונא אומר: בשנשדפה כל אותה הרוח.

שמעון בר יוא בשם רבי יוחנן: והוא שזורעה, דו יכיל מימר ליה: אילו תוות זרעתה תוות עבדה סגין.

[דף ל"ג ע"א]

הנע עצמו, שהיו שדות אחרות! ולא יכיל מימר ליה: קודשא בריך הוא מנגלגל עם רשיעייא.

היו שם שדות אחרות ולקו – יכול מימר ליה: עד כא – הוינא חייב בה, מיכא ולחלן – לינה חייב בה.

הלכה ו' מתני' המקבל שדה מחברו בעשרת פור חטים, לקת – נותן לו מתוכה. היו חטית יפות – לא יאמר לו: "הרי אני לוקח מן השוק", אלא נותן לו מתוכה.

גמרא תני: המקבל שדה מישאל – מעשר ונותן לו; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: בין מאותו המין בין מאותו השדה – תורם ונותן לו, אבל משדה אחרת או ממין אחר – מעשר ונותן לו. רבי מאיר אומר: אף מאותה שדה מאותו המין – תורם ונותן לו, אבל משדה אחר או ממין אחר – אין מעשר ונותן לו.

הלכה ז' מתני' המקבל שדה מחברו לזרעה שעורין – לא יזרעה חיטין. חטין – יזרעה שעורין. רבן שמעון בן גמליאל אומר. קטנית – לא יזרעה תבואה. תבואה – יזרעה קטנית. רבן שמעון בן גמליאל אומר.

גמרא ניקח שעורין לא יזרעה חיטין, חיטין לא יזרעה שעורין!

ואתייא ברבי לא. או בדברי הכל,

[דף ל"ג ע"ב]

במקום שאין שעורין בפללים בחיטין, אבל במקום שמעלין שעורין בפללים בחיטין – זרעה שעורים.

הלכה ח' מתני' המקבל שדה מחברו לשנים מועטות – לא יורענה פשתן, ואין לו קורת שקמה. קבלה מפנו לשבע שנים – שנה ראשונה זורעה פשתן, ויש לו קורת שקמה.

[דף ל"ד ע"א]

גמרא ניהא חטין לא יורענה פשתן. פשתן לא יורענה חטין?! פשתן לוקח הארץ שלשה שנים, ותימר בן! פירש רבי מנחם אחי רבי גוריון קומי רבי לא: מוטב לזרעה פשתן אחר פשתן, ולא שעורין אחר שעורין.

הלכה ט' מתני' המקבל שדה מחברו שבע שנים בשבע מאות דינר – אין השביעית מן המיניין. שביע אחד בשבע מאות דינר – השביעית מן המיניין.

גמרא תני: המקבל שדה מחברו, זורעה שנה אחת ולא צימחה – כופין אותו לזרעה שנייה. שנייה ולא צימחה – אין כופין אותו לזרעה שלישית.

אמר ריש לקיש: הדין דתימר: בשדה שאינה בדוקה, אבל בשדה שהיא בדוקה – כופין אותו לזרעה שלישית.

הלכה י' מתני' שכיר יום – גובה כל הלילה, ושכיר לילה – גובה כל היום. ושכיר שעות – גובה כל היום וכל הלילה. שכיר שבת, שכיר חדש, שכיר שנה, שכיר שבוע, יצא ביום – גובה כל הלילה, יצא בלילה – גובה כל הלילה וכל היום.

גמרא שמואל אמר: למחר עובר עליו, משום ביומו תתן שקרו.

רבי דוסא אומר:

[דף ל"ד ע"ב]

יום אחד הוא דתמר עובר עליו כל שימיות הללו?! אין בגלל מקיימא קראי, תיפתר: בשכיר שעות יום ולילה, שייכול לגבות כל היום וכל הלילה. ותני בן: שכיר שעות ביום – גובה כל היום, בלילה – גובה כל הלילה. שכיר שעות ביום ובלילה – גובה כל הלילה וכל היום.

מסכת סוטה פרק רביעי

ד, א אין לי אלא מדת פרעניות, שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו, מדת הטוב מנין? אמרת מרבה מדת הטוב ממדת פרעניות על אחת מחמש מאות, במדת הפרעניות כתיב (שמות לז, ז): "עון אבות על בנים ועל בני בנים על שלשים ועל רבעים", במדת הטוב כתיב (שם כ, ז): "ועושה חסד לאלפים", הוי אומר: מרבה מדת הטוב ממדת פרעניות על אחת מחמש מאות. וכן אתה מוצא באברהם, שבמדה שמדד בה מדדו לו, אברהם רץ לפני מלאכי השרת שלש ריצות, שנאמר (בראשית יח, ב): "וירא וירץ לקראתם" וגו' וימחר אברהם האהלה אל שרה וגו', ואל הבקר רץ אברהם אף המקום ברוך הוא רץ לפני בניו שלש ריצות, שנאמר (דברים לג, ב): "ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן" וגו', באברהם הוא אומר (בראשית יט, א): "וישתחו אפים", אף המקום ברוך הוא בשור את בניו לעתיד לבא שנאמר (ישעיהו מט, כג): "והיו מלכים אמנוך ושרותיהם מיניקתוך אפים ארץ ישתחוו לך". באברהם הוא אומר (בראשית יח, ד): "יקח נא מעט מים", אף המקום ברוך הוא פרע ונתן לבניו באר במדבר, שהיתה שופעת בכל מחנה ישראל, שנאמר (במדבר כא, יח): "באר חפרוה שרים כרוה נדיבי העם" וגו', מלמד שהולכת על פני כל הדרום ומשקה את פני כל הישימון, שנאמר (שם כא, כ): "ונשקפה על פני הישימון". באברהם הוא אומר (בראשית יח, ד): "והשענו תחת העץ", אף המקום ברוך הוא נתן לבניו שכבה ענני כבוד במדבר, אחד מימנם ואחד משמאלם, ואחד לפניו ואחד לאחריהם, ואחד למעלה מראשיהם ואחד לשכינה שביניהם, ועמוד ענן שהיה מקדים לפניו הורג נחשים ועקרבים, ושורף סירים וקוצים ואטד, ומשפיל להם את הגבוה ומגביה להם את השפל, ועושה להן דרך מישור, דרך סרטיא, מושך והולך, שנאמר

(במדבר י, לג): "וארון ברית ה' נוסע לפניו" וגו'. ובו היו משתמשים כל ארבעים שנה שהיו במדבר, שנאמר (שם י, לד): "וענן ה' עליהם יומם" וגו', מה תלמוד לומר (שמות ג, כב): "לא ימיש עמוד הענן יומם", של יום משלים לשל לילה, ושל לילה משלים לשל יום, באברהם הוא אומר (בראשית יח, ה): "ואקחה פת לחם וסעדו לבכם" וגו', אף המקום ברוך הוא נתן לבניו מן במדבר, שנאמר (במדבר יא, ח): "שטו העם ולקטו וגו' לשד השמן", כיוצא מן הדד שמן, מה דד זה עקר לתינוק והכל טפל, כך היה המן עקר לישראל והכל טפל להם. דבר אחר: מה הדד הזה אפלו תינוק יונק ממנו כל היום אינו מזיק, כך היה המן שאפלו ישראל אוכלו כל היום פלו אינו מזיקן, וכן נעשה למי שאין נחשב עליו, אבל מי שנחשב עליו מתהפך בפיו לכל איזה טעם שירצה, שנאמר: "ויתן להם שאלתם" (תהלים קו, טו), ונתנותם וביא להם" (שם עח, כט), ולא עוד אלא שירד להם מזון שני אלפים שנה ביום אחד, באברהם מהו אומר: "ואל הבקר רץ אברהם" (בראשית יח, ז), אף המקום ברוך הוא הגיז לבניו שליו מן הים, שנאמר (במדבר יא, ל): "ורוח נסע מאת ה' ויגזו שלוים מן הים" וגו', שתי אמות היתה גבוה מן הארץ; דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: "ויטש על המחנה בדרך יום כה" (שם יא, לא), מה תלמוד לומר שוב: "ובדרך יום כה", מלמד שהיתה עולה מן הארץ ועד הרקיע, וחופה את גלגל החמה, ומה תלמוד לומר (שם יא, לא): "וכאמתים על פני הארץ", שתי אמות היתה נטולה מן הארץ, שהיתה פורחת ועולה על רום מן הארץ שתי אמות, כדי שלא יהו מצטערין עליה בשעת לקיטתה, להיות שוחין ונטלין, באברהם מהו אומר (בראשית יח, ח): "והוא עומד עליהם וגו', אף המקום ברוך הוא הגן על בניו במצרים, שנאמר (שמות יב, כג): "ופסח ה' על הפתח", באברהם מהו אומר (בראשית יח, טז): "ואברהם הולך עמם לשלחם", אף המקום

ברוך הוא ה' ה' את בניו ארבעים שנה, שנאמר (דברים ב, ז): "זוה ארבעים שנה ה' אליה עמד" וגו'.

ד, ב יוסף זכה בעצמות אביו, אף הוא לא נתעסק בו אלא משה, שנאמר (שמות יג, ט): "ויקח משה את עצמות יוסף עמו", מלמד שכל העם היו עסוקין בבזה, והוא עוסק במצוה, שנאמר (משלי י, ח): "חכם לב יקח מצות" וגו'. ואלו לא היה משה מתעסק בו – לא היו ישראל מתעסקין בו, מה תלמוד לומר (יהושע כד, לב): "ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם", אלא כיון שראו ישראל את משה שהוא מתעסק בו, אמרו: 'הניחו לו כבודו בגדולים יותר מקטנים', ואלו לא היה משה וישראל מתעסקין בו, לא היו בניו מתעסקין בו, מה תלמוד לומר (שם): "ויהיו לבני יוסף לנחלה", אלא כיון שראו בניו את משה וישראל שהיו מתעסקין בו, אמרו: 'הניחו לו כבודו במרבין יותר מן המועטין'.

ד, ג מנין היה משה יודע היכן יוסף קבור? אמרו: סרח בת אשר נשתירה מאותו הדור, הלכה ואמרה לו: בנהר נילוס יוסף קבור, שעשו לו מצרים שפודין של מתכת, וחרבום בבעץ וקבעו בנילוס – נהר, כדי שתתברך מימיו, הלך משה ועמד על נילוס – נהר, ואמר: יוסף, יוסף! הגיעה השעה שהקדוש ברוך הוא גואל את ישראל, הרי שכינה מתעכבת לך, וישראל מתעכבין לך, וענני כבוד מתעכבין לך, אם אתה מגלה את עצמך – מטב, ואם לאו – נקיים אנו משבועה שהשבעת את אבותינו, מיד צף ארונו של יוסף לשפת הים, ונטלו משה ובא לו. ואל תתמה, שהרי הוא אומר (מלכים ב ו, ה): "ויהי האחד מפיל הקורה ואת הברזל נפל וגו', ויאמר איש האלהים אנה נפל? ויראהו את המקום, ויקצב עץ וישלך שמה ויצף הברזל"; והלא דברים קל וחמר, ומה אלישע תלמידו של אליהו, ואליהו תלמידו של משה, צף הברזל

מפניו, משה רבו של אליהו, רבו של אלישע על אחת כמה וכמה, יש אומרים בקברות מלכים היה יוסף קבור, והלך משה ועמד על קברנט של מלכים, ואמר: יוסף, יוסף! הגיעה שעה שהקדוש ברוך הוא גואל את ישראל, והגיע השבועה שהשבעת את ישראל, אם אתה מגלה את עצמך – מוטב. ואם לאו – אנו נקיים משבועתך. באותה שעה נודעו ארונו של יוסף, נטלו משה והביאו אצלו, והיו שני ארונות מהלכין, אחד ארון קדש ואחד ארון של מת, והיו כל עובדין ושביין אומרים: מה טיבן של שני ארונות הללו? אמרו: אחד ארון קדש ואחד של מת. אמרו להם: וכי אפשר לארון קדש להלך עם ארונו של מת? אמרו להם: מת שבארון זה – קים כל מה שכתוב ומנח בארון קדש זה.

ד, ד משה זכה בעצמות יוסף, אף הוא לא נתעסק בו אלא המקום ברוך הוא, שנאמר (דברים לד, ז): "ויקבר אתו בגי" וגו', מלמד שהיה מטל בזרוע של שכינה כארבעה מילין מחלקו של ראובן לחלקו של גד, שמת בתוך שדה של ראובן, שנאמר (במדבר לב, יז): "ובני ראובן בנו וגו'. ומנין שנקבר בתוך שדה נחלתו של גד? שנאמר (דברים לג, ט): "ולגד אמר ברוך מרחיב גד, וירא ראשית לו כי שם חלקת מחוקק ספון". ומלאכי השרת סופדין, ואומרים לפניו (שם): "צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל".

וכן הוא אומר בסוטה (במדבר ה, כב): "ובאו המים המאירים האלה וגו' ירד" – מקום שהתחילה בעברה תחלה, משם פרעניות מתחלת לבא עליה. ירד התחילה בעברה תחלה ואחר כך בטן, לפיכך תלקה ירד תחלה ואחר כך בטן, שנאמר (שם): "והשקה את המים". וכן אתה מוצא באנשי המבול, אדם התחיל בעברה שנאמר (בראשית ו, ה): "וירא ה' כי רבה רעת האדם בארץ", אף הן לקו תחלה, והשאר לא פלטו, שנאמר (בראשית ז, כג): "וימח את

"על גִּחּוּנָךְ תִּלְךְ", אָנִי אֲמַרְתִּי - תֹאכֵל מֵאֵכֶל אָדָם וְתִשְׁתֶּה מִשְׁקָה אָדָם, וְעָכְשׁוּ (שם): "וְעָפָר תֹאכֵל כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ", אֵתָהּ בִקְשָׁתְךָ לַהֲרֹג אֶת אָדָם וּלְשֹׂא אֶת חַיָּה, עָכְשׁוּ (שם): "וְאֵיכָה אֲשִׁית בֵּינְךָ וּבֵין הָאֲשֵׁה", נִמְצָאתָ אוֹמֵר, מִה שֶׁבִקַּשְׁתָּ לֹא נָתַן לּוֹ וּמִה שֶׁבִּידוֹ נָטַל מִמֶּנּוּ. וְכֵן אֵתָהּ מוֹצֵא בְקִינָה, וְקָרַח, וּבִלְעָם, וְדוֹאֵג, וְאַחִיתָפֶל, וְגִחְזִי, וְאַבְשָׁלוֹם, וְאַדְוֹנִיָּה, וְהֶמֶן, שֶׁנִּתְּנוּ עֵינֵיהֶם בְּמַה שֶׁאֵין רְאוּי לָהֶם, מִה שֶׁבִקְשׁוּ לֹא נָתַן לָהֶם וּמִה שֶׁבִּידָם נָטְלוּ הֵימָנּוּ.

מִסֶּכֶת סוּטָה פֶּרֶק חֲמִישִׁי

הֵא, הִמְקַנָּא לְאַרוּסְתּוֹ וּלְשׁוּמְרַת יָבָם שְׁלוֹ, אִם מִשְׁנַכְנֶסָה נִסְתֶּרָה - אוֹ שׁוֹתָה אוֹ לֹא נוֹטֶלֶת כְּתֻבָּה. הָרוּבָא שֶׁנֶּשֶׂא עֲקָרָה וְזִקְנָה, וְיֵשׁ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים - אוֹ שׁוֹתוֹת אוֹ לֹא נוֹטֶלוֹת כְּתֻבָּה. מִעֲבֶרֶת עֲצָמוֹ וּמִיִּנְקַת עֲצָמוֹ - אוֹ שׁוֹתוֹת אוֹ לֹא נוֹטֶלוֹת כְּתֻבָּה.

הֵב, כִּהְנֵת לִוְיָהּ וְיִשְׂרָאֵלִית שֶׁנֶּשֶׂאוּ לָכֶהֱן וְלוֹי וְיִשְׂרָאֵל, מִמְּזוֹר לְמִמְזוֹר, נִתְּנָה לְנִתִּין, וְאִשְׁתִּי גֵר לְגֵר, וְעָבֵד מִשְׁחָרֵר וְאֵילֻוֹנִית - אוֹ שׁוֹתוֹת אוֹ נוֹטֶלוֹת כְּתֻבָּה. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: אֵילֻוֹנִית לֹא שׁוֹתָה וְלֹא נוֹטֶלֶת כְּתֻבָּה, שֶׁנֶּאֱמָר (בַּמִּדְבָּר ה'): "וְנִקְחָהּ וְנִזְרַעָה זֶרַע" - שְׂרָאוּי לְזֶרַע, פָּרִט לְאֵילֻוֹנִית שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְזֶרַע. אָבֵל הִמְקַנָּא לְאַרוּסְתּוֹ וּלְשׁוּמְרַת יָבָם שְׁלוֹ, וְעַד שֶׁלֹּא כִנְסָה נִסְתֶּרָה - לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטֶלוֹת כְּתֻבָּה. הָרוּבָא שֶׁנֶּשֶׂא עֲקָרָה וְזִקְנָה, וְאֵין לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים - לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטֶלוֹת כְּתֻבָּה. מִעֲבֶרֶת חֲבֵרוֹ וּמִיִּנְקַת חֲבֵרוֹ - לֹא שׁוֹתוֹת וְלֹא נוֹטֶלוֹת כְּתֻבָּה. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: יָכוֹל הוּא לְהַפְרִישָׁהּ וּלְהַחֲזִירָה אַחֵר זְמַן.

הֵג, עַל יְדֵי כָּל עֲרִיּוֹת מְקַנָּאִין, חוּץ מִן הַקָּטָן וּמִי שֶׁאֵינּוּ אִישׁ. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: יִשְׁקָנָהּ, שֶׁמָּא נִתְפַּקַּח הַחֲרָשׁ, וְנִשְׁתַּפָּה הַשּׁוּטָה, וְהַגְדִּיל הַקָּטָן, אוֹ שֶׁהִלֵּךְ בַּעֲלָהּ לְמַדְיַת הַיָּם, אוֹ שֶׁהָיָה בַּעֲלָהּ חָבוּשׁ בְּבֵית הָאֲסוּרִים - יִשְׁקָנָהּ.

כָּל הַיָּקוּם" וְגו'. קִטְנֵי סְדוּם הֵן הַתַּחֲלִילוֹ בַּעֲבֶרֶת תַּחֲלָה, שֶׁנֶּאֱמָר (בְּרֵאשִׁית י"ט, ד'): "טָרָם יִשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר" וְגו' - אִף הֵן לָקוּ תַחֲלָה וְהִשָּׂאָר לֹא פָּלְטוּ, שֶׁנֶּאֱמָר (שָׁם י"ט, יא): "וְאֵת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר פָּתַח הַבַּיִת" וְגו'. פָּרְעָה וְגִדּוּלוֹ מִצָּרִים - הֵן הַתַּחֲלִילוֹ בַּעֲבֶרֶת תַּחֲלָה, שֶׁנֶּאֱמָר (שְׁמוֹת א, כב): "וַיִּצְוּ פָּרְעָה לְכָל עַמּוֹ לֵאמֹר כָּל הַבֶּן" וְגו', אִף הֵן לָקוּ תַחֲלָה וְהִשָּׂאָר לֹא פָּלְטוּ, שֶׁנֶּאֱמָר (שְׁמוֹת ז, כט): "וּבִכְהָ וּבַעֲמֻד" וְגו'. מִרְגָּלִים הֵן הַתַּחֲלִילוֹ בַּעֲבֶרֶת תַּחֲלָה, שֶׁנֶּאֱמָר (בַּמִּדְבָּר יג, לב): "וַיִּצְאוּ דָבַת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תָּרוּ אוֹתָהּ" וְגו', הֵן לָקוּ תַחֲלָה וְהִשָּׂאָר לֹא פָּלְטוּ, הֵן לָקוּ תַחֲלָה דְכִתִּיב (בַּמִּדְבָּר יד, לו'): "וַיִּמְתּוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצְאֵי דָבַת הָאָרֶץ", וְהִשָּׂאָר לֹא פָּלְטוּ, שֶׁנֶּאֱמָר (שָׁם יד, לה): "אָנִי ה' דְּבַרְתִּי אִם לֹא זֹאת אֶעֱשֶׂה" וְגו'. שְׁכֵנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַתַּחֲלִילוֹ בַּעֲבֶרֶת תַּחֲלָה, שֶׁנֶּאֱמָר (דְּמִיָּה יב, יד): "כִּי אָמַר ה' עַל כָּל שְׁכֵנֵי הָרָעִים הַנִּגְעִים בְּנִחְלָה" וְגו', אִף הֵן לָקוּ תַחֲלָה, וְהִשָּׂאָר לֹא פָּלְטוּ, שֶׁנֶּאֱמָר (שָׁם): "הֵנִנִּי נִתְשָׁם" וְגו'. נְבִיאֵי יְרוּשָׁלַיִם הֵן הַתַּחֲלִילוֹ בַּעֲבֶרֶת תַּחֲלָה שֶׁנֶּאֱמָר (דְּמִיָּה כג, טו): "כִּי מָאת נְבִיאֵי יְרוּשָׁלַיִם יֵצְאוּ חֲנֻפָּה לְכָל הָאָרֶץ", אִף הֵן לָקוּ תַחֲלָה וְהִשָּׂאָר לֹא פָּלְטוּ, שֶׁנֶּאֱמָר (דְּמִיָּהו כט, כב): "וְלִקַּח מֵהֶם קָלָלָה לְכָל גְּלוֹת יְהוּדָה אֲשֶׁר בָּבֶל" וְגו'.

דֵּה, כִּשְׁם שֶׁאֲסוּרָה לְבַעַל כָּךְ אֲסוּרָה לְבוֹעֵל, נִמְצָאתָ אוֹמֵר בְּסוּטָה: שֶׁנִּתְּנָה עֵינֵיהָ בְּמַה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לָהּ, מִה שֶׁבִקְשָׁה לֹא נָתַן לָהּ, וּמִה שֶׁבִּידָהּ נָטַל מִמֶּנּוּ. וְכֵן אֵתָהּ מוֹצֵא בְּנִחְשׁ הַקְּדָמוֹנִי שֶׁהָיָה עָרוֹם מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה, שֶׁנֶּאֱמָר (בְּרֵאשִׁית ג, א): "וְהִנָּחֵשׁ הָיָה עָרוֹם מִכָּל" וְגו', וְנִתֵּן עֵינָיו בְּמַה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לוֹ מִה שֶׁבִקְשָׁה לֹא נָתַן לוֹ וּמִה שֶׁבִּידוֹ נָטְלוּהוּ הֵימָנּוּ, בִּקְשָׁה לְהִרְגֹּתָ אֶת אָדָם וּלְשֹׂא אֶת חַיָּה. אָמַר לוֹ הַמָּקוֹם: אָנִי אֲמַרְתִּי - תִּהְיֶה מְלֹךְ עַל כָּל הַבְּהֵמָה וְחַיָּה, וְעָכְשׁוּ אֲרוּר אֵתָהּ מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה, אָנִי אֲמַרְתִּי - בְּקוֹמָה זְקוּפָה תִּלְךְ כְּאָדָם, וְעָכְשׁוּ (שָׁם):

ה,ו המקדש את האשה מפני שהוא בוש מאחיה מקרוביה, לסוף שקוברתו. וכן האשה שנתקדשה לו מפני שהיא בושה מאביו, מאחיו מקרוביו לסוף שקוברתה, היה רבי מאיר אומר: הנושא אשה שאינה הוגנת לו עובר משום חמשה לאוין, משום (ויקרא יט): "בל תקם", משום "בל תטר", "לא תשנא את אחיך בלבבך", "ואהבת לרעך כמוך", (ויקרא כה): "וחי אחיך עמך", ולא עוד אלא שמבטל פריה ורביה מן העולם.

ה,ז האומרת לבעלה: 'השמים ביני לבינך' - יעשה דרך בקשה ביניהן, שכן מצינו בשרה אמנו, שאמרה לאברהם (בראשית טז): "ישפט ה' ביני ובינך", אלא כך אמרה לו (בראשית כא): גרש האמה הזאת ואת בנה, מלמד שהיתה שרה אמנו רואה את ישמעאל בונה במסין וצד חגבין ומקטירן לעבודת כוכבים. אמרה: שמא ילמד יצחק בני כך, וילך ויעבד כך, ונמצא שם שמים מתחלל בדבר. אמר לה: לאחר שזכין לו לאדם חבין לו? לאחר שעשינוה מלכה, אחר שעשינוה גבירה, והכנסנוה לגדלה זו - נטרדנה מתוך בתינו? מה הבריות אומרות עלינו? לא נמצא שם שמים מתחלל בדבר?! אמרה לו: הואיל ואתה אומר חלול השם בדבר הזה - יכריע המקום בין דברי לדבריך, הכריע המקום בין דבריה לדבריו, שנאמר (שם): "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה", שאין תלמוד לומר 'כל', ומה תלמוד לומר 'כל'? מלמד שהכריע לשניה והכריע לראשונה, מה שניה על אודות הגר, אף הראשונה על אודות הגר.

ה,ח דרש רבי עקיבא: "וכל כלי חרש וגו' יטמא" (ויקרא יא), אינו אומר 'טמא' אלא 'יטמא' - לטמא אחרים, ללמד כפר שני שטמא את השלישי, כיצד? תגור תחלה כפר הנוגע בכפר שלישי. אמר רבי יהושע: כך היה דורש יהודה בן פטירי: "ומדתם מחוץ לעיר" וגו' (במדבר לה). ומקרא אחד

ה,ד המסוללת בכנה קטן והערה בה; בית שמאי אומרים: פסלה מן הכהונה. ובית הלל מכשירין. עד אומר נטמאת, ועד אומר לא נטמאת, אשה אומרת נטמאת, ואשה אומרת לא נטמאת - או שותות ולא נוטלות כתבה. רבי יהודה אומר: לא כל הימנו עד אחד להפסידה כתבתה, אלא עד אומר נטמאת ושנים אומרים לא נטמאת, שנים אומרים נטמאת ועד אחד אומר לא נטמאת, בטל יחיד במעטו.

ה,ה היה רבי מאיר אומר: כשם שדעות במאכל, כך דעות בנשים, יש לה אדם שהזכוב עובר על גבי כוסו מניחו ואינו טועמו - זה חלק רע בנשים, שנתן עיניו באשתו לגרשה. יש לה אדם שהזכוב שוכן בתוך כוסו, וזורקו ואין שותהו - כגון פפוס בן יהודה שנעל דלת בפני אשתו ויצא. ויש לה אדם שהזכוב נופל בתוך כוסו, וזורקו ושותהו - זו מדת כל אדם, שרואה את אשתו שמדברת עם שכניה ועם קרובותיה ומניחה. יש לה אדם שהזכוב נופל לתוך תמחוי שלו, נוטלו ומוצצו, וזורקו, ואוכל את מה שבתוכה - זו מדת אדם רשע. שרואה את אשתו יוצאת, וראשה פרוצ, יוצאת וצדדיה פרומין, לבה גס בעברה, יוצאת וטוה בשוק, רצת ומשחקת עם כל אדם - מצוה לגרשה שנאמר (דברים כד): "כי יקח איש אשה ובעלה ויצאה מביתו והיתה לאיש אחר" - הכתוב קראו 'אחר', שאינו בן זוגו של ראשון, הראשון הוציאה מפני עברה, בא זה ונתקל בה, אם זכה השני לשמים - מוציאה מתחת ידו. אם לאו - לסוף קוברתו, שנאמר (שם): "או כי ימות האיש האחרון" וגו', כדאי האיש הזה למיתה, שפנס אשה זו לביתו, הנותן עיניו באשתו שתמות ויירשנה, או שתמות וישא את אחותה, לסוף שקוברתו. וכן היא שנתנה עיניה בבעלה, שימות ותנשא לאחר - סוף שקוברתה.

אומר: "מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב", אי אפשר לומר 'אלפים באמה', שכבר נאמר 'אלף אמה', ואי אפשר לומר 'אלף אמה' שכבר נאמר 'אלפים באמה', ולמה נאמר 'אלף אמה'? ולמה נאמר 'אלפים באמה'? אלא 'אלף אמה' - מגרש, ו'אלפים' - תחום שבת. רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: אלפים אמה תחום ערי הלויים, צא מהן אלף אמה מגרש, נמצא רביע מגרש והשאר שדות וכרמים.

מסכת סוטה פרק שישי

ו,א רבי יהודה אומר משום בן פטירי: הרי הוא אומר (איוב כז, ב): "חי אל הסיר משפטיו וגו'; ללמדך, שאין אדם נודר בחיי המלך, אלא אם כן אוהב את המלך. משם רבי נתן אומר: הרי הוא אומר (איוב יג, טז): "גם הוא לי לישועה". רבי מאיר אומר: נאמר "ירא אלהים" באברהם, ונאמר "ירא אלהים" באיוב, מה "ירא אלהים" האמור באברהם - מאהבה עשה, אף "ירא אלהים" האמור באיוב - מאהבה עשה. ושאר כל התרעומות האמור בפרשה - לא נאמרה אלא מתוך המורא.

ו,ב דרש רבי עקיבא: בשעה שעלו ישראל מן הים, בקשו לומר שירה, שרתה עליהן רוח הקדש ואמרו שירה, כיצד אמרו שירה? כגדול המקרא את ההלל בבית הכנסת והן עונין אחריו על כל ענין וענין, משה אמר (שמות טו): "אשירה לה", והן עונין אחריו "אשירה לה", משה אמר: "עזי וזמרת יה", והן אמרו: "אשירה לה", משה אמר: "ה' איש מלחמה" וגו'. והן אמרו: "אשירה לה". רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: כקטן שקורא את ההלל בבית הספר, ועונין אחריו על כל דבר ודבר. משה אמר: אשירה לה, וישראל אמרו: אשירה לה, משה אמר: עזי וזמרת יה. וישראל אמרו: "עזי וזמרת יה". משה אמר: "ה' איש מלחמה" וגו'.

ו,ג אמר רבי שמעון בן יוחאי: ארבעה דברים היה רבי עקיבא דורש, ודברי נראין מדבריו. דרש רבי עקיבא (בראשית כא, ט): "ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק" - אין צחוק האמור

רבי נחמיה אומר: כסופר הפורס שמע בבית הכנסת, שנאמר: "אז ישיר משה לאמר". ומה תלמוד לומר "לאמר"? מלמד שהיה משה פותח תחלה בדבר, וישראל עונין אחריו וגומרין עמו. משה אמר "אז ישיר". וישראל אמרו: "אשירה לה" כי גאה גאה וגו'. משה אמר: "עזי וזמרת יה", וישראל אמרו: "זה אלי ואנוהו". משה אמר: "ה' איש מלחמה", וישראל אמרו: "ה' שמו". רבי יוסי הגלילי אומר: כיון שעלו ישראל מן הים, וראו את אויביהם פגרים מתים ומטלין על שפת הים, אמרו כלם שירה, עולל מטל בין ברפי אמו, כיון שראה את השכינה, הגביה עולל צוארו ותינוק שמש פיו משידי אמו, וענו כלם שירה, ואמרו: "זה אלי ואנוהו". היה רבי מאיר אומר: מנין שאפלו עברין שבמעי אמן אמרו שירה על הים? שנאמר (תהלים סח, כז): "במקהלות ברכו אלהים ה' מקור ישראל". ומנין שתינוק שמש יד מפיו ואמר שירה? שנאמר (תהלים ח, ג): "מפי עוללים וינקים" וגו'. באותה שעה הציצו מלאכי השרת, קשרו קטגור לפני הקדוש ברוך הוא, בשעה שברא אדם הראשון, ואמרו לפניו: רבוננו של עולם

(שם): "מה אנוש כי תזכרנו וגו' ותחסרהו מעט מאלהים וגו' תמשילהו במעשה ידיך צנה ואלפים וגו' צפור שמים" וגו'. באותה שעה אמר להם הקדוש ברוך הוא למלאכי השרת: בואו וראו שירה שבני אומרין לפני, אף הן כיון שראו אמרו גם כן שירה, מה שירה אמרו? "ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ וגו', מפי עוללים וינקים וגו' ה' אדונינו" וגו' (תהלים ח, ב). רבי שמעון בן מנסיא אומר: לא נאמרה פרשה זו אלא על יצחק בן אברהם לענין עקדה.

ו,ג אמר רבי שמעון בן יוחאי: ארבעה דברים היה רבי עקיבא דורש, ודברי נראין מדבריו. דרש רבי עקיבא (בראשית כא, ט): "ותרא שרה את בן הגר המצרית אשר ילדה לאברהם מצחק" - אין צחוק האמור

הַמּוֹרִים"? הָיָה אוֹמֵר: זֶה קֶשֶׁה יוֹתֵר מִשְׁמַעוֹ נָא הַמּוֹרִים, אֲלָא שְׁמַחֲלִל שֵׁם שָׁמַיִם בְּסֵתֵר - מַחֲסִכִּין עָלָיו. בְּגִלּוֹי - נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ. וְזֶה שְׁבַסְתֵּר חִסְדָּךְ עָלָיו הַמָּקוֹם, רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: אִפֹּי זֶה שְׁבַסְתֵּר לֹא חִסְדָּךְ עָלָיו הַמָּקוֹם, שְׁנֵאמַר (בְּמִדְבָּר יא): "עֲתָה תִּרְאֶה הַיִּקְרָף דְּבָרִי אִם לֹא", וְאֲנִי אוֹמֵר: חֶסֶד וְשָׁלוֹם שֶׁתַּעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁל צָדִיק זֶה, שִׁיאֵמַר אִין הַמָּקוֹם מִסְפִּיק לְתַתּ לָנוּ וְלִבְהִמְתָּנוּ, אִפְשָׁר לִמִּי שְׁנֵאמַר בוֹ (בְּמִדְבָּר יב): "לֹא כֵן עֲבָדִי מֹשֶׁה" וְגו', תַּעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ שִׁיאֵמַר אִין הַמָּקוֹם מִסְפִּיק לָנוּ וְלִבְהִמְתָּנוּ? וְהִלָּא כְּשֶׁהָיָה יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, נִהַר נִילוּס מִסְפִּיק דְּגִיִּים לָהֶם וְלַמִּצְרַיִם, מִסְפִּיק בְּהֵמוֹת לָהֶם וְלַמִּצְרַיִם, אֲלָא לַעֲנִין שְׁנֵאמַר (בְּמִדְבָּר יא): "לֹא יוֹם אֶחָד תֹּאכְלוּן וְגו', עַד חֹדֶשׁ יָמִים", אָמַר מֹשֶׁה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם! כִּי הִגּוֹן לָהֶם שֶׁתִּתֵּן לָהֶם וְתִמְתֵּן? אוֹמְרִים לָאֲדָם: 'טוֹל כֶּכֶר וְרָד לִשְׂאוֹל'? אוֹמְרִים לְחִמּוֹר: 'טוֹל כוֹר שְׁעוֹרִין וְנִחַתְךָ אֶת רֹאשְׁךָ'? יֵהָא אוֹמְרִים עָלֵי וְעָלֶיךָ: אִין בֶּשֶׁר מוֹצֵאתָ? אָמַר לוֹ: וְכִי הִגּוֹן לָהֶם שִׁיאֵמְרוּ, אִין הַמָּקוֹם מִסְפִּיק לָנוּ וְלִבְהִמְתָּנוּ? אֲלָא יֵאבֹד הֵן וְאֵלֶיךָ כִּיּוֹצֵא בָּהֶן, וְלֹא תִּהְיֶה יָדִי קֹצֶרֶה לִפְנֵי אֲפֻלוּ שְׁעָה אַחַת, שְׁנֵאמַר (שם): "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִיד ה' תִּקְצֹר" וְגו'. רַבֵּן גַּמְלִיאֵל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יְהוּדָה הִנְשִׂיא אוֹמֵר: אִי אִפְשָׁר לַעֲמֹד עַל תְּפִלָּתָם, אִם תִּתֵּן לָהֶם בֶּשֶׁר בְּהֵמָה גִּסָּה - יֹאמְרוּ: בֶּשֶׁר בְּהֵמָה דְּקָה בְּקִשְׁנוּ! תִּתֵּן לָהֶם בֶּשֶׁר בְּהֵמָה דְּקָה - יֹאמְרוּ: בֶּשֶׁר חֲזִיה וְעוֹף אֲנוּ מִבְּקָשִׁים! אִם תִּתֵּן לָהֶם בֶּשֶׁר חֲזִיה וְעוֹפּוֹת - יֹאמְרוּ: בֶּשֶׁר דְּגִים וְחִגְבִּים אֲנוּ מִבְּקָשִׁים! שְׁנֵאמַר (שם): "הִצֵּאתָ וּבִקֵּר יִשְׁחַט לָהֶם". הַשִּׁיבָתוֹ רוּחַ הַקֹּדֶשׁ (שם): "עֲתָה תִּרְאֶה הַיִּקְרָף דְּבָרִי אִם לֹא"; וְרוֹאֶה אֲנִי אֶת דְּבָרִי מִדְּבָרִי רַבִּי עֲקִיבָא.

וְהָא דְּרִשׁ רַבִּי עֲקִיבָא הָרִי הוּא אוֹמֵר (יחזקאל א) בֶּן אָדָם יוֹשֵׁבִי הַחֲרוֹבוֹת הָאֵלֶּה וְגו' וְהִלָּא דְּבָרִים קָל וְחִמּוֹר וְזֶה אֲבָרְהָם שְׁלֹא

כָּאֵן אֲלָא עֲבוּדַת כּוֹכְבִּים, שְׁנֵאמַר (שְׁמוֹת לא): "וַיָּשֶׁבֶת הָעָם לֵאמֹל וְשִׁיתוּ וַיִּקְוּמוּ לַצַּחֲק" - מִלְּמַד שֶׁהִיְתָה אֱמֻנָה שְׁרָה רוֹאֶה אֶת יִשְׁמַעְאֵל שֶׁהִיְתָה בּוֹנָה בְּמִסִּין וְצַד חֲגָבִים, וּמַעֲלָה וּמִקְטִיר קְטֵרֶת לַעֲבוּדַת כּוֹכְבִּים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְגִּילִי אוֹמֵר: אִין צָחוּק הָאִמּוֹר כָּאֵן אֲלָא גִלּוֹי עֲרִיּוֹת, שְׁנֵאמַר (בְּרֵאשִׁית ט): "כָּא אֵלֵי הָעֶבֶד וְגו' לַצַּחֲק בִּי", מִלְּמַד שֶׁהִיְתָה שְׁרָה אֱמֻנָה רוֹאֶה אֶת יִשְׁמַעְאֵל מִכְּבֹּשׁ אֶת הָאֱמוֹת, וּמַעֲנָה אֶת הַנָּשִׁים. רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל אוֹמֵר: אִין לִשׁוֹן צָחוּק אֲלָא שְׁפִיכוֹת דָּמִים, שְׁנֵאמַר (שְׁמוֹת ב ב): "וַיֹּאמֶר אֲבִיךָ אֵל יוֹאָב יִקְוּמוּ נָא הַנְּעָרִים וַיִּשְׁחֲקוּ לִפְנֵינוּ וְגו' וַיִּקְוּמוּ וַיַּעֲבְרוּ בְּמִסְפָּר וְגו', וַיִּחְזִיקוּ אִישׁ בְּרֹאשׁ רֵעֵהוּ וַיַּחֲבֹּבוּ בְּצַד רֵעֵהוּ וַיִּפְּלוּ יַחְדָּיו"; מִלְּמַד שֶׁהִיְתָה אֱמֻנָה שְׁרָה רוֹאֶה אֶת יִשְׁמַעְאֵל נוֹטֵל קֶשֶׁת וְחִצִּים, וּמִזְרֵק כִּלְפֵי יִצְחָק שְׁנֵאמַר (מְשִׁלִּי כו): "כִּמְתִּלְהֵלָה הַיּוֹדָה זָקִים וְגו' כֵּן אִישׁ רָמָה אֶת רֵעֵהוּ" וְגו'. וְאֲנִי אוֹמֵר, חֶסֶד וְשָׁלוֹם, שִׁיְהִיה בְּבִיתוֹ שֶׁל אוֹתוֹ צָדִיק הַהוּא כִּי. אִפְשָׁר מִי שְׁנֵאמַר עָלָיו (בְּרֵאשִׁית יח): "כִּי יִדְעִיתִי לַמַּעַן אֲשֶׁר יֵצֵה" וְגו' - יֵהָא בְּבִיתוֹ עֲבוּדַת כּוֹכְבִּים, גִּלּוֹי עֲרִיּוֹת וְשְׁפִיכוֹת דָּמִים?! אֲלָא אִין צָחוּק הָאִמּוֹר כָּאֵן אֲלָא לַעֲנִין יְרוּשָׁה, שְׁכֻשְׁנוּלָד אֲבִינוּ יִצְחָק לֹא אֲבָרְהָם אֲבִינוּ, הָיָה הַכֹּל שְׁמַחֲתִין וְאוֹמְרִין: נוֹלָד בֶּן לֹא אֲבָרְהָם! נוֹלָד בֶּן לֹא אֲבָרְהָם! נוֹחַל אֶת הָעוֹלָם וְנוֹטֵל שְׁנֵי חֲלָקִים! וְהִיְתָה יִשְׁמַעְאֵל מִצָּחֵק בְּדַעְתּוֹ, וְאוֹמֵר: אֵל תְּהוּ שׁוֹטִים! אֵל תְּהוּ שׁוֹטִים! אֲנִי בְּכוֹר וְאֲנִי נוֹטֵל שְׁנֵי חֲלָקִים! שְׁמַתְשׁוּבַת הַדְּבָר אֶתְּהָ לָמַד, שְׁנֵאמַר (בְּרֵאשִׁית כא): "כִּי לֹא יִירֶשׁ בֶּן הָאֵמָה" וְגו' וְרוֹאֶה אֲנִי אֶת דְּבָרִי מִדְּבָרִי רַבִּי עֲקִיבָא.

וְהָא דְּרִשׁ רַבִּי עֲקִיבָא (בְּמִדְבָּר יא): "הִצֵּאתָ וּבִקֵּר וּבִקֵּר יִשְׁחַט לָהֶם וּמַצָּא לָהֶם". וְכִי מִסְפִּיק לָהֶם "אִם אֶת כָּל דְּגֵי הַיָּם יֵאָסֶף" וְגו', וְכִי הוּא מִסְפִּיק לָהֶם, כְּגוֹן שְׁנֵאמַר (וַיִּקְרָא יב): "וְאִם לֹא תִמְצָא יָדָה דִּי שָׁה", וְכִי אֵיזָה קֶשֶׁה? זֶה, אוֹ (בְּמִדְבָּר כא): "שְׁמַעוּ נָא

שְׁקֵשָׁה מִיתָתָן שֶׁל צְדִיקִים לִפְנֵי הַמָּקוֹם
כְּחֶרֶב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ
שְׂבִיעִי? שֶׁהוּא שְׂבִיעִי לַחֲדָשִׁים. וּמִי הֵרָגוֹ?
יִשְׁמַעְאֵל בֶּן נַתְנִיָּה, שְׁקֵשָׁה מִיתָתָן שֶׁל
צְדִיקִים לִפְנֵי הַמָּקוֹם כְּחֶרֶב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ.
"צוּם הָעֲשִׂירִי" – זֶה עֲשָׂרָה בִּטְבָּת, יוֹם
שֶׁבוּ סִמֵּךְ מֶלֶךְ בָּבֶל אֶת יְדוֹ עַל יְרוּשָׁלַיִם,
שֶׁנֶּאֱמָר (יחזקאל כד): "וַיְהִי דְבַר ה' אֵלַי בַּשָּׁנָה
הַתְּשִׁיעִית בַּחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי וְגו' בֶּן אָדָם כָּתַב
לִי אֶת שֵׁם הַיּוֹם אֶת עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה סִמֵּךְ
מֶלֶךְ בָּבֶל אֶל יְרוּשָׁלַיִם". וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ
הָעֲשִׂירִי? עֲשִׂירִי לַחֲדָשִׁים, וְלָמָּה נִכְתַּב
כָּאן, וְהֲלֹא הִיא רְאוּיָה זֶה לְכַתֵּב רֵאשׁוֹן?
אֵלָּא לְסֹדֶר הַחֲדָשִׁים כְּתוּבָנָה, וְאֲנִי אֵינִי
אוֹמֵר כֵּן, אֵלָּא "צוּם הָעֲשִׂירִי" – זֶה חֲמִשָּׁה
בִּטְבָּת, שֶׁבוּ בְּאַתָּה שְׁמוּעָה לְבִנֵּי גּוֹלָה
שֶׁנֶּאֱמָר (יחזקאל לג): "וַיְהִי בַשָּׁתִּי עֲשָׂרָה שָׁנָה
בְּעֲשִׂירֵי בְחֻמִּישִׁי לַחֹדֶשׁ לְגִלּוֹתָנוּ בָּא אֵלַי
הַפָּלִיט לֵאמֹר הִכְתָּה הָעִיר", וְעָשׂוּ יוֹם
שְׁמוּעָה כְּיוֹם שְׂרָפָה, וְנִרְאִין דְּבָרֵי מַדְבְּרִיו,
שֶׁאֲנִי אוֹמֵר עַל רֵאשׁוֹן רֵאשׁוֹן וְעַל אַחֲרוֹן
אַחֲרוֹן, וְהוּא אוֹמֵר עַל רֵאשׁוֹן אַחֲרוֹן וְעַל
אַחֲרוֹן רֵאשׁוֹן, אֵלָּא שֶׁהוּא מוֹנֶה לְסֹדֶר
חֲדָשִׁים, וְאֲנִי מוֹנֶה לְסֹדֶר פְּרָעָנִיּוֹת.

מִסְכַּת סוּטָה פֶּרֶק שְׂבִיעִי

זא, שְׁבוּעוֹת הָעֲדוּת וְהַדִּינִים הֵנָּאמַר בְּכָל
לְשׁוֹן שֶׁהֵן שׁוֹמְעִים, וְאָמְרוּ לוֹ 'אָמֵן' – הָרִי
אֵלֹה חֲבִיבִין שְׁבוּעַת הַדִּינִין, כִּיצַד? הָרִי מִי
שֶׁנִּתְחַיֵּב שְׁבוּעָה לְחֻבְרוֹ, אוֹמְרִין לוֹ: הָיוּ
יָדַע שֶׁכָּל הָעוֹלָם כָּלֹ נִזְדַּעַע כְּשֶׁאָמַר
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּסִינִי (שְׁמוֹת כ): "לֹא תִשָּׂא
אֶת שֵׁם ה' אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא", וְכָל עֲבֻרוֹת
שְׁבִיתוֹרָה כְּתוּב בָּהֶן: "וְנִקְהָ", וְכָאן נֶאֱמַר
"לֹא יִנְקָה". וְכָל עֲבֻרוֹת שְׁבִיתוֹרָה נִפְרָעִין
מִמֶּנּוּ וּמִמְשַׁפְּחָתוֹ וּמִכָּל הָעוֹלָם, וְהֵא עוֹן
הָעוֹלָם כָּלֹ תִלּוּי בּו, שֶׁנֶּאֱמָר (הושע ד): "אֵלֶּה
וְכַחַשׁ וְגו' עַל כֵּן תֹּאכַל הָאָרֶץ", כָּל עֲבֻרוֹת
שְׁבִיתוֹרָה נִפְרָעִין מִמֶּנּוּ, וְזוֹ מִמֶּנּוּ וּמִקְרוֹבֵיו,
שֶׁנֶּאֱמָר (קהלת ה): "אֵל תִּתֵּן אֶת פִּיךָ לְחִטָּיָה
אֶת בִּשְׂרָף", וְאֵין בִּשְׂרָף אֵלָּא קְרוֹבוֹ,
שֶׁנֶּאֱמָר (ישעיהו נח): "וּמִבְּשִׂרָף אֵל תִּתְעַלֵּם".

עֲבַד אֵלָּא אֱלֹהִים אֶחָד יִרְשׁ אֶת הָאָרֶץ אָנוּ
שְׁעוֹבְדִין אֱלֹהִים הִרְבֵּה אֵינוּ דִּין שְׁנִירֵשׁ אֶת
הָאָרֶץ.

ו, רַבִּי נַחֲמִיָּה אוֹמֵר: וּמָה אֲבָרְהָם שְׁלֹא
הָיָה לוֹ אֵלָּא בֶּן אֶחָד, וְהַקְרִיבוּ – יִרְשׁ אֶת
הָאָרֶץ. אָנוּ שְׁמַקְרִיבִין בְּנֵינוּ לַעֲבֹדֶת
כּוֹכָבִים – אֵינוּ דִּין שְׁנִירֵשׁ אֶת הָאָרֶץ? רַבִּי
אֲלִיעֶזֶר בֶּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי אוֹמֵר:
וּמָה אֲבָרְהָם שְׁלֹא הָיָה לוֹ בְּמִי לְתֻלוֹת –
יִרְשׁ אֶת הָאָרֶץ, אָנוּ שִׁישׁ לָנוּ בְּמִי לְתֻלוֹת,
אֵינוּ דִּין שְׁנִירֵשׁ אֶת הָאָרֶץ? וְאֲנִי אוֹמֵר:
וּמָה אֲבָרְהָם שְׁלֹא נִצְטוּרָה אֵלָּא מִצּוּרָה
יְחִידִית – יִרְשׁ אֶת הָאָרֶץ, אָנוּ שְׁנִצְטוּרֵינוּ עַל
כָּל מִצּוֹת, אֵינוּ דִּין שְׁנִירֵשׁ אֶת הָאָרֶץ?
תְּדַע, שֶׁכֵּן תִּשְׁמַע מִתְּשׁוּבָה שֶׁהִנְבִּיא מְשִׁיכֵן
אֶתָּה לְמַד, שֶׁנֶּאֱמָר (יחזקאל לג): "כֹּה אָמַר ה'
עַל הַדָּם תֹּאכְלוּ וְגו' עֲמַדְתֶּם עַל חֶרֶבְכֶם
וְגו' וְהָאָרֶץ תִּירֹשׁ". "עַל הַדָּם תֹּאכְלוּ" –
זֶה אֲכָר מִן הַחֵי. "וְעֵינֵיכֶם תִּשְׂאוּ אֶל
גִּלּוּלֵיכֶם" – זֶה עֲבֹדֶת כּוֹכָבִים. "וְדָם
תִּשְׁפְּכוּ" – זֶה שְׁפִיכוֹת דָּמִים. "עֲמַדְתֶּם עַל
חֶרֶבְכֶם" – זֶה עֲנוּי הַדִּין וְגִזְל. "עֲשִׂיתֶן
תּוֹעֵבָה" – זֶה מְשַׁכֵּב זָכוֹר. "וְאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ
רָעָהוּ טִמְאַתֶּם" – זֶה גִלּוּי עֲרוּוָה. וְהֲלֹא
דְּבָרִים קָל וְחֶמֶר, וּמָה שְׁבַע מִצּוֹת שְׁנִצְטוּ
עֲלֵיהֶן בְּנֵי נֹחַ – לֹא עֲשִׂיתֶן לִפְנֵי, וְאִתֶּם
אוֹמְרִים נִירֵשׁ אֶת הָאָרֶץ? וְרוֹאֶה אֲנִי אֶת
דְּבָרֵי מַדְבְּרֵי רַבִּי עֲקִיבָה.

ו, דִּרְשׁ רַבִּי עֲקִיבָה: הָרִי הוּא אוֹמֵר (זכריה
ח): "כֹּה אָמַר ה' צוּם הָרִבִּיעִי וְצוּם הַחֲמִישִׁי
וְצוּם הַשְּׁבִיעִי וְצוּם הָעֲשִׂירִי" וְגו'. "צוּם
הָרִבִּיעִי" – זֶה תְּשַׁעָה בְּתַמּוּז, שֶׁבוּ הַבְּקָעָה
הָעִיר, שֶׁנֶּאֱמָר: "בְּיוֹם הָרִבִּיעִי בְּתַשַּׁעָה
לַחֹדֶשׁ וַיִּחְזַק הָרָעַב בְּעִיר וְלֹא הָיָה לָחֵם
לָעָם הָאָרֶץ וַתִּבְקַע הָעִיר". וְלָמָּה נִקְרָא
שְׁמוֹ רַבִּיעִי? שֶׁהוּא רַבִּיעִי לַחֲדָשִׁים. "צוּם
הַחֲמִישִׁי" – זֶה תְּשַׁעָה בְּאַב, יוֹם שְׁנִשְׁרָף בּו
בֵּית אֶלְקִינוּ, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ חֲמִישִׁי?
שֶׁהוּא חֲמִישִׁי לַחֲדָשִׁים. "צוּם הַשְּׁבִיעִי" –
זֶה שְׁלֹשָׁה בְּתִשְׂרִי, יוֹם שְׁנִהָרַג בּו גְּדַלְיָה בֶּן
אֲחִיקָם שֶׁהִרְגוֹ יִשְׁמַעְאֵל בֶּן נַתְנִיָּה. לְלַמֵּד, שֶׁ

היום", ואין לי אלא מצות שקבלו מהר סיני, מצוות העתידים להתחדש, כגון מקרא מגלה, מנין? תלמוד לומר (אסתר ט): "קִיְמוּ וקִבְלוּ וגו' ולא יַעֲבֹר" – קִיְמוּ מה שקבלו כבר.

ז, ברכת הלל ושמע ותפלה נאמרין בכל לשון. רבי אומר: אומר אני, שאין שמע נאמר אלא בלשון הקדש, שנאמר (דברים ו): "והיו הדברים האלה" וגו'.

ז, ברכת כהנים אלו בשעה שהכהנים אומרים על מעלות האולם. הכל כשרין לעלות במעלות האולם, בין תמימים בין בעלי מומין, בין במשמר שלו בין במשמר שאינו שלו, חוץ ממי שיש בו מום בפניו בידי וברגליו, שלא ישא את כפיו, מפני שהעם מסתכלין בו, וכשם שגשיות כפים במקדש – כך גשיות כפים בגבולין.

ז, מעשה ברבי יוחנן בן ברוקה ורבי אלעזר בן חסמא שבאו מיבנה ללוד, והקבילו את פני רבי יהושע מפקיעין, אמר להם: רבי יהושע: מה חדוש היה בבית המדרש היום? אמרו לו: רבי! תלמידך אנו, ומימך אנו שותין. אמר להם: אי אפשר שיהא בית המדרש בלא חדוש, שבת של מי היתה? אמרו לו של רבי אלעזר בן עזריה. אמר להם: ובמה היתה הגדה היום? אמרו לו: בפרשת הקהל (דברים לא): "הקהל את העם האנשים והנשים והטף". אמר להם: מה דרש בה? אמרו לו: רבי! כך דרש בה: אם אנשים באו ללמד – נשים באו לשמוע, טפין למה באו? כדי לתן שכר למביאייהו. אמר להם: מרגליות טובה היתה בידיכם, ובקשתם לאבד ממני? ועוד אחרת דרש (דברים כו): "את ה' האמרת היום וה' האמריך היום". אמר להם הקדוש ברוך הוא לישאל: כשם שעשיתם אותי חטיבה אחת בעולם הזה, אף אני אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם הבא.

וכל עברות שבתורה נפרעין ממנו, וזו נפרעין ממנו ומכל העולם, ויהא צון העולם כלו תלוי בו, שנאמר: "אלה וכחש וגו', וכתוב: "מפני אלה אכלה הארץ על פן תאכל הארץ ואמלל כל יושבי בה", וכל עברות שבתורה, אם יש לו – תולין לו לשנים ושלשה דורות, וזו נפרעין ממנו לאתרו, שנאמר (זכריה ה, ד): "הוצאתיה נאם ה' צבאות וכאה אל בית הגנב ואל בית הנשבע בשמי לשקר ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו". הוצאתיה וכאה אל בית הגנב – זה הגנב דעת הבריות שאין לו מומן אצל חברו, וטוענו ומשביעו, וגונב דעת הבריות. "ואל בית הנשבע בשמי לשקר" – כמשמעו. כל עברות שבתורה בממונו, זה בממונו ובגופו, שנאמר (שם): "ולנה בתוך ביתו וכלתו ואת עציו ואת אבניו"; בא וראה, דברים שאין האש והמים מכלה אותן שבועת שקר מכלה אותן, כל עברות שבתורה – בממונו, וזה בממונו ובגופו, שנאמר: "וכלתו ואת עציו" וגו'.

ז, אם אמר: 'איני נשבע' – פוטרין אותו מיד, ואם אמר: 'הריני נשבע', העומדים שם אומרים זה לזה (במדבר טז): "סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה".

ז, ומשביעין אותו בשבועה האמורה בתורה, שנאמר (בראשית כד): "ואשביעך בה" אלהי השמים ואלהי הארץ", וכשמשביעין אותו אומרים לו: הרי יודע שלא על דעתך אנו משביעין אותך, אלא על דעת המקום ודעת בית דין, שכן מצינו במשה רבנו, כשהשביע משה את בני ישראל בערבות מואב, אמר להם: לא על תנאי שבלבכם אני משביע אתכם, אלא על תנאי שבלבבנו, שנאמר (דברים כט): "ולא אתכם לבדכם וגו' כי את אשר ישנו פה ואשר איננו פה", אין לי אלא אתכם, מנין לדורות הבאים אחריכם ולגרים שנתוספו עליכם. תלמוד לומר "ולא אתכם לבדכם", אלא (שם): "ואת אשר איננו פה עמנו

הגדול ויענו כל העם אמן אמן וגו'. ואומר (דברי הימים ב כג): "ותרא והנה המלך עומד על עמודו במבוא והשרים והחצוצרות על המלך" וגו' אותו היום עמדו כהנים בגדרים ובפצרות, וחצוצרות של זהב בידיהם, ותוקעין ומריעין ותוקעין, כל כהן שאין בידו חצוצרות, אומרין: דומה זה שאין הוא כהן. שכן גדול היה לאנשי ירושלים שמשפירין חצוצרות בדינר זהב, בו ביום ראה רבי טרפון חגר עומד ומתריע בחצוצרות, משם אמרו חגר תוקע במקדש, משום רבן גמליאל אומר: באותה שעה נתחילו ישראל כליה שהחניפו לאגריפס המלך.

ט. קורא מתחלה (דברים א): "אלה הדברים" עד "שמע והיה אם שמוע תשמעו", "עשר תעשר", "וכי תכלה לעשר", רבי אומר: לא היה צריך להתחיל מראש הספר, אלא שמע והיה אם שמוע תשמעו, עשר תעשר, וכי תכלה לעשר, ופרשת המלך, עד שגומר את כלה, ודרשות נדרשות בה וגו' עד סוף (דברים ב): "כי ה' אלהיכם ההולך עמכם", זה השם שנתון בארון שנאמר (במדבר לא): "וישלח אותם משה אלף למטה לצבא אותם ואת פינחס", מגיד שפינחס משוח מלחמה. וכלי הקדש זה הארון, שנאמר (במדבר ד): "ולא יבאו לראות ככלע" וגו'. ויש אומרים: אלו בגדי כהונה, שנאמר (שמות כט): "ובגדי הקדש" וגו'. רבי יהודה בן לקיש אומר: שני ארונות היו אחד שיוצא עמהן למלחמה, ואחד ששרוי עמהן במחנה, זה שיוצא עמהן למלחמה, היה בו ספר תורה, שנאמר (במדבר י): "וארון ברית ה' נוסע לפניהם" וגו', וזה ששרוי עמהן במחנה, זה שהיה בו שכרי לוחות, שנאמר (במדבר יד): "וארון ברית ה' ומשה לא משו מן המחנה".

זי. פעמים יוצא ומדבר עמהם, אחד בספר ואחד במערכי המלחמה שבספר, מה הוא אומר? ילך וישמע דברי כהן במערכי מלחמה, מה הוא אומר (דברים כ): "מי האיש

ז, ועוד דרש (קהלת י): "דברי חכמים כדבונות וכמסמרות נטועים בעלי אספות נתנו מרועה אחד", למה נמשלו דברי תורה לדרך מה דרכן זה מכון את הפרה לתלמיה, להביא חיים לעולם, אף דברי תורה מכונים את לומדיהם להביאם מדרכי מיתה לדרכי חיים, שנאמר (משלי א): "עץ חיים היא" וגו'. אי מה דרכן זה מטלטל, יכול אף דברי תורה כן? תלמוד לומר מסמרות, אי מה מסמר זה חסר ולא יתיר, אף דברי תורה כן? תלמוד לומר נטועים! מה נטיעה פרה ורבה, אף דברי תורה פריין ורביין. "בעלי אספות" - אלו תלמידי חכמים שנכנסין ויושבין אספות ועוסקין בתורה, ואומרים על טמא טמא ועל טהור טהור, על טמא במקומו ועל טהור במקומו, שמה יאמר אדם בדעתו, הואיל ובית שמאי מטמאין ובית הלל מטהרין, איש פלוני אוסר איש פלוני מתיר, היאך אני למד תורה מעתה? תלמוד לומר "כלם נתנו מרועה אחד", אל אחד בראן, פרנס אחד כתבן, אדון כל המעשים ברוך הוא, שנאמר: "וידבר אלהים את כל הדברים האלה". "דברים" - "הדברים" - 'אלה הדברים', 'כל הדברים', כלם נתנו מרועה אחד, אף אתה עשה אונן כאפרכסת ועשה לבך חדרי חדרים, לכנוס בו דברי בית שמאי ודברי בית הלל, וקנה לך לב לשמוע את דברי מטמאין ואת דברי מטהרין, את דברי אוסרין ואת דברי מתירין, את דברי פוסלין ואת דברי מכשירין, אמר להן: אין דור יתום שרבי אלעזר בן עזריה שרוי בתוכו.

זח. בימה של עץ היו עושין לו בעזרה, והוא יושב עליה. רבי אליעזר בן יעקב אומר: ביהר הבית, שנאמר (נחמיה ח): "ויקרא בו לפני הרחוב אשר לפני שער המים מן האור עד מחצית היום וגו', ויעמד עזרא הסופר על מגדל עץ אשר עשו לו לדבר וגו', ויפתח עזרא הספר לעיני כל העם וגו', ויברך עזרא את ה' האלהים

מקרא ומשנה. "ועתה בשדה לך" - זה מדרש. "אחר ובנית ביתך" - אלו הלכות. דבר אחר, "הכן בחוץ מלאכתך" - זה מדרש. "ועתה בשדה לך" - אלו הלכות. "אחר ובנית ביתך" - אלו אגדות. דבר אחר: "הכן בחוץ מלאכתך" - אלו הלכות. "ועתה בשדה לך" - אלו אגדות. "אחר ובנית ביתך" - זו תלמוד. רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר: "הכן בחוץ מלאכתך" - זה מקרא, משנה ותלמוד. "ועתה בשדה לך" - אלו מעשים טובים. "אחר ובנית ביתך" - בא דרש וקבל שְׂכָר.

ז, יד (דברים כ): "ויספּו השּׁוֹטְרִים וגו' הִירָא ורף הִלְכָּב" - המְתִירָא מן העֵבִירָה שְׁבִידוֹ, שְׁנָאֻמֶּר (תהלים מט): "לְמָה אִירָא בִימֵי רַע עוֹן עֲקֵבִי יִסּוּבֵנִי", דְּבָרֵי רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי. רַבִּי עֲקִיבָא אֹמֵר: "מִי הָאִישׁ הִירָא" כְּמִשְׁמַעוֹ, מֵה תִלְמוּד לומר שׁוֹב "וּרְף הִלְכָּב", שְׁאֵפְלו גְבוּר שְׁבַגְבוּרִים וְחִזְק שְׁבַחְזָקִים וְהִיָּה רַחֲמָן - הִיָּה חוֹזֵר, שְׁנָאֻמֶּר (דברים כ): "וְלֹא יִמַּס אֶת לִבָּב אֲחִיו כָּל־כָּבוֹ". רַבִּי שְׁמַעוֹן אֹמֵר: כָּל הַשּׁוֹמֵעַ דְּבָרֵי כֹהֵן בְּמַעֲרֻכּוֹת מִלְחָמָה וְאֵינוֹ חוֹזֵר, לְסוּף שֶׁהוּא נּוֹפֵל בְּחֶרֶב, וּמִפְּלִי אֶת יִשְׂרָאֵל בְּחֶרֶב, וּמִגְלָה אוֹתָם מֵאַרְצָם, וּבָאִין אַחֲרֵים וְיוֹשְׁבֵין בְּאַרְצָם, שְׁנָאֻמֶּר (שם): "וְאִישׁ אַחֵר יִקְחֶנָּה", יְכוּל דּוּדוֹ וּבֶן דּוּדוֹ, נֶאֱמַר כָּאן 'אַחֵר' וְנֶאֱמַר לְהֵלֵךְ 'אַחֵר', מֵה 'אַחֵר' הָאֻמּוֹר לְהֵלֵךְ עוֹבֵד כּוֹכָבִים, אִף 'אַחֵר' הָאֻמּוֹר כָּאן עוֹבֵד כּוֹכָבִים. שְׁמַע שְׂמַת אֲחִיו בְּמִלְחָמָה, עַד שֶׁלֹּא נִתֵּן בְּמִשְׁא - חוֹזֵר, מִשְׁנֵתָן בְּמִשְׁא - אֵין חוֹזֵר.

ז, טו יֵשׁ יוֹצֵאִין וְחוֹזְרִין יוֹצֵאִין וְאֵין חוֹזְרִין, וְיֵשׁ שְׂאִין יוֹצֵאִין כָּל עֵקֶר, כָּל אֱלוֹ שְׁאֻמְרוֹ יוֹצֵאִין וְחוֹזְרִין - נּוֹתְנִין לְפָסִי הָעִיר, וּמִסְפָּקִין מִים וּמִזּוֹן לְמִלְחָמָה, וּמִתְקַנִּים אֶת הַדְּרָכִים, וְשָׂאֵר כֻּלָּן - אֵין חוֹזְרִין. כָּל אֱלוֹ שְׁאֻמְרוֹ אֵין יוֹצֵאִין כָּל עֵקֶר, הַבּוֹנֶה בֵּית וְחוֹנֵכוֹ, וְלֹא שֶׁהָ שְׁנִים עֶשֶׂר חֹדֶשׁ. נִטַּע כָּרֶם וְחָלְלוֹ, וְלֹא שֶׁהָ שְׁנִים עֶשֶׂר חֹדֶשׁ, אִרְס אִשָּׁה וְלִקְחָהּ וְלֹא שֶׁהָ שְׁנִים עֶשֶׂר

אֶשֶׁר כָּנָה בֵּית חֹדֶשׁ וְלֹא חָנְכוֹ יֵלֶךְ וְיָשׁוּב לְבֵיתוֹ", נִפְל בֵּית וּבְנָאוֹ, הָרִי זֶה חוֹזֵר, רַבִּי יְהוּדָה אֹמֵר: אִם חֹדֶשׁ בּוֹ דָּבָר - חוֹזֵר. וְאִם לֹא - אֵין חוֹזֵר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמֵר: אֲנִשִּׁי שְׂרוֹן לֹא הִיוּ חוֹזְרִין לְבֵיתֵיהֶן, מִפְּנֵי שֶׁהִיוּ מְחַדְּשִׁים אוֹתָן פַּעַם אַחַת בְּשָׁבוּעַ.

ז, יא (דברים כ): "וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נִטַּע כָּרֶם וְלֹא חָלְלוֹ יֵלֶךְ וְיָשׁוּב לְבֵיתוֹ", אֶחָד הַנוֹטֵעַ אֶת הַכָּרֶם וְאֶחָד חֲמִשָּׁה אֵילָנֵי מֶאֱכָל מִחֲמֹשֶׁת הַמִּינִין, אִפְּלוּ בְּחֹמֶשׁ עִירוֹת - הָרִי זֶה חוֹזֵר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אֹמֵר: אֵין לִי בְּמִשְׁמַע אֱלָא כָּרֶם.

ז, יב (דברים כ): "וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אִרְס אִשָּׁה", אֶחָד הַמֵּאָרֶס וְאֶחָד הַמֵּיבֵם, אִפְּלוּ שׁוֹמְרֵת יָבֵם לְחֲמֹשֶׁה אַחִין, וְאִפְּלוּ חֲמִשָּׁה אַחִין שֶׁשְׁמַעוּ שְׂמַת אַחֵיהֶם בְּמִלְחָמָה - כָּלֵן חוֹזְרִין וּבָאִין, אֵין לִי אֱלָא כָּנָה בֵּיתוֹ וְלֹא חָנְכוֹ, נִטַּע כָּרֶם וְלֹא חָלְלוֹ, אִרְס אִשָּׁה וְלֹא לִקְחָהּ, כָּנָה בֵּית וְחוֹנְכוֹ, וְלֹא שֶׁהָ שְׁנִים עֶשֶׂר חֹדֶשׁ. נִטַּע כָּרֶם וְחָלְלוֹ וְלֹא שֶׁהָ שְׁנִים עֶשֶׂר חֹדֶשׁ. אִרְס אִשָּׁה וְלִקְחָהּ וְלֹא שֶׁהָ שְׁנִים עֶשֶׂר חֹדֶשׁ. מִנִּין שְׂאִין זִזִין מִמְּקוֹמָן? תִּלְמוּד לומר (דברים כד): "כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה", דְּבָר זֶה בְּכָלֵל הִיָּה, וְלָמָּה יָצָא? לְהַקִּישׁ אֵלָיו, מֵה זֶה מִיָּחָד שְׂאִרְס אִשָּׁה וְלִקְחָהּ וְלֹא שֶׁהָ שְׁנִים עֶשֶׂר חֹדֶשׁ שְׂאִין זֶה מִמְּקוֹמוֹ - אִף כָּלֵן כָּן.

ז, יג לְמַדָּה תּוֹרָה דְּרַף אֶרֶץ, נִזְדַּמְנָה לְאָדָם פְּרִנְסָה יִקַּח לוֹ בֵּית, חוֹזֵר נִזְדַּמְנָה פְּרִנְסָה לוֹ - יִקַּח לוֹ שְׂדֵה, חוֹזֵר, נִזְדַּמְנָה - יִקַּח לוֹ אִשָּׁה, שְׁנָאֻמֶּר (דברים כ): "מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר כָּנָה וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נִטַּע", וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אִרְס אִשָּׁה, וְכֵן שְׁלֵמָה אָמַר בְּחֻכְמָתוֹ (משלי כד): "הֵכֵן בַּחוּץ מְלֹאכְתְּךָ" וגו'. "הֵכֵן בַּחוּץ מְלֹאכְתְּךָ" - זֶה בֵּית. "וְעֵתָה בְּשֵׂדָה" - זֶה שְׂדֵה. "אַחֵר וּבְנִיתָ בֵּיתְךָ" - זֶה אִשָּׁה. דְּבָר אַחֵר, "הֵכֵן בַּחוּץ מְלֹאכְתְּךָ" - זֶה מִקְרָא. "וְעֵתָה בְּשֵׂדָה לְךָ" - זֶה מִשְׁנָה. "אַחֵר וּבְנִיתָ בֵּיתְךָ" - זֶה מִדְּרַשׁ. דְּבָר אַחֵר, "הֵכֵן בַּחוּץ מְלֹאכְתְּךָ" - זֶה

אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מִי יָם סוֹף מִפְּנֵיכֶם וְגו' וְנִשְׁמַע וַיִּמָּס לִבְבָנוּ וְלֹא קָמָה עוֹד" וְגו'.

חג. עוֹדֶם עוֹבְרִים הִירְדָן, אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ: עַל מִנַּת כֵּן אַתֶּם נִכְנָסִין לָאָרֶץ שְׁתוּרִישׁוּ אֶת יוֹשְׁבֵיהָ, שְׁנֹאֲמַר (במדבר לג): "וְהוֹרִשְׁתֶּם אֶת כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מִפְּנֵיכֶם וְאַבְדֶּתֶם" וְגו'. אִם אַתֶּם עוֹשִׂין כֵּן – מָטָב, וְאִם אֵין אַתֶּם מַקְבְּלִין – בָּאִין מִיָּם וְשׁוֹטְפִין אֶתְכֶם. עוֹדֶם בִּירְדָן, אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ (יהושע ד): "הִרִימוּ לָכֶם אִישׁ אֶחָד עַל שִׁכְמוֹ לַמֶּסְפָּר שְׁבָטֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל" (שם), "וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם וְגו' תַּחַת מָצֵב רִגְלֵי הַכְּהֲנִים" (יהושע ד, ו): "לִמְעַן תִּהְיֶה זֹאת אוֹת בְּקִרְבְּכֶם כִּי יִשְׁאַלּוּן בְּנֵיכֶם מִחֵר לֵאמֹר מָה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה" וְגו'. סִמֵּן לְבָנִים שֶׁעָבְרוּ אֲבוֹת אֶת הִירְדָן. עוֹדֶם בִּירְדָן, אָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ (שם): "שְׂאוּ לָכֶם מִזֶּה מִתּוֹךְ הִירְדָן מִמָּצֵב רִגְלֵי הַכְּהֲנִים, הֵכֵן שְׁתִּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים וְהַעֲבַרְתֶּם אוֹתָם עִמָּכֶם וְהִנַּחְתֶּם אוֹתָם בְּמַלּוֹן". יָכוֹל בְּכָל מַלּוֹן וּמַלּוֹן? תִּלְמוּד לומר: – "אֲשֶׁר תִּלְנִינוּ בּוֹ הַלִּילָה".

רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אֲבָא חֲלַפְתָּא, וְרַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן מִתְיָא, וְחִנְנִיא בֶן עֲכִינָאִי עָמְדוּ עַל אוֹתָן אֲבָנִים, וְשִׁעְרוּ כָּל אַחַת וְאַחַת מִשְׁאוֹ אַרְבָּעִים סָאָה, מִכָּאֵן אַתָּה מַחֲשֵׁב לֵאשְׁכּוֹל כְּמָה הִיא בְּאֶשְׁכּוֹל. וְכִיּוֹן שֶׁעָלָה הָאֲחֵרוֹן שֶׁבִּישְׂרָאֵל מִן הִירְדָן – חֲזָרוּ מִי הִירְדָן לְמִקְוֵמָן, שְׁנֹאֲמַר (שם): "וַיָּשׁוּבוּ מִי הִירְדָן לְמִקְוֵמָם, וַיִּלְכּוּ כְּתָמוֹל שְׁלוֹשׁ עַל כָּל גְּדוֹתֵי", נִמְצְאוּ יִשְׂרָאֵל לְצַד אֶחָד וְאֶרֶץ וְנוֹשְׁאֵיו לְצַד אֶחָד. נִשָּׂא אֶרֶץ אֶת נוֹשְׁאֵיו וְהַעֲבִיֵן בִּירְדָן, שְׁנֹאֲמַר: "וַיְהִי כֹאֲשֶׁר תַּם כָּל הָעָם לַעֲבֹר וַיַּעֲבֹר אֶרֶץ ה' וְהַכְּהֲנִים לִפְנֵי הָעָם".

ח,ד נִמְצְאָת אַתָּה אוֹמֵר, שְׁלֹשָׁה מִיָּנִי אֲבָנִים הֵן, אַחַת שֶׁהָקִים מִשָּׁה עַל שְׁפַת הִירְדָן בְּעֶרְבוֹת מוֹאָב, וְאַחַת שֶׁהָקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הִירְדָן, שְׁנֹאֲמַר: "וּשְׁתִּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים הָקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּתוֹךְ הִירְדָן". וְאַחַת שֶׁהָקִים בְּגִלְגָל, שְׁנֹאֲמַר: "וְאַת שְׁתִּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקַחוּ" וְגו'.

חֲדָשׁ הִלְלוּ – אֵין נוֹתֵנִין פְּסִי הָעִיר, וְאֵין מִסְפָּקִין מִיָּם וּמַזוֹן לְמַלְחָמָה, וְאֵין מִתְקַנִּים אֶת הַדְּרָכִים. רַבִּי יְהוּדָה הִיָּה קוֹרֵא לְמַלְחָמַת הָרְשׁוֹת מַלְחָמַת מִצְוָה, אֲבָל מַלְחָמַת חוֹבָה – הַכֹּל יוֹצֵא, אֲפֹלוּ חֲתָן מִחֲדָרוֹ וְכֹלָה מִחֻפָּתָה.

מִסְכַּת סוֹטָה פָּרָק שְׁמִינִי

א. בְּרִכּוֹת וּקְלָלוֹת אֵלוּ שֶׁאֲמָרוּ יִשְׂרָאֵל, בְּשַׁעָה שֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הִירְדָן, שְׁנֹאֲמַר (דברים כז): "וְהִיָּה בְּיוֹם אֲשֶׁר תַּעֲבְרוּ אֶת הִירְדָן", בִּיצֵד עָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הִירְדָן? בְּכָל יוֹם הִיָּה אֶרֶץ נוֹסֵעַ אַחֵר שְׁנֵי דְגָלִים, וְהַיּוֹם נוֹסֵעַ תַּחֲלָה, שְׁנֹאֲמַר (יהושע ג): "הִנֵּה אֶרֶץ הַבְּרִית אֲדוֹן כָּל הָאָרֶץ עוֹבֵר לִפְנֵיכֶם". בְּכָל יוֹם הָיוּ לוֹיִם נוֹשְׂאִין אֶת הָאֶרֶץ, וְהַיּוֹם נִשְׁאֹוהוּ כְּהֲנִים, שְׁנֹאֲמַר (שם): "וְהִיָּה כִנֹּחַ כְּפוֹת רִגְלֵי הַכְּהֲנִים" וְגו'. רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: בְּשִׁלְשָׁה מִקְוֹמוֹת הַכְּהֲנִים נִשְׂאוּ אֶת הָאֶרֶץ, אַחַת כְּשֶׁעָבְרוּ יִשְׂרָאֵל אֶת הִירְדָן, וְאַחַת כְּשֶׁסָּבְבוּ אֶת יְרִיחוֹ, וְאַחַת כְּשֶׁהִחֲזִירוּהוּ לְמִקְוֵמוֹ.

ב. וְכִיּוֹן שֶׁהוֹטְבָלוּ מִקְצַת רִגְלֵי הַכְּהֲנִים בְּמִיָּם, עָמְדוּ הַמִּיָּם, שְׁנֹאֲמַר (יהושע ג): "וַיַּעֲמְדוּ הַמִּיָּם" וְגו'. וְכֵמָּה גּוֹבְהֵן שֶׁל מִיָּם? שְׁנֵים עָשָׂר מִיל עַל שְׁנֵים עָשָׂר מִיל כִּנְגַד מַחְנֶה יִשְׂרָאֵל; דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה. אָמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן רַבִּי שְׁמַעוֹן: וְכִי אֵיזָה קָל, אָדָם אוֹ מִיָּם? הָיוּ אוֹמְרֵי מִיָּם קָלִין יוֹתֵר מִבְּנֵי אָדָם! אִם כֵּן, בָּאוּ מִיָּם וְשׁוֹטְפִין אוֹתוֹ, אֵלָּא מִלְּמַד שֶׁהָיוּ הַמִּיָּם מְגִדְשִׁין וְעוֹלִין לְמַעַלָּה כְּפִין עַל גְּבִי כְּפִין, כְּשִׁלְשׁ מֵאוֹת מִיל, עַד שֶׁרָאוּ אוֹתָם כָּל מַלְכֵי הָאֲמּוֹת, שְׁנֹאֲמַר (יהושע ה, א): "וַיְהִי כִשְׁמַע כָּל מַלְכֵי הָאֲמּוֹת אֲשֶׁר בְּעֶבֶר הִירְדָן יָמָּה, וְכָל מַלְכֵי הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר עַל הַיָּם, אֶת אֲשֶׁר הוֹבִישׁ ה' אֶת מִי הִירְדָן, מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל עַד עָבְרָם, וַיִּמָּס לִבְבָם וְלֹא הִיָּה בָם עוֹד רוּחַ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל". וְכֵן רָחַב אֲמָרָה לְשִׁלּוּחֵי יְהוֹשֻׁעַ (יהושע ב): "כִּי שְׁמַעְנוּ אֶת

אשר לקחו; הא למדת, שבגלגל העמידום.

ז. כיצד אמרו ישראל ברכות וקלות? ששה שבטים עלו לראש הר גריזים וששה שבטים עלו לראש הר עיבל, והכהנים והלוים והאזן עומדים למטה באמצע, הכהנים מקיפין את האזן, והלוים את הכהנים, וכל ישראל מכאן ומכאן, שנאמר (יהושע ח): "וכל ישראל וזקניו עומדים מזה ומזה לארון", מה תלמוד לומר "חציו אל מול הר גריזים והחציו אל מול הר עיבל"? תלמוד ששלושי הר גריזים מרבין משלושי הר עיבל, מפני שמקצת שבטו של לוי למטה. רבי אליעזר בן יעקב אומר: אי אפשר לומר לומר לוי למטה, שכבר נאמר לוי למעלה, ואי אפשר לומר לוי למעלה, שכבר נאמר לוי למטה, אמור מעתה: זקני כהנה ולויה למטה, ושאר למעלה. רבי יאשיה אומר: הראוין לשרת עומדין למטה, ושארין ראוין לשרת עומדין למעלה, הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה: "ברוך האיש אשר לא יעשה פסל ומסכה תועבת ה' מעשה ידי חרש", והיו אלו ואלו עונין ואומרים אמן. הפכו פניהם כלפי הר עיבל, ופתחו בקללה (דברים כז): "ארור האיש אשר יעשה" וגו', והיו אלו ואלו עונין אמן. הפכו פניהם כלפי הר גריזים, פתחו בברכות: "ברוך אשר יקים את דברי התורה". כלפי הר עיבל פתחו בקלות (שם): "ארור האיש אשר לא יקים" וגו'. ארור בכלל ארור בפרט, ללמד וללמד לשמור ולעשות, ארבע על ארבע – הרי שמונה על שמונה, הרי שש עשרה על שש עשרה, ושלוש כרתות עם כל אחת ואחת – הרי ארבעים ושמונה כרתות. וכן בערבות מואב. רבי שמעון מוציא של הר גריזים ושל הר עיבל, ומביא של אהל מועד, ואין לה כל דבר ודבר שלא נכתו עליו בארבעים ושמונה כרתות. רבי שמעון בן יהודה איש כפר עכו אמר משם רבי שמעון: אין לה כל דבר ודבר בתורה שלא

ח,ה כיצד עברו ישראל את הירדן? רבי יהודה אומר: על אבני מזבח כתבוהו. אמר לו רבי שמעון: לדבריך, האין למדו אותם עובדי כוכבים את התורה? אמר לו: מלמד שנתן להם בינה בלב כל אמה ומלכות, ושגרו נוטריין שלהן, וקלפו את הסיד, והשיאו את הכתב מגבי האבנים בשבעים לשון. באותה שעה נתחתם גזר דינן של עובדי כוכבים לבאר שחת. רבי שמעון אומר: על הסיד כתבו. כיצד? כידוהו וסידוהו בסיד, וכתבו עליו את כל דברי התורה בשבעים לשון, וכתבו למטה (דברים כ): "למען אשר לא ילמדו אתכם" וגו', אם אתם חוזרין בכם – אנו מקבלין אתכם.

ו. בא וראה כמה נסים נעשו לישראל באותו היום, עברו ישראל את הירדן, ובאו להר גריזים ולהר עיבל יותר מששים מיל, ולא היה בריה יכולה לעמד בפניהם, וכל העומד בפניהם – מיד נתרו, שנאמר (שמות כג): "את אימתי אשלח לפניך והמתה את כל העם אשר תבא בהם". ואומר (שמות טו): "תפול עליהם אימתה ופחד וגו' עד יעבר עם עמך ה'". – זו ביאה ראשונה. "עד יעבר עם זו קניית" – זו ביאה שנייה. אמור מעתה: ראוין היו ישראל לעשות להם נס בביאה שנייה בדרך שנעשו נסים על הים, אלא שגמר החטא. ואחר כך הביאו אבנים ובנו את המזבח וסדוהו בסיד, וכתבו עליהם את כל דברי התורה בשבעים לשון, שנאמר: "באר היטב". והעלו עליו עולות ושלמים, וישבו ואכלו ושתו, וקפלו את האבנים, ובאו ולנו במקומן, שנאמר (יהושע ה): "והעברתם אתם עמכם והנחתם אותם במלון". יכול במלון, תלמוד לומר (שם): "במלון אשר תלינו בו הלילה". וכתוב (שם): "ואת שתים עשרה האבנים האלה

¹ פרוש: שהיה הסיד למעלה מן הכתב

אָתָּה אוֹמֵר (במדבר יג): "בִּאֲנֹנוּ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ" – אָמַר יְהוֹשֻׁעַ. כָּלֵב אָמַר (שם): "עֲלֵה נַעֲלֶה וְיִרְשָׁנוּ אוֹתָהּ". מִרְגְּלִים אָמְרוּ (שם): "אִפְסָס כִּי עֲזָה הָעָם הַיּוֹשֵׁב בָּאָרֶץ"; שְׁלוּשָׁה דְּבָרִים זֶה בְּצַד זֶה – מִי שֶׁאָמַר זֶה, לֹא אָמַר זֶה. כִּיּוֹצֵא בְּדָבָר אָתָּה אוֹמֵר (בראשית לח): "וַתֹּאמֶר הֶכֶר נָא לְמִי הַחוֹתֶמֶת" וְגו' – אָמְרָה תִּמְרָה. (שם): "צִדְקָה מִמֶּנִּי" – אָמַר יְהוֹדָה. וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת (שם): "וְלֹא יֹסֵף עוֹד לְדַעְתָּהּ" – שְׁלוּשָׁה דְּבָרִים זֶה בְּצַד זֶה, מִי שֶׁאָמַר זֶה לֹא אָמַר זֶה, וּמִי שֶׁאָמַר זֶה לֹא אָמַר זֶה. כִּיּוֹצֵא בְּדָבָר אָתָּה אוֹמֵר (שמואל א ד): "אֹוִי לָנוּ מִי יַצִּילֵנוּ מִיַּד הָאֱלֹהִים הָאֲדִירִים הָאֵלֶּה" – אָמְרוּ כְּשֶׁרִין שִׁבְהֵן. רְשָׁעִים שִׁבְהֵן אָמְרוּ (שם): "אֵלֶּה הֵם הָאֱלֹהִים הַמְּכִים" וְגו'. לִישָׁנָא אַחֲרֵת, עֶשֶׂר מִכּוֹת הָיוּ לוֹ, וְשִׁלְמוּ עֶשֶׂר מִכּוֹתָיו בְּמִצְרַיִם – גִּבּוּרִים שִׁבְהֵן אָמְרוּ. (שם): "הַתַּחֲזִיקוּ וְהָיוּ לְאֲנָשִׁים" – פִּלְשֵׁתִים, שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים זֶה בְּצַד זֶה. כִּיּוֹצֵא בְּדָבָר אָתָּה אוֹמֵר (שופטים ה): "בְּעַד הַחֲלוֹן נִשְׁקָפָה" וְגו' – אָמְרָה אִמּוֹ שֶׁל סִיסְרָא. וּמִי שֶׁאָמַר זֶה לֹא אָמַר זֶה. (שם) חֲכָמוֹת – שְׁרוּתֶיהָ אָמְרוּ. הֲלֵא יִמְצָאוּ יַחֲלִקוּ שָׁלָל כֵּן יֵאבְדּוּ כָּל אוֹיְבֶיהָ – אָמְרָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ; שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים זֶה בְּצַד זֶה, מִי שֶׁאָמַר זֶה לֹא אָמַר זֶה. כִּיּוֹצֵא בְּדָבָר אָתָּה אוֹמֵר (ירמיהו כו): "מִיכָה הַמּוֹרֶשֶׁתִּי הִיָּה נְבִיא בִּימֵי חֲזָקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה", וּמָה הִיָּה מִתְנַבֵּא? (שם): "וַיֹּאמֶר אֶל כָּל עָם יְהוּדָה לֵאמֹר כֹּה אָמַר ה' צְבָאוֹת צִיּוֹן שְׂדֵה תַחֲרֹשׁ וִירוּשָׁלַיִם עֵיִים תִּהְיֶה, וְהָרִ הַבֵּית לְבָמוֹת יַעֲרֹ". "הֶהָמַת הַמִּיתוּהוּ" – חֲזָקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה וְכָל יְהוּדָה. "הֲלֵא יֵרָא אֶת ה' וַיַּחֲלֵ אֶת פָּנָיו ה' וַיִּנָּחֵם ה' עַל הָרָעָה אֲשֶׁר דִּבֶּר עֲלֵיהֶם וַאֲנַחְנוּ עוֹשִׂים רָעָה גְדוֹלָה עַל נַפְשׁוֹתֵינוּ" – אוֹמְרִים כְּשֶׁרִים שִׁבְהֵם. רְשָׁעִים שִׁבְהֵן אָמְרוּ (שם): "וְגַם אִישׁ הִיָּה מִתְנַבֵּא בִשְׁם ה' אוֹרִיָּה בֶן שְׁמַעְיָהוּ מִקְרִית הַיַּעֲרִים וַיִּתְנַבֵּא עַל הָאָרֶץ הַזֹּאת וְעַל הָעִיר הַזֹּאת כָּכָל דְּבָרֵי יִרְמְיָהוּ וְגו', וַיִּשְׁמַע אוֹרִיָּהוּ וַיֵּרָא וַיִּבְרַח וַיָּבֹא מִצְרַיִם וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ הַיּוֹדִיקִים אֲנָשִׁים מִצְרַיִם וְגו',

נִכְרְתוּ עָלָיו חֲמֵשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֶלְפִים וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת וְחֲמֵשִׁים כְּרֹתוֹת, כִּיּוֹצֵאֵי מִצְרַיִם. אָמַר רַבִּי: אִם לְדַבְּרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יְהוּדָה אִישׁ כֶּפֶר עָכּוֹ, שֶׁאָמַר מִשֵּׁם רַבִּי שְׁמַעוֹן, אֵין כָּל דָּבָר וְדָבָר בַּתּוֹרָה שֶׁלֹּא נִכְרְתוּ עָלָיו שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה כְּרֹתוֹת. וַיֵּשׁ עִם כָּל אַחַת וְאַחַת מֵהֶן – שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֶלְפִים וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת וְחֲמֵשִׁים.

מסכת סוטה פרק תשיעי

א. נִמְצָא בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן, הָיוּ עוֹרְפִין, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כא): "כִּי יִמְצָא חֲלָל" וְגו', לְרִבּוֹת עֶבֶר הַיַּרְדֵּן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: כִּכְלָן אִם הִיָּה חֲלָל – הָיוּ עוֹרְפִין. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה, אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: אִי אָתָּה מוֹדֶה, שֶׁאִם הִיָּה חֲנוּק וּמִטָּל בְּאַשְׁפָּה, שָׁאִין עוֹרְפִין, לְכָךְ נֶאֱמַר חֲלָל, אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר נוֹפֵל? אֵלֹא שֶׁאֲפִילוֹ הָרוּג וְתִלּוּי בְּאֵילָן – לֹא הָיוּ עוֹרְפִין, שֶׁאֲפִילוֹ נִמְצָא בְּעֵלִיל – לֹא הָיוּ עוֹרְפִין, שֶׁמִּצְוָה לַעֲסֹק בְּמִדְיָהּ.

ב. כִּיצַד עוֹשִׂין לוֹ? שְׁלוּחֵי בֵּית דִּין יוֹצְאִין וְנוֹטְלִין סִימָנִים, וְחוֹפְרִין וְקוֹבְרִין אוֹתוֹ, וּמִצְנִיֵּין אֶת מְקוֹמוֹ, עַד שֶׁיָּבֹאוּ לְבֵית דִּין שֶׁבִּלְשַׁכַּת הַגְּזִית וּמוֹדְדִין.

ג. נִמְצָא סִמּוֹן לְסֶפֶר, בְּעִיר שֵׁישׁ בֶּה עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, אוֹ בְּעִיר שָׁאִין בֶּה בֵּית דִּין – מוֹדְדִין לְעִיר שֵׁישׁ בֶּה בֵּית דִּין. אִם הִיָּה עִיר עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים בֵּינָתִים, אוֹ סִמּוּכָה לִירוּשָׁלַיִם – לֹא הָיוּ מוֹדְדִין אֵלֹא מִנִּיחָה אוֹתָהּ וּמוֹדְדִין לָהּ חוּצָה.

ד. מְקוֹם גִּתָּה וּתְפִיסָתָה – הָרִי זֶה אֶסּוּרָה, כְּמָה הִיא תְּפִיסָתָה? אַרְבָּעִים. רַבִּי אוֹמֵר: חֲמֵשִׁים אֲמָה.

ה. הַזְקָנִים אוֹמְרִים (דברים כא): "יָדִינוּ לֹא שָׁפְכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ". כְּהֵנִים אוֹמְרִים (שם): "כֶּפֶר לַעֲמֹךְ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָהּ ה'" וְגו'. וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמֶרֶת (שם): "וְנִכְפַּר לָהֶם הַדָּם". שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים – מִי שֶׁאָמַר זֶה לֹא אָמַר זֶה. כִּיּוֹצֵא בְּדָבָר

לעולם? פִּרְעָנִיּוֹת בָּאָה לְעוֹלָם וְטוֹבָה מִסְתַּלְקֶת מִן הָעוֹלָם? שְׁנָאֹמֶר (משלי א): "בָּבֹא רָשָׁע בָּא גַם בּוֹז" וגו'. וּמִנֵּין שֶׁכֶּשֶׁמִּסְתַּלְקִין מִן הָעוֹלָם טוֹבָה בָּאָה לְעוֹלָם וּפִרְעָנִיּוֹת מִסְתַּלְקֶת מִן הָעוֹלָם? שְׁנָאֹמֶר (שם): "וּבֹאֲבָד רָשָׁעִים רָנָה". וְאוֹמֵר (דְּבָרִים יג): "לְמַעַן יָשׁוּב ה' מִחֲרוֹן אָפוֹ" וגו' כָּל זֶמֶן שֶׁהָרָשָׁעִים בְּעוֹלָם – חֲרוֹן אָף לְעוֹלָם, אֲבָדוֹ מִן הָעוֹלָם – נִסְתַּלַּק חֲרוֹן אָף מִן הָעוֹלָם. וְלֹא שֶׁהַצְדִּיקִים תּוֹלִין לְעוֹלָם בְּחִיָּהֶן בְּלִבָּד, אֲלֵא אִם אַחֲרֵי מִיתָתָן, שְׁנָאֹמֶר (בראשית י): "וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים וַיְמִי הַמַּבּוּל" וגו'. וְמָה טִיבָּן שֶׁל שִׁבְעַת הַיָּמִים הֵלְלוּ? אֵלּוֹ שִׁבְעַת יָמֵי אֲבָלוֹ שֶׁל מִתּוֹשֶׁלַח הַצְדִּיק שֶׁעֲפָבּוּ אֶת הַפִּרְעָנִיּוֹת מִלֵּב לְעוֹלָם, לִכְךָ נֶאֱמַר: "וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים". דָּבָר אַחֵר: מָה טִיבָּן שֶׁל שִׁבְעַת הַיָּמִים הֵלְלוּ? מִלְּמַד שֶׁנֶּתַן לָהֶם הַמָּקוֹם שִׁבְעַת יָמִים לְאַחֵר גְּזֻרָה, שָׁמָּה יַעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה וְלֹא עָשׂוּ, לִכְךָ נֶאֱמַר: "וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים". דָּבָר אַחֵר, "וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים", מָה טִיבָּן שֶׁל שִׁבְעַת הַיָּמִים הֵלְלוּ? מִלְּמַד שֶׁשִּׁינָּה לָהֶם הַמָּקוֹם סְדוּרוֹ שֶׁל עוֹלָם וְהִיתָה חֲמָה יוֹצֵאת בְּמַעְרָב וְשׁוֹקֵעַת בְּמִזְרָח, לִכְךָ נֶאֱמַר: "וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים". דָּבָר אַחֵר, מָה טִיבָּן שֶׁל שִׁבְעַת הַיָּמִים הֵלְלוּ? מִלְּמַד שֶׁנֶּתַן לָהֶם הַמָּקוֹם שִׁבְעַת יָמִים מֵאֵכֶל וּמִשְׁתֶּה, וַיִּשְׁבּוּ וַאֲכָלוּ וְשָׁתוּ. וְהִרְאָם מַעִין הָעוֹלָם הַבָּא, כָּל כּוֹךְ לָמָּה? כְּדִי שִׁיפִּירוּ וַיִּדְעוּ מָה אֲבָדוּ.

ב. כָּל זֶמֶן שֶׁהָיָה אֲבָרָהָם קָיָם – הָיָה שִׁבְעָה, שְׁנָאֹמֶר (בראשית כד): "וַיְהִי בֵּרוֹךְ אֶת אֲבָרָהָם בְּכָל", מִשְׁמַת אֲבָרָהָם (שם): "וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ". בָּא יִצְחָק – הָיָה שִׁבְעָה, שְׁנָאֹמֶר (בראשית כו): "וַיִּזְרַע יִצְחָק" וגו'. כָּל זֶמֶן שֶׁאֲבָרָהָם הָיָה קָיָם – הָיָה הַבְּאֵרוֹת נֹבְעוֹת מִיָּם, מִשְׁמַת אֲבָרָהָם מָה הוּא אוֹמֵר? (שם): "וְכָל הַבְּאֵרוֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ" וגו'. אֲמָרוּ, הוּאִיל וְאִין נֹבְעוֹת מִיָּם אֵינָם אֲלֵא תִקְלָה לָנוּ מִפְּנֵי הַגִּיסוֹת, עֲמָדוֹ וְסִתְמוֹ, בָּא יִצְחָק, הִי הַבְּאֵרוֹת נֹבְעוֹת מִיָּם, שְׁנָאֹמֶר (שם):

וַיְבִיאֻהוּ אֶל הַמֶּלֶךְ יְהוֹרִקִים וַיַּכְהוּ בַּחֲרִב" וגו'. אֲמָרוּ כִּשְׁם שְׁאוּרֵיהוּ נִתְנַבֵּא וְנִהְיָג – כִּךְ יִרְמִיָּהוּ חִיֵּב לַהֲרֹג, שְׁנָאֹמֶר (שם): "אִךְ יָד אַחִיקָם בֶּן שָׁפָן הִיָּתָה אֶת יִרְמִיָּהוּ לְבִלְתִּי תָת אוֹתוֹ בֵּיד הָעָם לְהַמִּיתוֹ", כָּל פֶּרֶשָׁה זֹאת עֲרוּבֵי דְבָרִים, מִי שְׁאָמַר זֶה לֹא אָמַר זֶה. כִּיּוֹצֵא בְּדָבָר אֶתָּה אוֹמֵר (נְחוֹם א): "מִשָּׁא נִינּוּה סֵפֶר חֲזוֹן נְחוֹם הָאֱלֹקְשִׁי אֶל קִנָּא וְנוֹקֵם ה' נוֹקֵם וגו', ה' אֶרֶךְ אָפִים וְגִדֵּל כַּח וגו', נֹעַר בֵּינִי וגו', כָּל פֶּרֶשָׁה זֹאת עֲרוּבֵי דְבָרִים, מִי שְׁאָמַר זֶה לֹא אָמַר זֶה. כִּיּוֹצֵא בְּדָבָר אֶתָּה אוֹמֵר (תְּהִלִּים נח): "לְמַנְצַח אֶל תִּשְׁחַת לְדוֹד מִכְתָּם הָאֲמָנָם אֲלֵם צֶדֶק וגו', אִךְ בְּלִב עוֹלוֹת וגו', זָרוּ רָשָׁעִים מִרְחָם" וגו'; כָּל הַפֶּרֶשָׁה זֹאת עֲרוּבֵי דְבָרִים, מִי שְׁאָמַר זֶה לֹא אָמַר זֶה. כִּיּוֹצֵא בְּדָבָר אֶתָּה אוֹמֵר (שִׁיר הַשִּׁירִים ח): "תַּחַת הַתְּפוֹחַ עוֹרִיתִיךְ"; אֲמָרָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ (שם): "שִׁימְנִי כַחוֹתֶם עַל לִבֶּךָ" וגו'. אֲמָרָה כְּנִסֶּת יִשְׂרָאֵל (שם): "כִּי עֲזָה כְמוֹת אֶהְיָה" – אֲמָרוּ עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, מִי שְׁאָמַר זֶה לֹא אָמַר זֶה.

מִסְכַּת סוּטָה פָּרָק עֲשִׂירִי

א. בְּזֶמֶן שֶׁצְדִּיקִים בָּאִין לְעוֹלָם – טוֹבָה בָּאָה לְעוֹלָם וּפִרְעָנִיּוֹת מִסְתַּלְקֶת מִן הָעוֹלָם. וְכִשְׁנִפְטָרִים מִן הָעוֹלָם – פִּרְעָנִיּוֹת בָּאָה לְעוֹלָם וְטוֹבָה מִסְתַּלְקֶת מִן הָעוֹלָם. בְּזֶמֶן שֶׁהָרָשָׁעִים בָּאִין לְעוֹלָם – פִּרְעָנִיּוֹת בָּאָה לְעוֹלָם וְטוֹבָה מִסְתַּלְקֶת מִן הָעוֹלָם. וְכִשְׁמִסְתַּלְקִין מִן הָעוֹלָם – טוֹבָה בָּאָה לְעוֹלָם וּפִרְעָנִיּוֹת מִסְתַּלְקֶת מִן הָעוֹלָם. וּמִנֵּין שֶׁכֶּשֶׁהַצְדִּיקִים בָּאִין לְעוֹלָם טוֹבָה בָּאָה לְעוֹלָם וּפִרְעָנִיּוֹת מִסְתַּלְקֶת מִן הָעוֹלָם? שְׁנָאֹמֶר (בראשית ה): "וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יִנְחַמְנוּ מִמַּעַשֵׁינוּ" וגו'. וּמִנֵּין וְכִשְׁנִפְטָרִין מִן הָעוֹלָם פִּרְעָנִיּוֹת בָּאָה לְעוֹלָם וְטוֹבָה מִסְתַּלְקֶת מִן הָעוֹלָם? שְׁנָאֹמֶר (ישעיהו נז): "הַצְדִּיק אֲבָד וְאִין אִישׁ שָׁם עַל לֵב". וְאוֹמֵר (שם): "יִבֵּא שְׁלוֹם יִנְחוּ עַל" וגו'. הוֹלֵךְ שְׁלוֹם אֶל הַקֶּבֶר. וְאוֹמֵר (שם): "וְאַתֶּם קָרְבוּ הִנֵּה בְנֵי עוֹנְנָה זָרַע מִנְאֶף" וגו'. וּמִנֵּין כֶּשֶׁהָרָשָׁעִים בָּאִין

"וַיֵּשֶׁב יִצְחָק וַיַּחֲפֹר אֶת בְּאֵרוֹת הַמַּיִם וְגו' וַיַּחֲפְרוּ עֲבָדֵי" וְגו'.

ג. כָּל זְמַן שֶׁהָיָה יִצְחָק קָיָם – הָיְתָה בְּרָכָה לְזֶרַע, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרֵאשִׁית כו): "וַיִּזְרַע יִצְחָק בְּאֶרֶץ הַחֵיָא" וְגו', עַד שֶׁלֹּא יָרַד יַעֲקֹב לְאֶרֶם נְהָרִים לֹא נִתְבָּרַךְ בֵּיתוֹ שֶׁל לָבֵן הָאֲרָמִי, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרֵאשִׁית לו): "כִּי מַעֲטָ אֲשֹׁר הָיָה לָךְ לִפְנֵי וַיִּפְרֹץ לְרֹב וַיִּבְרָךְ ה' אוֹתָךְ לְרֹגְלֶיךָ". וְאֹמֵר (שם): "נִחַשְׁתִּי וַיִּבְרַכְנִי ה' בְּגִלְלָךְ". עַד שֶׁלֹּא יָרַד יוֹסֵף לְמִצְרַיִם – לֹא נִתְבָּרַךְ בֵּיתוֹ שֶׁל פּוֹטִיפָר, מִשְׁיָרֵד, מֵהוּ אוֹמֵר (בְּרֵאשִׁית לוט): "וַיִּבְרָךְ ה' אֶת בֵּית הַמִּצְרִי בְּגִלְלֵי יוֹסֵף", עַד שֶׁלֹּא יָרַד יַעֲקֹב לְמִצְרַיִם הָיָה רָעֵב, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרֵאשִׁית מה): "כִּי זֶה שְׁנֵתַיִם הָרָעֵב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ" וְגו', מִשְׁיָרֵד מֵהוּ אוֹמֵר? (בְּרֵאשִׁית מו): "הֵא לָכֶם זֶרַע וַיִּזְרְעוּם אֶת הָאֲדָמָה". אָמַר רַבִּי יוֹסִי: כִּיּוֹן שָׁמַת יַעֲקֹב אֲבִינוּ, חָזַר הָרָעֵב לְיוֹשְׁנֹו, שֶׁנֶּאֱמַר (בְּרֵאשִׁית נ): "וַעֲתָה אֵל תִּירָאוּ אֲנֹכִי אֲכַלְכֶּל אֶתְכֶם וְאֶת טַפְכֶּם" וְגו', נֶאֱמַר כָּאֵן כִּלְכּוֹל, וְנֶאֱמַר לְהֵלֶן כִּלְכּוֹל, מֵה כִּלְכּוֹל הָאֲמֹר לְהֵלֶן – רָעֵב, אֵף כִּלְכּוֹל הָאֲמֹר כָּאֵן – רָעֵב, כָּל זְמַן שֶׁהָיוּ יוֹסֵף וְשִׁבְטוֹ קִיָּמִים – הָיוּ יִשְׂרָאֵל מִתְנַהֲגִים בְּגִדְלָה וְכְבוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוֹת א): "וַיִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבּוּ" וְגו', מִשְׁמַת, מֵהוּ אוֹמֵר? "וַיָּמָת יוֹסֵף וְגו', וַיָּקָם מֶלֶךְ חָדָשׁ וְגו', וַיֹּאמֶר אֶל עַמּוֹ וְגו', הִבֵּה נִתְחַכְמָה לוֹ" וְגו'.

אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל-כָּל-יִשְׂרָאֵל בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן בַּמִּדְבָּר בְּעֶרְבָה מִזֵּית סוּף בֵּין-פָּאֶרֶן וּבֵין-תַּפֵּל וְלָבֹן וַחֲצֵרַת וְדִי זָהָב:

אֵלֶּה הַדְּבָרִים – לְפִי שֶׁהָיוּ דְבָרֵי תוֹכָחוֹת, וּמִנֵּה כָּאֵן כָּל הַמְּקוֹמוֹת שֶׁהִכְעִיסוּ לִפְנֵי הַמָּקוֹם בָּהֶן, לְפִיכָּךְ סָתַם אֶת הַדְּבָרִים וְהִזְכִּירָם בְּרִמּוֹ, מִפְּנֵי כְּבוֹדֵן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. אֵל כָּל יִשְׂרָאֵל – אֵלֶּה הוֹכִיחַ מִקְצָתוֹ, הָיוּ אֵלֶּה שֶׁבִּשְׂוֹק אוֹמְרִים: אַתֶּם הֵייתֶם שׁוֹמְעִים מִכֵּן עִמְרָם, וְלֹא הִשְׁיבוֹתֶם דְּבַר מִכֵּן וְכִּי? אֵלֶּה הָיוּ שֶׁמִּשְׁכִּיבִין אוֹתוֹ. לְכֹךְ בְּנָסַם כָּלֶם וְאָמַר לָהֶם: הֲרִי כָלְכֶם כָּאֵן; כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ תְּשׁוּבָה, יֵשִׁיב. בַּמִּדְבָּר – לֹא בַּמִּדְבָּר הַזֶּה, אֲלָא בְּעֶרְבוֹת מוֹאָב; וּמֵהוּ בַּמִּדְבָּר? אֲלָא בְּשִׁבִּיל מֵה שֶׁהִכְעִיסוּהוּ בַּמִּדְבָּר, שֶׁאָמְרוּ: "מִי יִתֵּן מוֹתָנוּ" וְגוֹמֵר. בְּעֶרְבָה – בְּשִׁבִּיל הָעֶרְבָה, שֶׁחֲטָאוּ בְּבַעַל פְּעוֹר בְּשִׁטִּים בְּעֶרְבוֹת מוֹאָב. מִזֵּית סוּף – עַל מֵה שֶׁהִמְרוּ בַּיָּם סוּף, בְּבוֹאֵם לַיָּם סוּף, שֶׁאָמְרוּ: "הַמִּבְּלִי אֵין קָבְרִים בְּמִצְרַיִם"; וְכֵן בְּנִסְעָם מִתּוֹךְ הַיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּמְרוּ עַל יָם בַּיָּם סוּף", כִּדְאִיתָא בְּעֶרְכִּין. בֵּין פָּאֶרֶן וּבֵין תַּפֵּל וְלָבֹן – אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: חֲזַרְנוּ עַל כָּל הַמִּקְרָא, וְלֹא מְצִינוּ מָקוֹם שֶׁשְׁמוֹ תַּפֵּל וְלָבֹן. אֲלָא הוֹכִיחוֹן עַל הַדְּבָרִים שֶׁתִּפְּלוּ עַל הַמֶּן, שֶׁהוּא לָבֹן, וְאָמְרוּ: "וְנִפְשָׁנוּ קִצָּה בְּלִחָם הַקָּלָקֵל", וְעַל מֵה שֶׁעָשׂוּ בַּמִּדְבָּר פָּאֶרֶן, עַל דִּי הִמְרָגְלִים. וַחֲצֵרַת – בְּמִתְלַקְתוֹ שֶׁל קָרַח. דְּבַר אַחֵר, אָמַר לָהֶם: הִנֵּה לָכֶם לְלִמּוּד מִמֵּה שֶׁעָשִׂיתִי לַמֶּרְזֵם בְּחֲצֵרוֹת בְּשִׁבִּיל לִשׁוֹן הָרַע, וְאַתֶּם נִדְּבַרְתֶּם בְּמָקוֹם. וְדִי זָהָב – הוֹכִיחוֹן עַל הָעֵגֶל שֶׁעָשׂוּ בְּשִׁבִּיל רַב זָהָב שֶׁהָיָה לָהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכִסָּף הִרְבִּיתִי לָהּ וְזָהָב עָשׂוּ לְבַעַל".

אֶחָד עֶשְׂרֵי יוֹם מִחֲרֵב דֶּרֶךְ הַר-שִׁעִיר עַד קִדְשׁ בְּרַנֵּעַ:

מִהֲלֹךְ חֹדַע עֶשְׂרֵי יוֹמִין מִחֲרֵב אוֹרֶחַ טוֹרָא דְשִׁעִיר עַד רַקֵּם גִּיאָה:

אֶחָד עֶשְׂרֵי יוֹם מִחֲרֵב – אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: רְאוּ מֵה שֶׁגִּרְמַתֶּם! אֵין לָכֶם דֶּרֶךְ קִצָּה מִחֲרֵב לְקִדְשׁ בְּרַנֵּעַ כִּדְרֹךְ הַר שִׁעִיר; וְאַף הוּא – מִהֲלֹךְ אֶחָד עֶשְׂרֵי יוֹם, וְאַתֶּם הִלַּכְתֶּם אוֹתָהּ בְּשִׁלְשָׁה יָמִים. שֶׁהָרִי בְּעֶשְׂרִים בְּאַיִר נִסְעוּ מִחֲרֵב, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי בַשָּׁנָה הַשְּׁנִית בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁנִי בְּעֶשְׂרִים בַּחֹדֶשׁ" וְגוֹמֵר, וּבְעֶשְׂרִים וַתִּשְׁעָה בְּסִינוֹן שֶׁלְּחוּ אוֹת הַמְּרָגְלִים מִקְדֹּשׁ בְּרַנֵּעַ. צֵא מִמֶּה שְׁלֹשִׁים יוֹם שֶׁעָשׂוּ בְּקִבְרוֹת הַתְּאֵנָה, שֶׁאֲכָלוּ הַבָּשָׂר חֹדֶשׁ יָמִים, וְשִׁבְעָה יָמִים שֶׁעָשׂוּ בְּחֲצֵרוֹת לַהֲסֵגֵר שֵׁם מֶרְזֵם, נִמְצָא בְּשִׁלְשָׁה יָמִים הִלְכוּ כָּל אוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ. וְכָל כֹּךְ הִנֵּה הַשְׁכִּינָה מִתְלַבֶּטֶת בְּשִׁבִּילְכֶם, לְמַהֵר בִּיאַתְכֶם לְאַרְצִי; וּבְשִׁבִּיל שֶׁקָּלָקֵלְתֶּם, הִסֵּב אֶתְכֶם סְבִיבוֹת הַר שִׁעִיר אֶרְבָּעִים שָׁנָה.

וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעֶשְׂתֵּי-עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּלֹל אֲשֶׁר צִוָּה י-הוָה אֹתוֹ אֲלֵהֶם:

וַיְהִי בְּאַרְבָּעִים שָׁנָה בְּעֶשְׂתֵּי עֶשְׂרֵי חֹדֶשׁ בְּאַחַד לַחֹדֶשׁ – מִלְּמַד שֶׁלֹּא הוֹכִיחוֹן אֲלָא סְמוּךְ לְמִיתָה. מִמִּי לָמַד? מִיַּעֲקֹב, שֶׁלֹּא הוֹכִיחַ אֶת בְּנָיו אֲלָא סְמוּךְ לְמִיתָה. אָמַר: רְאוּבֵן בְּנִי, אֲנִי אָמַר לָהּ מִפְּנֵי מֵה לֹא הוֹכַחְתִּיהָ כָּל הַשָּׁנִים הַלָּלוּ, כִּדִּי שֶׁלֹּא תִנְחַנְחֵי וְתִלָּךְ וְתִדְבֹּק בְּעֶשְׂרֵי אַחֵי. וּמִפְּנֵי אֶרְבָּעָה דְּבָרִים אֵין מוֹכִיחִין אֶת הָאָדָם אֲלָא סְמוּךְ לְמִיתָה: כִּדִּי שֶׁלֹּא יֵהָא מוֹכִיחוֹ וְחֹזֵר וּמוֹכִיחוֹ, וְשֶׁלֹּא יֵהָא חֲבֵרוֹ רוֹאֶהוּ וּמִתְבַּיֵּשׁ מִמֶּנּוּ כוּלְיָהּ, כִּדְאִיתָא בְּסִפְרֵי. וְכֵן יְהוֹשֻׁעַ לֹא הוֹכִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל אֲלָא סְמוּךְ לְמִיתָה. וְכֵן שְׁמוּאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּנִי עֲנוּ בִי". וְכֵן דָּוִד אֶת שְׁלֹמֹה בְּנוֹ.

אַחֲרֵי הַכָּתוּב אֵת סִיחֹן מִלֶּךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבּוֹן וְאַתָּה עוֹג מִלֶּךְ הַבָּשָׁן אֲשֶׁר-יוֹשֵׁב בְּעֶשְׂתֵּרֶת בְּאַדְרָעִי:

בְּתֵר דְּמָחָא יָת סִיחֹן מִלְּכָא אֱמֹרָאָה דִּיתִיב בְּחֶשְׁבּוֹן וְיָת עוֹג מִלְּכָא דְּמִתְנֹן דִּיתִיב בְּעֶשְׂתֵּרֶת בְּאַדְרָעִי:

אַחֲרֵי הַכָּתוּב – אָמַר מֹשֶׁה: אִם אֲנִי מוֹכִיחֶם קֹדֶם שֶׁיִּכְנָסוּ לְקִצָּה הָאֶרֶץ, יֹאמְרוּ: מֵה לָּזֶה עָלִינוּ? מֵה הִיטִיב לָנוּ? אֵינוּ בָּא אֲלָא לְקַנְתָּר וְלִמְצָא עֵלָה, שֶׁאֵין בּוֹ כֹּחַ לְהִכְנִיסֵנוּ לְאֶרֶץ. לְפִיכָּךְ הִמְתִּין עַד שֶׁהִפִּיל סִיחֹן וְעוֹג לְפָנֵיהֶם וְהוֹרִישָׁם אֶת אֶרֶץ, וְאַחֵר כֹּךְ הוֹכִיחוֹן. סִיחֹן מִלֶּךְ הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר בְּחֶשְׁבּוֹן – אֵלֶּה לֹא הִנֵּה סִיחֹן קָשָׁה וְהִנֵּה שְׂרָוִי בְּחֶשְׁבּוֹן, הִנֵּה קָשָׁה, שֶׁהִמְדִּינָה קָשָׁה. וְאֵלֶּה הִנֵּה עִיר אַחֶרֶת וְסִיחֹן שְׂרָוִי בְּתוֹכָהּ, הִנֵּה קָשָׁה, שֶׁהִמְלִךְ קָשָׁה. עַל אַחַת כַּמָּה שֶׁהִמְלִיךְ קָשָׁה וְהִמְדִּינָה קָשָׁה. אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּעֶשְׂתֵּרֶת – הַמִּלֶּךְ קָשָׁה וְהִמְדִּינָה קָשָׁה. עֶשְׂתֵּרֶת – הוּא לִשׁוֹן צוּקִין וְקָשִׁי, כְּמוֹ "עֶשְׂתֵּרֶת קֶרְנִים". וְעֶשְׂתֵּרֶת זֶה הוּא עֶשְׂתֵּרֶת קֶרְנִים שֶׁהָיוּ שֵׁם רַפָּאִים שֶׁהָפָה אִמְרָפֶל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּכּוּ אֶת רַפָּאִים בְּעֶשְׂתֵּרֶת קֶרְנִים", וְעוֹג נִמְלֵט מִמֶּה; וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּבֹא הַפְּלִיט", וְאָמַר: "כִּי רַק עוֹג מִלֶּךְ הַבָּשָׁן נִשְׁאַר מִיֵּתֵר הָרַפָּאִים". בְּאַדְרָעִי – שֵׁם הַמְּלָכוֹת.

בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן בַּאֲרֵץ מוֹאָב הוֹאִיל מֹשֶׁה בְּאֵר אֶת-הַתּוֹרָה הַזֹּאת לְאָמַר:

בְּעֶבֶרָא דִּירְדְנָא בְּאַרְעָא דְּמוֹאָב שְׂרִי מֹשֶׁה פְּרִישׁ יָת אוֹלְפֵן אוֹרִיתָא הָדָא לְמִימַר:

הוֹאִיל – הַתְחִיל, כְּמוֹ: "הִנֵּה נָא הוֹאִלְתִּי". בְּאֵר אֶת הַתּוֹרָה – בְּשִׁבְעִים לִשׁוֹן פֶּרֶשָׁה לָהֶם.

י-הוה א-להינו דבר אלינו בחרב לאמר רב-לכם שבת בקר הזה:	י אלהנא מליל עמנא בחורב למימר סגי לכון דיתבתון בטורא הדין:
--	---

רב לכם שבת – כפשוטו. ויש מדרש אגדה: הרבה גדלה לכם ושכר על ושיבתכם בקר הזה; עשיתם משכון, מנורה וכלים, קבלתם תורה, מניתם לכם סנהדרין, שרי אלפים ושרי מאות.

פנו ויסעו לכם ובאו הר האמרי ואל-כל-שכניו בערבה בקר ובשפלה ובנגב ובחוף הים ארץ הפנועני והלבנון עד-הנהר הגלל נהר-פרת:	אתפנו וטולו לכון ועולו לטורא דאמוראה ולכל מגירוהי במישרא בטורא ובשפילתא ובדרומא ובספר ימא ארע פנוענא ולבנון עד נהרא רבא נהרא פרת:
---	--

פנו ויסעו לכם – זו דרך ערך ותרמה. ובאו הר האמרי – כמשמעו. ואל כל שכניו – עמון ומואב וחר שער. בערבה – זה מישור של יער. בקר – זה הר המלך. ובשפלה – זו שפלת דרום. ובנגב ובחוף הים – אשקלון ועזה וסרי וכוליה, כדאיתא בספרי. עד הנהר הגלל – מפני שנוצר עם ארץ ישראל, קוראו גדול. משל הדיוט אומר: עבד מלך – מלך, הדבק לשחור וישתחוו לו; קרב לגבי דהינא ואידהו.

ראה נתתי לפניכם את-הארץ באו ורשו את-הארץ אשר נשבע י-הוה לאבותיכם לאברהם ליצחק וליעקב לתת להם ולנרעם אחריהם:	תזו דיהבית קדמיכון ית ארעא עולו ואחסינו ית ארעא דקיים יי לאברהם לאברהם ליצחק למתן להון ולבניהון בתריהון:
---	--

ראה נתתי – בעיניכם אתם רואים, איני אומר לכם מאמך ומשמועה. באו ורשו – אין מערער בדבר ואינכם צריכים למלחמה. אלו לא שלחו מרגלים, לא היו צריכים לכלי זין. לאבותיכם – למה הזכיר שוב: לאברהם ליצחק וליעקב? אלא אברהם כדאי לעצמו, יצחק כדאי לעצמו, יעקב כדאי לעצמו.

ואמר אלכם בעת ההוא לאמר לא-אוכל לבדי שאת אתכם:	ואמרית לכון בעדנא ההוא למימר לית אנא יכיל בלחודי לסוכרא יתכון:
---	---

ואמר אלכם בעת ההוא לאמר – מהו לאמר? אמר להם משה: לא מעצמי אני אומר לכם, אלא מפי הקדוש ברוך הוא. לא אוכל לבדי וגומר – אפשר שלא היה משה יכול לדון את ישראל? אדם שהוציאם ממצרים, וקרע להם את הים והוריד את המן והגיו את השלן, לא היה יכול לדונם? אלא כך אמר להם: ה' א-להיכם הרבה אתכם, הגדיל והרים אתכם על דיניכם, נטל את הענש מכם ונתנו על הדינים. וכן אמר שלמה: "כי מי יוכל לשפט את עמך הכבד הזה". אפשר מי שכתוב בו: "ויחכם מכל האדם" אומר: "מי יוכל לשפט" וגומר? אלא כך אמר שלמה: אין דיני אמה זו דיניי שאר האמות, שאם דן והורג ומכה וחונק ומטה את דינו וגוזל אין בכך פלוס; אני, אם חיבתי ממון שלא כדיו, נפשות אני נתבע, שנאמר: "וקבע את קבעיהם נפש".

י-הוה א-להיכם הרבה אתכם והנכם היום ככוכבי השמים לרב:	י אלהכון אסגי יתכון והא איתיכון יומא דין ככוכבי שמיא לסגי:
---	---

והנכם היום ככוכבי השמים – וכי ככוכבי השמים היו באותו היום? ובלא לא היו אלא ששים רבוא. מהו והנכם היום? הנכם משולים כיום, קיימים לעולם, כחמה וכלבנה וככוכבים.

שני

י-הוה א-להי אבותכם יסף עליכם ככם אלה פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם:	י אלהא דאבהתכון יוסיף עליכון פנתכון אלה זמנין ויברך יתכון כמא דמליל לכון:
--	--

יסף עליכם ככם אלה פעמים – מהו שוב ויברך אתכם כאשר דבר לכם? אלא אמרו לו: משה, אתה נותן קצבה לברכתנו? כבר הבטיח הקדוש ברוך הוא את אברהם: "אשר אם יוכל איש למנות" וגומר. אמר להם: זו משלי היא, אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם.

איכה אשא לבדי טרחתכם ומשאכם וריבכם:	איכדין אסובר בלחודי טורחיתכון ועסקיתכון ודינכון:
-------------------------------------	--

איכה אשא לבדי – אם אמר לקבל שכר, לא אוכל. זו היא שאמרתם לכם, לא מעצמי אני אומר לכם אלא מפי הקדוש ברוך הוא. טרחתכם – מלמד שהיו ישראל טרחניו; היה אחד מהם רואה את בעל דינו נוצח בדין, אומר: יש לי עדים להביא, יש לי ראיות להביא, מוסיף אני עליכם דיניו. ומשאכם – מלמד שהיו אפיקורסין. הקדים משה לצאת, אמרו: מה ראה בן עמרם לצאת? שמא אינו שפוי בתוך ביתו. אחר לצאת, אמרו: מה ראה בן עמרם שלא לצאת? מה אתם סבורים? יושב ויועץ עליכם עצות רעות וחושב עליכם מתשבות. וריבכם – מלמד שהיו רוגנים.

הָבוּ לָכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וְגִבּוֹרִים וַיְדַעִים לְשִׁבְטֵיכֶם וְאֲשִׁימָם בְּרָאשֵׁיכֶם:
הָבוּ לָכוֹן גּוֹבְרִין חֲפִימִין וְסוֹכְלִתָנִין וּמַרְעֵן לְשִׁבְטֵיכֹן וְאֲמַנִּינוּן רִישֵׁין עָלֵיכֹן:

הָבוּ לָכֶם – הַזְמִינוּ עֲצָמְכֶם לְדָבָר. **אֲנָשִׁים** – וְכִי תַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ נָשִׁים? מַה תִּלְמּוֹד לומר אֲנָשִׁים? צְדִיקִים, פְּסוּפִים. **וְגִבּוֹרִים** – מְבִינִים דָּבָר מִתּוֹךְ דָּבָר. זֶהוּ שֶׁשָּׂאֵל אֲרִיֹס אֶת רַבִּי יוֹסִי: מַה בֵּין חֲכָמִים לְגִבּוֹרִים? חֲכָם דּוֹמֶה לְשִׁלְחָנִי עֲשִׂיר; פֶּשֶׁמְבִיאִין לוֹ דִּינָרִין לְרֵאוֹת – רוֹאֶה, וְכִשְׂאִין מְבִיאִין לוֹ, יוֹשֵׁב וְתוֹהָא. גִּבּוֹן דּוֹמֶה לְשִׁלְחָנִי תֵּגָר: כִּשְׁמִבִּיאִין לוֹ מַעוֹת לְרֵאוֹת – רוֹאֶה, וְכִשְׂאִין מְבִיאִין לוֹ, הוּא מְחַזֵּר וּמְבִיא מִשְׁלוֹ. **וַיְדַעִים לְשִׁבְטֵיכֶם** – שֶׁהֵם נִכְרִים לָכֶם; שָׂאֵם בָּא לִפְנֵי מַעֲטָף בְּטִלִּיתוֹ, אִינִי יוֹדֵעַ מִי הוּא וּמֵאִיזָה שִׁבְט הוּא וְאֵם הֶגְיוֹן הוּא, אֲבָל אֲתֶם מְפִירִין בּוֹ, שָׂאֲתֶם גְּדֻלַּתֶם אוֹתוֹ. לָכֵן נֶאֱמַר: **וַיְדַעִים לְשִׁבְטֵיכֶם. בְּרָאשֵׁיכֶם** – רָאשִׁים וּמְכַבְּדִים עֲלֵיכֶם, שֶׁתִּהְיֶה נִזְהָרִין בָּהֶם כְּבוֹד וְיִרְאָה. **וְאֲשִׁימָם** – לְמַד שֶׁשִּׁמּוּתֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל תְּלוּיּוֹת בְּרָאשֵׁי דִינֵיהֶם, שֶׁהִיא לָהֶם לְמַחֲוֹת וּלְכַנּוֹן אוֹתָם לְדָרֶךְ הַיְשָׁרָה.

וּתַעֲנֵנוּ אֲתִי וּתְאֹמְרוּ טוֹב־הַדָּבָר אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ לָעֲשׂוֹת:
וְאֲתִיבְתוּן יָתִי וְאֲמַרְתוּן תְּקִין פִּתְגָמָא דְּמִלִּילְתָא לְמַעַבְדָּ:

וּתַעֲנֵנוּ אֲתִי וּגּוֹמַר – חֲלַטְתֶּם אֶת הַדָּבָר הַנֶּחֱאָתְכֶם. הִיָּה לָכֶם לְהַשִּׁיב: רַבִּינוּ מֹשֶׁה, מִמֵּי נֶאֱחָה לְלַמֵּד? מִמֶּה אוֹ מִתְלַמִּידוֹ? לֹא מִמֶּה, שֶׁנֶּחֱצַעְתָּ עֲלֶיהָ? אֵלָּא יְדַעְתִּי מִחֻשְׁבוֹתֵיכֶם, הֵייתֶם אוֹמְרִים: עֲכָשׁוּ יִתְמָנוּ עֲלֵינוּ דִּינֵין הַרְבֵּה; אִם אֵין מְפִירָנוּ, אָנוּ מְבִיאִין לוֹ דוֹרוֹן וְהוּא נוֹשֵׂא לָנוּ פָנִים. לְעֲשׂוֹת. אִם הֵייתִי מִתְעַצֵּל, אֲתֶם אוֹמְרִים עֲשֵׂה מַהֲרָה.

וְאֶלְקָח אֶת־רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם אֲנָשִׁים חֲכָמִים וַיְדַעִים וְאֶתְּן אוֹתָם רָאשִׁים עֲלֵיכֶם שְׂרֵי אֱלֹפִים וְשְׂרֵי מַאוֹת וְשְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֹת וְשִׁטְרִים לְשִׁבְטֵיכֶם:
וְדִבְרִית יֵת רִישֵׁי שִׁבְטֵיכֹן גּוֹבְרִין חֲפִימִין וּמַרְעֵן וּמִנִּיתִי יִתְהוֹן רִישֵׁין עָלֵיכֹן רַבְנִי אֶלְפִי וּרַבְנִי מַאוֹתָ וּרַבְנִי חֲמִשִּׁין וּרַבְנִי עֶשְׂרִיתָא וְסָרְכִין לְשִׁבְטֵיכֹן:

וְאֶלְקָח אֶת רָאשֵׁי שִׁבְטֵיכֶם – מִשְׁכָּתִים בְּדָבָרִים: אֲשֶׁרִיכֶם! עַל מִי בָאתֶם לְהַתְמַנּוֹת? עַל בְּנֵי אֲבִרְהָם וְצַחַק וְיִצְחָק, עַל בְּנֵי אֲדָם שֶׁנִּקְרְאוּ אֲחִים וְרַעִים, חֶלֶק וְנִחְלָה, וְכָל לִשׁוֹן חֶבֶד. **אֲנָשִׁים חֲכָמִים וַיְדַעִים** – אֲבָל גִּבּוֹרִים לֹא מְצָאתִי. זֶה אַחַת מִשְׁבַּע מִדּוֹת שֶׁאֵמַר יִתְרוֹ לְמֹשֶׁה, וְלֹא מְצָא אֵלָּא שְׁלֹשׁ: אֲנָשִׁים צְדִיקִים, חֲכָמִים וַיְדַעִים. **רָאשִׁים עֲלֵיכֶם** – שֶׁתִּנְהַגּוּ בָהֶם כְּבוֹד, רָאשִׁים בְּמִקְחָה, רָאשִׁים בְּמִמְכָּר, רָאשִׁים בְּמִשָּׂא וּמִתָּן, נִכְנָס אַחֲרוֹן וְיוֹצֵא רִאשׁוֹן. **שְׂרֵי אֱלֹפִים** – אֶחָד מִמֶּנֶּה עַל אֶלֶף. **שְׂרֵי מַאוֹת** – אֶחָד מִמֶּנֶּה עַל מֵאָה. **וְשִׁטְרִים** – מִנִּיתִי עֲלֵיכֶם לְשִׁבְטֵיכֶם, אֵלּוּ הַכּוֹפְתִין וְהַמְכִּין בְּרִצּוֹעָה עַל פִּי הַדִּינִין.

וְאֶצְוָה אֶת־שִׁפְטֵיכֶם בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר שְׁמַע בֵּין אֲחֵיכֶם וּשְׁפֹטֵתֶם צֹדֵק בֵּין־אִישׁ וּבֵין־אָחִיו וּבֵין גֵּרוֹ:
וּפְקִידִית יֵת דִּינֵיכֹן בְּעֵדְנָא הַהוּא לְמִימַר שְׁמַעוּ בֵּין אֲחֵיכֹן וּתְדִינוּן קוּשְׁטָא בֵּין גּוֹבְרָא וּבֵין אֲחוּהִי וּבֵין גֵּיּוֹרָא:

וְאֶצְוָה אֶת שִׁפְטֵיכֶם – אֲמַרְתִּי לָהֶם: הֵיוּ מְתוּנִים בְּדִין; אִם בָּא דִין לִפְנֶיהָ פַּעַם אַחַת וּשְׁתֵּים וְשִׁלֹּשׁ, אַל תֹּאמְרוּ: כִּכָּר בָּא דִין זֶה לִפְנֵי פְעָמִים הַרְבֵּה, אֵלָּא הֵיוּ נוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִים בּוֹ. **בְּעַת הַהוּא** – מִשְׁמַנִּיתִים, אֲמַרְתִּי לָהֶם: אֵין עֲכָשׁוּ פִלְשַׁעְבֵּר. לְשַׁעְבֵּר, הֵייתֶם בְּרִשּׁוֹת עֲצָמְכֶם; עֲכָשׁוּ הָרִי אֲתֶם מִשְׁעַבְּדִים לְצַבּוֹר. **שְׁמַע** – לִשׁוֹן הִנֵּה, אוֹדֵנ"ט [בְּלַעַז, כְּמוֹ "נִכּוֹר" וְ"שְׁמוֹר"]. **וּבֵין גֵּרוֹ** – זֶה בַּעַל דִּינוֹ, שְׁאוּגֵר עָלָיו דְּבָרִים. דָּבָר אַחֵר: **וּבֵין גֵּרוֹ**, אַף עַל עֶסְקִי דִירָה, בֵּין חֲלָקַת אֲחִים, אֶפְלוּ בֵּין תַּנּוֹר לְכִירִים.

לֹא־תִפְּרִיּוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט פִּקְטוֹן כְּגֹדֶל תִּשְׁמַעוֹן לֹא תִגְוְרוּ מִפְּנֵי־אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֹא־לֵהִים הוּא וְהַדָּבָר אֲשֶׁר יִקְנֶשֶׁה מִכֶּם תִּקְרְבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו:
לֹא תִשְׁתַּמּוֹדְעוּן אִפִּי בְּדִינָא מְלִי זַעֲרָא כְּרַבָּא תִשְׁמַעוּן לֹא תִדְחִלוּן מִן קֳדָם גּוֹבְרָא אֲרִי דִינָא דִּינִי הוּא וּפִתְגָמָא דִּיקְשִׁי מִנְכֹּן תִּקְרְבוּן לְנָתִי וְאֲשַׁמְעֵנִיה:

לֹא תִפְּרִיּוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט – זֶה הַמִּמְנָה לְהוֹשִׁיב הַדִּינִים, שֶׁלֹּא יֹאמַר: אִישׁ פְּלוֹנִי נָאֶה אוֹ גְּבוֹר, אוֹשִׁיכְנוּ דִין, אִישׁ פְּלוֹנִי קְרוֹבִי, אוֹשִׁיכְנוּ דִין בְּעִיר, וְהוּא אֵינוֹ בָּקִי בְּדִינֵינוּ; נִמְצָא מְחַיֵּב אֶת הַזִּכָּאִי וּמִזְכָּה אֶת הַחֵיב, מַעֲלָה אֲנִי עַל מִי שֶׁמִּנְהוּ כְּאֵלוֹ הַכִּיר פָּנִים בְּדִין. **כְּפִקְטוֹן כְּגֹדֶל תִּשְׁמַעוֹן** – שִׁיָּהָא חֵיב עָלֶיהָ דִין שֶׁל פְּרוּטָה בְּדִין שֶׁל מֵאָה מִנָּה, שָׂאֵם קֳדָם וּבָא לִפְנֶיהָ, לֹא תִסְלַקְנוּ לְאַחֲרוֹנָה. דָּבָר אַחֵר: "כְּפִקְטוֹן כְּגֹדֶל תִּשְׁמַעוֹן", כְּתִרְגוּמוֹ, שֶׁלֹּא תֹאמְרוּ: זֶה עָנִי הוּא, וְחִבְרֵנוּ עֲשִׂיר וּמִצְנָה לִפְרִנְסוֹ; אִזְכָּה אֶת הָעָנִי, וְנִמְצָא מִתְפָּרֵס בְּנִקְיוֹת. דָּבָר אַחֵר, שֶׁלֹּא תֹאמְרוּ: הֵיאָה אֲנִי פּוֹגֵם בְּכַבְּדוֹ שֶׁל עֲשִׂיר זֶה בְּשִׁבְלִי דִינָר? אִזְכְּנוּ עֲכָשׁוּ, וְכִשְׂיָצֵא לְחוּץ אִמַּר לוֹ: תֵּן לוֹ, שָׂאֲתָה חֵיב לוֹ. **לֹא תִגְוְרוּ מִפְּנֵי אִישׁ** – לֹא תִירָאוּ. דָּבָר אַחֵר: **לֹא תִגְוְרוּ**, לֹא תִכְנִס דְּבָרֶיךָ מִפְּנֵי אִישׁ, לְשׁוֹן "אֲגַר בְּקִיץ". **כִּי הַמִּשְׁפָּט לֹא־לֵהִים הוּא** – מַה שָׂאֲתָה נוֹטֵל מִנָּה שֶׁלֹּא בְּדִין, אֲתָה מְזַקְקִנִי לְהַחֲזִיר לוֹ, נִמְצָא שֶׁהִטִּיתָ עָלַי הַמִּשְׁפָּט. **תִּקְרְבוּן אֵלַי** – עַל דָּבָר זֶה נִסְתַּלַּק מִמֶּנּוּ מִשְׁפָּט בְּנוֹת צִלְפָּחֵד. וְכֵן שְׁמוּאֵל אָמַר לְשָׂאוּל: "אֲנֹכִי הָרוּאָה", אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: חֲיִידָא שְׁאֵנִי מוֹדִיעָךְ שָׂאִין אֲתָה רוּאָה. וְאִמַּתִּי הוֹדִיעָךְ? כִּשְׁבָא לְמַשַּׁח אֶת דָּוִד, "וַיֵּרָא אֶת אֱלִיאָב וַיֹּאמֶר: אַף נִגַּד ה' מִשִּׁיחוֹ". אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: וְלֹא אֲמַרְתָּ, "אֲנֹכִי הָרוּאָה"? – "אַל תִּבְט אֶל מַרְאֵהוּ".

וְאֶצְוָה אֲתֶכֶם בְּעַת הַהוּא אֶת כָּל־הַדָּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן:
וּפְקִידִית יִתְכֹּן בְּעֵדְנָא הַהוּא יֵת כָּל פִּתְגָמֵיָא דְּתַעֲבָדוּן:

אֶת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן – אֵלּוּ עֲשִׂיתָ הַדְּבָרִים שֶׁבֵּין דִּינֵי מְמוֹנוֹת לְדִינֵי נַפְשׁוֹת.

ונָסַע מִחֹרֵב וַיֵּלֶךְ אֶת כָּל־הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וַהֲנוֹרָא
הַהוּא אֲשֶׁר רְאִיתֶם דֶּרֶךְ הַר הָאֱמֹרִי כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי
יְ-הוָה אֶ-לֹהֵינוּ אֲתָנוּ וַנִּבְּא עַד קֶדֶשׁ בְּרַנְעֵ:

וַיִּטְלֵנָּה מִחֹרֵב וַהֲלִיכְנָה יְת כָּל מִדְבָּרָא רַבָּא וַיְחִילָא
הַהוּא דַחְזִיתוֹן אוֹרַח טוֹרָא דְאַמּוֹרָאָה כְּמָא דְפַקִּיד יִי
אַלְהֵנָּה יְתָנָא וַאֲמִינָא עַד רְקַם גִּיאָה:

הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וַהֲנוֹרָא – שָׁהִיו בּוֹ נְחָשִׁים קַדּוֹרוֹת וְעַקְרָבִים כְּקִשְׁתוֹת.

וַאֲמַר אֲלֵכֶם בְּאַתֶּם עַד־הָר הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר־יְ-הוָה
אֶ-לֹהֵינוּ נָתַן לָנוּ:

וַאֲמַרִית לְכוּן אֲתִיתוֹן עַד טוֹרָא דְאַמּוֹרָאָה דִּי אַלְהֵנָּה
יְהִיב לָנָא:

וְרָאָה נָתַן יְ-הוָה אֶ-לֹהֵיךָ לִפְנֶיךָ אֶת־הָאָרֶץ עַל־הָרָשׁ
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְ-הוָה אֶ-לֹהֵי אֲבֹתֶיךָ לֵךְ אֶל־תִּירָא וְאֶל־
תַּחַת:

חֲזִי דִיֵּהֵב יִי אַלְהֵךָ קִדְמָךְ יְת אַרְעָא סַק אַחְסִין כְּמָא
דְּמַלִּיל יִי אַלְהָא דְאַבְהֵתָךְ לֵךְ לֹא תִדְחַל וְלֹא תִתְבַּר:

שלישי

וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כָּלְכֶם וַתֹּאמְרוּ נִשְׁלַחְהָ אֲנָשִׁים לִפְנֵינוּ
וְנַחְפְּרוּ־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ וְנֵשְׁבוּ אֲתָנוּ דְבַר אֶת־הַדֶּרֶךְ
אֲשֶׁר נַעֲלֶה־בָּהּ וְאֵת הָעָרִים אֲשֶׁר נִבָּא אֲלֵיהֶן:

וַקְרִיבְתוֹן לְנָתִי כּוֹלְכוֹן וַאֲמַרְתוֹן נִשְׁלַח גּוֹבְרִין קִדְמָנָא
וַיֵּאֲלִלוּן לָנָא יְת אַרְעָא וַיְתִיבוּן יְתָנָא פִתְגָמָא יְת
אוֹרְחָא דְנִסְק בַּהּ וַיְת קַרְוִיָּא דְנִיעוֹל לַהוּן:

וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כָּלְכֶם – בְּעַרְבוּבָא. וַיֵּלֶחֶן הוּא אוֹמַר: "וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כָּל רְאִשֵׁי שְׂבָטֵיכֶם וְזַקְנֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ הֵן הָרָאנוּ" וְגוֹמַר ? אוֹתָהּ קְרִיבָה
הָיְתָה הוֹגְגַת, יְלָדִים מְכַבְּדִים אֶת הַזְקֵנִים וּשְׁלָחוּם לִפְנֵיהֶם, וְזַקְנִים מְכַבְּדִים אֶת הָרְאִשִׁים לְלַכֵּת לִפְנֵיהֶם; אֲכָל כָּאֵן, וַתִּקְרְבוּן אֵלַי כָּלְכֶם
בְּעַרְבוּבָא, יְלָדִים דּוֹחֲפִין אֶת הַזְקֵנִים, וְזַקְנִים דּוֹחֲפִין אֶת הָרְאִשִׁים. וַיֵּשְׁבוּ אֲתָנוּ דְבַר – בְּאִיזָה לְשׁוֹן הֵם מְדַבְּרִים. אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר נַעֲלֶה בָּהּ
– אֵין דֶּרֶךְ שָׁאִין בַּהּ עַקְמִימוֹת. וְאֵת הָעָרִים אֲשֶׁר נִבָּא אֲלֵיהֶן – תַּחֲלָה לְכַבֵּשׁ.

וַיִּיטֹב בְּעֵינֵי הַדִּבֶּר וַאֲקַח מִכֶּם שְׁנַיִם עֲשָׂר אֲנָשִׁים
אִישׁ אֶחָד לְשִׁבְט:

וַיִּשְׁפַּר בְּעֵינֵי פִתְגָמָא וַיְדַבְּרִית מִנְכוֹן תְּרִי עֲשָׂר גּוֹבְרִין
גּוֹבְרָא חַד לְשִׁבְטָא:

וַיִּיטֹב בְּעֵינֵי הַדִּבֶּר – בְּעֵינִי וְלֹא בְּעֵינֵי הַמָּקוֹם. וְאִם בְּעֵינֵי מֹשֶׁה הָיָה טוֹב, לְמָה אֲמַרְהָ בַתּוֹכַחוֹת? מִשָּׁל לְאַדָּם שְׂאוֹמֵר לְחִבְרוֹ: מִכַּר לִי חֲמוֹרָךְ
זֶה; אָמַר לוֹ: הֵן. נוֹתְנוֹ אִתָּה לִי לְנִסְיוֹן? אָמַר לוֹ: הֵן. בְּהָרִים וּגְבָעוֹת? אָמַר לוֹ: הֵן. כִּיֹּן שָׁרְאָה שָׁאִין מַעֲכָבוֹ כְּלוּם, אָמַר הַלּוֹקֵחַ בְּלָבוֹ: בְּטוֹחַ
הוּא זֶה שְׁלֹא אֲמָצָא בּוֹ מוֹם; מִיָּד אָמַר לוֹ: טַל מַעוֹתֶיךָ, וְאִינִי מְנַסֶּה מַעֲתָה. אִף אֲנִי הוֹדִיתִי לְדַבְּרִיכֶם, שְׂמָא תַחֲזִירוּ בְכֶם כְּשִׁתְּרָאוּ שְׂאִינִי מַעֲכָב;
וְאַתֶּם לֹא תַחֲזִרְתֶּם בְּכֶם. וַאֲקַח מִכֶּם – מִן הַבְּרוּרִים שְׂבָכֶם, מִן הַמְּסֻלָּחִים שְׂבָכֶם. שְׁנַיִם עֲשָׂר אֲנָשִׁים אִישׁ אֶחָד לְשִׁבְט – מַגִּיד שְׁלֹא הָיָה שְׂבָט
לוֹי עִמָּהֶם.

וַיִּפְּנוּ וַיַּעֲלוּ הַתְּרָה וַיָּבֹאוּ עַד־נַחַל אֲשַׁפֵּל וַיַּרְגְּלוּ
אֹתָהּ:

וַאֲתַפְּנִיאוּ וּסְלִיקוּ לְטוֹרָא וְאָתוּ עַד נַחֲלָא דְאַתְפֵּלָא
וְאֵלִילוּ יְתָהּ:

עַד נַחַל אֲשַׁפֵּל – מַגִּיד שְׁנַקְרָא עַל שֵׁם סוּפּוֹ. וַיַּרְגְּלוּ אֹתָהּ – מִלְּמַד שֶׁהִלְכוּ בָּהּ אַרְבַּעָה אוֹמְנִין שְׁתֵּי וְעָרַב.

וַיִּקְחוּ בִידָם מִפְּרֵי הָאָרֶץ וַיַּוֲרִדוּ אֲלֵינוּ וַיֵּשְׁבוּ אֲתָנוּ
דְּבַר וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יְ-הוָה אֶ-לֹהֵינוּ נָתַן
לָנוּ:

וַנְּסִיבוּ בִידָהוֹן מֵאֲבָא דְאַרְעָא וְאַחִיתוּ לָנָא וְאַתִּיבוּ
יְתָנָא פִתְגָמָא וַאֲמַרוּ טָבָא אַרְעָא דִּי אַלְהֵנָּה יְהִיב
לָנָא:

וַיַּוֲרִדוּ אֲלֵינוּ – מַגִּיד שְׁאָרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוּהָה מִכָּל הָאֲרָצוֹת. וַיֹּאמְרוּ טוֹבָה הָאָרֶץ – מִי הֵם שְׂאֲמָרוּ טוֹבָתָהּ? יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב.

וְלֹא אֲבִיתֶם לַעֲלֹת וַתֹּמְרוּ אֶת־פִּי יְ-הוָה אֶ-לֵהִיכֶם:
וַתֹּמְרוּ – לְשׁוֹן הַתְּרָסָה, הַתְּרָסָתָם כְּנֶגֶד מֵאֲמָרוֹ.

וְלֹא אֲבִיתוֹן לְמַסַּק וְסַרִיבְתוֹן עַל מִימָרָא דִּי אַלְהֵכוֹן:

וַתַּרְגְּנוּ בְּאַהֲלֵיכֶם וַתֹּאמְרוּ בְּשִׁנְאָת יְ-הוָה אֲתָנוּ
הוֹצִיאָנוּ מֵאֲרֶץ מִצְרַיִם לָתֵת אֲתָנוּ בְּיַד הָאֱמֹרִי
לְהַשְׁמִידָנוּ:

וַאֲתַרְעַמְתוֹן בְּמַשְׁפָּנִיכוֹן וַאֲמַרְתוֹן בְּדִשְׁנֵי יִי יְתָנָא
אַפְקֵנָא מֵאַרְעָא דְּמַצְרַיִם לְמַמְסַר יְתָנָא בִידָא
דְּאַמּוֹרָאָה לְשִׁיִּצְיִיתָנָא:

וַתַּרְגְּנוּ – לְשׁוֹן הָרַע; וְכוּ: "דַּבְּרִי נִרְגָּן", אָדָם הַמוֹצִיא דָּבָה. בְּשִׁנְאָת ה' אֲתָנוּ – וְהוּא הָיָה אוֹהֵב אֶתְכֶם, אֲכָל אַתֶּם שׁוֹנְאִים אוֹתוֹ. מִשָּׁל הַדִּיּוּט
אוֹמַר: "מִה דְבַלְבֹּךְ עַל רַחֲמֶיךָ, מִה דְבַלְבֹּה עָלֶיךָ". בְּשִׁנְאָת ה' אֲתָנוּ הוֹצִיאָנוּ מֵאֲרֶץ מִצְרַיִם – הוֹצֵאתוֹ לְשִׁנְאָה הָיְתָה. מִשָּׁל לְמַלְךְ בְּשָׂר וָדָם,

שְׁהִיוּ לוֹ שְׁנֵי בָּנִים, וְנִשׁ לוֹ שְׁתֵּי שָׂדוֹת, אֶחָת שֶׁל שְׁקֵנָא וְאֶחָת שֶׁל בַּעַל. לְמִי שֶׁהוּא אוֹהֵב – נוֹתֵן שֶׁל שְׁקֵנָא, וְלְמִי שֶׁהוּא שׂוֹנֵא – נוֹתֵן לוֹ שֶׁל בַּעַל. אֶרֶץ מִצְרַיִם שֶׁל שְׁקֵנָא הִיא, שְׁנִילוּס עוֹלָה וּמִשְׁקָה אוֹתָהּ, וְאֶרֶץ כְּנָעַן – שֶׁל בַּעַל, וְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם לְמַת לָנוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן.

אָנָּה | אֲנַחְנוּ עָלִים אֲחִינוּ הַמָּסוּ אֶת־לִבָּנוּ לֹא־מֵרַעַם גָּדוֹל וְרַם מִמֶּנּוּ עָרִים גְּדֹלָת וּבִצּוֹרֶת בְּשָׂמַיִם וְגַם־בְּנֵי עֲנָקִים רָאִינוּ שָׁם:
לָאן אֲנַחְנָא סְלִקִין אַחְנָא תַּבְּרוּ יֵת לִבְנָא לְמִימַר עִם רַב וְתַקִּיף מִנְּנָא קְרוּיִן רַבְּרָבִן וְכַרִּיכִן עַד צִית שְׁמִיָּא וְאַף בְּנֵי גִבְרָא תְּזִינָא תַּמָּן:

עָרִים גְּדֹלָת וּבִצּוֹרֶת בְּשָׂמַיִם – דְּבַר הַכְּתוּב לְשׁוֹן הִבְאִי.

וְאָמַר אֲלֵכֶם לֹא־תַעֲרִצוּן וְלֹא־תִירָאוּן מֵהֶם:
וְאָמְרִית לְכוּן לֹא תַתְּבְּרוּן וְלֹא תַדְחִלוּן מִנְּהוּן:

לֹא תַעֲרִצוּן – לְשׁוֹן שְׂבִירָה, כְּתַרְגוּמוֹ. וְדוּמָה לוֹ: "בְּעָרוֹץ נִחְלִים לְשָׁכֵן", שְׂבוּר הַנִּחְלִים.

יְ-הוָה אֱ-לֹהֵיכֶם הִהְלִיךְ לִפְנֵיכֶם הוּא יִלְחֶם לָכֶם כָּכָל אֲשֶׁר עָשָׂה אֶתְכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵיכֶם:
יְיָ אֱלֹהֵינוּ דְּמַדְבֵּר גְּזַמִּיכוּן מִימְרֵיהּ יִגִּיחַ לְכוּן כָּכָל דְּעַבְד עַמְכוּן בְּמִצְרַיִם לְעֵינֵינוּ:

יִלְחֶם לָכֶם – בְּשִׁבְיָלְכֶם.

וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר נִשְׁאַף יְ-הוָה אֱ-לֹהֶיךָ כֹּאֲשֶׁר יִשְׂא־אִישׁ אֶת־בָּנוּ בְּכָל־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִלַּכְתֶּם עַד־בְּאֶמְכֶם עַד־הַמָּקוֹם הַזֶּה:
וּבַמִּדְבָּר דְּחִזִּיתָ דְּסוּבְּרָךְ יְיָ אֱלֹהֶךָ כְּמָא דְּמַסּוּבַר גּוֹבְרָא יֵת בְּרִיָּה בְּכָל אוֹרְחָא דְּהַלִּיכְתוּן עַד מִיתִיכוּן עַד אַתְרָא הַדִּין:

וּבַמִּדְבָּר אֲשֶׁר רָאִיתָ – מוֹסֵב עַל מִקְרָא שְׁלַמְעֵלָה הֵימָנוּ: "כָּכָל אֲשֶׁר עָשָׂה אֶתְכֶם בְּמִצְרַיִם" וְעָשָׂה אֵף "בַּמִּדְבָּר, אֲשֶׁר רָאִיתָ אֲשֶׁר נִשְׁאַף" וְגוֹמַר. כֹּאֲשֶׁר יִשְׂא אִישׁ אֶת בָּנוּ – כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי אֵצֶל "וַיִּסַּע מִלֹּאֶף הָאֱ-לֹהִים הִהְלִיךְ לִפְנֵי מִסְנֶה יִשְׂרָאֵל" וְגוֹמַר, מִשָּׁל לְמַהֲלֶךְ בַּדֶּרֶךְ וּבְנוֹ לְפָנָיו, בָּאוּ לִסְטִים לְשִׁבוּתוֹ וְכוּלִּיהּ.

וּבַדֶּבֶר הַזֶּה אֵינְכֶם מֵאֲמִינֶם בִּי־הוָה אֱ-לֹהֵיכֶם:
וּבַפִּתְגָּמָא הַדִּין לִיתִיכוּן מִהֵימָנִין בְּמִימְרָא דִּינִי אֱלֹהֵינוּ:

וּבַדֶּבֶר הַזֶּה – שֶׁהוּא מִבְּטִיחְכֶם לְהִבְיָאכֶם אֶל הָאֶרֶץ, אֵינְכֶם מֵאֲמִינִים בּוֹ.

הִהְלִיךְ לִפְנֵיכֶם בַּדֶּרֶךְ לְתוֹר לָכֶם מָקוֹם לַחֲנֻכָּתְכֶם כֹּאֲשׁ | לִילָה לְרִאֲתְכֶם בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תִּלְכוּ־בָּהּ וּבַעֲנֹן יוֹמָם:
דְּמַדְבֵּר גְּזַמִּיכוּן בְּאוֹרְחָא לְאַתְקָנָא לְכוּן אַתְר בֵּית מִשְׁרֵי לְאַשְׁרִיּוּתְכוּן בַּעֲמוּדָא דְּאִישְׁתָּא בְּלִילִיָּא לְאַחֲזִיּוּתְכוּן בְּאוֹרְחָא דְּתַהֲכוּן בַּהּ וּבַעֲמוּדָא דְּעִנְנָא בִּימָמָא:

לְרִאֲתְכֶם – כְּמוֹ 'לְהִרְאוֹתְכֶם'; וְכוּן: "לְנַחֲתֶם הַדֶּרֶךְ"; וְכוּן: "לְשִׁמְעַ בְּקוֹל תוֹדָה"; וְכוּן: "לְלַכֵּת לַגִּיד בִּיזְרָעָאֵל".

וַיִּשְׁמַע יְ-הוָה אֶת־קוֹל דְּבָרֵיכֶם וַיִּקְצֹף וַיִּשְׁבַּע לֵאמֹר:
וַיִּשְׁמַע גְּדָם יְיָ יֵת קָל פִּתְגָּמִיכוּן וְרָגִיז וְקִינִים לְמִימַר:

אִם־יִרְאֶה אִישׁ בְּאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הַדּוֹר הַרְעַ הַזֶּה אֶת הָאֶרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר נִשְׁפָּעְתִּי לָתֵת לְאַבְתִּיכֶם:
אִם יַחֲזִי גִבֵּר בְּגוֹבְרֵיָא הָאֵלִין דְּרָא בִּישָׂא הַדִּין יֵת אַרְעָא טְבָתָא דְּקִימִית לְמַתָּן לְאַבְתְּהִיכוּן:

זוּלָּתִי כָּלֵב בֶּן־יִפְנֶה הוּא יִרְאֶנָּה וְלֹא־אֲתוֹן אֶת־הָאֶרֶץ אֲשֶׁר דָּרְדְּ־בָהּ וּלְבָנָיו יָעוּ אֲשֶׁר מִלֹּא אַחֲרֵי יְ-הוָה:
אֱ-לֹהִין כָּלֵב בֶּן יִפְנֶה הוּא יִפְנֶה הוּא יַחֲזִינָה וְלִיהּ אֲתִין יֵת אַרְעָא דְּדָרְדַּךְ בַּהּ וְלְבָנוֹהִי תִלָּף דְּאַשְׁלִים בְּתַר דְּחִלְתָּא דִּינִי:

אֲשֶׁר דָּרְדַּךְ בָּהּ – תַּבְּרוּן, שְׁנָאֻמַּר: "וַיָּבֹא עַד תַּבְּרוּן".

גַּם־בִּלְהִי הִתְאַנֶּה יְ-הוָה בְּגִלְלָכֶם לֵאמֹר גַּם־אַתָּה לֹא־תָבֹא שָׁם:
אֵף עָלֵי הַזֶּה רָגִז מִן גְּדָם יְיָ בְּדִילְכוּן לְמִימַר אֵף אַתָּה לֹא תִיעוֹל לְתַמָּן:

הִתְאַנֶּה – נִתְמַלָּא רָגִז.

יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נוּן הָעֹמֵד לִפְנֵיָהּ הוּא יָבֵא שָׁמָּה אֹתוֹ חֵזֶק
כִּי־הוּא יִנְחֶלְנָה אֶת־יִשְׂרָאֵל:

יְהוֹשֻׁעַ בֶּר נון דְּקֵאִים קְדָמָהּ הוּא יִיעוֹל לְתַמָּן יְתִיָּה
תַּקִּיף אַרִי הוּא יַחֲסֹנְנָה לְיִשְׂרָאֵל:

רביעי

וּטַפְכֶּם אֲשֶׁר אָמַרְתֶּם לְבֹז יִהְיֶה וּבְנִיכֶם אֲשֶׁר לֹא־
יָדְעוּ הַיּוֹם טוֹב וְרָע הָמָּה יָבֹאוּ שָׁמָּה וְלָהֶם אֶתְנֶנָּה
וְהֵם יִירָשׁוּהָ:

וּטַפְלָכוֹן דְּאִמְרָתוֹן לְבֹזָא יִהוּן וּבְנִיכוֹן דְּלֹא יָדְעוּ יוֹמָא
דִּין טַב וּבִישׁ אַנוּן יִיעָלוּן לְתַמָּן וְלִהוּן אֶתְנַנְנָה וְאַנוּן
יִירָתוּנָה:

וְאַתֶּם פָּנּוּ לָכֶם וְסָעוּ הַמִּדְבָּרָה דְּרַךְ יַם־סוּף:

וְאַתּוֹן אַתְפָּנוּ לְכוֹן וְטוּלוּ לְמִדְבָּרָא אֹרַח יָמָא דְסוּף:

פָּנּוּ לָכֶם – אִמְרַתִּי לְהַעֲבִיר אֶתְכֶם דְּרַךְ רַחֲב אֶרֶץ אֲדוֹם לְצַד צָפוֹן לִפְנֵס לְאַרְצִי; קַלְקֻלְתֶּם וּגְרַמְתֶּם לָכֶם עֲכוּב. פָּנּוּ לָכֶם – לְאַחֲזֹרִיכֶם, וְתִלְכוּ
בַּמִּדְבָּר לְצַד יַם סוּף. שְׁהַמִּדְבָּר שְׁהִיוּ הוֹלְכִים בּוֹ – לְדְרוֹמוֹ שֶׁל הַר שְׁעִיר הַיָּה, מִפְּסִיק בֵּין יַם סוּף לְהַר שְׁעִיר. עַתָּה – הִמְשִׁכּוּ לְצַד הַיָּם,
וּתְסַבְּבוּ אֶת הַר שְׁעִיר כָּל דְרוֹמוֹ, מִן הַמַּעֲרֵב לַמְּזֻרָח.

וּתַעֲנֵנוּ | וּתְאִמְרוּ אֵלַי חֲטֵאֵנוּ לִי־הוֹה אֲנַחְנוּ נַעֲלָה
וְנִלְתַּמְנוּ כָּכָל אֲשֶׁר־צִוֵּנוּ יְיָ־הוֹה אֶל־לִהְיוּ וְתַחֲגֹרוּ
אִישׁ אֶת־כְּלִי מִלְחָמָתּוֹ וְתַהֲיֵנוּ לַעֲלֹת הַהָרָה:

וְאַתִּיבְתּוֹן וְאַמְרָתוֹן לִי תַבְנָא קָדָם יְיָ אֲנַחְנָא נִסְק וְנִגִּית
קָרַב כָּכָל דְּפַקְדָּנָא יְיָ אֱלֹהֵנָא וְנִרְיָזְתּוֹן גָּבַר יְת מְאִנִּי
קָרְבִּיָּה וְשָׁרִיתּוֹן לְמַסַּק לְטוּרָא:

וְתַהֲיֵנוּ – לְשׁוֹן "הִנָּנוּ וְעָלִינוּ אֶל הַמָּקוֹם", זֶה הַלְשׁוֹן שְׁאַמְרָתֶם, לְשׁוֹן 'הוּ'; כְּלוּמַר, נִנְדַמְנָתֶם.

וַיֹּאמֶר יְיָ־הוֹה אֵלַי אֲמַר לָהֶם לֹא תַעֲלוּ וְלֹא־תִלְחָמוּ
כִּי אִינִנִּי בְּקִרְבְּכֶם וְלֹא תִגָּלֹפוּ לִפְנֵי אִיבֵיכֶם:

וְאַמַּר יְיָ לִי אֵימַר לִהוּן לֹא תַסְקוּן וְלֹא תַגִּיחוּן קָרַב
אַרִי לִית שְׂכִינָתִי בִּינִיכוֹן וְלֹא תַתְּבִירוּן קָדָם בַּעֲלִי
דְּבִיכוֹן:

לֹא תַעֲלוּ – לֹא עֲלֶיָה תִהְיֶה לָכֶם אֵלָּא יִרִידָה.

וְאַדְבָּר אֲלֵיכֶם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וּתַמְרוּ אֶת־פִּי יְיָ־הוֹה
וּתַזְדּוּ וְתַעֲלוּ הַהָרָה:

וּמַלִּילִית עִמָּכוֹן וְלֹא קִבִּילְתּוֹן וְסָרִיבְתּוֹן עַל מִימְרָא
דִּיִּי וְאַרְשַׁעְתּוֹן וְסָלִיקְתּוֹן לְטוּרָא:

וַיֵּצֵא הָאֱמֹרִי הַיֹּשֵׁב בְּהָר הַהוּא לִקְרֹאתְכֶם וַיִּרְדְּפוּ
אֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר תַּעֲשִׂינָה הַדְּבָרִים וַיִּפְתּוּ אֶתְכֶם
בְּשַׁעִיר עַד־תַּרְמָה:

וַיִּנְפַּק אֱמוּרָאָה דִּיתֵיב בְּטוּרָא הַהוּא לְקַדְמוֹתְכוֹן וַיִּרְדּוּ
יְתָכוֹן כְּמָא דְנִתְזֵן דְּבִרְיָתָא וַיִּטְרְדוּ יְתָכוֹן בְּשַׁעִיר עַד
תַּרְמָה:

כַּאֲשֶׁר תַּעֲשִׂינָה הַדְּבָרִים – מִה הַדְּבֻרָה הַזֹּאת, כְּשֶׁהִיא מְכָה אֶת הָאָדָם – מִיַּד מָתָה, אֹף הֵם, כְּשֶׁהִיוּ נוֹגְעִים בָּכֶם – מִיַּד מֵתִים.

וּתַשְּׁבוּ וְתַתְּבּוּ לִפְנֵי יְיָ־הוֹה וְלֹא־שָׁמַע יְיָ־הוֹה בְּקִלְכֶּם
וְלֹא הֶאֱזִין אֲלֵיכֶם:

וְתַבְתּוֹן וּבְכִיתּוֹן קָדָם יְיָ וְלֹא קִבִּיל יְיָ צְלוֹתְכוֹן וְלֹא
אַצִּית לְמַלִּיכוֹן:

וְלֹא שָׁמַע ה' בְּקִלְכֶם – כְּכִיכֹל עֲשִׂיתֶם מִדַּת רַחֲמֵיו כְּאֵלוֹ אֲכַזְרִי.

וּתַשְּׁבוּ בְּקִדְשׁ יָמִים רַבִּים כַּיָּמִים אֲשֶׁר יִשְׁבַּתֶּם:

וְיִתִּיבְתּוֹן בְּרַקֵּם יוֹמִין סְגִיָּאִין כִּיּוֹמָא דִּיתִיבְתּוֹן:

וּתַשְּׁבוּ בְּקִדְשׁ יָמִים רַבִּים – תַּשַּׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה, "כַּיָּמִים אֲשֶׁר יִשְׁבַתֶּם" בְּשָׁאֵר הַמַּסְעוֹת; וְהֵם הָיוּ שְׁלֹשִׁים וּשְׁמוֹנֶה שָׁנָה. תַּשַּׁע עֶשְׂרֵה מִהֶם
עָשׂוּ בְּקִדְשׁ, וְתַשַּׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה הוֹלְכִים וּמְטַרְפִּים וְחִזְרוּ לְקִדְשׁ, כְּמוֹ שְׁנָאֵמַר: "וַיִּנְיַעַם בַּמִּדְבָּר". כֹּךָ מְצֵאתִי בְּסֵדֶר עוֹלָם.

וַנִּפֹן וְנִסַּע הַמִּדְבָּרָה דְּרַךְ יַם־סוּף כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְיָ־הוֹה
אֵלַי וְנָסַב אֶת־הַר־שְׁעִיר יָמִים רַבִּים:

וְאַתְפָּנִינָא וְנִטְלָנָא לְמִדְבָּרָא אֹרַח יָמָא דְסוּף כְּמָא
דְּמַלִּיל יְיָ עָמִי וְאַקִּיפָנָא יְת טוּרָא דְשַׁעִיר יוֹמִין
סְגִיָּאִין:

וְנִפֹן וְנִסַּע הַמִּדְבָּרָה – אֵלוֹ לֹא חֲטָאוּ, הָיוּ עוֹבְרִים דְּרַךְ הַר שְׁעִיר, לִפְנֵס לְאַרְצִי מִן דְרוֹמוֹ לְצָפוֹנוֹ; וּבִשְׁבִיל שְׁקֻלְקֻלוֹ, הִפְכוּ לְצַד הַמִּדְבָּר, שֶׁהוּא
בֵּין יַם סוּף לְדְרוֹמוֹ שֶׁל הַר שְׁעִיר, וְהִלְכוּ אֲצֹל דְרוֹמוֹ מִן הַמַּעֲרֵב לַמְּזֻרָח דְּרַךְ יְצִיאָתָן מִמִּצְרַיִם, שֶׁהוּא בְּמִקְצוֹעַ דְרוֹמִית מַעֲרִבִית, מִשָּׁם הָיוּ
הוֹלְכִים לְצַד הַמְּזֻרָח. וְנָסַב אֶת הַר שְׁעִיר – כָּל דְרוֹמוֹ, עַד אֶרֶץ מוֹאָב.

חמישי

וַיֹּאמֶר יְ-הוָה אֵלַי לֵאמֹר:

וַאֲמַר יְיָ לִי לְמִימָר:

רַב־לָכֶם סֵב אֶת־הָהָר הַזֶּה פָּנּוּ לָכֶם צָפְנָה:

סִגִּי לְכוּן דְּאֶקִּיפְתּוּן יְת טוּרָא הָדִין אַתְפְּנוּ לְכוּן
לְצַפּוּנָא:

פָּנּוּ לָכֶם צָפְנָה – סִבּוּ לָכֶם מִזְרָחִית מִן הַדְרֹם לְצָפוֹן, פָּנִיכֶם לְצָפוֹן, נִמְצְאוּ הוֹלְכִים אֶת רוּחַ הַמִּזְרָחִית; וְזֶהוּ שְׁנֹאמַר: "וַיָּבֹא מִמִּזְרָח שָׁמֶשׁ לְאַרְצָךְ מוֹאֵב":

וְאֶת־הָעַם צֹו לֵאמֹר אַתֶּם עֹבְרִים בְּגִבּוֹל אֲחֵיכֶם בְּנֵי־
עֲשׂוּ הַיִּשְׂבִּים בְּשַׁעִיר וַיִּירָאוּ מִפֶּם וּנְשַׁמְרְתֶּם מְאֹד:

וְיֵת עֲמָא פִקִּיד לְמִימַר אַתּוּן עֹבְרִין בְּתַחוּם אֲחֵיכּוּן
בְּנֵי עֲשׂוּ דִיתְבִּין בְּשַׁעִיר וַיִּדְחִלוּן מִנְכוּן וְתַסְתְּמוּן
לְחֻדָּא:

וּנְשַׁמְרְתֶּם מְאֹד – וּמָהוּ הַשְׁמִירָה? "אַל תִּתְּגְרוּ בָם".

אַל־תִּתְּגְרוּ בָם כִּי לֹא־אַתֶּן לָכֶם מֵאֲרָצְכֶם עַד מִדְבָּר
כַּף־רֶגֶל כִּי־יִרְשָׁה לַעֲשׂוּ נְתַתִּי אֶת־הָר שַׁעִיר:

לֹא תִתְּגְרוּן בְּהוּן אַרִי לֹא אַתִּין לְכוּן מֵאַרְעֵהוּן עַד
מִדְבָּר פִּרְסַת רֶגֶל אַרִי יְרוּתָא לַעֲשׂוּ יְהִבִּית יֵת טוּרָא
דְּשַׁעִיר:

עַד מִדְבָּר כַּף רֶגֶל – אֶפְלוּ מִדְבָּר כַּף רֶגֶל; כְּלוֹמַר: אֶפְלוּ דְרִיסַת הַרְגֵל אִינִי מִרְשָׁה לָכֶם, לַעֲבֹר בְּאֲרָצְכֶם שְׁלֹא בְרָשׁוּת. וּמִדְרָשׁ אַגְדָּה, עַד שְׁיָבוֹא יוֹם דְרִיסַת כַּף רֶגֶל עַל הַר הַזֵּיתִים, שְׁנֹאמַר: "וַעֲמְדוּ רֶגְלִיו" וְגוֹמַר. יִרְשָׁה לַעֲשׂוּ – מֵאֲבָרְהָם. עֲשֶׂרָה עֲמָמִים נְתַתִּי לוֹ; שְׁבַעַה לָכֶם, וְקִינִי וְקִנְזִי וְקִדְמוֹנִי הֵן עֲמוֹן וּמוֹאֵב וְשַׁעִיר. אַחַת מֵהֶם לַעֲשׂוּ, וְהַשְּׁנַיִם לְבְנֵי לוֹט, בְּשֹׁכֵר שֶׁהֵלֵךְ אֹתוֹ לְמִצְרַיִם, וְשָׁתַק עַל מַה שֶׁהָיָה אוֹמֵר עַל אִשְׁתּוֹ "אֲחֹתִי הִיא", לְפִיכָךְ עָשְׂאוּ כַּכֵּן.

אַכֹּל תִּשְׁבְּרוּ מֵאֲתֶם בְּכֶסֶף וְאֶכְלֹתֶם וְגַם־מִיָּם תִּכְרוּ
מֵאֲתֶם בְּכֶסֶף וּשְׁתִּיתֶם:

עֲבוּרָא תִזְבְּנוּן מִנְהוּן בְּכֶסֶף וְתִיכְלוּן וְאַף מִיָּא
תִזְבְּנוּן מִנְהוּן בְּכֶסֶף וְתִשְׁתּוּן:

תִּכְרוּ – לְשׁוֹן מִקָּח, וְכוּ: "אֲשֶׁר פָּרִיתִי לִי"; שָׁכַן בְּכַרְכִּי הֵינִי קוֹרִין לְמִכִּירָה פִּירָה.

כִּי יְ-הוָה אֱ-לֹהֶיךָ בִּרְכֶךָ בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֶךָ לְכַתְּבֶךָ
אֶת־הַמִּדְבָּר הַגָּדֹל הַזֶּה זֶה אַרְבָּעִים שָׁנָה יְ-הוָה
אֱ-לֹהֶיךָ עֹמֵךְ לֹא חִסְרַת דְּבָר:

אַרִי יְיָ אֱלֹהֶיךָ בִּרְכֶךָ בְּכָל עוֹבְדֵי יָדֶךָ סוֹפִיק לָךְ צוּרְכֶךָ
בְּמִהְכֶךָ יֵת מִדְבָּרָא רַבָּא הָדִין דָּנוּ אַרְבַּעִין שָׁנִין
מִימְרָא דִּי אֱלֹהֶיךָ בְּסַעֲדָךָ לֹא חִסְרַתָּא מִדַּעַם:

כִּי ה' אֱ-לֹהֶיךָ בִּרְכֶךָ – לְפִיכָךְ לֹא תִכְפוּ אֶת טוֹבְתּוֹ לְהִרְאוֹת כְּאֵלוּ אֲתֶם עֲנִיִּים, אֲלֹא הִרְאוּ עֲצָמְכֶם עֲשִׁירִים:

וְנַעֲבֹר מֵאֵת אֲחֵינוּ בְּנֵי־עֲשׂוּ הַיִּשְׂבִּים בְּשַׁעִיר מִדְבָּר
הָעֲרָבָה מֵאִילַת וּמַעֲצִיֹן גָּבֵר וְנִפְּוּ וְנַעֲבֹר דְּרֹךְ מִדְבָּר
מוֹאֵב:

וְנַעֲבֹרָנָא מִלּוֹת אַחְנָא בְּנֵי עֲשׂוּ דִיתְבִּין בְּשַׁעִיר מֵאוּרַח
מִיִּשְׂרָא מֵאִילַת וּמַעֲצִיֹן גָּבֵר וְאַתְפְּנִינָא וְנַעֲבֹרָנָא
אוּרַח מִדְבָּרָא דְּמוֹאֵב:

וְנִפְּוּ וְנַעֲבֹר – לְצַד צָפוֹן, הִפְכְּנוּ פָּנִים לְהֵלֵךְ רוּחַ מִזְרָחִית.

וַיֹּאמֶר יְ-הוָה אֵלַי אֲלֵי־תִלְצֹר אֶת־מוֹאֵב וְאֶל־תִּתְּגֹר בָּם
מִלְחָמָה כִּי לֹא־אַתֶּן לָךְ מֵאֲרָצוֹ יִרְשָׁה כִּי לְבְנֵי־לוֹט
נְתַתִּי אֶת־עֵר יִרְשָׁה:

וַאֲמַר יְיָ לִי לֹא תִצּוֹר עַל מוֹאֲבָאִי וְלֹא תִתְּגֹרִי לְמַעַבְד
עֲמָהוּן קִרְב אַרִי לֹא אַתִּין לָךְ מֵאַרְעֵהוּן יְרוּתָא אַרִי
לְבְנֵי לוֹט יְהִבִּית יֵת לְחִיַּת יְרוּתָא:

וְאַל תִּתְּגֹר בָּם – לֹא אֶסֶר לָהֶם עַל מוֹאֵב אֲלֹא מִלְחָמָה, אֲבָל מִירָאִים הֵיוּ אוֹתָם וְנִרְאִים לָהֶם כְּשֶׁהֵם מְזִינִים; לְפִיכָךְ כְּתִיב: "וַיִּגֵּר מוֹאֵב מִפְּנֵי הָעָם", שֶׁהֵיוּ שׁוֹלְלִים וּבּוֹזְזִים אוֹתָם. אֲבָל בְּבְנֵי עֲמוֹן נֹאמַר: "וְאַל תִּתְּגֹר בָּם" שׁוּם גְּרוּי; בְּשֹׁכֵר צְנִיעוּת אֲמָם, שְׁלֹא פִרְסָמָה עַל אֲבִיהָ, כְּמוֹ שֶׁעָשְׂתָה הַבְּכִירָה, שֶׁקִּרְאָה שֵׁם בְּנָה 'מוֹאֵב'. עֵר – שֵׁם הַמְּדִינָה.

הָאֲמִים לְפָנִים יֵשְׁבוּ בָּה עַם גָּדוֹל וְרַב וְרַם כְּעֻנְקִים:

אִימְתָנִי מִלְקַדְמִין יְתִיבוּ בַּה עַם רַב וְסִגִּי וְתַקִּיָּה
כְּגַבְרִיא:

הָאֲמִים לְפָנִים וְגוֹמַר – אֵתָּה סְבוּר שְׂזוּ אֲרָץ רַפָּאִים שְׁנַתִּית לּוֹ לְאַבְרָהָם, לְפִי שֶׁהָאֲמִים שֶׁהֵם רַפָּאִים יֵשְׁבוּ בָּה לְפָנִים; אֲבָל לֹא זֹו הִיא, כִּי אוֹתָן רַפָּאִים הוֹרֶשְׁתִּי מִפְּנֵי בְנֵי לוֹט וְהוֹשַׁבְתִּים תַּחְתָּם:

רַפָּאִים יִחְשְׁבוּ אֶפְ-הֶם כְּעֻנְקִים וְהַמְאֲבִים יִקְרָאוּ
לָהֶם אֲמִים:

גַּבְרִיא מִתַּחֲשָׁבִין אַף אֲנוּן כְּגַבְרִיא וּמוֹאֲבָאִי קָרוּ לְהוּן
אִימְתָנִי:

רפאים יחשבו וגומר – רפאים היו נחשבין אותם אמים, כענקים הנקראים רפאים, על שם שכל הרוצה אותם ידיו מתרפות. אמים – על שם שאימתם מטלת על הבריות. וכן–

ובשעיר ישובו החרים לפנים ובני עשו יירשום וישמידום מפניהם וישבו תחתם כאשר עשה ישראל לארץ ירשתו אשר נתן י-הוה להם:
ובשעיר יתיבו חוראי מלקדמין ובני עשו תריכונון ושיציאונון מן קדמיהון ויתיבו באמרהון כמא דעבד ישראל לארע ירושתיה דיהב יי להון:

ובשעיר ישובו החרים – ונתתים לבני עשו. **יירשום** – לשון הנה; כלומר: נתתי בהם כח שיהיו מורשים אותם והולכים.

עשה קמו ועברו לכם את-גחל זרד ונעבר את-גחל זרד:
כען קומו ועברו לכון ית גחלא דזרד ועברנא ית גחלא דזרד:

והימים אשר-הלכנו מן קדש ברנע עד אשר-עברנו את-גחל זרד שלשים ושמנה שנה עד-תם כל-הדור אנשי המלחמה מקרב המחנה כאשר נשבע י-הוה להם:
ויומיא דהליכנא מרקם גיאה עד דעברנא ית גחלא דזרד תלתין ותמני שנין עד דסה כל דרא גוברי מגיחי קרבא מגו משריתא כמא דקניי יי להון:

וגם נד-י-הוה היתה בם להם מקרב המחנה עד תמם:
ואף מחא מן קדם יי הנת בהון לשיציותהון מגו משריתא עד דשלימו:

היתה בם – למחר ולהם בתוך ארבעים שנה, שלא יגרמו לבניהם עוד להתעכב במדבר.

ויהי כאשר-תמו כל-אנשי המלחמה למוות מקרב העם:
והנה כד שלימו כל גוברי מגיחי קרבא לממת מגו עמא:

ויהי כאשר תמו וגומר נידבר ה' אלי וגומר – אכל משלוח המרגלים עד כאן לא נאמר "נידבר" אלא "ויאמר"; ללמדך שכל שלשים ושמנה שנה שהיו ישראל נזופים, לא נתחדד עמו הדבור בלשון חבה פנים אל פנים וישוב הדעת; ללמדך שאין השכינה שורה על הנביאים אלא בשביל ישראל. **אנשי המלחמה** – מן עשרים שנה היוצאים בצבא.

נידבר י-הוה אלי לאמר:
ומליל יי לי למימר:

אתה עבר היום את-גבול מואב את-עַר:
את עבר היום את גבול מואב וגומר וקרבת מול בני עמון – מכאן שארץ עמון לצד צפון.

וקרבת מול בני עמון אל-תצרכם ואל-תתגר בם פי לא-אתן מארץ בני-עמון לה ירשה פי לבני-לוט נתתיה ירשה:
ותתקרב לקביל בני עמון לא תצור עליהון ולא תתגרי למעבד עמהון קרב ארי לא אתין מארע בני עמון לה ירושתא ארי לבני לוט יתבתה ירושתא:

ארץ-רפאים תחשב אף-הוא רפאים ישובו-בה לפנים והעמנים יקראו להם זמזמים:
ארע גבריא מתחשבא אף היא גברין ותיבו בה מלקדמין ועמונאי קרו להון חשבני:

ארץ רפאים תחשב – ארץ רפאים נחשבת אף היא, לפי שהרפאים ישובו בה לפנים; אבל לא זו היא שנתתי לאברהם:

עם גדול ורב ורם פענקים וישמידם י-הוה מפניהם ויירשם וישבו תחתם:
עם רב וסגי ותקיף כגבריא ושיציאונון יי מן קדמיהון ותריכונון ויתיבו באמרהון:

כאשר עשה לבני עשו הישבים בשעיר אשר השמיד את-החרי מפניהם ויירשם וישבו תחתם עד היום הנה:
כמא דעבד לבני עשו דיתבין בשעיר דשיצי חוראי מן קדמיהון ותריכונון ויתיבו באמרהון עד יומא הדין:

והענים הישבים בחצרים עד-עזה כפתרים היצאים מכפתר השמידם וישבו תחתם:
וענאי דיתבין ברפית עד עזה קפוטקאי דנפקו מקפוטקיא שיציאונון ויתיבו באמרהון:

וְהַעֲוִים הַיֹּשְׁבִים בְּחֻצֹתֵינוּ וְגוֹמֵר – עוֹנִים מִפְּלִשְׁתִּים הֵם, שְׁעִמָּהֶם הֵם נִחְשָׁבִים בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ, שְׁנֵאֲמַר: "חֲמִשָּׁה סָרְנֵי פְּלִשְׁתִּים הָעֹנִתִי וְהַאֲשִׁדּוּדִי הַאֲשִׁקְלוֹנִי הִגִּיתִי וְהַעֲקָרוֹנִי וְהַעֲוִים". וּמִפְּנֵי הַשְּׁבוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּע אַבְרָהָם לְאַבְיִמֶלֶךְ – לֹא יָכְלוּ יִשְׂרָאֵל לְהוֹצִיא אֶרְצָם מִיָּדָם, וְהִבֵּאתִי עֲלֵיהֶם כִּפְתָּרוֹרִים וְהַשְׁמִידוֹם וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתָּם; וְעָכָשׁ אַתֶּם מִתְּרִים לְקַחְתָּהּ מִיָּדָם.

קוֹמוּ סֵעוּ וְעִבְרוּ אֶת־גִּחַל אֲרֹנְךָ רֹאֵה נִתְּתִי בְּיָדְךָ אֶת־
סִיחֹן מֶלֶךְ־חַשְׁבּוֹן הָאֱמֹרִי וְאֶת־אֲרָצוֹ הַחֵל רֶשׁ
וְהִתְגַּר בּוֹ מִלְחָמָה:

קוֹמוּ טוּלוּ וְעִבְרוּ יָת נִחַלֵּא דְאַרְנוֹן חֲזִי דְמִסְרִית בִּידְךָ
יָת סִיחֹן מֶלְכָּא דְחַשְׁבּוֹן אֲמֹרָאָה וְיָת אֲרַעֲיָה שָׂרִי
לְתַרְכוּתִיָּה וְאַתְגָּרִי לְמַעַבְד עַמִּיָּה קָרַב:

הַיּוֹם הַזֶּה אֲחֵל תֵּת פִּתְחוֹךָ וְיִרְאָתְךָ עַל־פְּנֵי הָעַמִּים
תַּחַת כָּל־הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר יִשְׁמְעוּן שִׁמְעֶךָ וְרָגְזוּ וַחֲלוּ
מִפְּנֵיךָ:

יּוֹמָא הָדִין אֲשָׁרִי לְמַתָּן זַיְעָתְךָ וְדַחֲלָתְךָ עַל אִפִּי
עַמְּמִיָּא דְתַחֲתוֹת כָּל שְׁמִיָּא דִּישְׁמְעוּן שִׁמְעֶךָ וַיַּזְעוּן
וַיִּתְּבְּרוּן מִן קְדָמְךָ:

תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם – לִמַּד שְׁעִמָּדָה חֲמָה לְמִשָּׁה בְּיוֹם מִלְחָמַת עוֹג, וְנוֹדַע הַדְּבָר "תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם".

וְאַשְׁלַח מַלְאָכִים מִמִּדְבָּר קַדְמוֹת אֶל־סִיחֹן מֶלֶךְ
חַשְׁבּוֹן דְּבָרִי שָׁלוֹם לְאִמְר:

וְשַׁלְחִית אֲזַגְדִּין מִמִּדְבָּר קַדְמֹת לְנֵת סִיחֹן מֶלְכָּא
דְּחַשְׁבּוֹן פְּתַגְמִי שְׁלָמָא לְמִימְר:

מִמִּדְבָּר קַדְמוֹת – אֵף עַל פִּי שְׁלֹא צִנְנִי הַמָּקוֹם לְקִרְא לְסִיחֹן לְשָׁלוֹם, לְמַדְתִּי מִמִּדְבָּר סִינִי, מִן הַתּוֹרָה שֶׁקֹּדֶמָה לְעוֹלָם. כְּשֶׁבֶא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
הוּא לְתַנָּה לְיִשְׂרָאֵל, חֲזַר אוֹתָהּ עַל עֲשׂו וַיִּשְׁמַעְאֵל, וְגִלּוּי לְפָנָיו שְׁלֹא יִקְבְּלוּהָ, וְאֵף עַל פִּי כִּן פִּתַּח לָהֶם בְּשָׁלוֹם; אֵף אֲנִי קֹדֶמְתִּי אֶת סִיחֹן בְּדְבָרִי
שָׁלוֹם. דְּבָר אַחֵר: "מִמִּדְבָּר קַדְמוֹת", מִמָּד לְמַדְתִּי שֶׁקֹּדֶמָה לְעוֹלָם. יָכוֹל הֵייתָ לְשַׁלֵּחַ בְּרִק אֶחָד וּלְשַׁרֵּף אֶת הַמִּצְרִים, אֲלֹא שֶׁלִּחְתַּמְנִי מִן הַמִּדְבָּר
אֶל פְּרָעָה לֵאמֹר: "שַׁלַּח אֶת עַמִּי", בְּמַתָּן.

אֶעֱבְרָה בְּאַרְצְךָ בְּדֶרֶךְ בְּדֶרֶךְ אֵלֶיךָ לֹא אֶסּוּר יָמִין
וּשְׁמֹאאוֹל:

אֶעֱבֵר בְּאַרְעֶךָ בְּאוֹרְחָא בְּאוֹרְחָא אֵינִיל לֹא אֶסְטִי
לְיַמִּינָא וְלִשְׁמֹאֵלָא:

אֶכֶל בִּכְסֶּף תִּשְׁבְּרִנִּי וְאֶכְלֵתִי וּמִיָּם בִּכְסֶּף תִּתֵּן־לִי
וְשִׁתִּיתִי רַק אֶעֱבְרָה בְּרַגְלִי:

עֲבוּרָא בְּכַסְפָּא תִּזְבִּין לִי וְאִיכּוֹל וּמִיָּא בְּכַסְפָּא תִּתִּין
לִי וְאַשְׁתִּי לַחֹד אֶעֱבֵר בְּרַגְלִי:

כְּאֲשֶׁר עָשׂוֹ לִי בְּנִי עָשׂוּ הַיֹּשְׁבִים בְּשַׁעִיר
וְהַמּוֹאֲבִים הַיֹּשְׁבִים בְּעָר עַד אֲשֶׁר־אֶעֱבֹר אֶת־הַיַּרְדֵּן
אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־יִהְיֶה אֶל־לִהְיוּ נָתַן לָנוּ:

כְּמָא דְעִבְדּוּ לִי בְּנֵי עָשׂוּ דִּיתְבִּין בְּשַׁעִיר וּמוֹאֲבָאִי
דִּיתְבִּין בְּלַחֲתָא עַד דְּאֶעֱבֵר יָת יַרְדֵּנָא לְאַרְעָא דִּינִי
אֶלְהֵנָּא יְהִיב לָנָא:

כְּאֲשֶׁר עָשׂוּ לִי בְּנֵי עָשׂוּ – לֹא לְעַנְנִי לְעִבֵּר בְּאַרְצָם, אֲלֹא לְעַנְנִי מִכָּר

וְלֹא אֲבָה סִיחֹן מֶלֶךְ חַשְׁבּוֹן הָעִבְרָנוּ בּוֹ כִּי־הִקְשָׁה
יִהְיֶה אֶל־לִהְיֶה אֶת־רוּחוֹ וְאִמְצִל אֶת־לִבָּבוֹ לְמַעַן תִּתּוּ
בְּיָדְךָ פְּנִים הַנֶּה:

וְלֹא אָבָא סִיחֹן מֶלְכָּא דְחַשְׁבּוֹן לְמַשְׁבִּקְנָא לְמַעַבְר
בְּתַחֲוִמִּיָּה אֲרִי אֶקְשִׁי יִי אֶלְהֵךְ יָת רּוּחִיָּה וְתַקִּיָּה יָת
לְבִיָּה בְּדִיל לְמַמְסְרִיָּה בִּידְךָ כִּיּוֹמָא הָדִין:

שישי

וַיֹּאמֶר יִי־הִנֵּה אֵלִי רֹאֵה הַחֲלֵלְתִי תֵת לְפָנֶיךָ אֶת־סִיחֹן
וְאֶת־אֲרָצוֹ הַחֵל רֶשׁ לְרִשְׁתָּ אֶת־אֲרָצוֹ:

וַאֲמַר יִי לִי חֲזִי דְשָׂרִיתִי לְמַמְסַר קְדָמְךָ יָת סִיחֹן וְיָת
אֲרַעֲיָה שָׂרִי לְתַרְכוּתִיָּה לְמִירַת יָת אֲרַעֲיָה:

הַחֲלֵלְתִי תֵת לְפָנֶיךָ – כִּפָּה שֶׁר שָׁל אֲמֹרִיִּים שָׁל מַעֲלָה תַּחַת רַגְלֵיו שָׁל מִשָּׁה, וְהַדְרִיכוֹ עַל צִנְאוֹ.

וַיֵּצֵא סִיחֹן לְקִרְאָתָנוּ הוּא וְכָל־עַמּוֹ לְמִלְחָמָה יְהֻדָּה:
וַיִּהְיֶה סִיחֹן – לֹא שָׁלַח בְּשִׁבִּיל עוֹג לְעֹזֵר לוֹ, לְלַמָּדְךָ שְׁלֹא הָיוּ צָרִיכִים זֶה לָזֶה.

וַיִּצֵּא סִיחֹן לְקִרְאָתָנוּ הוּא וְכָל־עַמּוֹ לְמִלְחָמָה יְהֻדָּה:
וַיִּהְיֶה סִיחֹן לְקִרְאָתָנוּ הוּא וְכָל עַמִּיָּה לְאַגְחָא קָרְבָּא
לְיָהִי:

וַיִּתְּנָהוּ יִי־הִנֵּה אֶל־לִהְיוּ לְפָנֶינוּ וְנָךְ אִתּוֹ וְאֶת־בָּנוּ
וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ:

וּמַסְרִיָּה יִי אֶלְהֵנָּא קְדָמְנָא וּמַחֲינָא יְתִיָּה וְיָת בְּנוֹהִי וְיָת
כָּל עַמִּיָּה:

וְאֵת בָּנוּ – בְּנוֹ כְּתִיב, שְׁהִיָּה לוֹ בֶּן גְּבוּר כְּמוֹתוֹ.

וּבְלִפְדֹּת אֶת־כָּל־עֲרֵיוֹ בָּעֵת הַהִוא וּבַחֲרַם אֶת־כָּל־עִיר מֵתָם וְהַנָּשִׁים וְהַטָּף לֹא הִשְׁאָרְנוּ שְׁרִיד: וּבְכַשְׁנָא ית כָּל קְרוּוְהִי בַעֲדָנָא הֵהוּא וַגְמָרְנָא ית כָּל קְרוּנִיא גּוּבְרִיָא וְנָשִׂיא וְטַפְלָא לֹא אִשְׁאָרְנָא מְשִׁיזִיב:	
מֵתָם – אֲנָשִׁים. בְּבוֹת סִיחּוֹן נֶאֱמַר: "בְּזוֹנוֹ לָנוּ", לְשׁוֹן בְּזָה, שֶׁהִיָּתָה חֲבִיבָה עֲלֵיהֶם וּבּוֹזִיזִים אִישׁ לוֹ; וּכְשָׁבָאוּ לְבוֹת עוֹג – כָּכָר הָיוּ שְׂבָעִים וּמֵלָאִים, וְהִיָּתָה בּוֹזִיָּה בְּעֵינֵיהֶם, וּמִקְרָעִיו וּמִשְׁלִיכֵיו בַּהֲמָה וּבַגָּדִים, וְלֹא נָטְלוּ כִּי אִם פָּסַף וְנָהָב, לְכָךְ נֶאֱמַר "בְּזוֹנוֹ לָנוּ", לְשׁוֹן בְּזִיוֹן. כָּךְ נִדְרָשׁ בְּסִפְרֵי בְּפִרְשֵׁת וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁטִים.	
לְחוּד בַּעֲרִיא בְּזָנָא לָנָא וַעֲדִי קְרוּנִיא דְכַבְשָׁנָא:	רַק הַבְּהֵמָה בְּזוֹנוֹ לָנוּ וְשָׁלַל הָעָרִים אֲשֶׁר לְכַדְנוּ:
מַעְרָעֵר אֲשֶׁר עַל־שְׁפַת־נַחַל אַרְנוֹן וְהָעִיר אֲשֶׁר בְּנַחַל וַעֲד־הַגִּלְעָד לֹא הִיָּתָה קְרִיָּה אֲשֶׁר שָׁגְבָה מִמֶּנּוּ אֶת־הַכֹּל נָתַן יְ-הוָה אֶ-לֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ:	מַעְרָעֵר אֲשֶׁר עַל־שְׁפַת־נַחַל אַרְנוֹן וְהָעִיר אֲשֶׁר בְּנַחַל וַעֲד־הַגִּלְעָד לֹא הִיָּתָה קְרִיָּה אֲשֶׁר שָׁגְבָה מִמֶּנּוּ אֶת־הַכֹּל נָתַן יְ-הוָה אֶ-לֹהֵינוּ לְפָנֵינוּ:
לְחוּד לְאַרְעֵי בְנֵי עַמּוֹן לֹא קָרִיבְתָּא כָּל כִּיָּה נַחַל יוֹבְקָא וְקְרוּנִי טוּרָא וְכָל דְּפָקִיד יְיָ אֱלֹהֵנָּא:	רַק אֶל־אַרְצֵי בְנֵי־עַמּוֹן לֹא קָרַבְתָּ כָּל־יָד נַחַל יוֹבֵק וְעָרֵי הַהָר וְכָל אֲשֶׁר־צִוָּה יְ-הוָה אֶ-לֹהֵינוּ:
כָּל יָד נַחַל יוֹבֵק – כָּל אֲצֶל נַחַל יוֹבֵק. וְכָל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶ-לֹהֵינוּ – שְׁלֹא לְכַבֵּשׁ, הַנְּחַנוּ.	
וּבְנִפּוֹ וַנַּעַל דֶּרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן לְקִרְאָתָנוּ הוּא וְכָל־עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה אֲדָרְעִי:	וּבְנִפּוֹ וַנַּעַל דֶּרֶךְ הַבָּשָׁן וַיֵּצֵא עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן לְקִרְאָתָנוּ הוּא וְכָל־עַמּוֹ לַמִּלְחָמָה אֲדָרְעִי:
וּבְנִפּוֹ וַנַּעַל – כָּל צַד צָפוֹן הוּא עֲלִיָּה.	
וַיֹּאמֶר יְיָ לִי לֹא תִדְחַל מִגִּיהַ אֲרִי בִידְךָ מִסֵּרִית יְתִיָּה וְיָת כָּל עַמִּיָּה וְיָת אֲרַעִיָּה וְתַעֲבִיד לִיָּה כָמָא דַּעֲבַדְתָּא לְסִיחּוֹן מֶלֶכָא אֲמוּרָאָה דִּיתִיב בְּחֻשְׁבוֹן:	וַיֹּאמֶר יְ-הוָה אֵלִי אֶל־תִּירָא אֹתוֹ כִּי בִידְךָ נִתְּתִי אֹתוֹ וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וְאֶת־אַרְצוֹ וְעַשִׂיתָ לוֹ כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחּוֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֻשְׁבוֹן:
אֵל תִּירָא אֹתוֹ – וּבִסִּיחּוֹן לֹא הִצְרִיךְ לוֹמַר "אֵל תִּירָא אֹתוֹ"? אֵלָּא מִתִּירָא הִיָּה מִשָּׂה שְׁלֹא תַעֲמִיד לוֹ זְכוֹת שְׁשֻׁמֵּשׁ לְאַבְרָהָם; שְׁנֶאֱמַר: "וַיִּבֹּא הַפְּלִיט", וְהוּא עוֹג.	
וּמִסֵּר יְיָ אֱלֹהֵנָּא בִידְנָא אַף ית עוֹג מֶלֶכָא דַּמְתָּנוּ וְיָת כָּל עַמִּיָּה וּמַחֲינֵהִי עַד דְּלֹא אִשְׁתָּאָר לִיָּה מְשִׁיזִיב:	וַיִּתֵּן יְ-הוָה אֶ-לֹהֵינוּ בְּיָדְנוּ גַם אֶת־עוֹג מֶלֶךְ־הַבָּשָׁן וְאֶת־כָּל־עַמּוֹ וַנִּפְּהוּ עַד־בִּלְתִּי הִשְׁאִיר־לוֹ שְׁרִיד:
וּבְכַשְׁנָא ית כָּל קְרוּוְהִי בַעֲדָנָא הֵהוּא לֹא הָיָה קְרִיָּה דְלֹא נְסִיבְנָא מִזְהוֹן שְׁתִּין קְרוּוִין כָּל בֵּית פִּלְדָּ טָרְכוּנָא מִלְכוּתִיָּה דַּעוֹג בְּמַתָּנוּ:	וּבְלִפְדֹּת אֶת־כָּל־עֲרֵיוֹ בָּעֵת הַהִוא לֹא הִיָּתָה קְרִיָּה אֲשֶׁר לֹא־לָקַחְנוּ מֵאֲתָם שְׂשִׁים עִיר כָּל־חֻבַּל אַרְגָּב מִמִּלְכַּת עוֹג בְּבָשָׁן:
חֻבַּל אַרְגָּב – מִתְרַגְּמִינוּ "בֵּית פִּלְדָּ טָרְכוּנָא". וְרִאִיתִי תְרַגּוּם יְרוּשָׁלַּיִם בְּמַגֻּלַּת אֶסְתֵּר קוּרָא לְפִלְטִין 'טָרְכוּנִין'; לְמַדְתִּי: חֻבַּל אַרְגָּב – הַפְּרָכְיָא הֵיכַל מֶלֶךְ, כְּלוּמַר, שֶׁהַמְּלָכוֹת נִקְרָאוֹת עַל שְׁמָהּ. וְכֵן "אֶת אַרְגָּב" דְּמַלְכִּים, אֲצֶל הֵיכַל מֶלֶךְ הִרְגוּ פָקַח בֶּן רַמְלִיָּהוּ לְפָקֻסְתָּהּ בֶּן מִנְחֶם.	
כָּל אֲלִין קְרוּוִין פְּרִיכֵן מִקְפֹּן שׁוּר רָם דִּילְהוֹן דִּשְׁוִין וַעֲבָרִין בְּרִי מִקְרוּנִי פַצְחִיָּא דְסַגִּיאָן לְחֻדָּא:	כָּל־אֵלֶּה עָרִים בְּצֻרֹת חוֹמָה גְּבוּהָה דִּלְתָּתִים וּבְרִיתִם לְבַד מַעְרֵי הַפְּרָזִי הִרְבָּה מְאֹד:
מַעְרֵי הַפְּרָזִי – פְּרוּזוֹת וּפְתוּחוֹת בְּלֹא חוֹמָה; וְכֵן: "פְּרוּזוֹת תֵּשֶׁב יְרוּשָׁלַּיִם".	
וַגְמָרְנָא יְתִהוֹן כָּמָא דַּעֲבַדְנָא לְסִיחּוֹן מֶלֶכָא דְחֻשְׁבוֹן גְּמָרְנָא כָּל קְרוּנִיא גּוּבְרִיָא נָשִׂיא וְטַפְלָא:	וּבַחֲרַם אוֹתָם כַּאֲשֶׁר עָשִׂינוּ לְסִיחּוֹן מֶלֶךְ חֻשְׁבוֹן הַחֲרַם כָּל־עִיר מֵתָם הַנָּשִׁים וְהַטָּף:
הַחֲרַם – לְשׁוֹן הָנָה, הִלּוּךְ וּכְלוּת.	
וְכָל בַּעֲרִיא וַעֲדִי קְרוּנִיא בְּזָנָא לָנָא:	וְכָל־הַבְּהֵמָה וְשָׁלַל הָעָרִים בְּזוֹנוֹ לָנוּ:

וְנִשְׁלַח בְּעֵת הַהוּא אֶת־הָאָרֶץ מִיַּד שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִנְּחֹל אֲרָנֹן עַד־הַר חֶרְמוֹן: דְּחַרְמוֹן:	וְנִשְׁלַח בְּעֵת הַהוּא אֶת־הָאָרֶץ מִיַּד שְׁנֵי מַלְכֵי הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן מִנְּחֹל אֲרָנֹן עַד־הַר חֶרְמוֹן: דְּחַרְמוֹן:
מִיַּד – מְרֻשּׁוֹת.	מִיַּד – מְרֻשּׁוֹת.
צִידוֹנָי קָרַן לְחַרְמוֹן שְׁרִיוֹן וְאַמּוֹרָאִי קָרַן לִיה שׁוֹר תִּלְגָּא:	צִידוֹנָי קָרַן לְחַרְמוֹן שְׁרִיוֹן וְהָאֲמֹרִי יִקְרָאוּ־לּוֹ שְׁנִיר:
צִידוֹנָי יִקְרָאוּ לְחַרְמוֹן וְגוֹמֵר – וּבְמָקוֹם אֲחֵר הוּא אוֹמֵר: "וְעַד הַר שְׁבַח אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיוּ אַרְבַּע מַלְכוּתוֹת מִתְּפָאֲרוֹת בְּכַף; זֶה אוֹמֵרֶת: עַל שְׁמִי יִקְרָא, וְזֶה אוֹמֵרֶת: עַל שְׁמִי יִקְרָא. שְׁנִיר – הוּא שָׁלֵג בְּלִשׁוֹן אֲשֶׁכֶּנֶז וּבְלִשׁוֹן כְּנַעֲנִי.	צִידוֹנָי יִקְרָאוּ לְחַרְמוֹן וְגוֹמֵר – וּבְמָקוֹם אֲחֵר הוּא אוֹמֵר: "וְעַד הַר שְׁבַח אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁהָיוּ אַרְבַּע מַלְכוּתוֹת מִתְּפָאֲרוֹת בְּכַף; זֶה אוֹמֵרֶת: עַל שְׁמִי יִקְרָא, וְזֶה אוֹמֵרֶת: עַל שְׁמִי יִקְרָא. שְׁנִיר – הוּא שָׁלֵג בְּלִשׁוֹן אֲשֶׁכֶּנֶז וּבְלִשׁוֹן כְּנַעֲנִי.
כָּל קַרְנֵי מִיִּשְׂרָאֵל וְכָל גִּלְעָד וְכָל מַתָּנֹן עַד סֹלְכָה וְאַדְרָעִי קַרְנֵי מַלְכוּתִיהָ דְעוֹג בְּמַתָּנֹן:	כָּל ׀ עַרְי הַמִּישׁוֹר וְכָל־הַגִּלְעָד וְכָל־הַבְּשָׁן עַד־סֹלְכָה וְאַדְרָעִי עַרְי מַמְלָכַת עוֹג בְּבִשְׁוֹן:
אֲרִי לַחֲזוֹד עוֹג מִלִּפְא דְּמַתָּנֹן אֲשַׁתָּאֵר מִשְׁאָר גְּבַרְיָא הָא עַרְשִׁיָּה עַרְשָׂא דְּבַרְזִלָא הָלָא הִיא בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן תִּשְׁעֵה אַמִּין אוֹרְכָה וְאַרְבַּע אַמִּין פּוֹתִיָּה בְּאַמַּת מִלְד:	כִּי רַק־עוֹג מִלְד הַבְּשָׁן נִשְׂאֵר מִיַּתֵּר הָרְפָאִים הִנֵּה עַרְשׁוֹ עָרֵשׁ בְּרִזֵּל הִלָּה הוּא בְּרַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן תִּשְׁעֵה אַמּוֹת אֹרְכָה וְאַרְבַּע אַמּוֹת רְחֹבָה בְּאַמַּת־אִישׁ:
מִיַּתֵּר הָרְפָאִים – שֶׁהָרְגוּ אֶמְרָפֶל וְחִבְרִיו בְּעִשְׁתֵּרוֹת קַרְנִים; וְהוּא פִּלְט מִן הַמִּלְחָמָה, שְׁנָאֵמֵר: "וְנִבְאָה הַפְּלִיט", וְהוּא עוֹג. בְּאַמַּת אִישׁ – בְּאַמַּת עוֹג.	מִיַּתֵּר הָרְפָאִים – שֶׁהָרְגוּ אֶמְרָפֶל וְחִבְרִיו בְּעִשְׁתֵּרוֹת קַרְנִים; וְהוּא פִּלְט מִן הַמִּלְחָמָה, שְׁנָאֵמֵר: "וְנִבְאָה הַפְּלִיט", וְהוּא עוֹג. בְּאַמַּת אִישׁ – בְּאַמַּת עוֹג.
וְיָת אֶרְעָא הָדָא יִרִיתָנָא בְּעַדְנָא הַהוּא מַעְרֹעֵר דְּעַל נַחְלָא דְּאַרְנֹן וּפְלָגוֹת שׁוֹרָא דְּגִלְעָד וְקַרוּהִי יְהִבִּית לְשִׁיבְטָא רְאוּבֵן וּלְשִׁיבְטָא גָד:	וְאֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת יִרְשֻׁנוּ בְּעֵת הַהוּא מַעְרֹעֵר אֲשֶׁר־ עַל־נַחְל אֲרָנֹן וְחֲצִי הָר־הַגִּלְעָד וְעַרְיוֹ נִתְּמִי לְרְאוּבֵנִי וּלְגָדִי:
וְאֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת – הָאֲמוֹרָה לְמַעְלָה, "מִנְּחֹל אֲרָנֹן וְעַד הַר חֶרְמוֹן", יִרְשֻׁנוּ בְּעֵת הַהוּא. מַעְרֹעֵר אֲשֶׁר עַל נַחַל אֲרָנֹן – אֵינוֹ מְחַבֵּר לְרֹאשׁוֹ שֶׁל מְקָרָא אֶלָּא לְסוּפוֹ, עַל נִתְּמִי לְרְאוּבֵנִי וּלְגָדִי; אֲבָל לְעַנְוֵן יִרְשֶׁה, עַד הַר חֶרְמוֹן הִנֵּה.	וְאֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת – הָאֲמוֹרָה לְמַעְלָה, "מִנְּחֹל אֲרָנֹן וְעַד הַר חֶרְמוֹן", יִרְשֻׁנוּ בְּעֵת הַהוּא. מַעְרֹעֵר אֲשֶׁר עַל נַחַל אֲרָנֹן – אֵינוֹ מְחַבֵּר לְרֹאשׁוֹ שֶׁל מְקָרָא אֶלָּא לְסוּפוֹ, עַל נִתְּמִי לְרְאוּבֵנִי וּלְגָדִי; אֲבָל לְעַנְוֵן יִרְשֶׁה, עַד הַר חֶרְמוֹן הִנֵּה.
וְשִׁאֵר גִּלְעָד וְכָל מַתָּנֹן מַלְכוּתִיהָ דְּעוֹג יְהִבִּית לְפְלָגוֹת שְׁבַטָא דְּמַנְשֶׁה כָּל בֵּית פִּלְדָּא טַרְכוּנָא לְכָל מַתָּנֹן הַהוּא מִתְקַרִי אַרְע גְּבַרְיָא:	וְיִתֵּר הַגִּלְעָד וְכָל־הַבְּשָׁן מַמְלָכַת עוֹג נִתְּמִי לְחֲצִי שְׁבַט הַמְּנַשֶּׁה כָּל חֶבֶל הָאֲרָגָב לְכָל־הַבְּשָׁן הַהוּא יִקְרָא אֶרֶץ רְפָאִים:
הַהוּא יִקְרָא אֶרֶץ רְפָאִים – הִיא אוֹמֶה שְׁנִתְּמִי לְאַבְרָהָם.	הַהוּא יִקְרָא אֶרֶץ רְפָאִים – הִיא אוֹמֶה שְׁנִתְּמִי לְאַבְרָהָם.
יָאִיר בֶּר מְנַשֶּׁה נָסִיב יָת כָּל בֵּית פִּלְדָּא טַרְכוּנָא עַד תַּחוּם גְּשׁוּרָאָה וְאַפִּיקִירוֹס וְקָרָא יְתַהוֹן עַל שְׁמִיָּה יָת מַתָּנֹן כְּפָרְנִי יָאִיר עַד יוֹמָא הַדִּין:	יָאִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה לָקַח אֶת־כָּל־חֶבֶל אֲרָגָב עַד־גְּבוּל הַגְּשׁוּרִי וְהַמַּעַכְתִּי וַיִּקְרָא אֹתָם עַל־שְׁמוֹ אֶת־הַבְּשָׁן תֵּן יָאִיר עַד הַיּוֹם הַזֶּה:
שְׁבִיעִי	שְׁבִיעִי
וּלְמַכִּיר יְהִבִּית יָת גִּלְעָד:	וּלְמַכִּיר נִתְּמִי אֶת־הַגִּלְעָד:
וּלְשִׁיבְטָא רְאוּבֵן וּלְשִׁיבְטָא גָד יְהִבִּית מִן גִּלְעָד וְעַד נַחְלָא דְּאַרְנֹן גּוֹ נַחְלָא וְתַחוּמִּיהָ וְעַד יוֹבְקָא דְּנַחְלָא תַּחוּמָא דְּבְנֵי עַמּוֹן:	וּלְרְאוּבֵנִי וּלְגָדִי נִתְּמִי מִן־הַגִּלְעָד וְעַד־נַחְל אֲרָנֹן תּוֹךְ הַנַּחְל וְגִבֹּל וְעַד יִבְקַח הַנַּחְל גְּבוּל בְּנֵי עַמּוֹן:
תּוֹךְ הַנַּחְל וְגִבֹּל – כָּל הַנַּחְל וְעַד מַעְבַּר לְשִׁפְתּוֹ, כְּלוּמֵר, עַד וְעַד בְּכָלֵל, וְיוֹתֵר מִכֵּן.	תּוֹךְ הַנַּחְל וְגִבֹּל – כָּל הַנַּחְל וְעַד מַעְבַּר לְשִׁפְתּוֹ, כְּלוּמֵר, עַד וְעַד בְּכָלֵל, וְיוֹתֵר מִכֵּן.
וּמִיִּשְׂרָאֵל וַיִּרְדְּנָא וּתַחוּמִּיהָ מַגְגִּיסֵר וְעַד יִמָּא דְּמִיִּשְׂרָאֵל יִמָּא דְּמַלְחָא תַּחוּת מִשְׁפָּךְ מִי רְמַתָּא מְדִנְחָא:	וְהָעֲרָבָה וְהַיַּרְדֵּן וְגִבֹּל מִכְנֹרֶת וְעַד יָם הָעֲרָבָה יָם הַמִּלְחָ תַּחוּת אֲשַׁלַּח הַפְּסָגָה מִזְרַחָה:
מִכְנֹרֶת – מַעְבַּר הַיַּרְדֵּן הַמַּעְרָבִי הִנֵּה, וְנַחְלַת בְּנֵי גָד מַעְבַּר הַיַּרְדֵּן הַמִּזְרָחִי, וְנַפְל בְּגוֹרְלָם רֹחַב הַיַּרְדֵּן כְּנַגְדָם וְעוֹד מַעְבַּר שִׁפְתּוֹ עַד כְּנַרְתָּ. וְהוּא שְׁנָאֵמֵר: וְהַיַּרְדֵּן וְגִבֹּל, הַיַּרְדֵּן וּמַעְבַּר לוֹ.	מִכְנֹרֶת – מַעְבַּר הַיַּרְדֵּן הַמַּעְרָבִי הִנֵּה, וְנַחְלַת בְּנֵי גָד מַעְבַּר הַיַּרְדֵּן הַמִּזְרָחִי, וְנַפְל בְּגוֹרְלָם רֹחַב הַיַּרְדֵּן כְּנַגְדָם וְעוֹד מַעְבַּר שִׁפְתּוֹ עַד כְּנַרְתָּ. וְהוּא שְׁנָאֵמֵר: וְהַיַּרְדֵּן וְגִבֹּל, הַיַּרְדֵּן וּמַעְבַּר לוֹ.

וַאֲצֹו אֶתְכֶם בַּעַת הַהוּא לֵאמֹר י-הוָה א-לֵהֵיכֶם נָתַן
לָכֶם אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ חֲלוּצִים תַּעֲבֹרוּ לִפְנֵי
אַחֵיכֶם בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כָּל־בְּנֵי־חֵיל:

וּפְקִידֵי יִתְכוֹן בַּעֲדָנָא הַהוּא לְמִימַר יי אֱלֹהִיכֹון יְהִי
לְכוֹן יֵת אַרְעָא הַדָּא לְמִירְתָּהּ מְזֻרְזִין תַּעֲבֹרוּן קָדָם
אַחֵיכֹון בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל מְזֻרְז חֵילָא:

וַאֲצֹו אֶתְכֶם – לְבְנֵי רֹאוּבֵן וּבְנֵי גָד הָיָה מְדַבֵּר. לִפְנֵי אַחֵיכֶם – הֵם הָיוּ הוֹלְכִים לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַלְחָמָה, לְפִי שְׁהָיוּ גְבוּרִים, וְאוֹיְבִים נוֹפְלִים
לִפְנֵיהֶם, שְׁנֹאֲמַר: "וְטָרַף וְרוּעַ אֵף קָדְקֵד".

וְרַק נְשִׁיכֶם וְטַפְכֶם וּמִקְנֵכֶם יִדְעֵתִי כִּי־מִקְנֶה רַב לָכֶם
יֵשְׁבוּ בְּעָרֵיכֶם אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם:

לְחוּד נְשִׁיכֹון וְטַפְלֹון וּבְעִירֹון יִדְעֵנָא אַרִי בְעִיר סָגִי
לְכוֹן יִתְבוּן בְּקִרְוֵיכֹון דִּיהֲבִית לְכוֹן:

עַד אֲשֶׁר־יָנִיחַ י-הוָה לְאַחֵיכֶם כָּכֶם וַיִּרְשׁוּ גַם־הֵם
אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר י-הוָה א-לֵהֵיכֶם נָתַן לָהֶם בְּעֶבֶר
הַיַּרְדֵּן וְשִׁבְתֶּם אִישׁ לִירֻשָּׁתוֹ אֲשֶׁר נָתַתִּי לָכֶם:

עַד דִּינִיחַ יי לְאַחֵיכֹון כְּוַתְכוֹן וַיִּירְתוּן אֵף אַנְוֹן יֵת
אַרְעָא דִּי אֱלֹהִיכֹון יְהִיב לְהוֹן בְּעֶבְרָא דִּירְדְנָא
וּתְתוּבוּן גְּבַר לִירוּתָתִיה דִּיהֲבִית לְכוֹן:

וְאֵת־יְהוֹשֻׁעַ צִוִּיתִי בַּעַת הַהוּא לֵאמֹר עֵינֶיךָ הָרֹאֹת
אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה י-הוָה א-לֵהֵיכֶם לְשָׁנִי הַמְּלָכִים
הָאֵלֶּה כֹּן־יַעֲשֶׂה י-הוָה לְכָל־הַמַּמְלָכוֹת אֲשֶׁר אִתָּה
עַבְר שְׁמָה:

וְיֵת יְהוֹשֻׁעַ פְּקִידֵי בַּעֲדָנָא הַהוּא לְמִימַר עֵינֶיךָ תִּזְאֶה
יֵת כָּל דְּעַבַד יי אֱלֹהִיכֹון לְתַרְיֹון מַלְכֵיָא הָאֵלִין כֹּן
יַעֲבִיד יי לְכָל מַלְכוּתָא דְּאֵת עֶבֶר לְתַמּוֹן:

לֹא תִירָאוּם כִּי י-הוָה א-לֵהֵיכֶם הוּא הַנִּלְחָם לָכֶם:

לֹא תִדְחִלֹון מִנְהוֹן אַרִי יי אֱלֹהִיכֹון מִימַרִּיה מַגִּיחַ לְכוֹן:

כד *וַיֹּאסֹף יְהוֹשֻׁעַ אֶת-כָּל-שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׂכֻמָּה
וַיִּקְרָא לְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְרָאשֵׁיו וּלְשֹׁפְטָיו
וּלְשֹׁטְרָיו וַיִּתְּנֻצְבוּ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים: *וַיֹּאמֶר
יְהוֹשֻׁעַ אֶל-כָּל-הָעָם כֹּה-אָמַר יְ-הוָה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל בַּעֲבַר הַנָּהָר יָשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵעוֹלָם תַּרְחַ
אֲבִי אַבְרָהָם וְאֲבִי נָחֹר וַיַּעֲבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים:
*וְאֶקָּח אֶת-אֲבִיכֶם אֶת-אַבְרָהָם מֵעֵבֶר הַנָּהָר
וְאוֹלָד אוֹתוֹ בְּכָל-אֶרֶץ כְּנָעַן וְאַרְבֶּה אֶת-זֶרְעוֹ
וְאֶתְּנֶנּוּ אֶת-יִצְחָק: *וְאֶתְּנוּ לִיִּצְחָק אֶת-יַעֲקֹב
וְאֶת-עֵשָׂו וְאֶתְּנוּ לְעֵשָׂו אֶת-הָר שְׂעִיר לְרֵשֶׁת אוֹתוֹ
וַיַּעֲקֹב וּבָנָיו יָרְדוּ מִצְרָיִם: *וְאֶשְׁלַח אֶת-מִנְשָׁה
וְאֶת-אֶהֱרֹן וְאַגָּף אֶת-מִצְרָיִם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי
בְּקִרְבּוֹ וְאַחֲרֵי הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם: *וְאוֹצִיא אֶת-
אֲבוֹתֵיכֶם מִמִּצְרָיִם וַתָּבֹאוּ הַיָּמָה וַיִּרְדְּפוּ מִצְרָיִם
אֲחֵרֵי אֲבוֹתֵיכֶם בָּרֶכֶב וּבַפָּרָשִׁים יַם-סוּף:
*וַיִּצְעֲקוּ אֵלַי-הוּא וַיִּשָּׂם מֶאֱפֶל בֵּינֵיכֶם וּבֵין
הַמִּצְרָיִם וַיָּבֹא עָלָיו אֶת-הַיָּם וַיַּכֹּסְהוּ וַתִּרְאֶינָה
עֵינֵיכֶם אֶת אֲשֶׁר-עָשִׂיתִי בַּמִּצְרָיִם וַתִּשָּׁבוּ
בַּמִּדְבָּר יָמִים רַבִּים: * וְאֶבְיֵא אֶתְכֶם אֶל-אֶרֶץ
הָאֱמֹרִי הַיּוֹשֵׁב בָּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּלַּחֲמוּ אֶתְכֶם וְאֶתְּנוּ
אוֹתָם בְּיָדְכֶם וַתִּירָשׁוּ אֶת-אֶרֶץ וְאֶשְׁמִידֶם
מִפְּנֵיכֶם: *וַיָּקָם בָּלָק בֶּן-צִפּוֹר מֶלֶךְ מוֹאָב וַיִּלָּחֶם
בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא לְבָלַעַם בֶּן-בְּעוֹר לְקַלֵּל
אֶתְכֶם: *וְלֹא אָבִיתִי לְשֹׁמֵעַ לְבָלַעַם וַיִּבְרַךְ בְּרוּךְ
אֶתְכֶם וְאַצֵּל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ: *וַתַּעֲבְרוּ אֶת-הַיַּרְדֵּן
וַתָּבֹאוּ אֶל-יְרִיחוֹ וַיִּלַּחֲמוּ בָכֶם בַּעֲלֵי-יְרִיחוֹ
הָאֱמֹרִי וְהַפְּרָזִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהַגְּרָגָשִׁי הַחֲתָנִי
וְהַיְבוּסִי וְאֶתְּנוּ אוֹתָם בְּיָדְכֶם: *וְאֶשְׁלַח לְפָנֵיכֶם
אֶת-הַצִּרְעָה וַתִּגְרָשׁ אוֹתָם מִפְּנֵיכֶם שְׁנֵי מַלְכֵי
הָאֱמֹרִי לֹא בַתְּרַבֵּךְ וְלֹא בַקְשָׁתָד: *וְאֶתְּנוּ לָכֶם
אֶרֶץ וְאֶשְׁרֵי לֹא-יִגְעַת בָּהּ וְעָרִים אֲשֶׁר לֹא-בְנִיתֶם
וַתִּשָּׁבוּ בָהֶם כְּרָמִים וְזִיתִים אֲשֶׁר לֹא-נִטְעַתֶם
אֶתְּמוּ אֲכָלִים: *וְעָלְתָה יְרָאוּ אֶת-יְ-הוָה וַעֲבָדוּ אוֹתוֹ
בְּתָמִים וּבְאֵמֶת וַתִּסְרֹו אֶת-אֱלֹהִים אֲשֶׁר עָבְדוּ
אֲבוֹתֵיכֶם בַּעֲבַר הַנָּהָר וּבַמִּצְרָיִם וַעֲבָדוּ אֶת-
יְ-הוָה: *וְאִם רָע בְּעֵינֵיכֶם לַעֲבֹד אֶת-יְ-הוָה בַּחֲרוּ
לָכֶם הַיּוֹם אֶת-מִי תַעֲבֹדוּן אִם אֶת-אֱלֹהִים אֲשֶׁר-
עָבְדוּ אֲבוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר מֵעֵבֶר הַנָּהָר וְאִם אֶת-

א-לֹהֵי הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר אִתְּמוּ יֹשְׁבֵי בְּאֶרֶץ וְאֲנֹכִי
וּבֵיתִי נַעֲבֹד אֶת-יְ-הוָה: *וַיַּעַן הָעָם וַיֹּאמְרוּ
חָלִילָה לָנוּ מֵעֲזֹב אֶת-יְ-הוָה לַעֲבֹד אֱלֹהִים
אֲחֵרִים: *כִּי יְ-הוָה אֱלֹהֵינוּ הוּא הַמַּעֲלֶה אֶתְּנוּ
וְאֶת-אֲבוֹתֵינוּ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם מִבֵּית עַבְדִּים וְאֲשֶׁר
עָשָׂה לְעֵינֵינוּ אֶת-הָאֲתוֹת הַגְּדוֹלוֹת הָאֵלֶּה
וַיִּשְׁמְרֵנוּ בְּכָל-הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הִלְכְנוּ בָּהּ וּבְכָל
הָעַמִּים אֲשֶׁר עָבְרָנוּ בְּקִרְבָּם: *וַיִּגְרָשׁ יְ-הוָה אֶת-
כָּל-הָעַמִּים וְאֶת-הָאֱמֹרִי יָשָׁב הָאֶרֶץ מִפְּנֵינוּ גַם-
אֲנַחְנוּ נַעֲבֹד אֶת-יְ-הוָה כִּי-הוּא אֱלֹהֵינוּ: *וַיֹּאמֶר
יְהוֹשֻׁעַ אֶל-הָעָם לֹא תוֹכְלוּ לַעֲבֹד אֶת-יְ-הוָה כִּי-
אֱלֹהִים קְדוֹשִׁים הוּא אֶל-קִנּוּא הוּא לֹא-יִשָּׂא
לְפָשַׁעְכֶם וּלְחַטְאוֹתֵיכֶם: *כִּי תַעֲזֹבוּ אֶת-יְ-הוָה
וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהֵי גֹכָר וְשָׁב וְהִרְעַ לָכֶם וְכָלֹה אֶתְכֶם
אֲחֵרֵי אֲשֶׁר-הֵיטִיב לָכֶם: *וַיֹּאמֶר הָעָם אֶל-
יְהוֹשֻׁעַ לֹא כִי אֶת-יְ-הוָה נַעֲבֹד: *וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ
אֶל-הָעָם עַדִּים אִתְּמוּ בָכֶם כִּי-אַתֶּם בַּחֲרַתֶּם לָכֶם
אֶת-יְ-הוָה לַעֲבֹד אוֹתוֹ וַיֹּאמְרוּ עַדִּים: *וְעָלְתָה
הַסִּירָו אֶת-אֱלֹהֵי הַנָּכָר אֲשֶׁר בְּקִרְבְּכֶם וְהִטּוּ אֶת-
לְבַבְכֶם אֵלַי-הוּא אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: *וַיֹּאמְרוּ הָעָם
אֶל-יְהוֹשֻׁעַ אֶת-יְ-הוָה אֱלֹהֵינוּ נַעֲבֹד וּבְקוֹלוֹ
נִשְׁמָע: *וַיִּכְרַת יְהוֹשֻׁעַ בְּרִית לָעָם בַּיּוֹם הַהוּא
וַיִּשָּׂם לוֹ חֹק וּמִשְׁפָּט בְּשֻׁכָּם: *וַיִּכְתֹּב יְהוֹשֻׁעַ אֶת-
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּסֵפֶר תּוֹרַת אֱלֹהִים וַיִּקַּח אֶבֶן
גְּדוֹלָה וַיִּקְיֶמָה שָׁם פָּתַח הָאֵלֶּה אֲשֶׁר בַּמִּקְדָּשׁ
יְ-הוָה: *וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל-כָּל-הָעָם הִנֵּה הָאֵבֶן
הַזֹּאת תִּהְיֶה-בָּנוּ לְעֵדָה כִּי-הִיא שִׁמְעָה אֶת כָּל-
אֱמֹרֵי יְ-הוָה אֲשֶׁר דִּבֶּר עִמָּנוּ וְהִיתָה בָכֶם לְעֵדָה
כִּי-תִכְחַשׁוּן בֹּא-לִהְיוֹתֶם: *וַיִּשְׁלַח יְהוֹשֻׁעַ אֶת-
הָעָם אִישׁ לְנַחֲלָתוֹ: *וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה
וַיָּמָת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נּוּן עֶבֶד יְ-הוָה בֶּן-מֵאָה וְעֶשְׂרֵי
שָׁנִים: *וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ בְּגִבּוֹל נַחֲלָתוֹ בְּתִמְנַת-סֶרַח
אֲשֶׁר בְּהַר-אֶפְרַיִם מִצְפּוֹן לְהַר-גִּזְעִשׁ: *וַיַּעֲבֹד
יִשְׂרָאֵל אֶת-יְ-הוָה כָּל יָמָיו יְהוֹשֻׁעַ וְכָל יָמֵי
הַזִּקְנִים אֲשֶׁר הָאָרִיכוּ יָמִים אַחֲרֵי יְהוֹשֻׁעַ וְאֲשֶׁר
יָדְעוּ אֶת כָּל-מַעֲשֵׂה יְ-הוָה אֲשֶׁר עָשָׂה לְיִשְׂרָאֵל:
*וְאֶת-עֲצָמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר-הָעֵלּוּ בְּנֵי-
יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרָיִם קָבְרוּ בְּשָׂכֶם בַּחֲלֻקַּת הַשָּׂדֶה

אֲשֶׁר קָנָה יַעֲקֹב מֵאֵת בְּנֵי-חֲמוֹר אֲבִי-שָׁכֶם בְּמֵאָה
קִשְׁיָטָה וַיְהִי לַבְּנֵי-יוֹסֵף לְנַחֲלָה: ❶ וְאֶלְעָזָר בֶּן-

סֵפֶר שׁוֹפְטִים

אֶחָד מֵת וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּגִבְעַת פִּינְחָס בֶּנוֹ אֲשֶׁר
נָתַן-לוֹ בְּהַר אֶפְרַיִם:

וְאֵת-גִּבּוּלָה וְאֵת-אֲשְׁקְלוֹן וְאֵת-גִּבּוּלָה וְאֵת-
עֲקֶרֶון וְאֵת-גִּבּוּלָה: ❷ וַיְהִי י-הוָה אֶת-יְהוּדָה
וַיֵּרֶשׁ אֶת-הַהָר פִּי לֹא לְהוֹרִישׁ אֶת-יִשְׂבִּי הָעָמֶק
כִּי-רָכַב בֶּרֶזֶל לָהֶם: ❸ וַיִּתְּנוּ לְכָלֵב אֶת-חֶבְרֹון
כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה וַיִּוֹרֶשׁ מֹשֶׁם אֶת-שְׁלֹשָׁה בְּנֵי
הָעָמֶק: ❹ וְאֶת-הַיְבוּסִי יֵשֵׁב יְרוּשָׁלַם לֹא הוֹרִישׁוּ
בְּנֵי בְנִימִן וַיֵּשֶׁב הַיְבוּסִי אֶת-בְּנֵי בְנִימִן בִּירוּשָׁלַם
עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ❺ וַיַּעֲלוּ בֵית-יוֹסֵף גַּם-הֵם בֵּית-אֵל
וּי-הוָה עִמָּם: ❻ וַיִּתְּרוּ בֵית-יוֹסֵף בְּבֵית-אֵל וְשֵׁם-
הָעִיר לִפְנִים לְוֹז: ❼ וַיֵּרְאוּ הַשְּׂמָרִים אִישׁ יוֹצֵא
מִן-הָעִיר וַיֹּאמְרוּ לוֹ הֲרָאנוּ נָא אֶת-מְבוֹא הָעִיר
וְעָשִׂינוּ עִמָּךְ חֶסֶד: ❽ וַיֵּרְאֵם אֶת-מְבוֹא הָעִיר וַיָּכּוּ
אֶת-הָעִיר לִפְי-חֶרֶב וְאֶת-הָאִישׁ וְאֶת-כָּל-
מִשְׁפַּחְתּוֹ שָׁלְחוּ: ❾ וַיֵּלֶךְ הָאִישׁ אֶרֶץ הַחֲתִים וַיָּבֹן
עֵיר וַיִּקְרָא שְׁמָהּ לְוֹז הוּא שְׁמָהּ עַד הַיּוֹם הַזֶּה:
❿ וְלֹא-הוֹרִישׁ מִנְּשָׁה אֶת-בֵּית-שָׁאן וְאֶת-בְּנוֹתֶיהָ
וְאֶת-תַּעֲנֹךְ וְאֶת-בְּנוֹתֶיהָ וְאֶת-יִישׁבִי דֹור וְאֶת-
בְּנוֹתֶיהָ וְאֶת-יִישׁבִי יִבְלָעֶם וְאֶת-בְּנוֹתֶיהָ וְאֶת-
יִישׁבִי מִגְדוֹ וְאֶת-בְּנוֹתֶיהָ וַיּוֹאֵל הַכְּנַעֲנִי לְשָׁבַת
בְּאֶרֶץ הַזֹּאת: ❿ וַיְהִי כִּי-חָזַק יִשְׂרָאֵל וַיִּשָּׁם אֶת-
הַכְּנַעֲנִי לְמָס וְהוֹרִישׁ לֹא הוֹרִישׁוּ: ❿ וְאֶפְרַיִם לֹא
הוֹרִישׁ אֶת-הַכְּנַעֲנִי הַיּוֹשֵׁב בְּגִזְר וַיֵּשֶׁב הַכְּנַעֲנִי
בְּקֶרְבוֹ בְּגִזְר: ❿ וְכַבְלָן לֹא הוֹרִישׁ אֶת-יִישׁבִי קִטְרוֹן
וְאֶת-יִישׁבִי נֶהֱלָל וַיֵּשֶׁב הַכְּנַעֲנִי בְּקֶרְבוֹ וַיְהִי
לְמָס: ❿ אֲשֶׁר לֹא הוֹרִישׁ אֶת-יִישׁבִי עֶפְרוֹ וְאֶת-
יִישׁבִי צִידוֹן וְאֶת-אֶחְלָב וְאֶת-אֶכְזִיב וְאֶת-חִלְכָּה
וְאֶת-אֶפֶיק וְאֶת-רָחֹב: ❿ וַיֵּשֶׁב הָאֲשׁוּרִי בְּקֶרֶב
הַכְּנַעֲנִי יִשְׂבִי הָאֶרֶץ כִּי לֹא הוֹרִישׁוּ: ❿ וְנַפְתָּלִי לֹא-
הוֹרִישׁ אֶת-יִישׁבִי בֵית-שֹׁמֶן וְאֶת-יִישׁבִי בֵית-
עֲנָת וַיֵּשֶׁב בְּקֶרֶב הַכְּנַעֲנִי יִשְׂבִי הָאֶרֶץ וַיֵּשֶׁב
בֵּית-שֹׁמֶן וּבֵית עֲנָת הָיוּ לָהֶם לְמָס: ❿ וַיִּלְחָצוּ
הָאֲמֹרִי אֶת-בְּנֵי-זָדָן הַהָרָה כִּי-לֹא נָתְנוּ לְרִדְתָּ
לְעָמֶק: ❿ וַיּוֹאֵל הָאֲמֹרִי לְשָׁבַת בְּהַר-חֶרֶס בְּאֵילֹן

א וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת יְהוֹשֻׁעַ וַיִּשְׁאָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בִּי-הוָה לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה-לָנוּ אֶל-הַכְּנַעֲנִי בְּתַחֲלָה
לְהִלָּחֶם בּוֹ: ❶ וַיֹּאמֶר י-הוָה יְהוּדָה יַעֲלֶה הִנֵּה נָתַתִּי
אֶת-הָאָרֶץ בְּיָדוֹ: ❷ וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְשִׁמְעוֹן אֲחִיו
עֲלֶה אִתִּי בְּגֶרֶלִי וְנִלְחַמָּה בַּכְּנַעֲנִי וְהִלְכָתִי גַם-אֲנִי
אִתְּךָ בְּגֶרֶלֶךָ וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ שִׁמְעוֹן: ❸ וַיַּעֲלֶה יְהוּדָה וַיִּתֵּן
י-הוָה אֶת-הַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרָזִי בְּיָדָם וַיָּכּוּם בְּזֶזֶק
עֲשָׂרַת אֲלָפִים אִישׁ: ❹ וַיִּמָּצְאוּ אֶת-אֲדָנִי בְּזֶק בְּזֶזֶק
וַיִּלְחָמוּ בּוֹ וַיָּכּוּ אֶת-הַכְּנַעֲנִי וְאֶת-הַפְּרָזִי: ❺ וַיָּלֶנְס
אֲדָנִי בְּזֶק וַיִּרְדְּפוּ אַחֲרָיו וַיֹּאחֲזוּ אוֹתוֹ וַיִּקְצְצוּ
אֶת-בְּהֵמוֹת יָדָיו וְרַגְלָיו: ❻ וַיֹּאמֶר אֲדָנִי-בְּזֶק
שְׁבָעִים מִלְכִּים בְּהֵמוֹת יָדֵיהֶם וְרַגְלֵיהֶם מִקְצָצִים
הָיוּ מִלְקָטִים תַּחַת שִׁלְחָנִי כְּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי כִּן
שְׁלֹם-לִי א-לֹהִים וַיְבִיאוּהוּ יְרוּשָׁלַם וַיָּמָת שָׁם:
❼ וַיִּלְחָמוּ בְּנֵי-יְהוּדָה בִּירוּשָׁלַם וַיִּלְכְּדוּ אוֹתָהּ
וַיָּכּוּהָ לִפְי-חֶרֶב וְאֶת-הָעִיר שָׁלְחוּ בָאֵשׁ: ❽ וְאַחֲרֵי
יָרְדוּ בְּנֵי יְהוּדָה לְהִלָּחֶם בַּכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב הָהָר וְהַנֶּגֶב
וְהַשְׁפֵּלָה: ❾ וַיֵּלֶךְ יְהוּדָה אֶל-הַכְּנַעֲנִי הַיּוֹשֵׁב
בְּחֶבְרֹון וְשֵׁם-חֶבְרֹון לִפְנִים קְרִיַת אַרְבַּע וַיָּכּוּ אֶת-
שְׁשִׁי וְאֶת-אֲחִימִן וְאֶת-תִּלְמִי: ❿ וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁם אֶל-
יִישׁבִי דָבִיר וְשֵׁם-דָבִיר לִפְנִים קְרִיַת-סֶפֶר:
❿ וַיֹּאמֶר כָּלֵב אֲשֶׁר-יָכַח אֶת-קְרִיַת-סֶפֶר וּלְכַדָּה
וְנָתַתִּי לוֹ אֶת-עַכְסָה בְּתִי לְאִשָּׁה: ❿ וַיִּלְכְּדָהּ
עַתְנִיאֵל בֶּן-קִנֹּז אֲחִי כָלֵב הַקָּטָן מִמָּנוּ וַיִּתֵּן-לוֹ
אֶת-עַכְסָה בְּתוֹ לְאִשָּׁה: ❿ וַיְהִי בְּבוֹאָהּ וַתְּסִיתֶהוּ
לְשָׂאֵל מֵאֵת-אֲבִיהָ הַשְׂדֵּה וַתַּצְנַח מֵעַל הַחֲמוֹר
וַיֹּאמֶר-לָהּ כָּלֵב מִה-לָּךְ: ❿ וַתֹּאמֶר לוֹ הִבֵּה-לִּי
בְרָכָה כִּי אֶרֶץ הַנֶּגֶב נִתְּנָה לִי וְנִתְּנָה לִי גִלְתִּי מִיָּם
וַיִּתֵּן-לָהּ כָּלֵב אֶת גִּלְתִּי עָלִית וְאֶת גִּלְתִּי תַחֲתִית:
❿ וּבְנֵי קִינִי חָתָן מֹשֶׁה עָלוּ מֵעִיר הַתְּמָרִים אֶת-בְּנֵי
יְהוּדָה מִדְבַּר יְהוּדָה אֲשֶׁר בְּנֶגֶב עֶרְד וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב
אֶת-הָעָם: ❿ וַיֵּלֶךְ יְהוּדָה אֶת-שִׁמְעוֹן אֲחִיו וַיָּכּוּ
אֶת-הַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב צֶפֶת וַיִּתְּרִימוּ אוֹתָהּ וַיִּקְרָא
אֶת-שֵׁם-הָעִיר חֶרְמָה: ❿ וַיִּלְכְּדָהּ יְהוּדָה אֶת-עֵזֶה

וּבְשַׁעֲלָבִים וּתְכַבֵּד יְד בֵּית-יוֹסֵף וַיְהִי לְמָס:
וַיִּגְבּוּל הָאֲמָרִי מִמַּעַלָּה עֲקָרִים מִהֶסְלַע וּמַעַלָּה:

ב וַיַּעַל מִלְאֲדִי-הַהוּא מִן-הַגִּלְגָּל אֶל-הַבָּכִים
וַיֹּאמֶר אֵעֲלֶה אִתְּכֶם מִמִּצְרַיִם וְאָבִיא אִתְּכֶם אֶל-
הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאֲבֹתֵיכֶם וְאָמַר לֹא-אֶפְרַי
בְּרִיתִי אִתְּכֶם לְעוֹלָם: **ו** וְאַתֶּם לֹא-תִכְרְתוּ בְרִית
לְיוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַזֹּאת מִזִּבְחוֹתֵיהֶם תִּתְּצוּן וְלֹא-
שְׁמַעְתֶּם בְּקוֹלִי מִה־זֹּאת עֲשִׂיתֶם: **ו** גַּם אֲמַרְתִּי
לֹא-אֶגְרֹשׁ אוֹתָם מִפְּנֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְצִדִּים
וְאֶל-הֵיכָל יִהְיוּ לָכֶם לְמוֹקֵשׁ: **ו** וַיְהִי כַּדְּבָר מִלְאֲדִי
י-הוָה אֶת-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל-כָּל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיִּשְׁאוּ הָעָם אֶת-קוֹלָם וַיִּבְכּוּ: **ו** וַיִּקְרְאוּ שֵׁם-
הַמָּקוֹם הַהוּא בָּכִים וַיִּזְבְּחוּ-שֵׁם לִי-הוָה: וַיִּשְׁלַח
יְהוֹשֻׁעַ אֶת-הָעָם וַיֵּלְכוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אִישׁ לְנַחֲלָתוֹ
לִרְשֹׁת אֶת-הָאָרֶץ: וַיַּעֲבְדוּ הָעָם אֶת-י-הוָה כָּל
יְמֵי יְהוֹשֻׁעַ וְכָל יְמֵי הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר הָאָרִיכוּ יָמִים
אַחֲרֵי יְהוֹשֻׁעַ אֲשֶׁר רָאוּ אֶת כָּל-מַעֲשֵׂה י-הוָה
הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה לְיִשְׂרָאֵל: **ו** וַיָּמָת יְהוֹשֻׁעַ בֶּן-נוּן
עֶבֶד י-הוָה בֶּן-מָאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים: **ו** וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ
בְּגִבּוֹל נַחֲלָתוֹ בְּתִמְנַת-חֶרֶס בְּהָר אֶפְרַיִם מִצְפּוֹן
לְהַר-גִּעְשׁ: **ו** גַּם כָּל-הַדּוֹר הַהוּא נֹאֲסָפוּ אֶל-
אֲבוֹתָיו וַיָּקָם דּוֹר אַחֵר אַחֲרֵיהֶם אֲשֶׁר לֹא-יָדְעוּ
אֶת-י-הוָה וְגַם אֶת-הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר עָשָׂה
לְיִשְׂרָאֵל: **ו** וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-הָרַע בְּעֵינֵי
י-הוָה וַיַּעֲבְדוּ אֶת-הַבְּעָלִים: **ו** וַיַּעֲזְבוּ אֶת-י-הוָה
א-לֹהֵי אֲבוֹתָם הַמוֹצִיא אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי א-לֹהִים אֲחֵרִים מֵא-לֹהֵי הָעַמִּים
אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לָהֶם וַיִּכְעֲסוּ אֶת-
י-הוָה: **ו** וַיַּעֲזְבוּ אֶת-י-הוָה וַיַּעֲבְדוּ לַבַּעַל
וְלַעֲשֻׁתָרוֹת: **ו** וַיִּחַר-אַף י-הוָה בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנֵם
בְּיַד-שָׂשִׁים וַיִּשְׁסוּ אוֹתָם וַיִּמְכְּרֵם בְּיַד אוֹיְבֵיהֶם
מִסְבִּיב וְלֹא-יָכְלוּ עוֹד לַעֲמֹד לִפְנֵי אוֹיְבֵיהֶם:
ו בְּכָל אֲשֶׁר יָצְאוּ יַד-י-הוָה הִיתָה-בָּם לְרָעָה
כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר י-הוָה וְכַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע י-הוָה לָהֶם
וַיַּצֵּר לָהֶם מָאֵד: **ו** וַיָּקָם י-הוָה שְׁפָטִים וַיּוֹשִׁיעוּם
מִיַּד שָׂסִיהֶם: **ו** גַּם אֶל-שְׁפָטֵיהֶם לֹא שָׁמְעוּ כִּי זָנוּ
אַחֲרֵי א-לֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לָהֶם סָרוּ מִהֶר
מִן-הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הָלְכוּ אֲבוֹתָם לִשְׁמֹעַ מִצֻּת-י-הוָה

לֹא-עָשׂוּ כֵן: **ו** וְכִי-הָקִים י-הוָה לָהֶם שְׁפָטִים
וְהָיָה י-הוָה עִם-הַשְּׁפָט וְהוֹשִׁיעֵם מִיַּד אוֹיְבֵיהֶם
כָּל יְמֵי הַשּׁוֹפָט כִּי-יָנַחם י-הוָה מִנְּאֻקָתָם מִפְּנֵי
לְחֻצִּיהֶם וְדַחְקֵיהֶם: **ו** וְהָיָה י-הוָה לָהֶם שְׁפָט וַיִּשְׁבּוּ
וְהַשְׁחִיתוּ מֵאֲבוֹתָם לְלֶכֶת אַחֲרֵי א-לֹהִים אֲחֵרִים
לְעַבְדָם וּלְהַשְׁתַּחֲוֹת לָהֶם לֹא הִפִּילוּ מִמַּעַלְלֵיהֶם
וּמִדְרָכָם הַקָּשָׁה: **ו** וַיִּחַר-אַף י-הוָה בְּיִשְׂרָאֵל
וַיֹּאמֶר יְעֹז אֲשֶׁר עָבְרוּ הַגִּזִּי הַזֶּה אֶת-בְּרִיתִי אֲשֶׁר
צִוִּיתִי אֶת-אֲבוֹתָם וְלֹא שָׁמְעוּ לְקוֹלִי: **כ** גַּם-אֲנִי
לֹא אוֹסִיף לְהוֹרִישׁ אִישׁ מִפְּנֵיהֶם מִן-הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר-עֲזָב יְהוֹשֻׁעַ וַיָּמָת: **כ** לְמַעַן נִסּוֹת בָּם אֶת-
יִשְׂרָאֵל הַשֹּׁמְרִים הֵם אֶת-דֶּרֶךְ י-הוָה לְלֶכֶת בָּם
כְּאֲשֶׁר שָׁמְרוּ אֲבוֹתָם אִם-לֹא: **כ** וַיָּנַח י-הוָה אֶת-
הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה לְבִלְתִּי הוֹרִישָׁם מִהֶר וְלֹא נִתְּנָם
בְּיַד-יְהוֹשֻׁעַ:

ג וְאֵלֶּה הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִנִּיחַ י-הוָה לְנִסּוֹת בָּם אֶת-
יִשְׂרָאֵל אֶת כָּל-אֲשֶׁר לֹא-יָדְעוּ אֶת כָּל-מַלְחָמוֹת
כְּנָעַן: **ב** רַק לְמַעַן דַּעַת דָּרוֹת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל לְלַמֵּדָם
מִלְחָמָה רַק אֲשֶׁר-לִפְנֵי לֹא יָדְעוּם: **ג** חֲמִשָּׁתָה
סָרְגֵי פִלְשְׁתִּים וְכָל-הַכְּנַעֲנִי וְהַצִּידוֹנִי וְהַחִוִּי יָשָׁב
הָר הַלְבָנוֹן מִהֶר בָּעַל חֶרְמוֹן עַד לְבֹא חֶמֶת:
וַיְהִיו לְנִסּוֹת בָּם אֶת-יִשְׂרָאֵל לְדַעַת הִישָׁמְעוּ אֶת-
מִצְוֹת י-הוָה אֲשֶׁר-צִוָּה אֶת-אֲבוֹתָם בְּיַד-מֹשֶׁה:
ו וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יָשָׁבוּ בְּקֶרֶב הַכְּנַעֲנִי הַחִתִּי וְהָאֲמֹרִי
וְהַפְּרָזִי וְהַחִתִּי וְהַיְבוּסִי: וַיִּקְחוּ אֶת-בָּנוֹתֵיהֶם לָהֶם
לְנָשִׁים וְאֶת-בָּנוֹתֵיהֶם נָתַנוּ לְבָנֵיהֶם וַיַּעֲבְדוּ אֶת-
א-לֹהֵיהֶם: **ו** וַיַּעֲשׂוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-הָרַע בְּעֵינֵי
י-הוָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ אֶת-י-הוָה א-לֹהֵיהֶם וַיַּעֲבְדוּ אֶת-
הַבְּעָלִים וְאֶת-הָאֲשֵׁרוֹת: **ו** וַיִּחַר-אַף י-הוָה
בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּמְכְּרֵם בְּיַד כּוּשָׁן רִשְׁעָתִים מֶלֶךְ אֲרָם
נֶהְרָים וַיַּעֲבְדוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-כּוּשָׁן רִשְׁעָתִים
שְׁמֹנֶה שָׁנִים: **ו** וַיַּזְעֲקוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶל-י-הוָה
וַיָּקָם י-הוָה מוֹשִׁיעַ לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁיַעֵם אֶת
עֲתַנִּיאֵל בֶּן-קִנְזִי אֶתִּי כָלֵב הַקָּטָן מִמֶּנּוּ: וַתְּהִי עָלָיו
רוּחַ-י-הוָה וַיִּשְׁפָּט אֶת-יִשְׂרָאֵל וַיַּצֵּא לְמַלְחָמָה
וַיִּתֵּן י-הוָה בְּיָדוֹ אֶת-כּוּשָׁן רִשְׁעָתִים מֶלֶךְ אֲרָם
וַתַּעֲזוּ יָדוֹ עַל כּוּשָׁן רִשְׁעָתִים: **ו** וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ
אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיָּמָת עֲתַנִּיאֵל בֶּן-קִנְזִי: **ו** וַיִּסְפּוּ בְנֵי

יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינַי יְ-הוָה וַיִּחַזַּק יְ-הוָה
אֶת-עַגְלוֹן מֶלֶךְ-מוֹאָב עַל-יִשְׂרָאֵל עַל כִּי-עָשׂוּ
אֶת-הָרַע בְּעֵינַי יְ-הוָה: ^יוַיֹּאסֶף אֱלֹהֵי אֶת-בְּנֵי
עַמּוֹן וַעֲמֹלָק וַיִּלָּךְ וַיִּכֹּף אֶת-יִשְׂרָאֵל וַיִּירָשׁוּ אֶת-
עִיר הַתְּמָרִים: ^יוַיַּעֲבְדוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶת-עַגְלוֹן
מֶלֶךְ-מוֹאָב שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנָה: ^יוַיִּזְעַקוּ בְנֵי-
יִשְׂרָאֵל אֶל-יְ-הוָה וַיִּקָּם יְ-הוָה לָהֶם מִזֵּשִׁיעַ אֶת-
אֱהוֹד בֶּן-גֵּרָא בֶן-הַיִּמִּינִי אִישׁ אֲשֶׁר יָד-יְמִינוֹ
וַיִּשְׁלַח בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּיָדוֹ מִנְחָה לַעַגְלוֹן מֶלֶךְ
מוֹאָב: ^יוַיַּעַשׂ לוֹ אֱהוֹד חֶרֶב וְלָהּ שָׁנִי פִיּוֹת גָּמָד
אַרְבֶּה וַיַּחֲגֹר אוֹתָהּ מִתַּחַת לְמַדְיוֹ עַל יָרֵךְ יְמִינוֹ:
^יוַיִּקְרַב אֶת-הַמִּנְחָה לַעַגְלוֹן מֶלֶךְ מוֹאָב וַעַגְלוֹן
אִישׁ בָּרִיא מְאֹד: ^יוַיְהִי כַּאֲשֶׁר כָּלָה לְהַקְרִיב אֶת-
הַמִּנְחָה וַיִּשְׁלַח אֶת-הָעָם נִשְׁאֵי הַמִּנְחָה: ^יוְהָיָה
שָׁב מִן-הַפְּסִילִים אֲשֶׁר אֶת-הַגִּלְגָּל וַיֹּאמֶר דְּבַר-
סֵתֶר לִי אֵלֶיךָ הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הֵם וַיֵּצְאוּ מֵעֲלֵיו כָּל-
הָעַמָּדִים עֲלָיו: ^יוְאֱהוֹד | בָּא אֵלָיו וְהוּא יִשָּׁב
בַּעֲלִית הַמִּקְרָה אֲשֶׁר-לוֹ לְבָדוֹ וַיֹּאמֶר אֱהוֹד דְּבַר-
אֶ-לֹהִים לִי אֵלֶיךָ וַיָּקָם מֵעַל הַכֶּסֶּא: ^יוַיִּשְׁלַח
אֱהוֹד אֶת-יָד שְׂמָאלוֹ וַיִּקַּח אֶת-הַחֶרֶב מֵעַל יָרֵךְ
יְמִינוֹ וַיִּתְקַעָה בְּבִטְנוֹ: ^יוַיָּבֹא גַם-הַנָּצֵב אַחֵר
הַלֵּהב וַיִּסְגֹּר הַחֶלֶב בְּעֵד הַלֵּהב כִּי לֹא שָׁלַף הַחֶרֶב
מִבִּטְנוֹ וַיֵּצֵא הַפֶּרֶשְׁדָּנָה: ^יוַיֵּצֵא אֱהוֹד הַמִּסְדְּרוֹנָה
וַיִּסְגֹּר דִּלְתוֹת הָעֲלִיָּה בַּעֲדוֹ וַנִּעַל: ^יוְהוּא יֵצֵא
וַעֲבָדָיו בָּאוּ וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה דִלְתוֹת הָעֲלִיָּה נִעְלוֹת
וַיֹּאמְרוּ אֵךְ מִסִּיד הוּא אֶת-רַגְלָיו בַּחֲדָר הַמִּקְרָה:
^יוַיִּתְּחִלוּ עַד-בֹּשׁ וְהִנֵּה אֵינָנו פֶּתַח דִּלְתוֹת הָעֲלִיָּה
וַיִּקְחוּ אֶת-הַמִּפְתָּח וַיִּפְתְּחוּ וְהִנֵּה אֲדֹנֵיהֶם נָפְלָה
אֶרְצָה מֵת: ^יוְאֱהוֹד גָּמְלַט עַד הַתְּמָהֲמָהֶם וְהוּא
עָבַר אֶת-הַפְּסִילִים וַיִּמְלֹט הַשְּׂעִירָתָה: ^יוַיְהִי
בְּבֹאוֹ וַיִּתְקַע בַּשּׁוֹפָר בְּהָר אֶפְרַיִם וַיִּרְדּוּ עַמּוֹ בְּנֵי-
יִשְׂרָאֵל מִן-הָהָר וְהוּא לִפְנֵיהֶם: ^יוַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם
רַדְפוּ אַחֲרַי כִּי-נָתַן יְ-הוָה אֶת-אִיִּבֵיכֶם אֶת-מוֹאָב
בְּיָדְכֶם וַיִּרְדּוּ אַחֲרָיו וַיִּלְכְּדוּ אֶת-מַעְבְּרוֹת הַיַּרְדֵּן
לְמוֹאָב וּלְאֶנְתָּנוּ אִישׁ לַעֲבָר: ^יוַיָּכּוּ אֶת-מוֹאָב
בָּעֵת הַהִיא כַּעֲשָׂרַת אֲלָפִים אִישׁ כָּל-שָׁמֶן וְכָל-
אִישׁ חֵיָל וְלֹא גָמְלַט אִישׁ: ^יוַתִּפְּנֶעַ מוֹאָב בַּיּוֹם
הַהוּא תַּחַת יָד יִשְׂרָאֵל וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ שְׁמוֹנִים

שָׁנָה: ^יוְאַחֲרָיו הָיָה שְׁמֹגָר בֶּן-עֲנָת וַיָּךְ אֶת-
כָּל-שְׂתֵימִים וְשֵׁשׁ-מֵאוֹת אִישׁ בַּמִּלָּמָד הַבֶּקֶר וַיִּזְשַׁע
גַּם-הוּא אֶת-יִשְׂרָאֵל:
ד וַיִּסְכְּפוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינַי יְ-הוָה
וְאֱהוֹד מֵת: ^יוַיִּמָּכְרָם יְ-הוָה בְּיַד יָבִין מֶלֶךְ-כְּנָעַן
אֲשֶׁר מֶלֶךְ בַּחצֹר וְשֵׁר-צָבָאוּ סִיסְרָא וְהוּא יוֹשֵׁב
בַּחֲרָשֶׁת הַגּוֹיִם: ^יוַיִּצְעַקוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל אֶל-יְ-הוָה
כִּי תָשַׁע מֵאוֹת רֶכֶב-בְּרָזֶל לוֹ וְהוּא לֹחֵץ אֶת-בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל בַּחֲזָקָה עֹשִׂים שָׁנָה: ^יוַדְּבֹרָה אִשָּׁה
נְבִיאָה אִשָּׁת לַפִּיזְדוֹת הָיָה שְׂפָטָה אֶת-יִשְ�רָאֵל
בָּעֵת הַהִיא: ^יוְהָיָה יוֹשֶׁבֶת תַּחַת-תֹּמֶר דְּבֹרָה בֵּין
הָרָמָה וּבֵין בֵּית-אֵל בְּהָר אֶפְרַיִם וַיַּעַל אֵלֶיהָ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לִמְשָׁפֹט: ^יוַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְבָרַק בֶּן-
אֲבִינֵעָם מִקֵּדֶשׁ נַפְתָּלִי וַתֹּאמֶר אֵלָיו הֲלֹא צָנָה |
יְ-הוָה אֶ-לֹהֵי-יִשְׂרָאֵל לָךְ וּמִשְׁכַּת בְּהָר תְּבֹר
וְלִקְחָתָ עִמָּךְ עֹשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי נַפְתָּלִי
וּמִבְּנֵי זְבֻלֹן: ^יוַמִּשְׁכַּתִּי אֵלֶיךָ אֶל-גִּחַל קִישׁוֹן אֶת-
סִיסְרָא שֵׁר-צָבָא יָבִין וְאֶת-רַכְבּוֹ וְאֶת-הַמוֹנֶה
וְנִתְּתִיהוּ בְּיָדְךָ: ^יוַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ בָּרַק אִם-תִּלְכִּי עִמִּי
וְהִלַּכְתִּי וְאִם-לֹא תִלְכִּי עִמִּי לֹא אֵלֶיךָ: ^יוַתֹּאמֶר
הִלֵּךְ אֵלֶיךָ עִמָּךְ אֶפְסֵי כִי לֹא תִהְיֶה תַּפְאֲרָתְךָ עָלַי
הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֲתָה הוֹלֵךְ כִּי בְיַד-אִשָּׁה יִמָּכֶר יְ-הוָה
אֶת-סִיסְרָא וְתִקָּם דְּבֹרָה וְתִלָּךְ עִם-בָּרַק קָדְשָׁה:
^יוַיִּזְעַק בָּרַק אֶת-זְבוּלֹן וְאֶת-נַפְתָּלִי קָדְשָׁה וַיַּעַל
בְּרַגְלָיו עֹשֶׂרֶת אֲלָפִי אִישׁ וַתַּעַל עִמּוֹ דְּבֹרָה:
^יוַחֲבֵר הַקִּינִי נִפְרָד מִלִּין מִבְּנֵי חֶבֶן חָתָן מִשָּׁה וַיֵּט
אֶהָלוּ עַד-אֵילָן בַּצְעֲנָנִים אֲשֶׁר אֶת-קֵדֶשׁ: ^יוַיִּגְדּוּ
לְסִיסְרָא כִּי עָלָה בָרַק בֶּן-אֲבִינֵעָם הֶרֶם-תְּבֹר:
^יוַיִּזְעַק סִיסְרָא אֶת-כָּל-רַכְבּוֹ תָשַׁע מֵאוֹת רֶכֶב
בְּרָזֶל וְאֶת-כָּל-הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מִחֲרָשֶׁת הַגּוֹיִם
אֶל-גִּחַל קִישׁוֹן: ^יוַתֹּאמֶר דְּבֹרָה אֶל-בָּרַק לְיוֹם כִּי
זֶה הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן יְ-הוָה אֶת-סִיסְרָא בְּיָדְךָ הֲלֹא
יְ-הוָה יֵצֵא לְפָנֶיךָ וַיִּרֶד בָּרַק מִהָר תְּבֹר וְעֹשֶׂרֶת
אֲלָפִים אִישׁ אַחֲרָיו: ^יוַיָּקָם יְ-הוָה אֶת-סִיסְרָא
וְאֶת-כָּל-הָרֶכֶב וְאֶת-כָּל-הַמַּחֲנֶה לְפִי-חֶרֶב לְפָנֵי
בָרַק וַיִּרֶד סִיסְרָא מֵעַל הַמָּרְכָבָה וַיִּנָּס בְּרַגְלָיו:
^יוַבָּרַק רָדַף אַחֲרֵי הָרֶכֶב וְאַחֲרֵי הַמַּחֲנֶה עַד חֲרָשֶׁת
הַגּוֹיִם וַיִּפֹּל כָּל-מַחֲנֶה סִיסְרָא לְפִי-חֶרֶב לֹא נִשְׁאָר

עד-אָהד: וְסִסְרָא גַם בְּרַגְלָיו אֶל-אֱהֵל יִעַל אִשֶּׁת
חָבֵר הַקִּינִי כִּי שָׁלוֹם בֵּין יִבְיִן מִלֶּדֶת-חֲצוֹר וַיָּבִין
בֵּית חָבֵר הַקִּינִי: וַתֵּצֵא יִעַל לִקְרֹאת סִסְרָא
וַתֹּאמֶר אֵלָיו סוּרָה אֲדֹנִי סוּרָה אֵלַי אֶל-תִּירָא
וַיָּסֶר אֵלָיָהּ הָאֱהֵלָה וַתִּכְסְּהוּ בַשְּׂמִיכָה: וַיֹּאמֶר
אֵלָיָהּ הַשְׁקִינִי-נָא מַעַט-מַיִם כִּי צָמָאתִי וַתַּפְתָּח
אֶת-נְאוֹד הַתְּחֵלֶב וַתִּשְׁקֶהוּ וַתִּכְסְּהוּ: וַיֹּאמֶר אֵלָיָהּ
עָמִד פָּתַח הָאֱהֵל וְהִנֵּה אִם-אִישׁ יָבֹא וַיִּשְׁאַלְךָ
וְאָמַר הִנֵּשׂ-פָּה אִישׁ וְאָמַרְתָּ אֵין: וַתִּקַּח יִעַל
אִשֶּׁת-חָבֵר אֶת-יִתְד הָאֱהֵל וַתִּשֹּׁם אֶת-הַמַּקְבֵּת
בַּיָּדָה וַתָּבֹא אֵלָיו בִּלְאֵט וַתַּתְקַע אֶת-הַיִּתְד
בְּרַקְתּוֹ וַתַּצְנֹחַ בְּאַרְצָן וְהוּא-נִרְדָּם וַיַּעַף וַיָּמָת:
וְהִנֵּה בָּרֶק רִצָּף אֶת-סִסְרָא וַתֵּצֵא יִעַל לִקְרֹאתָּהּ
וַתֹּאמֶר לוֹ לָךְ וְאֶרְאֶךָ אֶת-הָאִישׁ אֲשֶׁר-אַתָּה
מִבְקָשׁ וַיָּבֹא אֵלָיָהּ וְהִנֵּה סִסְרָא נָפֵל מֵת וְהַיִּתְד
בְּרַקְתּוֹ: וַיִּכְנַע אֶל-לֵהִיִּם בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִבְיִן
מִלֶּדֶת-כְּנַעַן לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַתִּלְוֶה יֵד בְּנֵי-
יִשְׂרָאֵל הַלּוֹד וְקִשְׁשָׁה עַל יִבְיִן מִלֶּדֶת-כְּנַעַן עַד אֲשֶׁר
הִכְרִיתוּ אֶת יִבְיִן מִלֶּדֶת-כְּנַעַן:

ה וַתֵּשֶׁר דְּבוּרָה וּבָרַק בֶּן-אֲבִינָעַם בַּיּוֹם הַהוּא
לֵאמֹר: בַּפֶּרֶע פָּרְעוֹת בִּישְׂרָאֵל בַּהֲתַנְדָּב עִם בָּרְכוּ
וְ-הָהָה: שָׁמְעוּ מְלָכִים הַאֲזִינוּ רִזְגִים אֲנָכִי לִי-הָהָה
אֲנָכִי אֲשִׁירָה אֲזַמֵּר לִי-הָהָה אֶל-לֵהִי יִשְׂרָאֵל:
וְ-הָהָה בַּצֹּאתָּהּ מִשְׁעִיר בַּצֵּעֲדָה מִשְׁעָה אֱלֹדִים
אַרְצָן רַעֲשָׁה גַם-שָׁמַיִם נָטְפוּ גַם-עֵבִים נָטְפוּ מַיִם:
הַתְרִים נָזְלוּ מִפָּנַי וְ-הָהָה זֶה סִינִי מִפָּנַי וְ-הָהָה
אֶל-לֵהִי יִשְׂרָאֵל: וַיִּמְאֵי שִׁמְגָר בֶּן-עֲנַת בִּימִי יִעַל
חָדְלוּ אַרְחֹת וְהִלְכִי נְתִיבוֹת יִלְכוּ אַרְחֹת
עַקְלָקְלוֹת: וַחֲדָלוּ פְּרִצוֹן בִּישְׂרָאֵל חָדְלוּ עַד
שִׁקְמָתִי דְּבוּרָה שִׁקְמָתִי אִם בִּישְׂרָאֵל: וַיִּבְחַר
אֶל-לֵהִיִּם חֲדָשִׁים אֲזַלְתָּם שְׁעָרִים מִגֵּן אִם-יִרְאֶה
וְרָמַח בְּאַרְבָּעִים אֶלֶף בִּישְׂרָאֵל: לִבִּי לַחֲוָקָי
יִשְׂרָאֵל הַמְתַּנְדָּבִים בָּעַם בָּרְכוּ וְ-הָהָה: וַיִּכְבֹּר
אֲתָנֹת צַחֲרוֹת יִשְׁבִּי עַל-מִדִּין וְהִלְכִי עַל-דֶּרֶךְ
שִׁיחוֹ: מִמְּקוֹל מַחֲצִצִּים בֵּין מִשְׁאֲבִים שָׁם יִתְנוּ
צִדְקוֹת וְ-הָהָה צִדְקָת פְּרִצוֹנוֹ בִּישְׂרָאֵל אֲזַל יִרְדּוּ
לִשְׁעָרִים עִם-יְ-הָהָה: עוֹרֵי עוֹרֵי דְּבוּרָה עוֹרֵי
עוֹרֵי דְּבָרֵי-שִׁיר קוֹם בָּרֶק וְשִׁבְּהָ שְׁבִיךְ בֶּן-

אֲבִינָעַם: אֲזַל יִרְדּוּ שְׁרִיד לְאֲדִירִים עִם וְ-הָהָה
יִרְדּוּ-לִי בַּגְבוּרִים: מִנִּי אֲפֹרִים שְׁרָשָׁם בַּעֲמֻלָּה
אֲתַרְיָה בְּנִימִין בַּעֲמֻמִּיָּה מִנִּי מְכִיר יִרְדּוּ מִתְקָקִים
וּמִזְבוּלָן מִשְׁכִּים בַּשְּׁבֵט סִפֵּר: וַיִּשְׁרִי בִישׁוּשְׁכָר
עִם-דְּבָרָה וַיִּשְׁשׁוּכָר כֵּן בָּרֶק בַּעֲמֻק שְׁלַח בְּרַגְלָיו
בַּפְּלָגוֹת רְאוּבֵן גְּדוּלִים חֲקַר־יֵלֶב: לָמָּה יִשְׁבֹּת בֵּין
הַמִּשְׁפָּתִים לִשְׁמַע שְׁרָקוֹת עֲדָרִים לַפְּלָגוֹת רְאוּבֵן
גְּדוּלִים חֲקַר־יֵלֶב: אֲגִלְעָד בַּעֲבָר הַיַּרְדֵּן שָׁכֵן וְדָן
לָמָּה יָגוּר אֲנִיּוֹת אֲשֶׁר יִשָּׁב לַחֹוֶף יַמִּים וְעַל
מִפְרָצָיו יִשְׁפּוֹן: וַיִּזְבְּלוּ עִם חֲרָף נִפְשׁוֹ לָמוֹת
וַיִּנְפְּתֻלִּי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה: וַיָּבֹאוּ מְלָכִים נִלְחָמוּ אֲזַ
נִלְחָמוּ מְלָכִי כְנַעַן בַּתִּעַנָּה עַל-מִי מִגִּדּוֹ בַּצַּע כְּסָף
לֹא לָקַחוּ: מִן-שָׁמַיִם נִלְחָמוּ הַכּוֹכָבִים מִמְּסֻלוֹתָם
נִלְחָמוּ עִם-סִסְרָא: וַיִּנְחַל קִישׁוֹן גֶּרְפָּם נִחַל
קְדוּמִים נִחַל קִישׁוֹן תִּדְרָכִי נִפְשִׁי עֹז: אֲזַל הִלְמוּ
עַקְבֵי-סוּס מִדְּהָרוֹת דְּהָרוֹת אֲבִירָיו: וַיִּנְחָרוּ מְרוֹז
אֲמַר מִלְחָמָה וְ-הָהָה אֲרוֹר אֲרוֹר יִשְׁבִּיָּה כִּי לֹא-בָאוּ
לַעֲזָרָת וְ-הָהָה לַעֲזָרָת וְ-הָהָה בַּגְבוּרִים: וַתִּבְרַךְ
מִנְּשִׁים יִעַל אִשֶּׁת חָבֵר הַקִּינִי מִנְּשִׁים בְּאֱהֵל
תִּבְרָךְ: מַיִם שָׁאֵל חֵלֶב נִתְּנָה בַּסֶּפֶל אֲדִירִים
הַקְרִיבָה חֲמָאָה: וַיִּזְדָּה לִיִּתְד תִּשְׁלַחְנָה וַיִּמְיֶנָה
לְהִלְמוֹת עֲמָלִים וְהִלְמָה סִסְרָא מִתְקָה רֹאשׁוֹ
וּמִחֲצָה וַחֲלָפָה רִקְתּוֹ: וַיָּבִין רִגְלִיָּה כָרַע נָפֵל שָׁכַב
בֵּין רִגְלִיָּה כָרַע נָפֵל בְּאֲשֶׁר כָּרַע שָׁם נָפֵל שְׂדוּד:
בַּעַד הַחֲלוֹן נִשְׁקָפָה וַתִּיבֵּב אִם סִסְרָא בַּעַד
הָאֲשָׁנָב מִדּוּעַ בִּישׁוּשׁ רִכְבוֹ לָבוֹא מִדּוּעַ אֲחֵרוֹ
פַּעֲמֵי מִרְכַּבוֹתָיו: וַתִּחְכְּמוֹת שְׂרוּתִיָּה תַעֲנִינָה אֶף-
הִיא תִשְׁבֵּב אֲמַרִּיָּה לָהּ: יִהְיֶה יִמְצָאוּ יִחְלְקוּ שְׁלָל
רַחֵם רַחֲמָתִים לְרֹאשׁ גִּבּוֹר שְׁלָל צָבָעִים לְסִסְרָא
שְׁלָל צָבָעִים רַקְמָה צָבָע רַקְמָתִים לְצוּאֲרֵי שְׁלָל:
וַיִּכְנַע יִבְיִן כָּל-אוֹיְבֵיהֶּ וְ-הָהָה וְאֶהְיֶה כְּצֹאת
הַשָּׁמֶשׁ בַּגְּבֻרָתוֹ וַתִּשְׁקֹט הָאָרֶץ אַרְבָּעִים שָׁנָה:

ו וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל תְּרַע בַּעֲנִי וְ-הָהָה וַיִּתְּנֵם
וְ-הָהָה בְּיַד-מִדְיָן שִׁבְעַ שָׁנִים: וַתַּעֲזֵז יִד-מִדְיָן
עַל-יִשְׂרָאֵל מִפָּנַי מִדְיָן עָשׂוּ לָהֶם וּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
אֶת-הַמִּגְדָּרוֹת אֲשֶׁר בְּהָרִים וְאֶת-הַמַּעֲרוֹת וְאֶת-
הַמַּצְדּוֹת: וְהִנֵּה אִם-זָרַע יִשְׂרָאֵל וְעַלָּה מִדְיָן
וַעֲמֻלָּה וּבְנֵי-קָדָם וְעָלוּ עָלָיו: וַיִּתְּנוּ עֲלֵיהֶם

וַיִּשְׁחִיתוּ אֶת־יְבוּל הָאָרֶץ עַד־בּוֹאָה עֲזָה וְלֹא־
 יִשְׁאִירוּ מִחַיָּה בְּיִשְׂרָאֵל וְשָׁה וְשׁוֹר וְחִמּוֹר׃ כִּי
 הֵם וּמִקְנֵיהֶם יַעֲלוּ וְאֶהְלִיָּהֶם וּבָאוּ כְּדִי־אַרְבֶּה
 לָרֹב וְלָהֶם וּלְגַמְלֵיהֶם אֵין מִסְפָּר וַיָּבֹאוּ בָּאָרֶץ
 לִשְׁחַתָּה׃ וַיַּדֵּל יִשְׂרָאֵל מֵאֵד מִפְּנֵי מִדְיָן וַיִּזְעַקוּ
 בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְיָ הָהוּא׃ וַיְהִי כִי־יִזְעַקוּ בְּנֵי־
 יִשְׂרָאֵל אֶל־יְיָ הָהוּא עַל אֲדֻת מִדְיָן׃ וַיִּשְׁלַח יְיָ הָהוּא
 אִישׁ נָבִיא אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה־אָמַר
 יְיָ הָהוּא ׀ אֶ־לֹהִי יִשְׂרָאֵל אֲנֹכִי הָעֵלִיתִי אֶתְכֶם
 מִמִּצְרַיִם וְאֶצִּיא אֶתְכֶם מִבֵּית עַבְדִּים׃ וַאֲצַל
 אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד כָּל־לִחְצִיכֶם וְאֶגְרֹשׁ
 אוֹתְכֶם מִפְּנֵיכֶם וְאֶתְנֶנָּה לָכֶם אֶת־אַרְצָם׃ וַאֲמַרְהָ
 לָכֶם אֲנִי יְיָ הָהוּא אֶ־לֹהֵיכֶם לֹא תִירָאוּ אֶת־אֶ־לֹהִי
 הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר אִתְּכֶם יוֹשְׁבִים בְּאַרְצָם וְלֹא שְׁמַעְתֶּם
 בְּקוֹלִי׃ וַיָּבֹא מִלֶּאֲדָי יְיָ הָהוּא וַיֵּשֶׁב תַּחַת הָאֵלֶּה
 אֲשֶׁר בְּעַפְרָה אֲשֶׁר לְיוֹאָשׁ אֲבִי הָעֲזָרִי וּגְדַעוֹן בְּנוֹ
 חֲבַט חֲטִימִם בָּגַת לַהֲנִיס מִפְּנֵי מִדְיָן׃ וַיִּירָא אֱלֹהֵי
 מִלֶּאֲדָי יְיָ הָהוּא וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי יְיָ הָהוּא עֲמֹה גִבּוֹר הִחִיל׃
 וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי גְדַעוֹן בִּי אֲדֹנָי וַיֵּשׁ יְיָ הָהוּא עֲמָנוּ
 וְלָמָּה מִצְאָתָנוּ כָּל־זֹאת וְאֵינָה כָּל־נִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר
 סָפְרוּ־לָנוּ אֲבוֹתֵינוּ לֵאמֹר הֲלֹא מִמִּצְרַיִם הֵעֲלָנוּ
 יְיָ הָהוּא וְעַתָּה נִשְׁשָׁנוּ יְיָ הָהוּא וַיִּתְּנֵנוּ בַּכֶּף־מִדְיָן׃
 וַיִּנָּפֹן אֱלֹהֵי יְיָ הָהוּא וַיֹּאמֶר לָךְ בַּכֶּחָךְ זֶה וְהוֹשַׁעְתָּ
 אֶת־יִשְׂרָאֵל מִכַּף מִדְיָן הֲלֹא שְׁלַחְתִּיהָ׃ וַיֹּאמֶר
 אֱלֹהֵי בִי אֶ־דֹנָי בְּמָה אוֹשִׁיעַ אֶת־יִשְׂרָאֵל הִנֵּה
 אֶלְפִי הִדָּל בַּמִּנְשָׁה וְאֲנֹכִי הַצֵּעִיר בַּבֵּית אָבִי׃
 וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי יְיָ הָהוּא כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ וְהִפִּיתִי אֶת־
 מִדְיָן כַּאֲשֶׁר אָחָד׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי אִם־נָא מִצְאָתִי
 חֹן בְּעֵינַיִךְ וְעֲשִׂיתִי לִי אוֹת שְׁאֵתָה מִדְבָּר עָמִי׃
 וַאֲלֵ־נָא תִמָּשׁ מִזֶּה עַד־בָּאִי אֵלֶיךָ וְהִצַּאתִי אֶת־
 מִנְחָתִי וְהִנַּחְתִּי לִפְנֶיךָ וַיֹּאמֶר אֲנֹכִי אֵשֶׁב עַד
 שׁוֹבֶךָ׃ וַיִּגְדַּעוֹן בָּא וַיַּעַשׂ גְּדִי־עֲזִים וְאִיפַת־קִמַח
 מִצֹּת הַבָּשָׂר שָׁם בִּסָּל וְהִמְרִק שָׁם בַּפָּרוֹר וַיּוֹצֵא
 אֱלֹהֵי אֶל־תַּחַת הָאֵלֶּה וַיִּגָּשׁ׃ וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי מִלֶּאֲדָי
 הֵאֱ־לֵהִים קַח אֶת־הַבָּשָׂר וְאֶת־הַמִּצֹּת וְהַנַּח אֶל־
 הַסָּלַע הַלֵּז וְאֶת־הַמְרִק שְׁפוּךְ וַיַּעַשׂ כֵּן׃ וַיִּשְׁלַח
 מִלֶּאֲדָי יְיָ הָהוּא אֶת־קֶצֶה הַמִּשְׁעָנָה אֲשֶׁר בִּידּוֹ וַיִּגַּע
 בַּבָּשָׂר וּבַמִּצֹּת וַתַּעַל הָאֵשׁ מִן־הַצּוֹר וַתֹּאכַל אֶת־

הַבָּשָׂר וְאֶת־הַמִּצֹּת וּמִלֶּאֲדָי יְיָ הָהוּא הִלָּךְ מֵעֵינָיו׃
 וַיִּירָא גְדַעוֹן כִּי־מִלֶּאֲדָי יְיָ הָהוּא הוּא וַיֹּאמֶר גְּדַעוֹן
 אֶהְיֶה אֶ־דֹנָי יְיָ הָהוּא כִּי־עַל־כֵּן רָאִיתִי מִלֶּאֲדָי יְיָ הָהוּא
 פָּנִים אֶל־פָּנִים׃ וַיֹּאמֶר לוֹ יְיָ הָהוּא שָׁלוֹם לָךְ אֶל־
 תִּירָא לֹא תָמוּת׃ וַיָּבֹךְ שָׁם גְּדַעוֹן מִזִּבְחַ לִי־הָהוּא
 וַיִּקְרָא־לוֹ יְיָ הָהוּא שָׁלוֹם עַד הַיּוֹם הַזֶּה עוֹדָנוּ
 בַּעֲפֹרֶת אָבִי הָעֲזָרִי׃ וַיְהִי בַלֵּילָה הַהוּא וַיֹּאמֶר
 לוֹ יְיָ הָהוּא קַח אֶת־פַּר־הַשּׁוֹר אֲשֶׁר לְאָבִיךָ וּפַר
 הַשְּׁנִי שִׁבְעַ שְׁנִים וְהַרְסֵת אֶת־מִזְבַּח הַבַּעַל אֲשֶׁר
 לְאָבִיךָ וְאֶת־הָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר־עָלָיו תִּכְרֹת׃ וַיּוֹבִיט
 מִזְבַּח לִי־הָהוּא אֶ־לֹהֶיךָ עַל רֹאשׁ הַמַּעְוֹז הַזֶּה
 בַּמַּעְרָכָה וּלְקַחְתָּ אֶת־הַפָּר הַשְּׁנִי וְהָעֵלִיתָ עוֹלָה
 בַּעֲצֵי הָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר תִּכְרֹת׃ וַיִּקַּח גְּדַעוֹן עֲשָׂרָה
 אֲנָשִׁים מֵעַבְדָּיו וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱלֹהֵי יְיָ הָהוּא
 וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יִרְאֵ אֶת־בֵּית אָבִיו וְאֶת־אֲנָשֵׁי הָעִיר
 מַעֲשׂוֹת יוֹמָם וַיַּעַשׂ לָיְלָה׃ וַיִּשְׁפְּמוּ אֲנָשֵׁי הָעִיר
 בַּבֶּקֶר וְהִנֵּה נִתֵּן מִזְבַּח הַבַּעַל וְהָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר־
 עָלָיו כָּרְתָה וְאֵת הַפָּר הַשְּׁנִי הָעֹלָה עַל־הַמִּזְבַּח
 הַבָּנוּי׃ וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ מִי עָשָׂה הַדָּבָר
 הַזֶּה ׀ וַיִּדְרָשׁוּ וַיִּבְקָשׁוּ וַיֹּאמְרוּ גְדַעוֹן בֶּן־יּוֹאָשׁ
 עָשָׂה הַדָּבָר הַזֶּה׃ וַיֹּאמְרוּ אֲנָשֵׁי הָעִיר אֶל־יּוֹאָשׁ
 הוֹצֵא אֶת־בְּנֶךָ וְיָמָת כִּי נִתֵּן אֶת־מִזְבַּח הַבַּעַל וְכִי
 כָרַת הָאֲשֵׁרָה אֲשֶׁר־עָלָיו׃ וַיֹּאמֶר יוֹאָשׁ לְכָל
 אֲשֶׁר־עָמְדוֹ עָלָיו הַיּוֹמָם ׀ תִּרְיֹכוּן לַבַּעַל אִם־אַתֶּם
 תּוֹשִׁיעוֹן אוֹתוֹ אֲשֶׁר יָרִיב לוֹ יוֹמָת עַד־הַבֶּקֶר אִם־
 אֶ־לֹהִים הוּא יָרֵב לוֹ כִּי נִתֵּן אֶת־מִזְבְּחוֹ׃
 וַיִּקְרָא־לוֹ בַּיּוֹם־הַהוּא יִרְבָּעַל לֵאמֹר יָרֵב בּוֹ
 הַבַּעַל כִּי נִתֵּן אֶת־מִזְבְּחוֹ׃ וְכָל־מִדְיָן וְעַמְלֵק
 וּבְנֵי־קֶדֶם נֶאֱסָפוּ יַחַד וַיַּעֲבְרוּ וַיִּתְּנוּ בַּעֲמֻק
 יִזְרְעֵאל׃ וַיָּרוּס יְיָ הָהוּא לְבָשָׂה אֶת־גְּדַעוֹן וַיִּתְקַע
 בַּשּׁוֹפָר וַיִּזְעַק אֲבִיעֶזֶר אַחֲרָיו׃ וַיִּמְלְאָכֶם שָׁלַח
 בְּכָל־מִנְשָׁה וַיִּזְעַק גַּם־הוּא אַחֲרָיו וּמִלְאָכֶם שָׁלַח
 בָּאֲשֶׁר וּבִזְבָּלוֹן וּבִנְפֹתָלַי וַיַּעֲלוּ לְקִרְיַתְכֶם׃ וַיֹּאמֶר
 גְּדַעוֹן אֶל־הָאֱ־לֹהִים אִם־יִשְׁׁׁ מוֹשִׁיעַ בְּיָדִי אֶת־
 יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃ הִנֵּה אֲנֹכִי מַצִּיג אֶת־גִּזְתָּ
 הַצֹּמֶר בַּגֶּרֶן אִם טַל יִהְיֶה עַל־הַגִּזָּה לְבִדָּה וְעַל־
 כָּל־הָאָרֶץ חָרֵב וַיִּזְעַמְתִּי כִי־תוֹשִׁיעַ בְּיָדִי אֶת־
 יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃ וַיְהִי־כֵן וַיִּשְׁכֹּם מִמַּחֲרַת

וַיָּזַר אֶת־הַגָּזָה וַיָּמִץ טַל מִן־הַגָּזָה מִלּוֹא הַסָּפֶל
מִיָּם: ^טוַיֹּאמֶר גִּדְעוּן אֶל־הָאֱלֹהִים אֶל־יִתְרֵךְ אִפְרָיִם
בִּי וְאִדְבָּרָה אִתְּךָ הַפֶּעַם אֲנִסָּה נָא־רַק־הַפֶּעַם בַּגָּזָה
יְהִי־נָא תִרְבַּ אֶל־הַגָּזָה לְבָדָה וְעַל־כָּל־הָאָרֶץ
יְהִי־טַל: ^יוַיַּעַשׂ אֱלֹהִים כֵּן בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיְהִי־
תִרְבַּ אֶל־הַגָּזָה לְבָדָה וְעַל־כָּל־הָאָרֶץ הָיָה טַל:

הלכות חמין ומצה פרק ג

ג,א כשבודק אדם ומחפש בלילי ארבעה עשר, מוציא את החמין מן החורים ומן המחבואות ומן הזויות, ומקבין הכל, ומניחו במקום אחד. עד תחלת שעה ששית ביום, מבטלו; ואם רצה לבערו בלילי ארבעה עשר, מבטלו.

ג,ב החמין שמניח בלילי ארבעה עשר, כדי שיאכל ממנו למחר עד ארבע שעות אינו מניחו מפזר ומפזר, בכל מקום, אלא מצניעו בכלי או בזוית ידועה, ונזהר בו: שאם לא נזהר בו ומצאו חסר צריך לחפש אחריו ולבדוק פעם אחרת, שמא גררוהו העכברים.

ג,ג חל ארבעה עשר להיות בשבת בודקין את החמין בלילי ערב שבת, שהוא ליל שלושה עשר; ומניח מן החמין כדי לאכל ממנו, עד ארבע שעות ביום השבת, ומניחו במקום מצניע, והשאר מבטלו מלפני השבת. ואם נשאר מן החמין ביום השבת אחר ארבע שעות, מבטלו; וכופה עליו כלי עד מוצאי יום טוב הראשון, ומבטלו.

ג,ד היו לו בפרות רבות שלתרומה, וצריך לשרפה ערב שבת לא יערב טהורה עם הטמאה, וישרף; אלא שורף טהורה לעצמה, וטמאה לעצמה, ותלויה לעצמה. ומניח מן הטהורה כדי לאכל, עד ארבע שעות ביום השבת בלבד.

ג,ה מי ששכח או חזר ולא בדק בליל ארבעה עשר, בודק בארבעה עשר בשחרית; לא בדק בשחרית, בודק בשעת הפעור; לא בדק בשעת הפעור, בודק בתוך החג. עבר הרגל ולא בדק בודק אחר הרגל כדי שיבער מה שימצא מחמין שעבר עליו הפסח, מפני שהוא אסור בהנחה.

ג,ו כשבודק החמין בליל ארבעה עשר, או

ביום ארבעה עשר, או בתוך הרגל מברך קדם שיתחיל לבדק, ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצונו על פעור חמין; ובודק ומחפש בכל המקומות שמכניסין להם חמין, כמו שבארנו. ואם בדק לאחר הרגל, אינו מברך.

ג,ז כשגומר לבדק אם בדק בליל ארבעה עשר, או ביום ארבעה עשר קדם שש שעות צריך לבטל כל חמין שנשאר ברשותו, ואינו רואהו; ויאמר, כל חמין שיש ברשותי שלא ראיתיו ולא ידעתיו, הרי הוא בטל, והרי הוא פסול. אבל אם בדק מתחלת שעה ששית ולמעלה, אינו צריך לבטל שחרי אינו ברשותו, שפסול נאסר בהנחה.

ג,ח לפיכך אם לא בטל קדם שש, ומשש שעות ומעלה, ומצא חמין שהיה דעתו עליו והיה בלבו, ושכחו בשעת הפעור ולא בערו חרי זה עבר על "לא יראה" ו"לא ימצא", שחרי לא בער ולא בטל; ואין הפסול עתה מועיל לו כלום, לפי שאינו ברשותו, והכתוב עשהו כאלו הוא ברשותו, לחיבו משום "לא יראה" ו"לא ימצא". וחייב לבערו, בכל עת שימצאנו. ואם מצאו ביום טוב כופה עליו כלי עד לערב, ומבטלו; ואם שלחקדש הוא אינו צריך לכפות עליו, שחבל פורשין ממנו.

ג,ט מי שיצא מביתו קדם שעת הפעור לעשות מצוה, או לאכל בסעודה שלמצוה כגון סעודת ארוסין ונשואין, ונזכר שיש לו חמין בתוך ביתו אם יכול לחזור ולבער ויחזור למצותו, יחזור; ואם לאו, יבטל בלבו. יצא להציל מיד הגנים, מן הנזהר, מן הדלקה, ומן המפלת יבטל בלבו, ודין. יצא לצרך עצמו, ונזכר שיש לו חמין בתוך ביתו יחזור מיד. ועד פמה הוא חוזר, עד פביצה; היה פחות מפביצה, מבטלו בלבו ודין.

ג, מי שהניח עיסה מוגלגלת בתוך ביתו ויצא, ונזכר אחר שיצא והוא יושב לפני רבו, והיה ירא שמה תחמין קדם שיבוא הרי זה מבטלה בלבד קדם שתחמין; אבל אם החמיצה, אין הפטול מועיל כלום, אלא בכר עבר על "לא יראה" ו"לא ימצא", וחיב לבער מיד כשיחזור לביתו.

ג, יא כיצד בעור חמין: שורפו, או פורר וזורה לרוח, או זרקו לים; ואם היה החמין קשה, ואין הים מחתכו במהרה הרי זה מפררו, ואחר כך זרקו לים. וחמין שנפלה עליו מפלת, ונמצא עליו עפר שלוש טפחים או יתר הרי הוא במבער; וצריך לבטל בלבד, אם עדין לא נכנסה שעה ששית.

ג, יב נתנו לנכרי קדם שעה ששית, אינו צריך לבער. ואם שרפו קדם שעה ששית, הרי זה מתר להנות בפחמין שלו בתוך הפסח. אבל אם שרפו משעה ששית ומעלה הואיל והוא אסור בהנחה, הרי זה לא יסיק בו תנור וכירים, ולא יאפה בו, ולא יבשל בו; ואם אפה או בשל אותה הפת ואותו התבשיל, אסור בהנחה. וכן הפחמין שלו אסורין בהנחה, הואיל ושרפו אחר שנאסר בהנחה.

הלכות חמין ומצה פרק ד

ד, א בתוב בתורה "לא יראה לך חמין". יכול אם טמן אותו, או הפקיד אותו ביד גויים, לא יהיה עובר תלמוד לומר "שאר, לא ימצא בבתיהם", אפלו הטמינו או הפקידו. יכול לא יהיה עובר אלא אם פן היה החמין בביתו, אבל אם היה רחוק מביתו בשדה או בעיר אחרת, לא יהיה עובר תלמוד לומר "בכל גבלך", בכל רשותו. יכול יהא חיב לבער מרשותו חמין שלגוי, או שלחקדש תלמוד לומר "לא יראה לך", שכלך אי אתה רואה; אבל אתה רואה

שלאחרים, או שלגבוה.

ד, ב הא למדת, שחמין של ישראל אם הניחו ברשותו, אפלו טמון, ואפלו בעיר אחרת, ואפלו מפקד ביד גויים הרי זה עובר משום "לא יראה" ו"לא ימצא"; וחמין שלחקדש או שלגוי, שהיה אצל ישראל אפלו היה עמו בבית הרי זה מתר, מפני שאינו שלו. ואפלו היה שלגר תושב שיד ישראל שולטת עליו, אין בופין אותו להוציא החמין מרשותנו בפסח. אבל צריך לעשות מחצה גבוהה עשרה טפחים, בפני חמצו שלגוי שמה יבוא להסתפק ממנו; אבל שלחקדש, אינו צריך, מפני שהכל פורשין מן החקדש, כדי שלא יבואו לידי מועילה.

ד, ג גוי שהפקיד חמצו אצל ישראל אם קבל עליו ישראל אחריותו, שאם אבד או נגנב, ישלם לו דמיו הרי זה חיב לבערו: הואיל וקבל עליו אחריותו, נעשה כשלו. ואם לא קבל אחריות מתר לקימו אצלו, ומתר לאכל ממנו אחר הפסח: שברשות הגוי הוא.

ד, ד גוי אדם שהפקיד חמצו אצל ישראל אם יודע הישראלי שאם אבד או נגנב, מחיבו לשלמו וכו' וכו' ואנסו לשלם, ואף על פי שלא קבל אחריות הרי זה חיב לבערו: שחרי נחשב כאלו הוא שלו, מפני שמחיבו האנס באחריותו.

ד, ה ישראל שהרחין חמצו אצל הגוי אם אמר לו, אם לא הבאתי לך מעות מכאן ועד יום פלוני, קנה חמין זה מעכשו הרי זה ברשות הגוי, ואותו החמין מתר לאחר הפסח: והוא שיהיה חזמן שקבע לו, קדם הפסח. ואם לא אמר לו, קנה מעכשו נמצא אותו החמין כאלו הוא פקדון אצל הגוי, ואסור בהנחה לאחר הפסח.

ד, וְיִשְׂרָאֵל וְגוֹי שְׁחִיזוּ בְּאֵין בְּסִפְיָנָה, וְהָיָה
הַחֲמִין בְּיַד יִשְׂרָאֵל, וְהִגִּיעָה שְׁעָה חֲמִישִׁית הָרִי
זֶה מוֹכְרוֹ לְגוֹי, אוֹ נֹתְנֹו לֹו בְּמִתְנָה; וְחוּזָר
וְלוֹקְחוֹ מִמֶּנּוּ אַחֵר הַפֶּסַח, וּבִלְבָד שִׁיתְנֹו לֹו
מִתְנָה גְּמוּרָה.

ד, ז, אוֹמֵר הוּא יִשְׂרָאֵל לְגוֹי, עַד שְׁאַתָּה לוֹקַח
בְּמִנָּה בּוֹא וְקַח בְּמֵאֲתִיב, עַד שְׁאַתָּה לוֹקַח מִגּוֹי
בּוֹא וְקַח מִיִּשְׂרָאֵל שְׂמָא אֶצְרָךְ וְאָקַח מִמֶּךָ אַחֵר
הַפֶּסַח. אֲבָל לֹא יִמְכֹּר לֹו וְלֹא יִתֵּן לֹו, עַל תְּנָאִי;
וְאִם עָשָׂה כֵּן, הָרִי זֶה עוֹבֵר עַל כָּל יִרְאָה וּבִל
יִמָּצֵא.

ד, ח, תַּעֲרֹבֶת חֲמִין, עוֹבְרִין עָלֶיהָ מִשּׁוּם כָּל
יִרְאָה וּבִל יִמָּצֵא כְּגוֹן הַמְּרִים וְכֵתָח הַכִּבְלִי
וְשֹׁכֵר הַמְּדִי שְׁעוֹשִׁין אוֹתוֹ מִן הַקֶּמֶחַ, וְכָל
פְּיוּצָא בְּאֵלֹו מִדְּבָרִים הַנֶּאֱכָלִים; אֲבָל דְּבַר
שֵׁישׁ בּוֹ תַּעֲרֹבֶת חֲמִין, וְאֵינּוּ רְאוּי לְאֶכִּילָה הָרִי
זֶה מִתֵּר לְקִימוֹ בַּפֶּסַח.

ד, ט, פִּיּוּצָא: עֲרֹבֶת הַעֲבָדִין שֶׁנֶּתַן לְתוֹכָהּ קֶמֶחַ
וְעוֹרוֹת, אֶפְלוּ נִתְּנֹו שְׁעָה אַחַת קֹדֶם שְׁעַת
הַבַּעֲוִר הָרִי זֶה מִתֵּר לְקִימוֹ. וְאִם לֹא נִתַּן
הָעוֹרוֹת, וְנִתַּן הַקֶּמֶחַ קֹדֶם שְׁלֹוֹשָׁה יָמִים לְשַׁעַת
הַבַּעֲוִר מִתֵּר, שְׁחִירֵי נֶפֶס וְהַבְּאִישׁ; תוֹךְ
שְׁלֹוֹשָׁה יָמִים, חַיִּב לִבְעֹר.

ד, י, וְכֵן חֲקִילוֹר וְהִרְטִיָּה וְהַאֲסִפְלוֹנִית וְהַתְּרִיאַק
שֶׁנֶּתַן לְתוֹכֵן חֲמִין מִתֵּר לְקִימוֹ בַּפֶּסַח, שְׁחִירֵי
נֶפֶס וְהַצּוֹרֶת הַחֲמִין. הַפֶּת עֲצָמָה שְׁעִפְשָׁה
וְנִפְסָלָה מִלְּאֹכֵל הַכֶּלֶב, וּמִלְּגִמָּה שֶׁנִּסְרָחָה אֵינּוּ
צָרִיךְ לִבְעֹר.

ד, יא, בְּגָדִים שֶׁכִּבְסוּ אוֹתָן בְּחֵלֶב חֹטָה, וְכֵן
נִירוֹת שֶׁדִּבְּקוּ אוֹתָן בְּחֲמִין, וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזֶה
מִתֵּר לְקִימוֹ בַּפֶּסַח, וְאֵין בְּהֵן מִשּׁוּם "לֹא יִרְאָה"
וְ"לֹא יִמָּצֵא": שְׂאִין צוֹרֶת הַחֲמִין עוֹמְדָה.

ד, יב, דְּבַר שֶׁנֶּתַּעֲרַב בּוֹ חֲמִין וְאֵינּוּ מֵאֹכֵל אָדָם
כָּלֵל, אוֹ שְׂאִינּוּ מֵאֹכֵל כָּל אָדָם כְּגוֹן הַתְּרִיאַק

וְכִיּוּצָא בּוֹ אִף עַל פִּי שְׂמִתָּר לְקִימוֹ, אֲסוּר
לְאֶכְלוֹ עַד אַחֵר הַפֶּסַח; וְאִף עַל פִּי שְׂאִין בּוֹ מִן
הַחֲמִין אֲלֹא כָּל שְׁחִיזָה, הָרִי זֶה אֲסוּר לְאֶכְלוֹ.

הַלְבוֹת חֲמִין וּמִצָּה פֶּרֶק ח

ה, א, אֵין אֲסוּר מִשּׁוּם חֲמִין בַּפֶּסַח, אֲלֹא חֲמִשָּׁת
מִינֵי חֲדָדִין בְּלִבָּד וְהֵם שְׁנֵי מִינֵי חֲחִטִּים, שְׁחֵן
חֲחִטָּה וְחֲכַפְסָמָה, וְשִׁלְשֶׁת מִינֵי חֲשֵׁעוּרִים, שְׁחֵן
חֲשֵׁעוּרָה וְשִׁבְלֶת שׁוּעֵל וְחֲשִׁיפּוֹן. אֲבָל
הַקִּטְנִיּוֹת, כְּגוֹן אֶרְזוֹ וְדָחַן וּפּוּלִים וְעֵדָשִׁים
וְכִיּוּצָא בְּהֵן אֵין בְּהֵן מִשּׁוּם חֲמִין; אֲלֹא אֶפְלוּ
לִשׁ קֶמֶחַ אֶרְזוֹ וְכִיּוּצָא בּוֹ בְּרוֹתֵיחִין וְכִפְסָהוּ
בְּכִגְדִים עַד שֶׁנֶּתַּפַּח כְּמוֹ כְּצֶק שְׁחֲחִמִין, הָרִי
זֶה מִתֵּר בְּאֶכִּילָה שְׂאִין זֶה חֲמוּץ, אֲלֹא סְרַחוּן.

ה, ב, חֲמִשָּׁת מִינֵי דָגָן אֵלֹו אִם לֶשֶׁן בְּמִי פְרוֹת
בְּלִבָּד, בְּלֹא שֵׁם מַיִם בְּעוֹלָם אֵינָם בְּאֵין לִידֵי
חֲמוּץ; אֲלֹא אֶפְלוּ הַנִּיחֹן כָּל חַיִּים עַד שֶׁנֶּתַּפַּח
כָּל הַכְּצֶק, הָרִי זֶה מִתֵּר בְּאֶכִּילָה: שְׂאִין מִי
פְרוֹת מִחֲמִיצִין, אֲלֹא מִסְרִיחִין. וּמִי פְרוֹת, הֵן
כְּגוֹן יִין וְחֵלֶב וְדִבְשׁ וְזִית וּמִי תַפּוּחִים וּמִי
רְמוֹנִים וְכָל פְּיוּצָא בְּהֵן מִשְׁאֵר יֵינּוֹת וּשְׂמִנִים
וּמִשְׁקִין וְחִוּא, שְׁלֹא יִתַּעֲרַב בְּהֵן שֵׁם מַיִם
בְּעוֹלָם; וְאִם נִתַּעֲרַב בְּהֵן מַיִם כָּל שְׁחִיזָה, הָרִי
אֵלֹו מִחֲמִיצִין.

ה, ג, אֵין מִבְּשָׁלִין חֲטִיב בַּמַּיִם כְּגוֹן רִיפּוֹת, וְלֹא
קֶמֶחַ כְּגוֹן לְבִיבוֹת; וְאִם בִּשָּׁל, הָרִי זֶה חֲמִין
גְּמוּרָה וְחִוּא, שִׁיתְּבָקְעוּ בְּתַבְשִׁיל. אֵין קוֹלִין אֶת
הַכְּצֶק, בְּשִׁמּוֹן עַל הַמִּתְחַבֵּת; אֲבָל מִבְּשָׁלִין אֶת
הַפֶּת, וְאֶת הַקֶּמֶחַ הַקִּלּוּי. וְאִם הִרְתִּיחַ הַמַּיִם
הַרְבֵּה, וְאַחֵר כֶּךָ הִשְׁלִיךְ לְתוֹכֵן הַקֶּמֶחַ הָרִי זֶה
מִתֵּר, מִפְּנֵי שֶׁחִוּא מִתְּבַשֵּׁל מִיָּד קֹדֶם שִׁיחֲמִיץ;
וְכִבֵּר נִחְגּוּ בְּשִׁנְעָר וּבְסִפְרָד וּבְכָל הַמַּעֲרָב,
לְאֲסוּר דְּבַר זֶה גְּזֵרָה, שְׂמָא לֹא יִרְתִּיחַ הַמַּיִם יִפַּח
יִפָּח.

ה, ד, מִתֵּר לִבְשָׁל חֲדָדִין אוֹ הַקֶּמֶחַ, בְּמִי פְרוֹת;

וְכֵן בָּצַק שְׁלָשׁוֹ בְּמֵי פָרוֹת אִם בְּשָׁלוֹ בְּמֵי פָרוֹת, אוֹ קָלְהוּ עַל הַמַּחֲבֵת בְּשֶׁמֶן חֲרִי זֶה מִתֵּר: שְׁמֵי פָרוֹת אֵינָן מִחֲמִיצִין.

הֵחָרָה בְּרִמָּל שְׁמַחֲבֵבִין אוֹתוֹ בְּאוֹר וְטוֹחֲנִין אוֹתוֹ, אֵין מִבְּשָׁלִין חֲקֻמָּח שָׁלוֹ בְּמִים שְׁמָא לֹא נִקְלָה בְּאוֹר יָפֶה, וְנִמְצָא מִחֲמִיץ בְּשֶׁמֶבְשָׁלִין אוֹתוֹ. וְכֵן בְּשִׁמּוּלָלִין חֲקֻדְרוֹת הַחֲדָשׁוֹת, אֵין מִבְּשָׁלִין בָּחֵן אֵלֹא מִצָּה אֲפִיזָה שְׁחֻזְרוֹ וְטָחְנוּ אוֹתָהּ; אֲבָל קֻמָּח קָלִי אֲסוּר שְׁמָא לֹא קָלְהוּ יָפֶה, וַיְבוֹא לִידֵי חֲמוּץ.

הוּא אֵין בּוֹלָלִין אֶת הַשְּׁעוּרִין בְּמִים בִּפְסָח, מִפְּנֵי שֶׁחֵן רָפִין וּמִחֲמִיצִין בְּמַחֲרָה. וְאִם בָּלָל אִם רָפוּ בְּדֵי שְׁאֵם חֲנִיחֵן עַל פִּי הַבֵּיב שְׁאוּפִין עָלָיו הַחֲלוֹת יִתְבַּקְעוּ, חֲרִי אֵלֹו אֲסוּרִין; וְאִם לֹא חֲנִיעוּ לְרָפִיּוֹן זֶה, חֲרִי אֵלֹו מִתֵּרִין.

הֵזֶה חֲחֻטִּים מִתֵּר לְבָלָל אוֹתָן בְּמִים, בְּדֵי לְחִסִּיר סֶבֶן, וְטוֹחֲנִין אוֹתָן מִיָּד, בְּדֶרֶךְ שְׁטוֹחֲנִין חֲסֵלֶת; וּבְכָר נִחְגוּ כָּל יִשְׂרָאֵל בְּשִׁנְעָר וּבְאֶרֶץ חֲצָבִי וּבִסְפָּרַד וּבְעָרֵי הַמַּעֲרָב, שֶׁלֹּא יִבְלָלוּ חֲחֻטִּים בְּמִים גְּזֵרָה, שְׁמָא יִשְׁהוּ וַיִּחֲמִיצוּ.

הֵחָרָה תִּבְשִׁיל שְׁנֵת בְּשָׁל, וְנִמְצָאוּ בּוֹ שְׁעוּרִים אוֹ חֻטִּים אִם נִתְבַּקְעוּ חֲרִי כָּל הַתִּבְשִׁיל אֲסוּר, שְׁחֲרִי נִתְעָרַב בּוֹ חֲחֻמִּין. וְאִם לֹא נִתְבַּקְעוּ מוֹצִיאִין אוֹתָן, וְשׁוֹרְפִין אוֹתָן, וְאוֹכְלִין שְׁאֵר הַתִּבְשִׁיל: שְׁאִין חֲדָגָן שְׁנִבְלָל אוֹ נִתְבְּשִׁיל וְלֹא נִתְבַּקְעוּ, חֲמִיץ גָּמוּר שְׁלֵתוֹרָה, וְאֵינוֹ אֵלֹא מוֹדְבֵרִי סוּפְרִים מִשּׁוֹם שְׁנֵאמַר "וַיִּשְׁמְרֵתֶם, אֶת הַמִּצְוֹת", כִּלּוּמַר הַזֶּהֱרִינוּ בְּמִצָּה וְשִׁמְרוּ אוֹתָהּ מִכָּל צֵד חֲמוּץ.

הֵטָ לְפִיכָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים, צָרִיךְ אָדָם לְהַזְהֵר בְּדָגָן שְׁאוּכָל מִמֶּנּוּ בִּפְסָח, בְּדֵי שֶׁלֹּא יָבוֹא עָלָיו מִים אַחֵר שְׁנִקְצָר, עַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בּוֹ שֵׁם חֲמוּץ. דָּגָן שְׁטָבַע בִּנְהָר, אוֹ שְׁנִפֵּל עָלָיו מִים בְּשֵׁם שְׁאֲסוּר לְאֹכְלוֹ, כִּף אֲסוּר לְקַיְמּוֹ: אֵלֹא מוֹזְכָּרוּ

לְיִשְׂרָאֵל וּמוֹדִיעוֹ, בְּדֵי שְׁיֹאכְלָנוּ קִדְּם הַפְּסָח; וְאִם מוֹכְרוֹ לְגוֹיִים קִדְּם הַפְּסָח, מוֹכֵר מַעֲט לְכָל אֶחָד וְאַחֵר, בְּדֵי שְׁיִכְלָה קִדְּם הַפְּסָח, שְׁמָא יַחֲזוֹר חֲגוּזֵי וַיִּמְכְּרוּ לְיִשְׂרָאֵל.

הֵי דָגָן שְׁנִפֵּל עָלָיו דָּלָה כָּל זְמַן שֶׁהוּא טוֹרַד טָפָה אַחֵר טָפָה, אֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם כָּלוּ אֵינוֹ בָּא לִידֵי חֲמוּץ; אֲבָל בְּשִׁפּוּסָם אִם נִשְׁתַּחֲחַ בַּשְּׁעוּר, חֲרִי זֶה אֲסוּר.

הֵיא אֵין לָשִׁין בִּפְסָח עֵיסָה גְדוּלָּה, שְׁמָא תַּחֲמִיץ אֵלֹא שְׁעוּר חֲלָה בְּלִבָּד. וְאֵין לָשִׁין לֹא בְּחֻמִּין, וְלֹא בְּחֻמֵי חֻמָּה, וְלֹא בְּמִים שְׁנִשְׁאָבוּ בּוֹ בַּיּוֹם אֵלֹא בְּמִים שְׁלָנוּ; וְאִם עָבַר וְלֹשׁ בְּאַחֵד מִכָּל אֵלֹו, חֲרִי חֲפֵת אֲסוּרָה.

הֵיב לֹא תֵשֵׁב אִשָּׁה תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ, וְתִלְוִישׁ; וְלֹא תַּחַת הָרָקִיעַ בַּיּוֹם הָעֵבִים, אֲפִלּוּ בְּמָקוֹם שְׁאִין הַשֶּׁמֶשׁ זוֹרַחַת בּוֹ. וְלֹא תִנִּיחַ אֶת הָעֵיסָה, וְתִתְעַפֵּק בְּדָבָר אַחֵר. וְאִם הִיתָה לִשָּׁה וְאוֹפָה, צָרִיכָה שְׁנֵי כָּלִים שְׁלָמוֹם, אֶחָד שְׁמֻקְטָפֶת בּוֹ, וְאַחֵד שְׁמֻצְנָנֶת בּוֹ יָדָה. וְאִם עָבְרָה וְלִשָּׁה תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ, אוֹ שֶׁלֹּא צָנְנָה יָדָה, אוֹ שֶׁעָשְׂתָ עֵיסָה יֵתֵר מִשְׁעוּר חֲלָה חֲפֵת מִתֵּרֶת. וְכִמָּח שְׁעוּר חֲלָה, כִּמּוֹ שְׁלוֹשׁ וְאַרְבָּעִים וְחֲמִשׁ בִּיצָה כְּגוֹף הַבִּיצָה הַבִּינוֹנִית, לֹא כִּמְשֻׁקְלָהּ.

הֵיג כָּל זְמַן שְׁאֲדָם עוֹסֵק בְּבָצַק, אֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם כָּלוּ אֵינוֹ בָּא לִידֵי חֲמוּץ. וְאִם חֲגֻבִיָּה יָדוֹ וְהִנִּיחוֹ, וְשָׁחָה הַבָּצַק עַד שֶׁחֲנִיעַ לְחֲשִׁמִּיעַ חֲקוּל בְּזְמַן שְׁאֲדָם מִכָּה בִּידוֹ עָלָיו כָּכָר חֲחֻמִּין, וַיִּשְׂרַף מִיָּד; וְאִם אֵין קוּלּוֹ נִשְׁמָע אִם שָׁחָה בְּדֵי שְׁיַחֲלָה אָדָם מִיֵּל כָּכָר חֲחֻמִּין, וַיִּשְׂרַף מִיָּד. וְכֵן אִם הִכְסִיפוּ פָּנָיו, כְּאֲדָם שְׁעָמְדוֹ שְׁעָרוֹתָיו חֲרִי זֶה אֲסוּר לְאֹכְלוֹ, וְאֵין חִיבִין עָלָיו כִּרְתָּ.

הֵיֵד חָיו שְׁתֵּי עֵיסוֹת שֶׁחֲגֻבִיָּהוּ חִיד מִחֵן בָּעֵת אַחַת, וְנִשְׁתַּחֲחוּ, וְהִאֲחַת מִחֵן יֵשׁ לָהּ קוּל, וְהִאֲחַת אֵין לָהּ קוּל שְׁתִּיחֵן יִשְׂרָפוּ, וְחֲרִי חֵן

חֲמִין גָּמֹר.

הָטוּ אֵין עוֹשִׂין סְרִיקוֹן הַמְצִירִין בַּפֶּסֶח, מִפְּנֵי שֶׁהָאִשָּׁה שׁוֹחָה עָלֶיהָ, וּבִמְתַּחֲמִצִּין בַּעֲת עֲשִׂיתָן. לְפִיכָךְ הִנַּחְתוּמִין מִתְרִין לַעֲשׂוֹתָם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן בְּקִיִּין בְּאֻמָּנוּתָן, וּמִמַּהֲרִים לַעֲשׂוֹתָם; אֲבָל בְּעָלֵי בָתִּים אֲסוּרִים, וְאִפְלוּ צָרוּ אוֹתָן בְּדַפּוֹם שִׁמְאָ יְבוֹאוּ אַחֲרֵים לַעֲשׂוֹת שְׁלֹא בְּדַפּוֹם, וַיִּשְׁהוּ בַּעֲשִׂיתָן וַיִּחְמִיצוּ.

הָטוּ מִיָּם שְׂרוּחֲצִין בּוֹ חֲדָדִים וְהָעֶרְבָה אַחֲרֵי שְׁלֵשִׁין, וְכֵן מִיָּם שְׂמֻשְׁתַּמּוּשִׁין בּוֹ בְּשַׁעַת לִישָׁה חֲרִי זֶה יִשְׁפֹּךְ בַּמָּקוֹם מִדְּרוֹן, כְּדִי שְׁלֹא יִתְקַבֵּץ בַּמָּקוֹם אֶחָד וַיִּחְמִיץ.

הָיָז אֵין שׂוֹרִין אֶת הַמֶּרְסָן וּמִנִּיחִין לְפָנֵי הַתֵּרְנֹגוּלִין, שִׁמְאָ יִחְמִיץ. אֲבָל חוֹלְטִין לָהֶן הַמֶּרְסָן בְּרוֹתֵיחִין, וּמִנִּיחִין לְפָנֵיהֶן; וּכְכֹר נִהְגוּ רַב הָעוֹלָם, שְׁלֹא לְחַלֵּט גְּזֵרָה, שִׁמְאָ לֹא יִרְתִּיחַ הַמִּים יָפָה יָפָה.

הָיָח וּמִתֵּר לָלוֹשׁ לַתֵּרְנֹגוּלִין מֶרְסָן אוֹ קִמַּח, וּמִאֲכִילֵן מִידָּה, אוֹ נוֹתֵן לְפָנֵיהֶן, וְהוּא עוֹמֵד עָלֵיהֶן עַד שְׁלֹא יִשְׁחָה לְפָנֵיהֶן, כְּדִי הָלוֹךְ מוֹל. וְכֹל זֶמֶן שֶׁהֵן מְנַקְרִין בּוֹ, אוֹ שֶׁהוּא מִחֲפֹךְ בּוֹ בִּידּוֹ אֵינּוּ מִחְמִיץ; וּכְשִׁיפְסָקוּ מִלֵּאכֹל יִשְׁטַף חֲבָלֵי בַּמִּים, וַיִּשְׁפֹּךְ בַּמָּקוֹם מִדְּרוֹן.

הָיָט לֹא תִשְׁרָה אִשָּׁה אֶת הַמֶּרְסָן, שְׁתוּלִיךְ בִּידָּה לְמִרְחִין; אֲבָל שָׂפָה חִיא עַל בִּשְׂרָהּ, יָבֵשׁ. וְלֹא יִלְעַם אָדָם חֲטִיין וַיִּתֵּן עַל מִבְּתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִחְמִיצוֹת. אֵין נוֹתֵנִין אֶת הַקִּמַּח לְתוֹךְ הַחֶרֶסֶת; וְאִם נָתַן יִשְׂרָף מִידָּה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְמַחֵר לְהַחְמִיץ. אֵין נוֹתֵנִין אֶת הַקִּמַּח לְתוֹךְ הַחֲרָדֵל; וְאִם נָתַן, יֵאָכֵל מִידָּה.

הָכָּ מִתֵּר לָתֵת הַתְּבָלִין וְחֲשֻׁמְשֻׁמִּין וְתַקְצָח וְכִיּוּצָא בָּהֶן, לְתוֹךְ הַבֶּצֶק; וְכֵן מִתֵּר לָלוֹשׁ הָעִיסָה בַּמִּים וְשֻׁמֹן, אוֹ דָּבֵשׁ וְחֵלֶב, אוֹ לְקַטֵּף בָּהֶן. וּבִיּוֹם הָרֵאשׁוֹן, אֲסוּר לָלוֹשׁ וּלְקַטֵּף אֶלֶּא

בַּמִּים בְּלֶכֶד לֹא מִשׁוֹם חֲמִין, אֶלֶּא כְּדִי שְׂיַחֲיָה "לֶחֶם עֲנִי"; וּבִרְאשׁוֹן בְּלֶכֶד הוּא, שְׂצָרִיךְ לְהִיּוֹת זָכְרוֹן "לֶחֶם עֲנִי".

הָכָא כָּל כְּלֵי חֶרֶס שְׂנֻשְׁתַּמּוּשׁ בָּהֶן חֲמִין בְּצוּנָן, מִתֵּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן מִצָּח בְּצוּנָן חוּץ מִכְּלֵי שְׂמֻנִיחִין בּוֹ הַשָּׂאֹר וּכְלֵי שְׂמֻנִיחִין בּוֹ חֶרֶסֶת, מִפְּנֵי שֶׁחֲמוּצָן קָשָׁה; וְכֵן עֲרֻבוֹת שְׁלֵשִׁין בָּהֶן חֲחִמִּין, וּמִנִּיחִין אוֹתוֹ שֶׁם עַד שְׂיַחֲמִיץ חֲרִי הֵן כְּבִית שָׂאֹר, וְאֵין מוֹשְׁתַּמּוּשִׁין בָּהֶן בַּפֶּסֶח.

הָכָּ בֵּיב שְׁלֶחֶרֶס שְׂאֻפִּין עָלָיו חֲלוֹת חֲמִין כָּל חֲשָׁנָה, אֵין אוֹפִין עָלָיו מִצָּח בַּפֶּסֶח; וְאִם מִלֵּאזְ גַּחְלִים וְהַסִּיק מְקוֹם שֶׁהָיָה מְבֻשֵּׁל בּוֹ חֲחִמִּין, מִתֵּר לְבֻשֵּׁל עָלָיו מִצָּח.

הָכָּ כְּלֵי מִתְכּוֹת וּכְלֵי אֲבָנִים שְׂנֻשְׁתַּמּוּשׁ בָּהֶן חֲמִין בְּרוֹתֵיחִין בְּכָלֵי רֵאשׁוֹן, כְּגוֹן קְדֵרוֹת וְאִלְפָסִין נוֹתֵן אוֹתָן לְתוֹךְ כְּלֵי גְדוֹל, וּמִמִּלֵּא עָלֵיהֶן מִיָּם, וּמִרְתִּיחִין בְּתוֹכָן; וְאַחֲרֵי כֵן שׁוֹטֵף אוֹתָן, וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בַּמִּצָּח. וְכֵן הַסְפִּינִין, מִרְתִּיחִין אֶת הַחֵלֶב וְאֶת הַנֶּצֶב בְּכָלֵי רֵאשׁוֹן; וְאַחֲרֵי כֵן מוֹשְׁתַּמּוּשׁ בָּהֶן בַּמִּצָּח.

הָכָּ כְּלֵי מִתְכּוֹת וְאֲבָנִים וּכְלֵי עֲצִים שְׂנֻשְׁתַּמּוּשׁ בָּהֶן חֲמִין בְּכָלֵי שְׁנִי, כְּגוֹן קְעֵרוֹת וְכוֹסוֹת נוֹתֵן אוֹתָן לְתוֹךְ כְּלֵי גְדוֹל, וְנוֹתֵן עָלֵיהֶן מִיָּם רוֹתֵיחִין, וּמִנִּיחִין בְּתוֹכָן עַד שְׂיִפְלְטוּ; וְאַחֲרֵי כֵן שׁוֹטֵף, וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בַּמִּצָּח.

הָכָּ כָּל כְּלֵי חֶרֶס שְׂנֻשְׁתַּמּוּשׁ בָּהֶן חֲמִין בְּחִמּוּין בֵּין בְּכָלֵי רֵאשׁוֹן כְּגוֹן קְדֵרוֹת, בֵּין בְּכָלֵי שְׁנִי כְּגוֹן קְעֵרוֹת, בֵּין שְׁחִיז מוֹשׁוּחִין וְשׁוּוּעִין בְּאֶבֶר שְׁעוֹשִׂין אוֹתָן כְּעִין זְכוּכִית, בֵּין שְׁחִיז חֶרֶס כְּמַח שֶׁהֵן אֵין מוֹשְׁתַּמּוּשִׁין בָּהֶן בַּמִּצָּח, אֶלֶּא מִנִּיחִין לְאַחֲרֵי הַפֶּסֶח וּמְבֻשֵּׁל בָּהֶן.

הָכָּ כְּלֵי רֵאשׁוֹן שְׂרָצָה לְחֲרָתִיחוֹ, וְלֹא מִצָּח כְּלֵי אַחֲרֵי גְדוֹל מִפְּנֵי כְּדִי לְחֲרָתִיחוֹ בְּתוֹכָן חֲרִי זֶה מְקִיף לוֹ שְׂפָה שְׁלֵטִיט עַל שְׂפָתוֹ מִבְּחוּץ,

וּמִמְלֶאכֶה מִיָּד עַד שִׁינְגְּרוּ הַמִּים עַל שְׁפָתָיו,
וּמִרְתִּיחַ הַמִּים בְּתוֹכוֹ, וְדִינוּ; וְאַחֵר כֶּךָ שׁוֹטֵף
אוֹתוֹ, וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ בַּמִּצָּה.

הַלְבוֹת חֵמִין וּמִצָּה פֶּרֶק ו

וְאֵל מִצּוֹת עָשָׂה מִן הַתּוֹרָה לֵאכֹל מִצָּה בְּלִיל
חֲמֻשָּׁה עָשָׂר, שֶׁנֶּאֱמַר "בְּעֶרְב, תֹּאכְלוּ, מִצָּת"
בְּכָל מְקוֹם, וּבְכָל זְמַן. וְלֹא תִלָּה אֲכִילָה זֹה
בְּקֶרֶבן הַפֶּסַח, אֲלֹא זֹה מִצָּה בְּפָנֵי עֲצֻמָּה;
וּמִצּוֹתָהּ כָּל חֲלִילָה. אֲבָל בִּשְׁאֵר הֶרְגֵּל, אֲכִילַת
מִצָּה רְשׁוּת רָצָה, אוֹכֵל מִצָּה; רָצָה, אוֹכֵל אֶרֶז
אוֹ דִּחָן אוֹ קָלִיּוֹת אוֹ פְּרוֹת. אֲבָל בְּלִיל חֲמֻשָּׁה
עָשָׂר בְּלֶבֶד, חֻבָּה; וּמִשְׁאֵכֵל פְּזִית, יֵצֵא יָדֵי
חֻבָּתוֹ.

וְכִי בָּלַע מִצָּה, יֵצֵא; בָּלַע מְרוֹר, יֵצֵא. בָּלַע
מִצָּה וּמְרוֹר כְּאַחֵד יָדֵי מִצָּה יֵצֵא, יָדֵי מְרוֹר לֹא
יֵצֵא: שֶׁהַמְרוֹר כְּטַפְלָה לְמִצָּה. כְּרֶכֶן בְּסִיב
וְכִי יֵצֵא בּוֹ וּבִלְעֹן, אֵף יָדֵי מִצָּה לֹא יֵצֵא.

וְגִ' אֲבָל מִצָּה בְּלֹא פִּזְנָה, כְּגֹזֶן שֶׁאֵנְסוּחֻהוּ גִזִּים
לֵאכֹל יֵצֵא יָדֵי חֻבָּתוֹ; אֲכֹל פְּזִית מִצָּה וְהוּא
נִכְפָּה בָּעֵת שְׁמוֹתוֹ, וְאַחֵר כֶּךָ נִתְּרָפָא חֵיב
לֵאכֹל אַחֵר שְׁנֵתְרָפָא, לְפִי שְׁאוֹתָהּ אֲכִילָה חִיתָה
בִּשְׁעָה שֶׁחִיהָ פֶּטוֹר מִכָּל הַמִּצְוֹת.

וְד' אֵין אָדָם יֵצֵא יָדֵי חֻבָּת אֲכִילַת מִצָּה, אֲלֹא
אִם כִּן אֲכֹלָה מֵאַחֵד מִחֲמֻשֵּׁת הַמִּינִין שֶׁנֶּאֱמַר
"לֹא יֹאכֵל, חֵמִין" וְנֶאֱמַר "תֹּאכְלוּ, מִצָּת":
דְּבָרִים הַבָּאִים לְיָדֵי חֵמִין אִם אֲכָלָן מִצָּה, יֵצֵא
כֶּהֱן יָדֵי חֻבָּתוֹ; אֲבָל שְׁאֵר הַדְּבָרִים, כְּגֹזֶן אֶרֶז
וְדִחָן וְקִטְנִיּוֹת אֵין כֶּהֱן מִצָּה, לְפִי שֶׁאֵין כֶּהֱן
חֵמִין.

וְה' הָעוֹשֶׂה עִיסָה מִן הַחֲטִים וּמִן הָאֶרֶז אִם יֵשׁ
בָּהּ טַעַם דָּגָן, יֵצֵא בָּהּ יָדֵי חֻבָּתוֹ. עִיסַת
הַבְּלָבִים בְּזִמְנָן שֶׁהָרוּעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה, יֵצֵא
בָּהּ יָדֵי חֻבָּתוֹ; אֵין הָרוּעִים אוֹכְלִין מִמֶּנָּה, אֵינּוּ
יֵצֵא בָּהּ, שֶׁאֵין זֶה מִשְׁמֶרֶת לְשֵׁם מִצָּה.

וְה' מִצָּה שְׁלֹשָׁה בְּמֵי פְּרוֹת, יֵצֵא בָּהּ יָדֵי
חֻבָּתוֹ בַּפֶּסַח. אֲבָל אֵין לְשׁוֹן אוֹתָהּ בִּיּוֹן, אוֹ
שְׁמֹן, אוֹ דְּבֶשׁ, אוֹ חֶלֶב מִשּׁוֹם "לֶחֶם עֲנִי", כְּמוֹ
שֶׁבְּאַרְנוֹ; וְאִם לֹשׁ וְאֲבָל, לֹא יֵצֵא יָדֵי חֻבָּתוֹ.
וְאֵין יֵצֵאִין לֹא בִּפְתַּ מְרוֹסָן, וְלֹא בִּפְתַּ סְבִין;
אֲבָל לֹשׁ הוּא אֵת הַקֶּמַח בַּסְבִין שֶׁלֹּו וּבְמְרוֹסָנוּ
וְעוֹשֶׂהוּ פֶת, וְיֵצֵא בָּהּ יָדֵי חֻבָּתוֹ. וְכִן פֶת
סֵלַת נִקְיָה בְּיוֹתֵר חֲרִי זֶה מִתְּרַת, וְיֵצֵא בָּהּ יָדֵי
חֻבָּתוֹ בַּפֶּסַח; וְאֵין אוֹמְרִין בָּהּ, אֵין זֶה "לֶחֶם
עֲנִי".

וְז' אַחֵד מִצָּה שֶׁנֶּאֱמַת בְּתַנּוּר, אוֹ בְּאַלְפֶס, בִּין
שֶׁהַדְּבִיק הַבֶּצֶק בְּאַלְפֶס וְאַחֵר כֶּךָ הִרְתִּיחַ, בִּין
שֶׁהִרְתִּיחַ וְאַחֵר כֶּךָ הַדְּבִיק; אֲפִלּוּ אֲפִיָה בְּקֶרֶקַע,
חֲרִי זֶה יֵצֵא בָּהּ יָדֵי חֻבָּתוֹ. וְכִן אִם לֹא נֶאֱמַת
אֲפִיָה גְמוּרָה, יֵצֵאִין בָּהּ וְהוּא, שְׁלֹא יִהְיֶה
חוֹטִין שֶׁלְּבֶצֶק נִמְשָׁכִין מִמֶּנָּה בָּעֵת שֶׁפּוֹרְסָה.
וְיֵצֵאִין בְּרִקִּיק חֲשֵׁרוֹי וְהוּא, שְׁלֹא נִמְוָח; אֲבָל
מִצָּה שֶׁבִּשְׁלָה אֵינּוּ יֵצֵא בָּהּ יָדֵי חֻבָּתוֹ, שֶׁחֲרִי
אֵין בָּהּ טַעַם הַפֶּת.

וְח' אֵין אָדָם יֵצֵא יָדֵי חֻבָּתוֹ בְּאֲכִילַת מִצָּה
שֶׁהִיא אֲסוּרָה לוֹ, כְּגֹזֶן שֶׁאֲכֹלָה טָבֵל, אוֹ מִעֵשֶׂר
רֵאשׁוֹן שְׁלֹא נִטְלָה תְּרוּמָתוֹ, אוֹ שֶׁגִּזְלָה. זֶה
הַבִּלָּל כָּל שֶׁמְבָרְכִין עָלָיו בְּרֶכֶת הַמְּזוֹן, יֵצֵא
בָּהּ יָדֵי חֻבָּתוֹ; וְכָל שֶׁאֵין מְבָרְכִין עָלָיו בְּרֶכֶת
הַמְּזוֹן, אֵין יֵצֵא בָּהּ יָדֵי חֻבָּתוֹ.

וְט' הַבוֹחֲנִים יֵצֵאִין בַּחֲלָה וּבְתַרּוּמָה, אֵף עַל
פִּי שֶׁהִיא מִצָּה שְׁאִינָה רְאוּיָה לְכָל אָדָם; וְכִן
יֵצֵאִין בַּמִּצָּה שֶׁלְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי, בִּירוּשָׁלַיִם. אֲבָל
אֵין יֵצֵאִין בַּמִּצָּה שֶׁלְּכַפּוּרִים, אֲפִלּוּ
בִּירוּשָׁלַיִם: מִפְּנֵי שֶׁהַכַּפּוּרִים, אֵין כֶּהֱן כֶּהֱן
בְּכָל הַמּוֹשְׁבוֹת, וּמִעֵשֶׂר שְׁנִי, אֲפִשֶׁר שִׁיפְדָה
וְיֹאכֵל בְּכָל מְקוֹם; וְכַתוּב "בְּכָל, מוֹשְׁבֵיכֶם,
תֹּאכְלוּ, מִצָּת" מִצָּה חֲרָאוּיָה לְהֹאכֵל בְּכָל
הַמּוֹשְׁבוֹת, הִיא שִׁינְצֵאִין בָּהּ יָדֵי חֻבָּתוֹ.

וְי' חֲלוֹת תּוֹדָה וְרִקִּיקִי נָזִיר שֶׁעָשָׂה אוֹתָן

לְעַצְמוֹ, אֵין יוֹצֵאִין בָּהֶן: שֶׁנֶּאֱמַר "וַשְׁמֵרְתֶּם, אֶת הַמִּצְוֹת" מִצְוַת הַמִּשְׁתַּמְרֵת לְעֵינֵי מִצְוַת בִּלְבָד, הִיא שִׁוּצֵאִין בָּהֶן; אֲבָל זֶה, מִשְׁתַּמְרֵת לְעֵינֵי הַזֵּכֶה. וְאֵם עֲשִׂין לְמִכּוּר בִּשְׁוֹק, הֲרִי זֶה יוֹצֵא בָּהּ יָדֵי חוֹבָתוֹ: שֶׁהָעוֹשָׂה לְמִכּוּר בִּשְׁוֹק, בְּדַעְתּוֹ שֶׁאֵם לֹא יִמָּכְרוּ יֹאכֵל אוֹתָהּ; וְנִמְצָא בְּשַׁעַת עֲשִׂיתָהּ, שֶׁמֶרֶן לְשֵׁם מִצְוָה.

וְיֵא הַכֹּל חֲבִיבִין בְּאֲכִילַת מִצְוָה, אֲפִלּוּ נָשִׁים וְעֲבָדִים; קָטָן שֶׁיִּכּוֹל לֶאֱכֹל פֶּת מִחֲנֻכִּין אוֹתוֹ בַּמִּצְוֹת, וּמֵאֲכִילִין אוֹתוֹ כְּזִית מִצְוָה. חוֹלָה אוֹ זָקֵן שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לֶאֱכֹל מִצְוָה, שׁוֹרִין לוֹ רִקִּיק בְּמִים וּמֵאֲכִילִין אוֹתוֹ וְהוּא, שְׁלֹא נִמְוָה.

וְיֵב מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים שֶׁאֵין מִפְּטִירִין אַחֵר מִצְוָה כָּלוּם, אֲפִלּוּ קָלִיּוֹת וְאַגֻּזִּים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן; אֲלֹא אַף עַל פִּי שֶׁאֲכַל מִצְוָה, וְאֲכַל אַחֲרֶיהָ מֵאֲכִלוֹת אַחֲרוֹת וּפְרוֹת וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן חוֹזֵר וְאוֹכֵל כְּזִית מִצְוָה בְּאַחֲרוֹנָהּ, וּפּוֹסֵק.

וְיֵג אֲסִרוּ חֲכָמִים לֶאֱכֹל מִצְוָה בְּעֶרֶב הַפֶּסַח, כִּדִּי שִׁיחִיָּה הָפֵר לֹאֲכִילָתָהּ בְּעֶרֶב; וּמִי שֶׁאֲכַל מִצְוָה בְּעֶרֶב הַפֶּסַח, מִכֵּין אוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוּת. וְכֵן אֲסוּר לֶאֱכֹל עֶרֶב הַפֶּסַח, מִקֵּדָם הַמִּנְחָה בְּמַעֲט, כִּדִּי שִׁיכְנֵם לֹאֲכִילַת מִצְוָה בְּתֹאוֹהָ; אֲבָל אוֹכֵל הוּא מְעַט פְּרוֹת אוֹ יִרְקוֹת, וְלֹא יִמְלֵא כִּרְסוֹ מִחֵן. וְחֲכָמִים הִרְאִישׁוּנִים הָיוּ מִרְעִיבִין עַצְמָן עֶרֶב הַפֶּסַח, כִּדִּי לֶאֱכֹל מִצְוָה בְּתֹאוֹהָ וְיִהְיוּ מִצְוֹת חֲבִיבִין עֲלֵיהֶן; אֲבָל בִּשְׁאֵר עֶרְבֵי יָמִים טוֹבִים, אוֹכֵל וְחוֹלֵף עַד שֶׁתַּחֲשֹׁף.

הַלְכוֹת חָמֵץ וּמִצְוָה פֶּרֶק ז

ז, א מִצְוֹת עֲשֵׂה שְׁלֵתוֹרָה לְסֵפֶר בְּנִסִּים וְנִפְלְאוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לְאֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, בְּלִיל חֲמֻשָּׁה עֶשֶׂר בְּנִיסֵן שֶׁנֶּאֱמַר "זְכוֹר אֶת הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר יָצֵאתָם", כִּמְהָ שֶׁנֶּאֱמַר "זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת". וּמִנֵּין שֶׁבְּלִיל חֲמֻשָּׁה עֶשֶׂר תִּלְמַד לֹאֲמֹר "וַהֲגַדְתָּ לְבִנְךָ, בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר: בַּעֲבוּר

זח", בְּשַׁעַת שִׁישׁ מִצְוָה וּמִרְוֹר מִנְּחִים לְפָנֶיהָ. ז, ב וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹ בֶּן, אֲפִלּוּ חֲכָמִים גְּדוֹלִים חֲבִיבִים לְסֵפֶר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם; וְכָל הַמֵּאֲרִיף בְּדִבְרֵים שֶׁאֲרָעוּ וְשִׁחִיו, הֲרִי זֶה מִשְׁבַּח.

ז, ג מִצְוָה לְחַדִּיעַ לְבָנִים, וְאֲפִלּוּ לֹא שָׂאֵלוּ שֶׁנֶּאֱמַר "וַהֲגַדְתָּ לְבִנְךָ". לְפִי דַּעְתּוֹ שֶׁלִּבֶּן, אֲבִיו מִלְּמֹדוֹ. פִּיכָד: אֵם הָיָה קָטָן אוֹ טַפֵּשׁ אוֹמֵר לוֹ, בְּנִי, כִּלְנֹ חֲיִינוּ עֲבָדִים כִּמּוֹ שֶׁפָּחָה זֶה אוֹ כִּמּוֹ עֶבֶד זֶה בְּמִצְרַיִם, וּבְלִילָה הַזֶּה פָּדָה אוֹתָנוּ הַקִּדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְיִצְאָנוּ לְחֵירוֹת; וְאֵם הָיָה הַבֶּן גְּדוֹל וְחָכָם מוֹדִיעוֹ מֶה שֶׁאֲרָע לָנוּ בְּמִצְרַיִם, וְנִסִּים שֶׁנַּעֲשׂוּ לָנוּ עַל יְדֵי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ: לְפִי דַּעְתּוֹ שֶׁלִּבֶּן.

ז, ד וְצָרִיף לַעֲשׂוֹת שְׁנֵי בְּלִילָה הַזֶּה כִּדִּי שִׁיחִיָּה חֲבָנִים וְיִשְׂאֲלוּ וְיֹאמְרוּ, מֶה נִשְׁתַּנָּה חֲלִילָה הַזֶּה מִכָּל חֲלִילוֹת, עַד שֶׁיִּשְׁיֵב לָהֶם וְיֹאמֵר לָהֶם, כֶּף וְכֶף אֲרַע וְכֶף וְכֶף הִיָּה.

ז, ה וְכִיכָד מִשְׁנָה מְחַלֵּק לָהֶם קָלִיּוֹת וְאַגֻּזִּים, וְעוֹקְרִים חֲשִׁלְחֵן מִלְּפָנֵיהֶם קֵדָם שִׁיִּאֲכָלוּ, וְחוֹטְפִין מִצְוָה זֶה מִיָּד זֶה, וְכִיּוֹצֵא בְּדִבְרֵים הָאֵלֶּה. אֵין לוֹ בֶּן, אֲשֶׁתּוֹ שׁוֹאֲלָתוֹ; אֵין לוֹ אִשָּׁה שׁוֹאֲלִין זֶה אֶת זֶה מֶה נִשְׁתַּנָּה חֲלִילָה הַזֶּה, וְאֲפִלּוּ הָיוּ כָּלָן חֲכָמִים. הִיָּה לְבָדוֹ, שׁוֹאֵל לְעַצְמוֹ מֶה נִשְׁתַּנָּה חֲלִילָה הַזֶּה.

ז, ו וְצָרִיף לְחַתְחִיל בְּגִנּוֹת, וְלִסִּים בְּשִׁבְחָה. פִּיכָד: מִתְחִיל וּמִסְפֵּר שֶׁבְּתַחֲלָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ בִּימֵי תִּרְחַ וּמִלְּפָנֵיו, בּוֹפְרִים וְטוֹעִין אַחֲרֵי הַהֶבֶל וְרוֹדְפִין עֲבוּדָה זָרָה; וּמִסִּים בְּדַת הָאֱמֶת, שֶׁקָּרְבָנוּ הַקִּדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לָהּ, וְהַבְדִּילָנוּ מִן הַתּוֹעִים, וְקָרְבָנוּ לְיַחְוָדוֹ. וְכֵן מִתְחִיל וּמוֹדִיעַ שֶׁעֲבָדִים חֲיִינוּ לְפָרַעָה בְּמִצְרַיִם, וְכָל הָרַעָה שֶׁגִּמְלוּנוּ; וּמִסִּים בְּנִסִּים וְנִפְלְאוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לָנוּ, וּבְאַחֲרוֹתֵינוּ. וְהוּא שִׁיְדַרְשׁ מִ"אַרְמִי אֲבִד אֲבִי",

עד שִׁיגְמֹר כָּל הַפְּרָשָׁה; וְכָל הַמוֹסֵף וּמֵאֲרִיךְ בְּדַרְשׁ פְּרָשָׁה זוֹ, חֲרִי זֶה מִשְׁבַּח.

זוֹ כָּל מִי שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלוֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ בְּלִיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר, לֹא יֵצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ; וְאֵלּוּ הֵן פֶּסַח, מִצֵּה, וּמְרוֹרִים: פֶּסַח, עַל שֵׁם שְׁפֶסֶח הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא עַל בִּתְּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַאֲמַרְתֶּם זִכַּח פֶּסַח הוּא לַח" ; מְרוֹרִים, עַל שֵׁם שֶׁמֶרְרוּ הַמִּצְרִיִּים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם; מִצֵּה, עַל שֵׁם שֶׁנִּגְאָלוּ. וּדְבָרִים הָאֵלּוּ בָּלֵן, הֵן הַנִּקְרָאִין הַגְּדָה.

זוֹ, כָּל דָּוָר וְדָוָר, חַיֵּב אָדָם לְהִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ בְּאֵלּוּ הוּא בַּעֲצָמוֹ יֵצֵא עִתָּה מִשְׁעָבוֹד מִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאוֹתָנִי, הוֹצִיא מִשָּׁם . . .". וְעַל דָּבָר זֶה צִוָּה בַּתּוֹרָה, "וְזָכַרְתָּ, כִּי עֶבֶד הָיִיתָ", כְּלוֹמַר בְּאֵלּוּ אֶתָּה בַּעֲצָמְךָ חַיִּיתָ עֶבֶד, וַיֵּצֵאתָ לְחֵירוֹת וְנִפְדִּיתָ.

זוֹ, לְפִיכָף כְּשֶׁפוֹעֵד אָדָם בְּלִילָה הַזֶּה, צָרִיךְ לֵאכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְהוּא מִסֵּב דָּרוֹךְ חֵירוֹת. וְכָל אֶחָד וְאֶחָד, בֵּין אֲנָשִׁים בֵּין נָשִׁים, חַיֵּב לִשְׁתּוֹת בְּלִילָה הַזֶּה, אֲרַבְּעָה בּוֹסוֹת שְׁלִיִּין אֵין פְּחוֹת מִחֵן; וְאִפְלוּ עָנִי הַמֵּת־פְּרָגִם מִן הַצְּדָקָה, לֹא יִפְחָתוּ לוֹ מֵאֲרַבְּעָה בּוֹסוֹת: שְׁעוֹר כָּל בּוֹס מִחֵן, רְבִיעִית.

זוֹ, אִפְלוּ עָנִי שְׁבִישְׂרָאֵל, לֹא יֹאכֹל עַד שְׁיִסַּב. אִשָּׁה אֵינָה צָרִיכָה הִסְבָּה; וְאִם אִשָּׁה חֲשׁוּבָה הִיא, צָרִיכָה הִסְבָּה. וְכֵן אֵצֶל אֲבִיו וְהַשְׁמַשׁ בְּפָנָי רַבּוֹ, צָרִיכִין הִסְבָּה; אֲבָל תִּלְמִיד בְּפָנָי רַבּוֹ, אֵינּוּ מִסֵּב אֵלָּא אִם בֶּן נֶתָן לוֹ רַבּוֹ רְשׁוּת. וְהַסֵּבִת יָמִין, אֵינָה הִסְבָּה; וְכֵן הַמִּסֵּב עַל עַרְפוֹ, אוֹ עַל פָּנָיו אֵין זֶה הִסְבָּה. וְאִימָתִי צָרִיכִין הִסְבָּה בְּשַׁעַת אֲכִילַת כֹּזֵית מִצֵּה, וּבִשְׁתִּית אֲרַבְּעָה בּוֹסוֹת הָאֵלּוּ. וְשֹׁאֵר אֲכִילָתוֹ וּשְׁתִּיתוֹ אִם חֶסֶב, חֲרִי זֶה מִשְׁבַּח; וְאִם לֹא, אֵינּוּ צָרִיךְ. זִיא אֲרַבְּעָה בּוֹסוֹת הָאֵלּוּ צָרִיךְ לְמִזֵּג אוֹתָן,

כְּדֵי שְׁתִּהְיֶה שְׁתֵּיהֶם עֲרֻבָּה: הַכֹּל לְפִי חַיִּין, וְלְפִי דַעַת חֲשׁוּתָהּ; וְלֹא יִפְחָת בְּאֲרַבְּעָתָן, מְרַבִּיעִית יִין חֵי. שְׁתֵּה אֲרַבְּעָה בּוֹסוֹת אֵלּוּ מִיִּין שְׁאִינוּ מְזוּג יֵצֵא יְדֵי אֲרַבְּעָה בּוֹסוֹת, וְלֹא יֵצֵא יְדֵי חֵירוֹת; שְׁתֵּה אֲרַבְּעָה בּוֹסוֹת מְזוּגִין כִּבְתֵּי אַחַת יֵצֵא יְדֵי חֵירוֹת, וְלֹא יֵצֵא יְדֵי אֲרַבְּעָה בּוֹסוֹת. וְאִם שְׁתֵּה מִכָּל בּוֹס מִחֵן רַבּוֹ, יֵצֵא.

זוֹיב כָּל בּוֹס וְכּוֹס מֵאֲרַבְּעָה בּוֹסוֹת הָאֵלּוּ, מְבָרַךְ עָלָיו בְּרָכָה בְּפָנָי עַצְמוֹ. וְכּוֹס רֵאשׁוֹן, אוֹמֵר עָלָיו קְדוֹשׁ הַיּוֹם; בּוֹס שֵׁנִי, קוֹרֵא עָלָיו אֶת הַהֲגָדָה; בּוֹס שְׁלִישִׁי, מְבָרַךְ עָלָיו בְּרַכַּת הַמְּזוּזָה; בּוֹס רְבִיעִי, גּוֹמֵר עָלָיו אֶת הַחֲלִיל, וּמְבָרַךְ עָלָיו בְּרַכַּת הַשִּׁיר. וּבֵין הַבּוֹסוֹת הָאֵלּוּ אִם רָצָה לִשְׁתּוֹת, שׁוֹתָהּ; בֵּין שְׁלִישִׁי לְרְבִיעִי, אֵינּוּ שׁוֹתָהּ.

זוֹיג הַחֲרָסֶת מִצִּוָּה מִדְּבָרֵי סוּפְרִים, זָכָר לְטִיט שְׁחִיו עוֹבְדִין בּוֹ בְּמִצְרַיִם. וְכִיצַד עוֹשִׂין אוֹתָהּ לִזְקָחִין תְּכָרִים אוֹ גְּרָגְרוֹת אוֹ צְמוּקִין וְכִיוֹצָא בָּהֶן, וְדוֹרְסִין אוֹתָן, וְנוֹתְנִין לְתוֹכָן חֲמִין, וּמֵת־בָּלִין אוֹתָן בְּתַבְלִין כְּמוֹ טִיט בְּתַבָּן; וּמְבִיאִין אוֹתָן עַל הַשֻּׁלְחָן, בְּלִיל הַפֶּסַח.

זוֹיֵד אֲכִילַת מְרוֹר אֵינָה מִצִּוָּה מִן הַתּוֹרָה בְּפָנָי עַצְמָהּ, אֲלֹא תִלְוִיָּה הִיא בְּאֲכִילַת הַפֶּסַח: שְׁמִצּוֹת עֲשֵׂה אַחַת לֵאכֹל בָּשָׂר הַפֶּסַח, עַל מִצֵּה וּמְרוֹרִים. וּמִדְּבָרֵי סוּפְרִים, לֵאכֹל הַמְרוֹר לְבִדּוֹ בְּלִילָה זֶה, אִפְלוּ אֵין שֵׁם קָרֵבֵן פֶּסַח.

זוֹטוּ מְרוֹרִים הָאֲמוּרִים בַּתּוֹרָה, הֵן הַחֲזֵרֶת וְהַעֲלָשִׁין וְהַתְּמַכָּה וְהַחֲרָחְבוּנָה וְהַמְרוֹר; כָּל אֶחָד מִחֲמִשָּׁת מִיָּנִי יֵרֵק אֵלּוּ, נִקְרָא מְרוֹר. וְאִם אֲבָל מֵאַחַד מִחֵן אוֹ מִחֲמִשָּׁתֵּן כֹּזֵית, יֵצֵא וְהוּא, שְׁיַחֲיו לַחֲיוֹ; וַיּוֹצֵאִין בְּקִלְח שְׁלֵחָן, אִפְלוּ יָבֵשׁ. וְאִם שְׁלֵקָן, אוֹ כִּבְשׁוֹן, אוֹ בִשְׁלֹן אֵין יוֹצֵא בָּהֶן.

הַלְבוֹת חֲמִין וּמִצֵּה פֶּרֶק ח

הָא סְדוּר עֲשִׂית מִצְוֹת אֵלּוּ בְּלִיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר,

כָּךְ הוּא: בַּתְחִלָּה מְבִיאִין כּוֹס לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וּמְבַרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן; וְאוֹמֵר עָלָיו קְדוֹשׁ הַיּוֹם, וְזִמְנָן, וְשׁוֹתֶה. וְאַחֵר כָּךְ מְבַרֵךְ עַל נְטִילַת יָדַיִם, וְנוֹטֵל יָדָיו. וּמְבִיאִין שֶׁלַחַן עָרוֹף, וְעָלָיו מְרוֹר וְיֵרֶק אַחֵר וּמִצָּה וְחֶרֶסֶת וְגוֹפּוֹ שֶׁלִּכְבֹּשׁ הַפֶּסַח וּבִשָּׁר חֲגִיגָה שְׁלִיּוֹם אֲרֻבָּעָה עָשָׂר; וּבְזִמְנָן הַזֶּה, מְבִיאִין עַל הַשֶּׁלַחַן שְׁנֵי מִינֵי בִשָּׂר אֶחָד זָכָר לַפֶּסַח, וְאֶחָד זָכָר לַחֲגִיגָה.

ח, ב מִתְחִיל וּמְבַרֵךְ בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, וְלוֹקַח יֶרֶק וּמִטְבֵּל אוֹתוֹ בַּחֶרֶסֶת, וְאוֹכֵל בְּזִית, הוּא וְכָל הַמִּסְבִּין עִמּוֹ כָּל אֶחָד וְאֶחָד, אֵין פְּחוֹת מִבְּזִית. וְאַחֵר כָּךְ עוֹקְרִין אֶת הַשֶּׁלַחַן, מִלִּפְנֵי קוֹרֵא הַחֲגֻדָּה לְבִדּוֹ; וּמוֹזְגִין כּוֹס הַשְּׁנִי, וְכֹאֵן חֶבֶן שׂוֹאֵל. וְאוֹמֵר הַקּוֹרֵא, מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת: שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת, אֵין אֲנִי מִטְבִּילִין אֶפְלוֹ פַּעַם אַחַת; וְהַלֵּילָה הַזֶּה, שְׁתֵּי פַּעֲמִים. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת, אֲנִי אוֹכְלִין חֲמִין וּמִצָּה; וְהַלֵּילָה הַזֶּה, כֵּלּוֹ מִצָּה. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת, אֲנִי אוֹכְלִין שְׂאֵר יֶרֶקוֹת; וְהַלֵּילָה הַזֶּה, מְרוֹרִים. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת, אֲנִי אוֹכְלִין בִּשָּׂר צָלִי שְׁלֹק וּמִבְשָׁל; וְהַלֵּילָה הַזֶּה, כֵּלּוֹ צָלִי. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת, אֲנִי אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבִין וּבֵין מְסֻבִּין; וְהַלֵּילָה הַזֶּה, כֵּלּוֹ מְסֻבִּין.

ח, ג בְּזִמְנָן הַזֶּה, אֵינוֹ אוֹמֵר וְהַלֵּילָה הַזֶּה כֵּלּוֹ צָלִי שְׂאִין לָנוּ קֶרֶבֶן. וּמִתְחִיל בְּגִנּוֹת, וְקוֹרֵא עַד שְׁגוֹמֵר דֶּרֶשׁ פֶּרֶשֶׁת "אֲרָמִי אֲבִד אֲבִי" כֻּלָּה.

ח, ד וּמִחֲזִיר הַשֶּׁלַחַן לִפְנֵי וְאוֹמֵר, פֶּסַח זֶה שְׂאֵנוֹ אוֹכְלִין, עַל שֵׁם שֶׁפֶּסַח הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִמְרַתֶּם זָבַח פֶּסַח הוּא לָהּ"; וּמִגְבִּיַּת הַמְרוֹר בִּידּוֹ וְאוֹמֵר, מְרוֹר זֶה שְׂאֵנוֹ אוֹכְלִין, עַל שֵׁם שֶׁמְרוֹרֵי הַמִּצְרַיִם אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם . . ."; וּמִגְבִּיַּת הַמִּצָּה בִּידּוֹ וְאוֹמֵר, מִצָּה זֶה שְׂאֵנוֹ אוֹכְלִין, עַל שֵׁם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בָּצֶקֶם שְׁלֹאֲבוֹתֵינוּ לַחֲחִמִּין עַד שֶׁנִּגְלָה

עָלֵיהֶם הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְנֶאֱלָם מִיָּד, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאפּוּ אֶת הַבָּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם . . .". וּבְזִמְנָן הַזֶּה אוֹמֵר, פֶּסַח שְׁחִיו אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִין בְּזִמְנָן שְׁבִית הַמְקֻדָּשׁ קִיָּם, עַל שֵׁם שֶׁפֶּסַח הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ . . .

ח, ה וְאוֹמֵר, לְפִיכָךְ אֲנִי חִיבִין לְהוֹדוֹת לְחֵלֶל לְשִׁבַּח לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְגַדֵּל וּלְחַדֵּר וּלְנַצֵּחַ לְמִי שֶׁעָשָׂה לָנוּ וּלְאֲבוֹתֵינוּ אֶת כָּל הַנִּסִּים הָאֵלֹהִ, וְהוֹצִיאָנוּ מֵעֲבָדוֹת לַחֲרוֹת . . .; וְנֶאֱמַר לִפְנֵינוּ, חֲלָלוּ יְהִי. "חֲלָלוּ יְהִי: חֲלָלוּ, עֲבָדֵי ה' . . .". עַד "חֲלָמִישׁ, לְמַעַיְנוֹ מִיָּם"; ; וְחוֹתֶם בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר גָּאֲלָנוּ וְגָאֵל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, וְהַגִּיעָנוּ לְלֵילָה הַזֶּה לְאָכֹל כּוֹ מִצָּה וּמְרוֹרִים. וּבְזִמְנָן הַזֶּה מוֹסִיף, בֵּן ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, וַיִּגִּיעָנוּ לְמוֹעֲדִים וּלְרִגְלִים אַחֲרִים חֲבָאִים לְקִרְאָתָנוּ לְשִׁלּוֹם, שְׂמֻחִים בְּבִנְיַן עִירָךְ וְשָׁשִׁים בַּעֲבוּדָתְךָ, וְנֹאכֵל שֵׁם מִן הַזִּבְחִים וּמִן הַפִּסְחִים שְׂיִגִּיעַ דָּמָם עַל קִיר מִזְבִּיחֶךָ לְרִצּוֹן, וְנוֹדָה לָךְ שִׁיר חֲדָשׁ עַל גְּאֻלָּתָנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשָׁנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה ה', גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל. וּמְבַרֵךְ עַל הַגֶּפֶן, וְשׁוֹתֶה כּוֹס הַשְּׁנִי.

ח, ו וְאַחֵר כָּךְ מְבַרֵךְ עַל נְטִילַת יָדַיִם, וְנוֹטֵל יָדָיו שְׁנִיָּה שְׁחָרִי חֲסִיחַ דַּעְתּוֹ בְּשַׁעַת קְרִיאת הַחֲגֻדָּה; וְלוֹקַח שְׁנֵי רִקְקִין, חוֹלֵק אֶחָד מֵהֶן וּמְנִיחַ פָּרוֹם לְתוֹךְ שְׁלֹם, וּמְבַרֵךְ הַמוֹצִיא לָחֶם מִן הָאָרֶץ. וּמִפְּנֵי מַה אֵינוֹ מְבַרֵךְ עַל שְׁתֵּי בִּכּוֹרוֹת, כִּשְׂאֵר יָמִים טוֹבִים: מִשּׁוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "לָחֶם עֲנִי" מַה דָּרְבּוֹ שְׁלַעֲנִי בַּפְּרוּסָה, אֵת כֹּאֵן בַּפְּרוּסָה.

ח, ז וְאַחֵר כָּךְ בּוֹרֵךְ מִצָּה וּמְרוֹר כְּאֶחָד, וּמִטְבֵּל בַּחֶרֶסֶת, וּמְבַרֵךְ בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מִצָּה וּמְרוֹרִים; וְאוֹכְלִין. וְאַם אָכֹל מִצָּה בִּפְנֵי עֲצֻמָּה, וּמְרוֹר בִּפְנֵי עֲצֻמָּה, מְבַרֵךְ עַל זֶה בִּפְנֵי עֲצֻמָּה, וְעַל זֶה בִּפְנֵי עֲצֻמָּה. וְאַחֵר כָּךְ מְבַרֵךְ בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר

קדשנו במצוותיו וצוננו על אכילת חֲזֵבָה; ואוכל מבשר חגיגת ארבעה עשר, תחלה. ומברך ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם, אשר קדשנו במצוותיו וצוננו על אכילת הפסח; ואוכל מגופו שלפסח. ולא ברבת הפסח, פוטרת שלזבחה; ולא שלזבחה, פוטרת שלפסח. ח,ח בזמן הזה שאין שם קרבן, אחר שמברך המוציא לחם, חוזר ומברך על אכילת מצה, ומטביל מצה בחרסת ואוכל. וחוזר ומברך על אכילת מרור, ומטביל מרור בחרסת ואוכל; ולא ישהה אותו בחרסת, שמא יבטל טעמו. וזה, מצוה מדברי סופרים. וחוזר וברך מצה ומרור, ומטביל בחרסת, ואוכל בלא ברכה, זכר למקדש.

ח,ט ואחר כך נמשך בפעודה, ואוכל כל שהוא רוצה לאכל, ושותה כל שהוא רוצה לשתות. ובאחרונה אוכל מבשר הפסח, אפלו ביזת, ואינו טועם אחריו מאכל אחר, כלל; ובזמן הזה, אוכל ביזת מצה, ואינו טועם אחריה כלום: כדי שיהיה הפסק סעודתו, וטעם בשר הפסח או המצה בפיו שאכילתו היא המצוה.

ח,י ואחר כך נוטל ידיו, ומברך ברבת המזון על פום שלישי, ושותהו. ואחר כך מוזג פום רביעי, וגומר עליו את החלל; ואומר עליו ברבת השיר, והיא יהללה ה' אלהינו כל מעשיך . . . ואינו טועם אחר כך כלום, כל הלילה חוץ מן הפנים. ויש לו למזג פום חמישי, ולומר עליו חלל הגדול והוא מ"חודו לה' פי טוב", עד "על נהרות, בבל"; וכום זה אינו חובה, כמו ארבע הפוסות. ויש לו לגמור את החלל בכל מקום שירצה, אף על פי שאינו מקום סעודה.

ח,יא מקום שנחגו לאכל צלי בלילי פסחים, אוכלים; מקום שנחגו שלא לאכל, אין אוכלין גזרה, שמא יאמרו בשר הפסח הוא. ובכל

מקום אסור לאכל שה צלי כלו באחד בליל זה, מפני שנראה באוכל קדשים בחיין; ואם היה מחתך, או שחפר ממנו אבר, או שלק בו אבר והוא מחבר חרי זה מתר, במקום שנחגו.

ח,יב מי שאין לו יין בלילי הפסח מקדש על הפת בדרך שעושה בשבת, ועושה כל הדברים על הסדר הזה; מי שאין לו ירק אלא מרור בלבד, בתחלה מברך על המרור שתי ברכות בורא פרי האדמה, ועל אכילת מרור ואוכל; וכשגומר ההגדה, מברך על המצה ואוכלה, וחוזר ואוכל מן המרור, בלא ברכה.

ח,יג מי שאין לו מצה משמרת אלא ביזת, כשגומר סעודתו ממצה שאינה משמרת, מברך על אכילת מצה, ואוכל אותו ביזת; ואינו טועם אחריו כלום.

ח,יד מי שישן בתוך הסעודה וחקין, אינו חוזר ואוכל. בני חבורה שישנו מקצתן בתוך הסעודה, חוזרין ואוכלין; נרדמו כלן ונעורו, לא יאכלו; נתנמנמו כלן, יאכלו.

נֶסַח הַחֲגֻדָּה

א נסח החגדה שנחגו בה ישראל בזמן הגלות, כך הוא: מתחיל על פום שני ואומר, בבחילו יצאנו ממצרים. הא לחמא עניא, דאכלו אבהתנא דנפקו מארעא דמצרים. כל דכפין, ייתי ויכול; וכל דצריך לפסח, ייתי ויפסח. שתא חבא, לשנה הבאה בארעא דישראל; שתא חדא עבדי, לשתא דאתיא בני חורי.

ב מה נשתנה הלילה הזה, מפל הלילות. שבכל הלילות, אין אנו מטבילין אפלו פעם אחת; והלילה הזה, שתי פעמים. שבכל הלילות, אנו אוכלים חמץ ומצה; והלילה הזה, כלו מצה. שבכל הלילות, אנו אוכלים שאר ירקות; והלילה הזה, מרורים. שבכל הלילות, אנו אוכלין בין יושבין ובין מסבין; והלילה הזה,

בָּלָנוּ מִסִּבִּין.

ג עֲבָדִים חַיִּינוּ, לְפָרַעַה בְּמִצְרַיִם; וַיּוֹצִיאֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם, בְּיַד חֲזָקָה וּבְזִרְזוּעַ נְטוּיָה. וְאֵלֹנוּ לֹא גָאֵל חֲקֹדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, עֲדִין אָנוּ וּבְנֵינוּ וּבְנֵי בְנֵינוּ מַשְׁעָבָדִים חַיִּינוּ לְפָרַעַה בְּמִצְרַיִם. וְאֶפְלוּ בָּלָנוּ חֲכָמִים, בָּלָנוּ נְבוֹנִים, בָּלָנוּ יוֹדְעִים אֶת הַתּוֹרָה מִצִּוָּה עֲלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם; וְכָל הַמַּאֲרִיךְ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, הֲרִי זֶה מוֹשֶׁכֶּה.

ד מַעֲשֵׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָה וְרַבִּי טַרְפוֹן, שִׁחִיו מִסִּבִּין בְּבְנֵי בָרְקָן; וְהָיוּ מְסַפְּרִין בִּיצִיאַת מִצְרַיִם כָּל אוֹתוֹ חֲלִילָה, עַד שֶׁבָּאוּ תַלְמִידֵיהֶם וְאָמְרוּ לָהֶם, רַבּוֹתֵינוּ, הִגִּיעַ זְמַן קְרִית שְׁמַע שְׁלֹשְׁחֲרִית.

ה אָמַר לָהֶם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, הֲרִי אָנִי כִּבְּן שִׁבְעִים שָׁנָה, וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֹּאמַר יִצִּיאַת מִצְרַיִם בְּלִילוֹת, עַד שֶׁדָּרְשָׁה בֶּן זֹמָא: שְׁנַאמַר "לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ" "יְמֵי חַיֶּיךָ", הַיָּמִים; "כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ", חֲלִילוֹת. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים "יְמֵי חַיֶּיךָ", הָעוֹלָם הַזֶּה; "כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ", לְהַבִּיא אֶת יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ. וּ בְרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁנִּתֵּן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ, בְּרוּךְ הוּא. כְּנִגְדֵּי אֲרַבְעָה בָּנִים דִּבְרָה תּוֹרָה אֶחָד חֶכֶם, וְאֶחָד רָשָׁע, וְאֶחָד תָּם, וְאֶחָד שְׂאִינֹי יוֹדֵעַ לִשְׂאֵל.

ז חֶכֶם, מַה הוּא אוֹמֵר "מַה הָעֵדֻת, וְהַחֲקִים וְהַמְשָׁפְטִים, אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֵינוּ, אֲתָכֶם". אַף אֵתָּה אָמַר לוֹ כַּהֲלַכְתָּ הַפֶּסַח, אִין מִפְטִירִין אַחֵר הַפֶּסַח אֲפִיקוּמוֹן.

ח רָשָׁע, מַה הוּא אוֹמֵר "מַה הָעֵבֶדָה הַזֹּאת, לָכֶם". "לָכֶם", וְלֹא לוֹ. וְלָפִי שֶׁחֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכָּל וְכַפֵּר בְּעִיקָר, אַף אֵתָּה הִקְהָה אֶת שְׁנֵי וְאָמַר לוֹ: "בַּעֲבוּר זֶה, עָשָׂה ה' לִי,

בַּצֵּאתִי, מִמִּצְרַיִם" "לִי", וְלֹא לוֹ; אֵלֹנוּ הָיָה שָׁם, לֹא הָיָה נִגְאָל.

ט תָּם, מַה הוּא אוֹמֵר "מַה זֹאת". "וְאִמְרַת אֱלֹנוּ בַּחֲזָק יָד הוֹצִיאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם, מִבֵּית עֲבָדִים".

י וְשְׂאִינֹי יוֹדֵעַ לִשְׂאֵל, אֵת פֶּתַח לוֹ שְׁנַאמַר "וְהִגְדַּת לְבִנְךָ, בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר: בַּעֲבוּר זֶה, עָשָׂה ה' לִי, בַּצֵּאתִי, מִמִּצְרַיִם". "וְהִגְדַּת לְבִנְךָ", יָכוֹל מֵרֹאשׁ הַחֹדֶשׁ תִּלְמַד לוֹמַר "בַּיּוֹם הַהוּא". אִי "בַּיּוֹם הַהוּא", יָכוֹל מִבְּעוֹד יוֹם תִּלְמַד לוֹמַר "בַּעֲבוּר זֶה", לֹא אִמְרַתִּי אֲלֵא בַשָּׁעָה שִׁישׁ מִצָּה וּמְרוֹר מְנַחִים לְפָנֶיךָ.

יא מִתְחַלְלָה, עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ; וְעַכְשָׁיו, קָרְבָּנוּ הַמָּקוֹם בְּרוּךְ הוּא לְעֲבוֹדָתוֹ, שְׁנַאמַר "וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל כָּל הָעָם, כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, בַּעֲבֹר הַנָּהָר יֹשְׁבוֹ אֲבוֹתֵיכֶם מֵעוֹלָם, תָּרַח אָבִי אֲבָרָהָם וְאָבִי נַחוּר; וַיַּעֲבְדוּ, אֱלֹהִים אֲחֵרִים. וְאַתָּה אֶת אָבִיכֶם אֲבָרָהָם, מֵעַבֵּר הַנָּהָר, וְאוֹלָךְ אוֹתוֹ, בְּכָל אֶרֶץ כְּנָעַן; וְאַרְבָּה, אֶת זֶרְעוֹ, וְאַתָּן לוֹ, אֶת יִצְחָק. וְאַתָּן לְיִצְחָק, אֶת יַעֲקֹב וְאֶת עֵשָׂו; וְאַתָּן לְעֵשָׂו אֶת הָר שִׁעִיר, לְרִשְׁתָּה אוֹתוֹ, וַיַּעֲקֹב וּבְנָיו, יָרְדוּ מִצְרַיִם".

יב בְּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְּטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ, בְּרוּךְ הוּא: שֶׁחֲקֹדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא מַחֲשֵׁב אֶת חֲקִין, לַעֲשׂוֹת כְּמַה שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בֵּין הַבְּתָרִים, שְׁנַאמַר "וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם, יָדַע תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זֶרְעֶךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם, וְעַבְדוּם, וְעָנּוּ אֲתָם אֲרַבְעַת מֵאוֹת, שָׁנָה. וְגַם אֶת חֲגוּי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ, דָּן אֲנִי; וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ, בְּרִכְשׁ גָּדוֹל".

יג הִיא שְׁעֵמֻדָּה לְאַבוֹתֵינוּ, וְלָנוּ שְׁלֹא אֶחָד בְּלִבָּד עָמַד עֲלֵינוּ, אֲלֵא בְּכָל דּוֹר וָדוֹר עוֹמְדִים עֲלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ; וְחֲקֹדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא, מַצִּילָנוּ

מִידֵם.

יָד צָא וּלְמַד, מִה בִּקְשׁ לָבֹן הָאֲרָמִי לַעֲשׂוֹת
לְיַעֲקֹב אֲבִינוֹ שְׁפָרְעָה הָרָשָׁע, לֹא גָזַר אֱלֹהִים עַל
הַזִּכְרִים; וְלָבֹן בִּקְשׁ לַעֲקֹר אֶת הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר
”אֲרָמִי אֲבֹד אֲבִי, וַיֵּרֶד מִצְרַיִמָּה, וַיָּגֶר שָׁם” .
מִלְמַד שֶׁלֹּא יָרַד לְהִשְׁתַּקֵּעַ אֱלֹהִים לְגֹרֶשׁ שָׁם,
שֶׁנֶּאֱמַר ”וַיֹּאמְרוּ אֶל פְּרַעֲה, לָגֹר בְּאֶרֶץ בְּאֵנוֹ,
כִּי אֵין מִרְעָה לְצֹאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ, כִּי כָבֵד
הָרָעַב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן; וְעַתָּה יֵשְׁבוּ נָא עַבְדֶּיךָ,
בְּאֶרֶץ גִּשְׁוֹן” .

טו בְּמַתִּי מִעֵט כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר ”בְּשַׁבְעִים נֶפֶשׁ,
יָרְדוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרַיִמָּה; וְעַתָּה, שְׁמֶךָ ה' אֱלֹהֶיךָ,
כְּבוֹדִכִּי הַשָּׁמַיִם, לָרֹב” .

טז וַיְהִי שָׁם, לְגֹי מִלְמַד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצִינִין
שָׁם. גְּדוֹל וְעֲצוּם כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר ”וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל,
פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצֻמוּ בְּמֵאד מְאֹד;
וַתִּמְלֵא הָאֶרֶץ, אֹתָם” .

יז וְרֹב כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר ”רַבְכָּה, בְּצִמְחַ הַשָּׂדֶה
נִתְתִּיךָ, וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי, וַתִּבְאִי בַעֲדֵי עַדִּיּוֹם;
שָׂדִים נִכְנּוּ וּשְׁעָרֶיךָ צִמְחָה, וְאֶת עָרֶם וְעָרֶיהָ” .

יח וַיִּרְעוּ אֹתָנּוּ הַמִּצְרִים כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר ”הִבֵּה
נִתְחַכְמָה, לוֹ: פֶּן יִרְבֶּה, וַהֲיָה כִּי תִקְרָאנָה
מִלְחָמָה וְנוֹסֶף גַּם הוּא עַל שְׂנְאֵינוֹ, וְנִלְחַם בָּנוֹ,
וְעָלָה מִן הָאֶרֶץ” .

יט וַיַּעֲנוּנוּ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר ”וַיִּשְׁימוּ עָלָיו שָׂרֵי
מִסִּים, לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם; וַיִּבֹן עָרֵי
מִסְכְּנוֹת, לְפָרַעַה אֶת פֶּתֶם, וְאֶת רַעֲמֶסֶס” .

כ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ, עֲבֹדָה קָשָׁה כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר
”וַיַּעֲבֲדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּפָרֹךְ” .

כא וַנִּצְעֵק, אֵל ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר
”וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם, וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם,
וַיֹּאנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה, וַיִּזְעַקוּ; וַתַּעַל
שׁוֹעַתָם אֶל הָאֱלֹהִים, מִן הָעֲבֹדָה” .

כב וַיִּשְׁמַע ה' אֶת קִלְנוֹ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר ”וַיִּשְׁמַע

אֱלֹהִים, אֶת נַאֲקָתָם; וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ,
אֶת אֲבֹרָהֶם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב” .

כג וַיֵּרָא אֶת עֲנִינוֹ זֶה פְּרִישׁוֹת דֶּרֶךְ אֶרֶץ, כְּמוֹ
שֶׁנֶּאֱמַר ”וַיֵּרָא אֱלֹהִים, אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל; וַיֵּדַע,
אֱלֹהִים” .

כד וְאֶת עֲמָלָנוּ אֵלּוּ הַבָּנִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר ”כָּל
הַבֶּן הַיְּלֹוֹד, הַיֹּאדָה תִּשְׁלִיכֶהוּ, וְכָל הַבֵּת,
תַּחֲיוֹן” .

כה וְאֶת לַחֲצֵנוּ זֶה הַדַּחֲק, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר ”וְגַם
רְאִיתִי, אֶת הַלֶּחֶץ, אֲשֶׁר מִצְרִים, לַחֲצִים אֹתָם” .

כו וַיִּזְצֹאנוּ ה', מִמִּצְרַיִם לֹא עַל יְדֵי מִלְחָמָה, לֹא
עַל יְדֵי שָׂרָף, לֹא עַל יְדֵי שְׁלִיחַ, אֱלֹהִים הַקְּדוֹשׁ
בָּרוּךְ הוּא בְּכַבֹּדוֹ: כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר ”וְעַבְרָתִי
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, בַּלִּילָה הַזֶּה, וַחֲפִיתִי כָל בְּכוֹר
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, מֵאָדָם וְעַד בְּחֵמָה; וּבְכָל אֱלֹהֵי
מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים, אֲנִי ה'” .

כז בֶּיֶד חֲזָקָה זֶה הַדָּבָר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר ”הִנֵּה יָד
ה' הַזֵּאת, בְּמִקְנֶה אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה, בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים
בַּגְּמָלִים, בַּבָּקָר וּבְצֹאן דָּבָר, כָּבֵד מְאֹד” .

כח וּבִזְרַע נְטוּיָה זֶה הַחֶרֶב, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר
”וַיַּחֲרִבוּ שְׁלוֹפָה בִּידוֹ, נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלַם” .

כט וּבְמִרְא גְדֹל זֶה גְּלוּי שְׂכִינָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר
”אוֹ הַנִּפְסָה אֱלֹהִים, לָבוֹא לְקַחַת לוֹ גֹּי מִקְרֹב
גֹּי, בְּמִסַּת בָּאֵתֶת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבִיד
חֲזָקָה וּבִזְרָע נְטוּיָה, וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים: כָּל
אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם ה' אֱלֹהֵיכֶם, בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ” .

ל וּבִאֲתוֹת זֶה הַמָּטָה, שֶׁנֶּאֱמַר ”וְאֵת הַמָּטָה
הַזֶּה, תִּקַּח בְּיָדְךָ, אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ, אֶת הָאֵתֶת” .

לא וּבְמִפְתִּים זֶה הַדָּם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר ”וַנִּתְּתִי,
מוֹפְתִים, בַּשָּׁמַיִם, וּבְאֶרֶץ: דָּם וָאֵשׁ, וַתִּימְרוּת
עֲשׂוֹן” .

לִב דְּבַר אַחֵר: בְּיַד חֲזָקָה, שְׁתִּימָה; וּבְזֶרַע נְטוּיָה; שְׁתִּימָה; וּבִמְרֹא גָדֹל, שְׁתִּימָה; וּבִאֲתוֹת, שְׁתִּימָה; וּבִמִּפְתִּים, שְׁתִּימָה. אֵלֹה עֶשֶׂר מִבּוֹת, שֶׁחִבִּיא חֲקֻדָּשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְוִיִּים בְּמִצְוִיִּים; וְאֵלֹה הָיוּ: דָּם, צִפְרִידָע, בְּנִים, עָרוֹב, דְּבַר, שְׁחִין, בָּרָד, אֲרֶבֶה, חֲשָׁד, מִכַּת בְּכוֹרוֹת. רַבִּי יְהוּדָה הָיָה נוֹתֵן בָּהֶם סִימּוֹן, דִּצְ"ךְ עַד"ש בִּאֲחִ"ב.

לִג רַבִּין גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כָּל שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלוֹשָׁה דְּבָרִים אֵלֹה בְּפִסְחָה, לֹא יֵצֵא יָדָיו חוּבְתוֹ פֶּסַח, מִצָּחָה, וּמְרוֹרִים.

לִד פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִין בְּזִמְנָן שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ קָיָם, עַל שֵׁם מָה עַל שֵׁם שְׁפִסְחָה הַמִּקְדָּשׁ עַל בִּתְּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִמְרַתֶּם זִכַּח פֶּסַח הוּא לָהּ", אֲשֶׁר פֶּסַח עַל בִּתְּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, בְּנִגְפוֹ אֶת מִצְרַיִם, וְאֶת בִּתְּיֵינוּ הִצִּיל; וַיִּקְדַּח הָעָם, וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ".

לִה מִצָּחָה זֶה שֶׁאֲנַחְנוּ אוֹכְלִין, עַל שֵׁם מָה עַל שֵׁם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצִקָּם שֶׁלֹּאֲבוֹתֵינוּ לְהַחֲמִיץ, עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מִלֶּךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים חֲקֻדָּשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְגֵאֲלָם מִיָּד: שֶׁנֶּאֱמַר "וַיֹּאפּוּ אֶת הַבֶּצֶק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם, עֲגַת מִצּוֹת כִּי לֹא חָמֵץ: כִּי גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם, וְלֹא יָכֻלוּ לְהַתְמַהֲמַה, וְגַם צִדָּה, לֹא עָשׂוּ לָהֶם".

לז מְרוֹרִים אֵלֹה שֶׁאֲנַחְנוּ אוֹכְלִין, עַל שֵׁם מָה עַל שֵׁם שֶׁמֶרְרוּ הַמִּצְרַיִים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה, בַּחֲמֹר וּבִלְבָּנִים, וּבְכָל עֲבֹדָה, בַּשָּׂדֶה אֶת, כָּל עֲבֹדָתָם, אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם, בְּפֶרֶךְ".

לז וּבְכָל דּוֹר וָדוֹר, חַיֵּב אָדָם לְהִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאֵלֹה הוּא יֵצֵא מִמִּצְרַיִם, שֶׁלֹּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ בְּלִבָּר גָּאֵל, אֲלֵא אֵת אוֹתֵנוּ גָּאֵל שֶׁנֶּאֱמַר "וְאוֹתֵנוּ, הוֹצִיא מִשָּׁם לְמַעַן, חִבִּיא אֶתֵּנוּ, לְתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ, אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאֲבוֹתֵינוּ".

לח לְפִיפֶךְ אָנוּ חַיִּיבִים לְהוֹדוֹת לְחֵלֶל לְשִׁבְחָה לְפָאָר לְרוֹמָם לְגָדֹל וּלְהַדָּר, וּלְנִצָּח וּלְבָרָךְ לְמִי שֶׁעָשָׂה לָנוּ וּלְאֲבוֹתֵינוּ אֶת כָּל הַנְּסִים הָאֵלֹה, וְהוֹצִיאָנוּ מֵעֲבֹדוֹת לְחֵרוֹת, וּמִשְׁעָבוֹד לְגֵאֲלָה, וּמִיָּגוֹן לְשִׁמְחָה, וּמִאֲכָל לֵיּוֹם טוֹב, וּמִאֲפִלָּה לְאוֹר גָּדוֹל; וְנֹאמַר לְפָנָיו, חֵלְלוּ יְהִי.

לט "חֵלְלוּ יְהִי: חֵלְלוּ, עַבְדֵי ה' חֵלְלוּ, אֶת שֵׁם ה'. יְהִי שֵׁם ה' מְבָרָךְ . . .". עַד "חֲלָמִישׁ, לְמַעֲיָנוּ מִיָּוִם".

מז בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מִלֶּךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר גָּאֲלָנוּ וְגֵאֲלָ אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, וְהִגִּיעָנוּ לְלֵילָה הַזֶּה לֶאֱכֹל בּוֹ מִצָּחָה וּמְרוֹרִים. כֵּן ה' אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יִגִּיעָנוּ לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים אַחֲרִים חֲבָאִים לְקִרְאָתֵנוּ לְשָׁלוֹם, שְׁמֻחִים בְּבִנְיָן עֵירָךְ וְשָׁשִׁים בַּעֲבוֹדָתְךָ, וְנֹאכֵל שֵׁם מִן הַזִּבְחִים וּמִן הַפִּסְחִים שִׁיגִיעַ דָּמָם עַל קִיר מִזְבִּיחֶךָ לְרִצּוֹן, וְנִזְדָּח לָךְ שִׁיר חֲדָשׁ עַל גֵּאֲלָתֵנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ. בְּרוּךְ אַתָּה ה', גּוֹאֲלֵ יִשְׂרָאֵל.

מא כְּסֻדֵּר שְׁמִבְרָכִין וְקוֹרְאִים הַחֲגֻדָּה בְּלֵיל יוֹם טוֹב רֵאשׁוֹן שֶׁלִּפְסַח, כֶּה מְבָרְכִים וְקוֹרְאִים בְּלֵיל הַשְּׁנִי שֶׁלִּגְלִיּוֹת; וְכֵן חַיִּיבִין בְּלֵיל הַשְּׁנִי בְּאַרְבָּעָה בּוֹסוֹת, וּבִשְׁאָר הַדְּבָרִים שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּלֵילָה הָרֵאשׁוֹן.

רבנו ז"ל אומר, על ידי שְקמים בחצות לילה ומתאבלין על חרבן בית המקדש, ועל סלוקן של צדיקים שְקשה בפלים בחרבן בית המקדש, הינו על שבעונותינו הרבים נתעלם אור הצדיק שהוא הפאר והיפי והתן וההדור של ישראל, והוא הראש בית, כי הוא מאיר להבית המקדש, ועל ידי המחלקת והקטגוריא שהוא בחינת חבלי משיח, נעלם האור הגדול והקדוש הזה מאתנו, ועל ידי זה נתעלם שם השם יתברך, ונסתלקו המאורי אור ומתנבירים המאורי אש חס ושלום, ונחשך מאור עינינו, ועל ידי שאנו מתאבלין ובוכין על זה, על ידי זה חוזרין ונתקנים כל הקדושות והאורות, כי על ידי זה חוזר ומאיר אור הראש בית ונתגלה שם השם יתברך, ומתנבירים המאורי אור, ונבכעים המאורי אש, ונתקנים כל כך עד שגם הם נכללין בבחינת המאורי אור, כי נבדל ונתבטל הרע שבמאורי אש שהוא בחינת אש היצר הרע, חמימות דסמרא אחרא, ונכלל האש בקדשה, וזוכה על ידי זה לחמימות והתלהבות דקדשה, שיתלהב לבו להשם יתברך ולתורתו, ועל ידי זה יוצא בבקר אור התפלין של יד ושל ראש, כי עקר אור התפלין נמשך על ידי קימת חצות כמובא בכתבי האריו"ל.

והסבירו מוה"ר ז"ל, כי בבית המקדש שם היה מאיר בגלוי אמתת מציאותו יתברך, כי כל האור היה בבית המקדש, כמו שאמרו חכמינו הקדושים (בראשית ובה פרשה ג) מהיכן נברא האורה? ממקום בית המקדש, וכאשר חרב בית המקדש נשאר האור אצל הצדיקים, אשר כל מי שזוכה להתקרב אליהם מאיר עליו גם כן האור, אין סוף פרוץ הוא, שזה בחינת מאורי אור, ועל ידי זה נצול מהפל, כי תבך ומיד שאדם מכניס בעצמו אמתת מציאותו יתברך נתבטל ממנו יצור הרע הבושר בו, שזה בחינת מאורי אש, אבל כאשר נסתלקים הצדיקים, או שחולקים ומקטרגים ומעלימים את הצדיקים האמתיים שיש להם הפח להאיר את אורו יתברך, אז מתנבירים המאורי אש שמבעירים באדם כל התאוות רעות, והפעם והרציחה, ועל זה אנו צריכים לקום כל לילה בחצות ולבקש ולהתחנן על בגין בית המקדש ועל התגלות הצדיקים האמתיים, שהם בבחינת ראש בית, שיכולים להאיר לכל אחד את אמתת מציאותו יתברך בהארה נפלאה.

12	ראשון	כז	עלות השחר _____ 04:30 סו"ז קר"ש - מג"א _____ 08:37 סו"ז תפלה - מג"א _____ 10:00 שקיעה _____ 07:46 בבלי: חולין עג ירושלמי: בבא מציעא כז תוספתא: סוטה ד נ"ד: יהושע כד רמב"ם: חמץ ומצה ג
13	שני	כח	עלות השחר _____ 04:31 סו"ז קר"ש - מג"א _____ 08:38 סו"ז תפלה - מג"א _____ 10:00 שקיעה _____ 07:46 בבלי: חולין עד ירושלמי: בבא מציעא כח תוספתא: סוטה ה נ"ד: שופטים א רמב"ם: חמץ ומצה ד
14	שלישי	כט	עלות השחר _____ 04:31 סו"ז קר"ש - מג"א _____ 08:38 סו"ז תפלה - מג"א _____ 10:00 שקיעה _____ 07:45 בבלי: חולין עה ירושלמי: בבא מציעא כט תוספתא: סוטה ו נ"ד: שופטים ב רמב"ם: חמץ ומצה ה
15	רביעי	א	עלות השחר _____ 04:32 סו"ז קר"ש - מג"א _____ 08:38 סו"ז תפלה - מג"א _____ 10:00 שקיעה _____ 07:45 בבלי: חולין עז ירושלמי: בבא מציעא לא תוספתא: סוטה ז נ"ד: שופטים ג רמב"ם: חמץ ומצה ו
16	חמישי	ב	עלות השחר _____ 04:33 סו"ז קר"ש - מג"א _____ 08:39 סו"ז תפלה - מג"א _____ 10:01 שקיעה _____ 07:45 בבלי: חולין עז ירושלמי: בבא מציעא לב תוספתא: סוטה ח נ"ד: שופטים ד רמב"ם: חמץ ומצה ז
17	ששי	ג	עלות השחר _____ 04:33 סו"ז קר"ש - מג"א _____ 08:39 סו"ז תפלה - מג"א _____ 10:01 שקיעה _____ 07:44 בבלי: חולין עח ירושלמי: בבא מציעא לג תוספתא: סוטה ט נ"ד: שופטים ה רמב"ם: חמץ ומצה ח
18	שב"ק	ד	דברים, חזון עלות השחר _____ 04:34 סו"ז קר"ש - מג"א _____ 08:39 סו"ז תפלה - מג"א _____ 10:01 שקיעה _____ 07:44 בבלי: חולין עט ירושלמי: בבא מציעא לד תוספתא: סוטה י נ"ד: שופטים ו רמב"ם: נוסח ההגדה

יבנאל	חיפה	ת"א	ירושלים	הדלקת הנרות
07:05	07:17	07:26	07:04	

יבנאל	חיפה	ת"א	ירושלים	מוצ"ש ר"ת
08:28	08:30	08:29	08:26	08:57
08:58	09:00	08:59		

על ידי תקון חצות מציריץ לפני הקדוש ברוך הוא את הטובות שהבטיח לישראל.

(ספר המדות אות תפלה סימן נו)